

gullensis. Gaufridus abbas Vindocinensis. Actum A est anno ab Incarnatione Domini 1094 apud abbatiam S. Florentii, die festo S. Joannis Baptistæ.

II.

Ironis episcopi Carnotensis (epist. 40, ad Goffridum).

Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister. Gaufrido Vindocinensis monasterii abbati, cum dilectione salutem. *Item Epistola 57, 92, 93 et 94.*

III.

Hugonis de Cleeris, militis Andegav. in Commentario de majoratu et Senescalcia Franciæ, quem integrum post notas edidimus.

Rex Ludovicus requisivit Fulconem comitem, ut de guerra ista eum juvaret. Comes vero respondit quod nullomodo ei servire debebat. Eum namque ex majoratu et Senescalcia exhereditabat. Tunc rex Ludovicus per Amalricum de Monte-Forti, avunculium Fulconis comitis, et per Gaufridum abbatem Vindocinensem, et Radulphum de Balgen'iaco mandavit comiti, de omnibus istis et majoribus aliis istorum consilio se versus comitem emendaturum.

IV.

Callisti II papæ epistola ad Goffridum abbatem Vindocinensem.

Callistus episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo in Christo filio suo Gaufrido Vindocinensi abbati, salutem et apostolicam benedictionem. Et tuæ in Romanam Ecclesiam devotionis, etc. *Vide in Callisto II.*

V.

Francisci Torrensis in antapolegitico pro residentia pastorum.

Dicere autem plebem aliquando elegisse episcopos, aut posse modo, ad hæresim de investitura ecclesiastica a laicis accepta pertinere potest, quam Romana synodus Gregorio VII pontifice damnavit, et hoc nomine affecit, ut etiam Goffridus Vindocinensis abbas vetus auctor, et valde in Scripturis sanctis eruditus, in libro De ordinatione episcop. et investitura laicorum ad Petrum cognomento Leonem Ecclesiæ Romanæ cardinalem scripsit, et in epistola 7, ad Pascalem pontificem de pac'o inito cum rege Teutonico.

G OFFRIDI

ABBATIS VINDOCINENSIS, S. PRISCÆ CARDINALIS,

EPISTOLÆ.

LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA.

Domino charissimo ac venerabili papæ Urbano, Goffridus suus, reverentiam cum puræ dilectionis obsequio.

I Sanctitatem vestram visitare cupiens Romam venire disposueram; sed quæ adhuc valde me cruciat febris quartana, detinuit invitam. Et quia velle adjacet mihi, si quando Deus posse donaverit, venire usque ad vos non pigritabor, beata visione vestra satiari non mediocriter optans. Interim, Pater dulcissime, apud pietatem vestram obtineat servus vester litteris vestris benedici pariter et salutari. Santonensi episcopo (1), humilliter quæso, præcipiat, ne Eblonem, qui vobis semper inobediens

C exstitit, aliqua occasione 2 absolvat, nisi prius nobis satisfecerit de invasione terræ nostræ, et de redditibus, quos per quatuor annos injuste habuit. Præsentium litterarum portitorem virum religiosum, amatorem justitiæ et veritatis, et, ut videtur, per omnia zelum Dei habentem, bonitas vestra nullatenus dubitet. Hic est enim qui in partibus nostris, quasi primus et maximus, cum Prophecia clamare non cessat: *Quis consurget mihi adversus malignantes, aut quis stabil mecum adversus operantes iniquitatem?* (Psal. xciii, 16.) Pater benigne, nuper canones relegens, quamdam sententiam inveni, quæ Paschali papæ (2) inscribitur, ubi neophytum factum episcopum (3) hæreticum vocat; et sicut Si-

(1) *Santonensi episcopo.* Rannulfo, ad quem de eodem Eblone scribit lib. iii, epist. 31.

(2) *Paschali papæ.* Id nominis primo. Exstat hic canon apud Ivonem Decreti p. ii, cap. 84, cujus etiam meminerunt glossographi editionis Romanæ decretorum Gratiani i, q. 1, *Quisquis*, sed Paschali II tribuunt, cum primi dicere debuerint. Primi enim fuisse vel hic Goffridi locus ostendit, cum ad Urbanum II scribat, qui Paschalem II antecessit.

(3) *Neophytum factum episcopum.* Neophytus hoc loco non novitius Christianus, quo sensu Apostolus neophytum fieri vetat episcopum I ad Timoth. iii, et synodus Nicæna can. 2, sed novitius clericus, ex laicorum cœtu in sacrum ordinem recens ascriptus,

D et novus adhuc, ut Gregorii Magni verbis utar, in sancta conversatione. Nam et hos quoque neophytos dici Gregorius voluit, et ab episcopali gradu una cum Simoniacis anathemate arceri. Lib. iv, epist. 3, ad Virgillum, et lib. vii, epist. 112, ad Syagrium et alios. Et si enim primis sæculis propter Ecclesiæ necessitatem creati utriusque generis episcopi fuerant non pauci, et in quibusdam præclare successerat, ut in Philogonio Antiochiæ, et Nectario Constantinopoli, et Ambrosio Mediolani, et Sidonio nostro apud Arvernos, et in aliis; postea tamen, sublata necessitate, interdicti, ambitumque hominum ad sacros honores repente prosilientium coerceri placuit. Synodus sane Arvernaensis II, nondum edita,

montacum, ita et neophytum a sancta Ecclesia debere separari docet et præcipit. Hæc autem sententia utrum inter canonicas recipi debeat, satis non video. Sed quod minus inde percipio, paternitate vestra edocente scire desidero. Valeat majestas vestra.

EPISTOLA II.

Dilectissimo domino ac venerabili papæ Paschali, Goffridus per omnia suus, cum dilectione debitam servitute.

Ad vos venire, optime Pater, paraveram : quod quanto desiderio explere cupiebam, si etiam lingua mea sileret, testis est mihi paratus ipse quem feceram. Sed dum prompta voluntas veniendi adfuit,

(*Edita deinde tom. II Conc. Gallie p. 389*), Aurelianensem vimitata, paulo ante Gregorii ætatem, unius anni spatium neophytis præfixerat can. 9, his verbis. *Ut nullus ex laicis absque anni conversatione præmissa episcopus ordinetur, ita ut intra anni spatium a doctis et probatis viris disciplinis et regulis spiritualibus plenus instruat.* At Gregorii sententiam et verba secutus est suo canone Paschalis. Sed quod in eo scriptum est neophytos istos, si episcopi flant, hæreticos a Gregorio appellari, cum apud Gregorium nusquam legatur, subdititium videtur. Quæ causa fortasse cur de canone illo ambigat Goffridus. Neophytorum tamen hæresin etiam Ivo nuncupat epist. 149.

(4) *Quidam satis nobiles.* Præpositi Olarionis Sanctorum insule, ubi has consuetudines exigebant. Lib. III, epist. 38, et lib. V, epist. 20.

(5) *Principis potestatem.* Guillelmi Aquitanie ducis lib. V, epist. 20 et 21. Vindocinense cœnobium fundarunt quidem Goffridus Martellus comes Andegavensis, et Agnes ejus uxor : verum Agnes antea nupsit Guillelmo comiti Aquitania, Guillelmi Caput-stuppæ filio, ex eoque conjugio procreatus Guido Guillelmi hujusce principis avus. Ejus igitur proavia fuerat Agnes fundatrix. Monasterii porro Vindocinensis defensores erant comes Pictavensis una cum Andegavensi et Vindocinensi. Urbanus II, in diplomate anni 1098 : *Præterea statuimus ut Andegavensis, Pictavensis, ac Vindocinensis, comites omni tempore sint defensores et adjuutores ejusdem loci ad honorem apostolicæ sedis.*

(6) *In patrimonio et alodium.* Hoc multis locis repetitur a Goffrido. Passim etiam in diplomatis pontificis, aliisque Vindocinensis monasterii monumentis, ut in tabulis fundationis, et in iis quibus Goffridus comes fundator testatur se, cum Vindocinensem comitatum Fulconi sororis suæ filio donaret, de monasterio excepisse, cavisseque ne a potestate Andegavensium comitum subtraheretur : quas quidem integras potius hoc loco subjiciam, tum quia breviores sunt, tum quia originem indicant paucis vulgo notam comitum Vindocinensium ; sic igitur habent.

Goffridi Martelli comitis præceptum de tutela monasterii Vindocinensis.

« In nomine Salvatoris Dei, et Domini nostri Jesu Christi. Ego Goffridus divina miseratione Andegavorum comes, notum facio omnibus sanctæ Ecclesiæ fidelibus, quod monasterium in honorem sanctæ et individue Trinitatis in quadam possessione mea, quæ jure hereditario apud Castrum Vindocinum mihi continebat, pro salute animæ meæ parentumque meorum sumpto meo fundavi, et juxta possibilitatem meam rebus propriis extruxi, manachorumque congregationem sub regula et abbate viventium divina operante clementia constitui. Monasterium autem ipsum et res illius universas ab omni consuetudine,

inopinata necessitas non defuit, quæ meæ voluntati penitus 3 obstitit. Sunt enim in partibus nostris quidam satis nobiles (4) genere, sed multum ignobiles actione, mihi quidem carne propinqui, at moribus et vita longinqui. Hi de rebus monasterii, cujus, licet indignus, curam gerere videor, perversas quasdam exactiones sive consuetudines extorquere laborant, quas prædecessores eorum longe ante per violentiam rebus ipsis impresserant. Quos cum per ecclesiasticam censuram a sua impietate revocare minime potuissem, cœpi laborare, si quo modo flexi potuissem per principis potestatem (5) : cujus videlicet antecessores monasterium fundaverunt, et beato Petro in patrimonium et alodium (6) pro-

sive exactione quietas auctoritate et assertione domini mei regis Francorum Henrici, Theodorici etiam Carnotensis episcopi consilio, beato principi apostolorum Petro, et Romanæ ejus Ecclesiæ in alodium obtuli et patrimonium. Solummodo loci defensionem mihi et meis successoribus Andegavensis patriæ principibus retinens, ad apostolicæ sedis honorem scilicet, et ad perpetuam animæ meæ et successorum meorum salutem. Cum vero nepoti meo Fulconi honorem Vindocinensem, quem Patri ejus Bodoni cuidam Burgundioni pater meus Fulco cum filia sua sorore mea Adela sine mea concessionem et assensu ante contulerat, donavissem ; abbatiam cum omnibus quæ tunc habebat et habitura erat ipso nepote meo concedente retinui, et ut abbatiam ipsam et omnes res ejus, pro Dei amore, et nostro deligeret et conservaret, nec aliquo in tempore a potestate Andegavorum comitum subtraheret, diligenter admonui. Quod ille multum suppliciter suscepit, et spontanea voluntate hoc se mihi obtulit juraturum. Unde habito cum Baronibus meis consilio, me suscepturum sacramentum respondi. Venimus itaque ad ecclesiam Beatæ Trinitatis, ibique super textum Evangeliorum extrinsecus de auro fabricatum et super ipsum altare mihi juravit, quod abbatiam et cunctas res ejus ad honorem Dei et beati Petri quanto melius posset conservaret ; nec abbatem loci vel monachos se sciente qualibet occasione molestaret ; nec aliquam consuetudinem vel violentiam rebus eorum inferret : nec unquam ab ipsa Vindocinensi abbatia Andegavensis comitis expelleret potestatem, etiamsi pro aliquibus rebus comes Andegavensis sibi guerram moveret. Concessit etiam ut quidquid ab hominibus suis in toto comitatu suo monasterium venditum esset vel datum, quatenus illud monachi Vindocinenses absque sua vel successorum suorum contradictione seu consuetudine pacifice possiderent, et quidquid inde pro utilitate monasterii agere vellent, liberam facultatem haberent. Actum est apud Castrum Vindocinum in Ecclesia sanctæ Trinitatis, anno ab Incarnatione Christi millesimo quinquagesimo, indict. III, regnante Henrico Francorum rege, anno imperii sui nono decimo. Isti sunt qui adfuerunt :

« Ego Goffridus Andegavorum comes, Fulco nepos meus, Eble de Blasone, Rainaldus de Malolebrario, Nichardus de monte Aureo, Landricus de Balgentiaco, Hubertus de Munitione, Fulcherius de Turre, Robertus de Monte Cantorio, Robertus de Burgodio, Goffridus de Prulico, Adelardus de Castro Gonterri, Harduinus de Rupibus, Salomon de Lavazzino, Nivelo de fracta valle, Ingelbaldus Brito, Gothardus Budellus, et alii multi.

« Signum † Goffridi comitis Andegavensis.

« Signum † Fulconis comitis Vindocinensis. »

Goffridus Martello sorores duæ fuerunt : Hildegardis ex qua et Alberico Vastinensium comite orti sunt Goffridus et Fulco Rechinus, posterique eorum co-

prium, cum rebus ab ipsam pertinentibus obtulerunt (7). In his itaque valde suspensus detineor; sed mox ut veritas, pro qua laboro, per gratiam suam ab hac suspensione me liberatum habuerit, sanctitatem vestram, prout dignum est, visitare non pigritabor. Interim tamen, piissime Pater, apud paternitatem vestram obtineat servus vester litterarum vestrarum visione salutari pariter et lætari: quarum auctoritate tyrannorum inhumanitatem, imo bestialem sævitiam refrenemus, quam vix aut nunquam aliter refrenare poterimus.

EPISTOLA III.

Dilectissimo ac venerabili Patri suo Paschali papæ, Goffridus Vindocinensis cœnobii minister indignus, debitam cum dilectione obedientiam.

Alodium beati Petri, Vindocinense videlicet monasterium, cujus gubernandis rebus humilitas nostra præesse dignoscitur, in hoc mundo, quasi in maris medio, gravi nimis tempestate perurgetur. Non quidem jam, ut assolet, sæculari violentia devastatur; sed læsionibus pariter et injuria pontificum, qui Ecclesiæ defensores esse debuerant, assidue molestatur. Ipsi namque nobis mala faciunt, et quæ ab aliis illata fuerint satis libenter consentiunt. In Cenomanensi itaque episcopatu Vindocinensis comitissa (8), ob scelera sua de comitatu ejecta, Ecclesiam quamdam nobis auferit, et alia multa. Episcopus videt, et inultum rapinam patitur: sæpe quæsitia justitiæ jura non exercet. Ipse etiam quemdam monachum (9) nostrum fugitivum, cæmentarium quidem, non tamen habentem charitatis cæmentum, quo vivo lapidi Christo jungatur, nobis reclamantibus, ob utilitatem suæ artis secum detinet. Ibi ipso sciente, contra propositum monachi, carnibus vescitur, et omnino regulæ sanctæ contrarius, perniciem animæ suæ cum corporis turpitudine operatur.

mites Andegavenses: quod prodit inter alios Ordericus Vitalis lib. iv Historiæ ecclesiast.; et Adela, quam Fulco Nerra pater, ut hæc tabulæ declarant, Bodoni, seu, quod verius putem, Odoni uxorem dedit cum comitatu Vindocinensi. Ex Odone porro et Adela satus Hugo, fons et caput familiæ comitum Vindocinensium.

(7) *Et alodium obtulerunt.* Alodium olim dicebant fundum liberum nullius juri obnoxium. Unde et nos prædium liberi alodii nunc etiam dicimus, quod nec fidem nec pensitationem debet, in quo differt a feudo, quod fidem et dominium debet. Ivo Carnot., epist. 168: *Emit comes Rotrocius partem illius fundi quæ alodium erat*, id est quæ liberi juris erat: pars enim altera fundi libera non erat, ut pote in beneficium data. Dare igitur in alodium, est transferre in jus proprium. At dare in feudum non item, quia fundi feudalis proprietas manet pence superiori dominum; ususfructus tantum vassallo conceditur: cui proinde quod est feudum, id ipsum domino est alodium.

Retinent hodieque priscum alodii vocabulum vici aliquot in Gallia, quos quia liberæ conditionis erant, alodia et alodos appellabant. Nam alodos etiamnum vocant Andegavi, quos Adela comitissa S. Albino dedit, et Pictavi monasterium S. Mariæ de Alodiis, quod in ejus nominis vico situm est.

(8) *Vindocinensis comitissa.* De ea non liquet, sed ecclesiæ, quam inxerat, nomen Saviniacus lib. iii,

A In episcopatu Andegavensi quamdam ecclesiam in una parochiarum (10) nostrarum, nobis contradicentibus, scimus esse plantatam: non quam Pater cœlestis plantavit, sed quam ibi laicus quidam temeraria potentia impressit. Cujus actionis episcopum sentimus assertorem, quem tantæ injuriæ vindicem habere debuimus et correctorem. Episcopus vero Santonensis (11), quod monasterium nostrum per triginta et eo amplius annos absque omni reclamatione possederat, nobis absentibus, imo nescientibus, quibusdam æmulis nostris ut acciperent licentiam dedit; nos denique vestræ sanctæ paternitatis audientiam appellantes audivit. Sed apud vos, Pater, prosit, quod apud illum penitus obsuit. Quoniam vos diu est, amantissime domine, non visitavimus, suppliciter et obnixè precamur ne ob hoc servis suis misericors vestra sublimitas indignetur. Non enim alia de causa distulimus, nisi quia eos, si non omnes, ex ipsis aliquos, quibus injuste preminur, in vestro justo examine præsentibus habere desideramus. Unde vestræ sanctitati toto corde, tota anima, tota virtute supplicamus, quatenus viscera apostolicæ pietatis, quæ oppressis omnibus succurrere consuevit, juxta desiderium nostrum sentiamus, ut vel sic sævire desinat tempestas quam patimur, et, quod decet monachos, operata quiete fruamur.

EPISTOLA IV.

Beatissimo papæ Paschali, charissimo domino suo et Patri, omnis congregatio Vindocinensis monasterii, eorumque indignus Pater Goffridus, debitam cum filiali timore subjectionem et obedientiam.

Injuriis et persecutionibus, quas Carnotensis episcopus (12) nobis suscitavit, et suscitari fecit, valde fatigati, ad sinum matris nostræ sanctæ Ro-

epist. 15.

(9) *Quemdam monachum.* Joannem, cujus crebra mentio in epistolis ad Idelbertum episcopum, lib. iii.

(10) *Ecclesiam in una parochiarum.* Antiqui ac perpetui juris fuit, novam ecclesiam sine episcopi, cujus in diocesi solum erat, permissu non ædificari. Synodus Chalcedon. can. 4: *Ἐδοξεν μηδὲνα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομῆν μηδὲ συνιστῆν μοναστήριον, ἢ ἐκκλήριον οὐκὼν παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου.* Quod jus ita sanctum apud reges nostros fuit, ut sua etiam lege et parendi exemplo firmarint, capitul. lib. v, cap. 182. *Placuit nobis ne capellæ in nostro palatio, vel alibi sine permissu episcopi, cujus est parochia, fiant.* Quod ergo episcoporum hac in re jus fuit, idem suum esse abbates voluerunt in parochiis, quæ in ipsorum erant potestate. Tale autem Cluniacensium jus fuit ex Lucii II privilegio: *Prohibemus, inquit, ut infra parochias ad jus Cluniacensis monasterii pertinentes absque Cluniacensis abbatis consensu nullus ecclesiam vel capellam ædificare præsumat.* Romæ anno 1154.

(11) *Episcopus vero Santonensis.* Ranulfus idem, a quo insulæ Flaici, de qua hic sermo, semel atque iterum monasterio suo subtractam queritur lib. iii, epist. 37.

(12) *Carnotensis episcopus.* Ivo, quo cum de vexationibus istis multa sæpe expostulat lib. ii. Scripta quidem epistola totius monasterii nomine, sed a Goffrido dictata, Romamque ad Paschalem allata,

manæ Ecclesiæ, mamillam justitiæ sitientes confugi-
mus; pro cuius amore ac fidelitate multimodas epi-
scopi infestationes **6** diu portavimus. Ad Romanam
itaque confugimus Ecclesiam: cuius sub alas mater-
nitatis dum congregari et foveri, prout justum est,
desideramus, nos disgregare et tribulationum fun-
nibus alligatos inde abstrahere molitur prædictus
episcopus; et contemptis sanctæ catholicæ et apo-
stolicæ sedis privilegiis, quos ab initio nostræ
creationis mater omnium ecclesiarum Romana Ec-
clesia proprios et speciales filios habuit atque lacte
suz dilectionis nutrit, quia sibi vindicare non va-
let (13), exsecrandis vexationibus conatur extin-
guere. Unde, optimæ et honestissimæ vitæ Pater,
vestram pietatem humiliter imploramus, quatenus
educto de vagina beati Petri gladio, episcopus et
qui sibi in injuriis nostris obtemperaverunt sic cor-
rigantur ut cæteri timeant, et a nostra persecutione
retrahant manus, et sub præsidio apostolicæ virtu-
tis, quæ monachos decet, quietem habere valeamus.
Mementote, dilectissime Pater, venerabilium præde-
cessorum vestrorum qui vos ad æthereas mansiones
præcesserunt: quorum sancta astutia, licet in mul-
tis divisa minor esset in singulis, in causis tamen
monasterii nostri, patrimonii scilicet beati Petri, se
totam, prout videbatur, colligebat. Illi quidem, sicut
eorum honorabiles epistolæ quas tanquam reliquias
reservamus, veraciter testificantur; benefactoribus
nostris multiplices gratias referebant, et eos qui
nos impugnabant, severissima invectione arguebant.
Illis temporibus pacem **7** habuimus et quietem;
et militare Deo licuit, non implicari mundiali negotio.
Nam, si quis nos molestare cogitabat, ibi morieba-
tur ubi orta erat iniqua cogitatio. Nunc autem tri-
bulationibus atterimur, fatigamur injuriis, vexa-
tionibus, et maxime Carnotensis episcopi, laboramus.
At, de vestra bonitate, clementissime Pater, et
æquitatis integritate omnino confidentes, ab his
omnibus liberari nos credimus. Gravamina, quibus a
memorato episcopo preminur, et sub quanto illius
onere gemimus, propter nimiam morositatem tacui-
mus, et domni abbatis lingua melius omnia loque-
tur, quam indicare possit epistola.

(13) *Vindicare non valet.* Ideo non poterat, quia
Theodericus episcopus suo et successorum nomine,
monasterium Vindocinense ab episcoporum Carno-
tensium potestate liberum fecerat privilegio, quod
ad calcem operum Goffridi edidimus.

(14) *Archembaldi, dicti abbatis.* Hoc argumentum
tractatur in epistola sequenti.

(15) *Beatæ Priscæ ecclesiam.* Et hoc etiam peti
debet ex epistola 9 hujus libri.

(16) *Domnum Paganum beati Albini electum.* Ve-
tus et nobile S. Albini cænobium Juliomagi Ande-
gavorum, in quo post Girardum II creatus abbas
Archembaldus anno Christi 1106, cum sua sponte
abdicaasset, suffectusque in ejus locum esset Paga-
nus, mutata mox voluntate abbatiam iterum affecta-
vit, obtinuitque ut Pagani electio infringere-
tur. Pro Pagano litteras ad Goffridum dedit Paschalis, de
quibus epistola præcedenti; sed ei nec litteræ ponti-
ficæ, nec adhibitæ apud legatum et episcopum Au-

EPISTOLA V.

*Gloriosæ ac venerabilis vitæ Patri et domino Paschali
sanctæ et catholicæ Romanæ Ecclesiæ pontifici,
frater Goffridus peccator dictus abbas Vindoci-
nensis, quod patri filius et domino servus.*

Litteras sanctitatis vestræ cum gaudio et reveren-
tia qua debuimus susceperimus, eisque debitam obe-
dientiam, prout dignum erat, exhibere voluimus;
et quidquid a beatitudine vestra nobis in litteris
præceptum fuerat, completum utique fuisset, si
inobedientia Archembaldi dicti ablati (14) Sancti
Albini et quorundam monachorum sibi faventium
non obstitisset. Sanctum quidem et justum vestrum
mandatum fuerat; sed qui **8** justitiam et sanctita-
tem minus diligunt, ex omnibus quæ præcepistis ni-
hil omnino fecerunt. Hinc igitur vestræ discretionii
incumbit quod inobedienter actum est corrigere;
ut vel sic universi cognoscant quam grave sit
apostolica præcepta contemnere. Utile est enim,
imo necessarium, ne hæc tanta præsumptio mo-
nachorum inulta remaneat, forte de monachis sumpta
occasione in gradu altiori pestis inobedientiæ caput
erigere præsumat. Hoc in anno, dilectissime Pa-
ter, ad vos venire desiderio desideravi; sed in-
firmitate et multiplici monasterii nostri necessi-
tate detentus venire non potui. Sed, Deo volente,
quam citius potero ad vos veniam beatam faciem
vestram visurus; et B. Priscæ ecclesiam (15), vel
de ecclesia justitiam, si bonitati vestræ non displi-
cet, quod minime displicere debet, recepturus.

EPISTOLA VI.

*Beatissimo papæ Paschali, charissimo domino et Pa-
tri, frater Goffridus, S. Romanæ sedis humilis
servus, debitam cum dilectione obedientiam.*

Domnum Paganum beati Albini electum (16),
quem mihi nimino servorum vestrorum vestræ
auctoritatis decreto commendastis, scitote veraciter
multa gravamina passum. Prius quidem electio sua
sine judicio et audientia ei ablata est. Postea per
invidiam in locum, quem per electionem fratrum
suorum obtinuerat, Archembaldus subrogatus **9**
est. Qui, me præsentem, in capitulo suo inter manus
Andegavensis episcopi cum regula S. Benedicti (17)

degavensem preces profuerunt, quo minus abbatiam
retineret Archembaldus.

(17) *Cum regula S. Benedicti.* Hoc est, librum
porrigens Regulæ, abbatiam abdicaerat. Ductum e
prisca illorum temporum consuetudine, qua ad sanc-
ciendas firmandasque cessionum et investiturarum
actiones baculum, cultellum, aliudve quidpiam
ejusmodi adhibebant; interdum etiam librum Regu-
læ S. Benedicti, apud monachos nimirum. Cujus
rei in ipso S. Albini tabulario varia suppetunt
exempla, ut in donatione Adelardi de Castro Gou-
terii, quam lib. v, epist. 25 proferimus. Item in
altera concessione Samsonis Passavantii militis, in
qua post eorum enumerationem, quæ monasterio
apud Curtumcampum donatur anno 1138 sic con-
cludit: *De hac igitur elemosyna ego ipse Samson cum
Regula S. Benedicti, cum qua ecclesiæ beneficium ab
abbate et fratribus memoratis acceperam, memoratos
investivi abbatem et conventum; et eandem Regulam*

abbatiam penitus ante dimiserat; quia, sicut ipsi A
met et omnis congregatio cum eo publice conflē-
batur, præ animi et corporis infirmitate tantum onus
ferre non poterat. Paganus vero cum se nec audi-
tum, nec vocatum quasi damnatum conspiceret, ne
per hanc, quam immerito patiebatur, repulsam, in-
famia postmodum notaretur, me audiente, domnum
episcopum Andegavensem (18) et domnum Engo-
lismensem legatum (19) vestrum convenit: justi-
tiam et audientiam ab eis quæsivit; sed, sicut
utraque quæsita est, utraque ab utroque negata
fuit. Salomon tamen rex, et evangelicus iudex
nec sic egerunt, nec sic agere iudices Eccle-
siæ docuerunt. Quorum unus meretrices litigantes
audire minime contempsit; sed earum causas dili-
genter discutiens prudenter terminavit. Alter vero
in adulterio deprehensam et apud se accusatam sap-
ienter et misericorditer liberavit. His quæ supra
diximus, et aliis gravaminibus prædictus frater
velementer oppressus, sanctam apostolicam sedem,
quæ matris pietate oppressis omnibus subvenire
consuevit, appellavit; et ad eam, sicut ad matrem
filius, consilium et auxilium petiturus confugit. Sed
nec sua electio, nec sanctæ sedis appellatio, quæ
quondam prodesse solebat, adhuc sibi prodesse pot-
uit. Et quia matris injuriam silere non convenit filio,
sanctæ matris Romanæ Ecclesiæ injuriam, cujus filius
ego **IO** sum, licet indignus, occultare nec possum,
nec debeo. Archembaldus et monachi qui sustinent
partes ejus, omnia quæ de Pagano eis præcepit
Romana Ecclesia ita contempserunt, quod ex omni-
bus omnino nihil fecerunt. Huic tamen universali
omnium Christianorum matri obedire est utile, et
honorificum, et non obedire criminisum. Hæc obe-
dientibus dilectionem servare semper studuit, et
inobedientibus reddere ultionem. Unde præcordia-
lissime Pater, paternæ pietatis viscera qualiscunque
filius vester humiliter precatur; quatenus in matre
nostra Romana Ecclesia sic et justitiæ status vigeat
et dilectionis affectus, ne pauper innocens opprima-
tur, nec superbus dives qualibet occasione glorie-

tur. Quod si violentia Teutonici regis (20) aliquit
æquitatis minus a vobis extorsit, et timor mortis
filiorum vestrorum ad hoc carnem vestram, non
animam, inclinavit; quanto minus justitiæ in hoc
actu dignoscitur, tanto in causis aliis amplius per-
agatur. Pater in Christo charissime, non vos ultra
modum afficiat, si qua fuit sinistra operatio; non
perturbet oculum mentis vestræ regis exactio: sed,
quanto fortius potestis, jura justitiæ in rebus aliis
teneatis nunc ex deliberatione, ut, quod regi fecit
vestra humanitas, fecisse credatur pro vita filiorum
paterna compassione.

II EPISTOLA VII (21).

*Beatissimo papæ Paschali, charissimo domino et
B Patri, frater Goffridus, apostolicæ sedis servorum
minimus, eam, quæ secundum Deum est, obedientiam.*

Optime nostis, Pater optime, navim Petri Petrum
simul et Judam habuisse, et sicut, beatus Am-
brosius dicit (22): « Quamdiu in ea Judas fuit, sem-
per passa est tempestatem; sed, illo filio perditionis
foras expulso, tranquillitatem habuit et quietem. »
Judæ siquidem perversitas exigebat ut navi, quæ
utrumque, Petrum scilicet et ipsum vehebat, susci-
taret tempestatem; sed fides et pietas B. Petri apud
Dominum obtinebat, ne collisionem incurreret vel
submersionem. Et quia nostris temporibus alter Ju-
das, parturiente diabolo, contra sanctam Ecclesiam
notus agnoscitur, qui catholicam fidem, libertatem
et beatam ejus castitatem modis omnibus detestanda
presumptione sibi auferre conatur: valde necesse
est et nunc etiam Gdes B. Petri in sua speciali sede,
quæ nunquam errare consuevit, tantum vigeat; qua-
tenus in primis sanctæ Romanæ Ecclesiæ et a
collisione provideat, et eam a submersione defendat,
ne forte, quod absit! Satana triumphante, erroris
fluctibus intolerabiliter oppressa succumbat; et sic
credentium omnium multitudo Scyllam et Charybdim
cum illo patiat et pereat, et B. Petrus sub unius
latere credatur, qui olim super undas **12** ambula-
bat. Firmiter credimus, nec erramus, Dominum

super altare B. Albini detuli ob memoriam perpetuæ
firmitatis. Ut in his librum Regulæ, sic in aliis tabulis
cultellum, baculum, chirothecas in manum missas,
altarique impositas legimus; quin exstant hodiequo
in eodem S. Albini cœnobio, et in aliis plerisque
veteris moris monumenta: baculi, inquam, et chiro-
thecæ et alia investiturarum, traditionumque, quas
signarant, titulis inscripta.

(18) *Episcopum Andegavensem.* Rainaldum, ad
quem scribit lib. II.

(19) *Engolismensem legatum.* Girardum, de quo
epistola 19 hujus libri.

(20) *Violentia Teutonici regis.* Henrici IV postmo-
dum imperatoris; de ea re mox dicitur ad epist.
sequentem.

(21) *Epistola 7.* Hujus epistolæ argumentum in In-
dice codicis Cenomanensis ita concipiebatur: *Ratio-
nabiliter ostendit pactum quod cum Teutonico rege
fecerat non tenendum.* Pactum scilicet de investituris
episcoporum et abbatum, quas Henricus a Paschali
armata militum manu ad urbem circumcesso, capti-
que per vim extorserat in Idibus Aprilis anno 1111

cum eas Henrico ejus patri ut concederent Gre-
gorius et Urbanus nullis unquam nimis, neque
blandimentis, neque vexationibus inflecti potuis-
sent. Quod factum Paschalis etsi excusare videatur
necessitas, quod alioqui, ut ipse in epistola ad
Guidonem Viennensem causatur, servitus Ecclesiæ,
captivis interitus, excidium urbi et Italia; imminere
videretur, usque adeo tamen omnibus locis impro-
batum est, ut apertum schisma tantum non excita-
rit. Itaque prudentes et cordati viri, quos viol
Ecclesiæ jura male habebant, in quibus Goffridus
hic noster, et alii, quorum exstant epistola, Pascha-
lem hortari atque urgere non destiterunt ut pactum,
quod invitus fecerat, et ipsemet ultro damnabat,
publico decreto rescinderet. Quod quidem præstitit
anno sequenti in synodo Lateranensi, in qua in-
vestituras Henrico iterum abrogavit.

(22) *Beatus Ambrosius dicit* lib. IV in Lucam cap.
4: *Hæc est, inquit, illa navis, quæ adhuc secundum
Matthæum fluctuat, secundum Lucam repletur
piscibus.* Et post alia: *Non turbatur ista quæ Petrum
habet, turbatur illa quæ Judam habet.*

nostrum duobus discipulis, Petro videlicet et Paulo, A nec justitiæ nec misericordiæ fuisse consiliam veraciter agnoscitur, sed Satanæ incitamentum, eos subtraxisse morti, quæ diu deesse non potest mortalibus, qui cum utilitate totius Ecclesiæ vitæ statim sociari potuissent æternæ. O quam venerabilis, et quam pretiosa esset in conspectu Domini mors, imo vita illorum, quibus si pati pro fide datum fuisset desuper, vel in terra permissum, sancta Ecclesia hæretica pravitate superata, suo sponso, qui pro ea mortuus est et resurrexit, usque in finem sæculi fideles filios procreasset, nec frangi, nec flecti deinceps fides catholica potuisset! Si objicitur, quod inviti forsitan paterentur, et idcirco eorum passio crederetur infructuosa, quod spontanea minime videretur; et iterum (Aug. ep. 61 ad Dulcitium): B *Pœna martirem non facit, sed causa, causa utique idonea et multum idonea erat, quia causa fidei, quæ melior non poterat inveniri. Pro hac etiam, si aliter non possent, contra suam voluntatem mori debuissent; quia nec sic martyrii palma fraudari potuissent. Innocentes etenim sancti, qui nec voce nec voluntate martyrium quæsisse leguntur, quoniam pro Domino pertulerunt, corona martyrii non privantur. Hos sancta Ecclesia non solum martyres esse, verum etiam martyrum flores constituitur. Unde firmiter credendum est et nullatenus dubitandum quod supplicium mortis pro fide Christi homini collatum, etiam si pro carnis C **15** infirmitate noluerit, et tamen non negaverit, martyris vindicet nomen et præmium. Si autem adeo fuissent degeneres filii, quod a porta paradisi, cui non Teutonici regis impietate, sed qui bene malis uti consuevit, Domini pietate jam propinquaverant, retro pedem dare negando voluissent: constantia patris et ratio spiritui propitiare potius debuerat quam carni, eosque in fide sancta exhortatione firmare: si necessitas incumberet, primus pro veritate succumbere; et sicut B. Sixtus beatum Laurentium ad vitam prævenit æternam, ita et ipse eos prævenire, ne illorum imperfectione universalis Ecclesia chartam fidei, castitatis ac libertatis perderet, quam Salvator ore suo dictatam et sigillatam in cruce manibus propriis Christianis omnibus tradidit in pignus et tenorem dilectionis. Et, quoniam culpa hæc inexcusabilis nullatenus dubitatur, et excusando augeri potest, non minui; relicto errore scienter commisso sine dilatione corrigatur, ne mater nostra spiritualis, quæ quasi novissimum spiritum trahit, omnino moriatur; fide, castitate ac libertate vivit, ac viget Ecclesia: quæ si non habet, languet et separatur a vita. Nam fide fundatur, ornatur castitate, libertate tegitur. Sed, cum laicam investituram, quæ secundum traditiones sanctorum Patrum hæresis comprobatur, non contradicit, sed præcipit; cum corumpitur ipsa muneribus, cum sæculari potestati subjicitur, fides, castitas et libertas ei simul auferuntur; et quæ vitam non habet, nec immerito **16** mortua creditur. Hujus mortis auctorem vel novissimum Ecclesiæ membrum credere, etiam si pastor*

videatur, errare est. Huic errori quicumque inhæserit, merebitur ab ipsa vitæ radice præcidi. Super his autem si quis aliter senserit, non est catholicus, manifestetur, et veritatis argumento probabitur esse hæreticus. Tolerandus quidem est pastor (23), ut canones dicunt, pro reprobis moribus; si vero exorbitaverit a fide, jam non est pastor, sed adversarius, a quolibet peccatore tantum catholico detestandus. Licet enim, secundum sanctorum decreta Romanorum pontificum, etiam meretrici communem Ecclesiæ fidem, quam suam credit et constetur, defendere. Multo igitur amplius atque perfectius religiosum catholicum decet hæreticam pravitatem impugnare; nec Christianæ legis veritatem, qui Christianus est, in tali negotio debet occultare. Sunt quidam episcopi, quos nec clerus, nec populus elegit, sed eos tantam laica persona investivit, qui contra catholicorum statuta Patrum, et maxime contra veridicam B. Gregorii septimi papæ vocem, qui pro defensione hujus fidei mortuus est in exilio (24), investituram palliantes, eam negarent hæresim esse (25) verbis ad seducendum compositis, si possent. Quorum stateris dolo, viris fidei non appenditur: hos enim custodit Dei spiritus, quo reguntur. Fratres isti, utinam si fieri posset, fratres catholici, qui non a suo consecratore, sed contra claves Ecclesiæ a laicis investituram susceperunt **17** vel suscipiunt, dum quemlibet auctorem hujus criminis moliantur defendere, sub illius defensione se, sed quasi productis verendis natibusque nudatis operiant. Nam, cum castitatem sponsæ Dei sepelire, et nimium sordida pollutione sepultore fallaciter conantur, se faciunt amplius manifestos, sed, quia hæreticus hæretici testimonio in eo hæresis genere quo conveniunt, minime damnatur, mirum non est si tam nefanda loquuntur. In eum autem qui talia credit et profitetur, de pharetra veritatis David rex et propheta hoc modo jaculatur: *Non est Deus in conspectu ejus; inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore (Psal. ix); et illud: Verba oris ejus iniquitas et dolus (Psal. xxxv):* noluit intelligere ut quæ sunt fidei sequeretur. Qui talis est præesse, non prodesse, et quæ sua sunt tantum querere, non quæ Jesu Christi (Philipp. II) desiderat, et per quælibet devia oves præcipitentur nullatenus curat. De quibus lac et lana sibi non sufficit; sed illarum devorat carnes et ossa corrodit. Se tamen æstimat pastorem ovium, cum sit potius lupus earum. Et

(23) *Tolerandus quidem est pastor.* Ex Anacloti epist. 3, citat Ivo decreti p. III, cap. 5.

(24) *Mortuus est in exilio.* Salerni. Henrico imperatore coactus, qui Romam expugnavit. Gregorius VII verba, cum in lethalem morbum incidisset, a Petro Bibliothecario hæc memorantur: *Dilexi justitiam, et odi iniquitatem; propterea morior in exilio.*

(25) *Eam negarent hæresim esse.* Hac de re uberius agit lib. III, epist. 14 et in opusculis.

(26) *Abbatem B. Albini.* Archembaldum, de quo epist. 5. Is nunc Romam cum Goffrido vocabatur, discipulorum ambo de ecclesia S. Joannis super Ligurim, quam Urbani II judicio Albinianis, pro Cremonensi quam repetebant, dare coacti fuerant Vin-

A merito lupus non pastor ovium creditur, qui eas non pascit, sed de ipsis pascitur. Hæc a nobis idcirco dicuntur, quia, dum a satana propheta corruptus agnoscitur, qui non solum verbo, sicut Balaam, sed etiam scripto in Christiani populi necem consilium pariter et assensum dedisse convincitur; valde necesse est, ut cui residet, asina loquatur et propheta corripiat insipientiam, qui sacra divini legis præcepta transgressus est, sacrilegi regis secutus **18** insaniam. Et, quoniam Luciferum nostris temporibus e cælo lapsum indubitanter agnoscimus, non ei qualibet occasione illius impietatem dissimulantes inhæramus, ne in puteum desperationis cum eo, quod Deus abnuat, corruamus. Si minus dixi quam debui, ignorantia deputetur; si amplius, quia de odio iniquitatis et æquitatis amore processit, ignoscatur.

EPISTOLA VIII.

Dilectissimo Patri et domino Paschali papæ venerabili, frater Goffridus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ servorum minimus, debitam cum dilectione obedientiam.

Placuit sanctitati vestræ, Pater charissime, abbatem B. Albini (26) vocare, et ut in præsentia vestra usque ad festivitatem omnium Sanctorum mihi justitiam exsequeretur, decreto vestræ auctoritatis admonere. Quid ipse olim contra sedem apostolicam fecerit, beatitudo vestra melius novit. Nunc autem vobis inobediens esse non audeat; quoniam si ad istam vocationem vestram non veniret, comes Andegavensis (27) possessionem, quam monachi B. Albini per subreptionem abstulerunt, monasterio nostro restitueret. Ego vero ad prædictum terminum inevitabili monasterii nostri necessitate detentus, sicut prædicto abbati ante dixi, venire non potero. Sed, si Deus vitam et prosperitatem mihi concesserit, usque ad festivitatem sancti Clementis beatam faciem vestram visitabo, de abbate, et **19** de monachis B. Albini justitiam accepturus; et quia venerabilis memoriæ dominum papam Urbanum deceperunt, multis auctoritatibus sanctorum Romanorum pontificum probaturus. Ipse postea dominus papa, visis privilegiis nostris, se fuisse deceptum asseruit, et auctoritate privilegii sui, quod contra nos fecerat a retractavit, quod Ecclesiam de qua querela manet, et quidquid prædecessores sui monasterio nostro firmaverant, sine exceptione firmavit. Unde, dilectissime Pater, di-

docinenses, Goffridus vero abbas factus, causam suam sic egerat apud Urbanum, ut is judicium suum retractaret, ecclesiamque S. Joannis Vindocinensis postea monasterio inter ceteras ejus possessiones assereret. Quod quidem non solum ab Urbano, verum etiam a Paschali ejus successore factum vidimus diplomate anni 1103, Attamen, quoquo modo composita res fuerit, obtinuit tandem Urbani decretum, potentiurque hactenus illa ecclesia monachi S. Albini.

(27) *Comes Andegavensis.* Fulco ejus nominis V, idem qui Hierosolymorum postea regnum adeptus est, de quo iterum epist. 21, et lib. XI, epist. 7.

secretam paternitatem vestram, non adoptivus, sed proprius et specialis filius vester (28) precatur humiliter, ne prosit illis quæ de justitia diffidunt, si adventum prævererint nostrum. Monasterium S. Albini Romanæ Ecclesiæ nunquam servivit vel serviet, nisi pro sua tantum necessitate. Monasterium vero nostrum ita B. Petri est proprium, quod ad ipsis fundatoribus suis alodium ei datum exstitit, et patrimonium. Ab ipso nostræ congregationis initio prædecessores nostri sanctæ Romanæ Ecclesiæ optime servierunt : et, si gloriari oportet, imo quia gloriari oportet in Domino, nemo illorum melius quam ego. Unde, salva veritate, profiteor quod, postquam monasterium regendum suscepi, tredecim millia solidorum (29) nostræ monetæ in Romanæ Ecclesiæ servitium expendi, sola videlicet dilectione, non mea qualibet necessitate. Hæc autem dico, Deus scit, non fallaciter exprobando; sed dilectionem nostram erga Romanam Ecclesiam veraciter approbando : ut, qui Romanam Ecclesiam diligunt, et 20 me diligant, et mecum contra meos adversarios elypeum defensionis opponant. Inter cætera, quæ mea humilitas Romanæ Ecclesiæ in sua necessitate fecit servitia, unum, quia celeberrimum fuit, nec possum, nec deheo silere : quo audito, qui catholicam fidem diligit, me nunquam poterit non amare. Primo anno, quo (30), Deo volente vel permittente, nomen abbatis suscepi; audivi piæ recordationis dominum papam Urbanum in domo Joannis Fricapanem (31) latitare, et contra Guibertistam hæresim (32) viriliter laborare. Licet locus noster pauper esset, Romam tamen veni, illius persecutionum et laborum volens particeps fieri, et suam pro posse meo desiderans supplere inopiam : quod et Dei gratia feci. Mala quæ in itinere et in civitate passus sum, nostrorum per omnia, ne agnoscerer, factus famulus famulorum longum est enarrare. Quasi al-

(28) *Specialis filius vester.* Lib. III, epist. 34 D. Bernardus epist. 294 ad Eugenium papam : *Abbas Vindocinensis, qui specialiter vester est, rogamus ut et ipse specialem inveniat gratiam.*

(29) *Tredecim millia solidorum.* Duodena tantum millia leguntur epist. 9 et 13 ad Calixtum. Quare mendum hoc loco videtur.

(30) *Primo anno quo.* Christi 1094 ex Bertholdo Constantiensi, qui res Urbani accurate persecutus est, constat initio hujus anni turrin Crescentii in Guibertinorum potestate adhuc fuisse. Goffridus paulo ante ferias Paschales opera sua turrin cum palatio Lateranensi receptam notat : quod in eundem prorsus annum incidisse compertum est. Goffrido autem ut beneficium Urbanus, ita nos egregii facinoris memoriam debemus. Nam, nisi ipse prodiret, nesciremus.

(31) *In domo Joannes Fricapanem.* Vetustissimæ ac nobilissimæ apud Romanos familiæ nomen nunc paululum inflexum, Frangipanes enim dicuntur. Quod ergo generatim scribit Bertoldus, Urbanum Romæ prope S. Mariam Novam in quadam firmissima munitione moratum, ad ipsum videtur quod explicatius dicitur a Goffrido, illum in Joannis hujus domo latuisse.

(32) *Contra Guibertistam hæresim.* Contra Guibertum, ejusque fautores. Hic est quem ex archiepiscopo Ravennate pseudopontificem indito Cle-

ter Nicodemus ad dominum papam in domum prædicti Joannis nocte veni : ubi eum pene omnibus temporalibus bonis nudatum, et alieno ære nimis oppressum inveni. Ibi per Quadragesimam mansi cum illo; et, si fas est profiteri veritatem, ejus onera in quantum potui, charitatis humeris supportavi. Quindecim vero diebus ante Pascha, Ferruchius, quem Lateranensis palatii custodem Guibertus fecerat, per internuntios locutus est cum domino papa, quærens ab eo pecuniam et ipse redderet illi turrin et domum illam. Unde Dominus papa cum episcopis et cardinalibus, qui secum erant, locutus, ab 21 ipsis pecuniam quæsit; sed modicum quid apud ipsos, quoniam persecutione et paupertate simul premebantur, invenire potuit. Quem ego, cum non solum tristem, verum etiam præ nimia angustia lacrymantem conspexissem, cœpi et ipse flere, et fletus accessi ad eum dicens, ut secum cum Ferruchio iniret pactum. Ibi aurum et argentum, nummos, mulas et equos expendi; et sic Lateranense habuimus, et intravimus palatium. Ubi ego primus osculatus sum domini papæ pedem, in sede videlicet apostolica, in qua longe ante catholicus non sederat papa.

EPISTOLA IX.

Beatissimo papæ Paschali, frater Goffridus, quod charissimo patri humilis filius, et bono domino fidelis servus.

Litteras vestras, dilectissime Pater, triginta quinque diebus ante concilium (33) vidi : in quibus audivi quod noluissem, et quod audire peccando non merui. Pervenit enim ad aures vestras nescio cujus relatione, me persecutoribus Ecclesiæ, et comiti Pictaviensium (34) participare; quod Deus scit, nunquam feci; nec paternitatem vestram optassem de me rem hujusmodi credidisse. Hæc namque seminavit inimicus homo, et fallaciæ spiritus erat in

mentis III nomine, adversus Gregorium VII, creatur Henricus imp. anno 1083. Quo ex tempore et Gregorium quoad vixit, et Victorem Urbanumque successores tum aliis diris modis exercuit, tum Roma extorres pene semper habuit. Ita ut in apostolica sede, quod extrema epistola scribit Goffridus, catholicus papa longo intervallo non sederit. Undecim plane anni fuerint ab exordio Guiberti ad receptum ab Urbano Ferruchii deditioem Lateranum.

(33) *Triginta quinque diebus ante concilium.* Lateranense, anni 1112, de quo ad epist. 7 diximus. Eadem excusatione usus etiam Ivo Carnot. epist. 150 quod minus ad concilium proficisceretur : quod Paschalis papæ litteras quibus vocabatur, septem tantum hebdomadibus, hoc ex 49 diebus ante constitutum concilio diem acceperit.

(34) *Comiti Pictaviensium.* Guillelmo, de quo epist. 2, ejus nominis et familiæ postremo, quem sæpius excommunicatum constat. Sed de ea nunc excommunicatione agitur, quam Girardus Engolismensis legatus, et Petrus episcopus Pictavensis ob illieitas pulsa legitima uxore nuptias inflexerant, ut narrat lib. v Historiæ Guillelmi Malinesburiensis. Multa Vindocinenses et optima in hujus principis ditione prædia possidebant, ut Oleronis et Surgeriarum ecclesias in pago Santonico, Olonensem, et alias in Pictaviensi.

eo. Monasterium siquidem nostrum, quidquid melius A habet, et unde pene penitus vivimus, in terra comitis Pictaviensis noscitur habere. **22** Et ideo nutare non possum, quin aliquando cum eo loquar; sed testem in animam meam invoco Spiritum sanctum; hoc necessitate sit monasterii nostri, non mea voluntate. Occasione quondam accepta, quia prædecessor noster (35) non potuit ad eum venire vel noluit, quamdam nobis abstulit obedientiam, quam me postea viginti quinque millia solidorum redimere oportuit. In quibus tamen me ab excommunicato debeo abstinere, si ei communicavi; vel quandiu fuerit excommunicatus, communicavero, nunquam mihi a Deo illius peccati fiat remissio. Hæc et si quælibet alia vobis de me dicta sunt amara, credite firmiter ea fallaciter et invidiose fuisse inventa. B Unde, si justum est, competens terminus ponatur; et qui me sagittant in occulto, notificentur contra quos scilicet canonicè me præparare debeam, et de quibus forsitan aliquid dicam, et sine misericordia judicemur. Veritatem, dulcissime Pater, attendite, non verborum relationem. Æmulantur enim me quidam, scilicet diaboli æmulatione. Quorum

(35) *Prædecessor noster.* Paulo post: *Prædecessorum nostrorum.* Lib. v, epist. 21: *Rectores monasterii nostri qui fuerunt ante me.* Quatuor omnino ante Goffridum Vindocini abbates fuerunt Rainaldus, Odericus, David et Berno, quem hoc loco significat. Bernoni obedientiam seu prioratum S. Georgii (de hoc enim agi puto) eripuerat Guillelmus comes, quem Goffrido postea restituit. Urbanus II Goffrido: *Ecclesiam S. Georgii in Oleronis insula, quam ab omni exactionis consuetudine liberam Guillelmus Pictaviensis comes excommunicatione nostra coactus reddidit, sicut ab Andegavensi comite Goffrido et Agnete comitissa loco vestro tradita fuerat.* Qua de re iterum lib. v, epist. 19 et 20. De obedientiæ autem hac notione vocabulo lib. iv, epist. 7.

(36) *Duodecim scilicet solidos.* Idem repetit epist. 13 ad Calixtum. Censum hunc abbati Vindocinensi tanquam sedis apostolicæ alodiarii indixerant fundatores. Tabulæ fundationis: *Abbas vero, qui alodiarius B. Petri esse dignoscitur, matrem suam Romanam Ecclesiam per singulos annos aut per se, aut per legatum suum visitare studeat, et si majorem charitatem non fecerit, censum saltem xii solidorum ad concinnanda luminaria ante venerabile corpus beatissimi Petri ibi persolvere non negligat.* Clemens II in privilegio confirmationis: *Censum vero ad memoriam cognitionemque sempiternam duodecim solidos de moneta patriæ vestræ B. Petro reddi per annos singulos volumus.* Sic olim Cluniacenses tutelæ nomine x solidos quinto quoque anno pendebant. In diplomate Agapiti II: *Sane ad recognoscendum quod prædictum cænobium S. apostolicæ sedi ad tuendum atque fovendum pertineat, dentur per quinquennium solidi x, Vizeliacenses singulas quotannis libras argenti.* Paschalis II Altardo abbati Vizeliac: *Ad iudicium quoque hujus libertatis, apostolicæ sedi, cujus juris esse dignoscitur libram argenti per singulos annos persolvat; sic alii alios census.*

(37) *Beata Priscæ ecclesiam.* B. Priscæ ecclesiam titulum presbyteri cardinalis in monte Aventino abbatibus Vindocinensibus cum dignitate cardinali primus illustri et inusitati exempli prærogativa concessit Alexander II, ita ut quicumque legitimi Vindocini abbates forent, iidem Romanæ Ecclesiæ hujus tituli cardinales essent. Alexandri hæc sunt verba in litteris ad Odericum abbatem anno 1062: *Concedi-*

falsis detractionibus compellor palam profiteri veritatem, quam satis tacere voluissem. Nullus itaque veraciter dicet æmulum, quod in tota Francia monasterium sit ordinatum melius quam nostrorum. Quod nostro tempore per Dei gratiam amplius crevit, quam prius devotio fundatorum ei contulerit: licet nunquam Ecclesiam, nunquam alterius Ecclesiæ decimam, vel quamlibet possessionem ecclesiasticam eo modo acquisierim, quo faciunt quidam. Tempore **23** prædecessorum nostrorum Romana Ecclesia vel debitum censum, duodecim scilicet solidos (36), per annum vix inde habere potuit. Quod non propter jactantiam, sed propter gratiarum actionem dico, in servitio Romanæ Ecclesiæ amplius quam duodecim millia solidorum nostra paupertas expendit. In spatio triginta quinque dierum, reverendissime domine, me præparare et ad vos venire non potui, corporis etiam pressus infirmitate. Iter nostrum quam citius potero, præparabo, et, si Deus mihi vitam et sanitatem donaverit, vos, sicut charissimum patrem, ad præsens videbo, vobis diligenter serviturus, et B. Priscæ misericorditer recepturus ecclesiam (37), vel de ecclesia, si placet,

mus etiam omnibus hujus loci abbatibus ecclesiam B. Priscæ cum dignitate cardinali, sancti Spiritus iudicio decernentes, ut nulla deinceps ecclesiastica secularive persona prædictam B. Priscæ ecclesiam seu ecclesiæ dignitatem eis auferre qualibet occasione præsumat. Quod eidem Olerico beneficium confirmavit Gregorius VII, anno 1029. Verum grassante posthæc in urbe factione Guibertina, ecclesia hæc Vindocinensibus, quod partes illas aversarentur, adempta, atque ad alios translata est. Et quanquam Goffrido nostro, ut est in epist. 16, ejus investituram reddidit Urbanus II, iterum tamen ejus possessione dejectos fuisse ex eo liquet, quod eam nunc repetit a Paschali, et epist. 13, promissum sibi a Callisto testatur: a quo tandem in integrum restitutus, cardinalis B. Priscæ titulum usurpare cœpit. Sic enim ad Callistum ipsum scribens se appellat opuscul. 3, Callisti diploma, quo vindicias Goffrido instauravit, integrum proferetur ad epist. 28, lib. II. Ejus porro vestigia decimo post anno secutus est Honorius II; cujus etiam exstat privilegium Romæ x Kal. Apr. anno 1129 perscriptum. Nec tamen diuturna satis aut illibata Vindocinensibus fuit hæc possessio. Nam, sive quod Ecclesiæ illius sarta tecta negligenter, sive alia potius causa fuit, iterum illis est adempta, et aliis cardinalibus, quos B. Priscæ titulo creabant, per pontifices attributa. Denique Innocentius III, intermissam possessionem Hamelino abbati, qui octavus fuit a Goffrido, postliminio restituit, sed cum hac exceptione, ut ipse quidem ejusque successores abbates pristinam cardinalis dignitatem, ejusque insignia cum B. Priscæ ecclesia perpetuo retinerent. Cæterum, si quando alii ejusque tituli cardinales crearentur, his parerent, quartanque proventuum partem penderent ii, qui B. Priscæ ecclesiam pro Vindocinensibus administrarent. Innocentii verba, tametsi paulo longius excurrunt, non abs re fuerit audire. Sic igitur habent: *Licet autem antecessores nostri ecclesiam S. Priscæ in monte Aventino sitam cum omnibus pertinentiis suis, et cardinali etiam dignitate prædecessoribus tuis duxerunt concedendam, sicut in ipsorum privilegiis perspeximus contineri; quia tamen post aliqua tempora per incuriam et neglectum eorum ipsa ecclesia destructionem et desolationem incurrit; quidam prædecessorum nostrorum eam diversim-*

justitiam. Dignum satis et justum esset, si discretioni vestræ videretur, ut quod sanctorum prædecessorum vestrorum, Alexandri secundi videlicet et Gregorii septimi auctoritate nobis donatum est, et sub eorum anathemate firmatum, et postea pro fidelitate Romanæ Ecclesiæ a Guitherto hæretico ablatum exstitit, a Romana Ecclesia nobis redderetur, quæ mala pro bonis reddere non consuevit. Hæc est enim retributio quam Deus non docuit, nec B. Petrus agnovit. De Guitherto quidem me optime vindicavi; quia post beatæ memoriæ papam Urbanum, et præcipuum sanctæ Romanæ Ecclesiæ filium, Petrum Leonis (38), ei abstulit Lateranense palatium. Valeat dominus papa et vigeat; et qui eum odit, vel decipit, convineatur, ne pereat.

24 EPISTOLA X.

Dilectissimo domino suo universali papæ Calixto, frater Goffridus suus quidquid est, quidquid potest, quidquid sapit et habet.

In primis, dulcissime Pater, pro universis beneficiis vestris multiplices grates et gratias agit benignæ paternitatis vestræ humilis servus vester. Mihi quidem servo tuo præcepit vestra dilectio, ut infra vel circa abbatiam nostram exspectarem, donec viderem nuntium vestrum, ad vos venire paratus, quia de charo chariorem, et de familiari familiorem me facere disponebat vestra sancta et sincera intentio. Charissime domine, obedientiæ vestræ servavi mandatum: exspectavi et adhuc exspecto promissum. Quod si oblivione vel aliqua necessitate exstitit prolongatum, et tamen fraudari qualibet occasione non potero. Sunt etenim tria maxime, quæ de gratuita bonitatis vestræ promissis me desperare nulla ratione permittant: nobilitas scilicet generis (39), veritas apostolicæ dignitatis amica, et antiquæ vinculum dilectionis. Jubeat igitur bonus dominus meus me venire ad se, quod suo servo, licet indigno, promisit, et scripsit facturum. Ego autem, si ipse jusserit, quando et quomodo jusserit, sum ad eum ve-

temporibus diversis cardinalibus assignarunt, quos ad titulum ejusdem ecclesiæ promoverunt. Nos vero tuo volentes honori deferre, de consueta sedis apostolicæ benignitate concedimus, ut dignitatem, quam antecessores tui ex concessione ipsius ecclesiæ sunt adepti, tu et successores tui nihilominus habeatis. Sandaliorum usum, tunicæ et dalmaticæ, mitræ et annuli, sicut eis presbyteri cardinales utuntur, vobis in perpetuum auctoritate apostolica confirmamus, ipsamque B. Priscæ ecclesiam Vindocinensi monasterio de speciali gratia restituimus: hoc adhibito mœramine, ut si forte nos aut successores nostri presbyteros cardinales ad ejus titulum duxerimus promovendos, pro ea maxime causa ut super altare B. Petri consuetum agant officium, sicut a sanctis Patribus provida fuit deliberatione statutum, hi quibus pro tempore curam et administrationem ipsius ecclesiæ commiseritis, eisdem cardinalibus debitam impendant obedientiam humilem et devotam. Qui videlicet cardinales de proventibus ecclesiæ ejusdem percipiant quartam partem: vos autem de ipsa ecclesia gratis sollicitudinem diligenter, ne per vestram incuriam in sollicitudinem iterum redigatur; quia privilegium meretur amittere, qui permissa abutitur potestate. Hactenus Innocentius. Ex eo

uire paratus. Hæc humilitas mea suo præcordialissimo domino scripsit, et si quid 25 minus scriptum est, cum præsens fuerit, non tacebit. Valeat benignissimus dominus noster semper, et vigeat; et omnis ejus inimicus aut convertatur, aut pereat.

EPISTOLA XI.

Dulcissimo patri suo, et charissimo domino universali papæ Calixto frater Goffridus, quod patri filius, quod domino servus.

Loquar ad dominum meum, quamvis non sim omnino utilis servus, sed tamen fidelis. Loquar ad patrem meum, quem toto corde, tota anima, tota virtute dilexi; et probatio meæ dilectionis fuit quondam exhibitio operis. Nihil aliud dicam, nisi quod divina Scriptura loqui me docuit. Apud Noe pium et justum patriarcham, nec Japhet patris amator perdere, nec Cham patris derogator percipere patris benedictionem promeruit: maxime Cham ille, qui non solum patris pudenda detexit, verum etiam quæ in patre non erant pudenda finxit, et publicavit. Unde nullatenus dubito, imo fiducialiter credo, quod nec censura justitiæ, nec jura naturæ, nec vinculum antiquæ dilectionis, nec veritas apostolicæ dignitatis amica, me diutius fraudari patientur promissa mihi patris benedictione. Scit enim pius Pater, quid mihi, licet indigno filio, promiserit; quid mihi postea litteris apostolicæ veritatis significaverit. Faciat 26 igitur Pater bonus; ne facies filii, qui Patrem semper dilexit, de non completa Patris promissione erubescat: ne ille qui iniquo odio semper habebit utrumque, de contumelia Patri irrogatâ se ejus gratiam adeptum gloriatur, et de filii repulsa adgaudeat. Ascendat in mentem piissimi Patris et domini, et in memoria fixum teneat, quantum illum, antequam novissem, dilexi; quam devote ei, antequam charam ejus faciem vidissem, servivi. Ego sum, ego sum ille, qui Armannum monachum missum ab eo ad dominum papam Urbanum honorifice pro ejus amore suscepi; et qui apud dominum papam, qui me quasi

factum est ut gemini deinceps fuerint B. Priscæ cardinales; alii ordinarii, quos pontifices designabant; alii extra ordinem perpetui ac velut nati, abbates Vindocinenses: illi munere et officio, hi titulo tenus et dignitate. Hodie vero nec B. Priscæ ecclesiam retinent nec dignitatem: quam tamen Constantiensis concilii tempore adhuc retinebant. Hæ rerum vices.

(38) *Petrum Leonis.* Præcipuum hoc sæculo Romanæ Ecclesiæ columen et decus Petrus Leonis, Romanorum omnium opibus et potentia facile princeps; nec solum sub Urbano, sed postea etiam sub Paschali; cujus pacis cum Henrico i. terpres, ut Dodechinus et alii scribunt, atque auctor fuit; quintetiam sub Callisto, ut est lib. v. epist. 3. Is est cujus restat sepulcrum in atrio basilicæ S. Pauli via Ostiensi cum epitaphio, cujus acrostichis *Petri Leonis* nomen notat.

(39) *Nobilitas generis.* Guidoni enim archiepiscopo Viennensi, qui in pontificia dignitate Callistus II appellatus est, pater fuit Guillelmus comes Sequanorum genus, ut cum Sugerio, in Ludovici regis Vita loquar, imperialis et regis celsitudinis derivativa consanguinitate clarum.

unicum filium diligebat, pro causis ipsius diligenter A
peroravi, et totum ejus complevi negotium, testis
est mihi conscientia sicut melius potui. Valeat Pa-
ter meus semper et vigeat; et omnis eius inimicus
aut convertatur, aut pereat.

EPISTOLA XII.

*Dilectissimo Patri et domino universali papæ Calixto,
frater Goffridus suus quidquid est, quidquid potest,
quidquid sapit et habet.*

Mihi, dulcissime Pater, præcepit vestra dilectio,
ut ad vos venirem, quia de charo chariorem (40) et
de familiari familiariorem me facere, personam sci-
ficet nostram honorare, et Ecclesiæ nostræ conferre
utilitatem disponebat vestra sancta et sincera inten-
tio. Veniam certe, Deo auxiliante, ad dominum
meum ei servire paratus, et recepturus ab eo quod B
27 verbo et scripto mihi promisit, nec ero ingrat-
us. Interim humiliter rogo pium Patrem et domi-
num, quatenus misso ad Carnotensem episcopum
(41) suæ auctoritatis decreto, excommunicationem
confirmet, quam episcopus ipse litteris apostolicæ sed-
is coactus reddidit in Nivelonem et Archembaldum,
qui plurima damna et multiplices injurias monasterio
Vindocinensi, a odio B. Petri et ejus patrimonio fe-
cerunt, et adhuc facere non desistunt. Prædicto
etiam episcopo apostolica sinceritas penitus interd-
cat, ne quidquam a nobis contra Romanæ Ecclesiæ
privilegia exigere præsumat. Dictum est mihi quod
Hugo præpositus Carnotensis Ecclesiæ ad vos venit,
qui, sicut dicitur, sacrilego et excommunicato Nive-
loni communicat, et eum in rapina possessionum C
nostrarum manutenere conatur. Si unquam bene
aliquid promeruit de celsitudine vestra humilis ser-
vus vester, pium erga me sentiat ille vestræ dile-
ctionis affectum, nec verborum ejus relationem sus-
cipiatis; sed nostram potius expectare veritatem,
quia me ad præsens, prævio Spiritu sancto, præsen-
tem habebitis. Si quid minus dixit humilitas nostra,
præsentium latoris lingua supplebit. Hoc intersigno
præsentis litteras meas esse Pater meus agnoscat,
quod Armanno monacho (42) Romæ pro ejus amore
bene servivi; et cum apud Turonum nocte nudatus

(40) *Quia de charo chariorem.* Supra epist. 10 verba
sunt Callixti in litteris ad Goffridum, quas in fronte
operis inter elogia præfiximus.

(41) *Ad Carnotensem episcopum.* Gaufridum Ivonis
successorem. Hinc patet datas a pontifice de excom-
municando Nivelone litteras fuisse ad Gaufridum,
similes earum quas de eadem re ad Ivonem a Pa-
schali scriptas servant Vindocinenses.

(42) *Armanno monacho.* Quem ad Urbanum papam
miserat Callistus, Viennensis tunc archiepiscopus,
epist. 11.

(43) *Nocte nudatus esset a furibus.* Simili casu
equos sibi Cabillone nocturno furto sublato queri-
tur Joannes VIII, epist. 97.

(44) *Comite Vindocinensi.* Goffrido, ni fallor, Gria-
tunica, ad quem Ivo epist. 129. Duo, Goffrido abbate,
comites Vindocini Hierosolymitanam expeditionem
inire: quorum utique nomen Goffrido; sed prior
Goffridi de Pruliaco filius in ipsa expeditione ad As-
calonem casus occubuit anno 1101, ut narrat
Guillelmus Tyrius lib. x, cap. 20 et Malinesburien-
sis lib. iv De gestis regum Angliæ. Alter hic Goffri-

esset a furibus (43), non dimidiam vestem, ut san-
ctus Martinus, sed grisiani pelliciam atque varias
pelles obtuli Patri meo, quem nimia charitate sem-
per dilexi et diligo. Valeat 28 dominus et Pater
meus, et vigeat; et omnis ejus inimicus aut conver-
tatur, aut pereat.

EPISTOLA XIII.

*Dulcissimo Patri et domino universali papæ Calixto,
frater Goffridus, quod patri filius, quod domino
servus.*

Clericus, quem ad vos misi, charissime Pater,
octo diebus ante Pentecosten ad me rediit: qui ex
parte bonitatis vestræ mihi nuntiavit ut cum comite
Vindocinensi (44), qui iturus est Jerusalem, veni-
rem Romam, B. Priscæ recepturus ecclesiam (45).
Unde dulcissimæ paternitati vestræ quantas possum
refero grates et gratias. Præsentium etenim bono-
rum exhibitio est quedam certitudo futurorum. Veni-
am itaque, Deo auxiliante, cum comite illo, sicut
præcepistis, et ante, si potero; et quot et quantos
labores et timores, nostrarumque rerum distrac-
tiones, dilectissimum Patrem et dominum videre desi-
derans, anno præterito passus sum in ejus præsen-
tia non tacebo. Confido, imo fiducialiter credo quod
humilis servus et fidelis filius adhuc de bono domino
valde lætabitur, de cujus benignitate etiam inimici
quod desiderant, assequuntur. Nunc utique venis-
sem; sed societatem invenire non potui securam,
et mortiferos Italiæ calores timebam. Bajulare qui-
dem crucem Christus jubet, non querere sepultu-
ram. Et quoniam B. Priscæ ecclesiam non bene pa-
ratam satis agnovi, ad vos, dulcissime 29 Pater,
fratrem hunc præmittere dignum duxi, qui ibi nobis
præparet, ubi aliquantulum inonestè possumus con-
versari. Veritatem, Pater optime, non verborum
relationem attendite. Æmulantur nos multi, sed non
Dei æmulatione; nullus tamen veraciter dicet æmu-
lorum, quod a mari usque ad mare monasterium
melius ordinatum sit quam nostrum. Quod nostro
tempore per Dei gratiam amplius crevit, quam prius
devotio fundatorum ei contulerit. Nunquam tamen
ecclesiam, vel quamlibet possessionem ecclesiasti-
cus cognomento Grisatunica, cujus maternus ge-
nus Ivo eadem epist. describit; peregrinationi sacræ
superstes ad S. Ægidii oppidum postea diem elau-
sit, relicto Joanne filio hærede, de quo alibi Gof-
fridus.

(45) *B. Priscæ ecclesiam.* De ea dictum est ad
epist. 9, sed omisimus monere Odericum abbatem,
quod ex alio Alexandri II diplomate didicimus, quia
B. Priscæ monasterium in monachorum Sancti Pauli
jure ac potestate tunc erat, illud ab Hildebrando
archidiacono cœnobii sancti Pauli œconomus et re-
ctore impetrasse hac lege, ut 11, aut saltem 8 in ea
monachi ab abbate Vindocinensi ex ea pensione,
quam Hildebrandus approbante Sancti Pauli con-
ventu assignabat, perpetuo alerentur. Itaque eccle-
siam hanc deinceps coluerunt monachi Vindocinen-
ses. Urbanus II, Goffrido nostro: *Ecclesiam B. Pri-
scæ in qua fratres monasterii tui religiose viventes
ipsi vidimus.* Hoc ex numero inter primos fuit B.
Arnulfus, quem Alexander II Vindocinensem postea
episcopum creavit.

eam quolibet ingenio comparavi, vel de manu laici A
 accipi : quod utinam nostro exemplo vitarent alii.
 Tempore prædecessorum nostrorum Romana Eccle-
 sia, vel debitum census, duodecim scilicet solidos,
 per annum vix inde habere potuit. Quod non propter
 jactantiam, sed propter gratiarum actionem dico,
 in servitium Romanæ Ecclesiæ, non qualibet nostra
 necessitate, sed sola dilectione amplius quam duo-
 decim milia solidorum ante vos et in tempore ve-
 stro, quod valuit centum mareas argenti, nostra pau-
 pertas expendit. Hinc igitur mihi retribui desideo
 bona præbonis : quam retributionem Christus bea-
 tum docuit Petrum; et B. Petrus post ipsum hanc
 commendam docet et præcipit.

30 EPISTOLA XIV.

Dilectissimo domino universali papæ Honorio, frater B
Goffridus, quod patri filius, quod domino servus.

Multo desiderio desideravi venire ad vos, Pater
 optime, et in Ecclesia Romana non ad horam, sed
 ad moram manere decreveram; sed infirmitas cor-
 poris affectum quidem non mutavit, sed negavit
 effectum. Hanc utique infirmitatem ex nimio labore
 et multiplici Romano itinere contraxi : et, quod
 non propter jactantiam dico, sed propter gratiarum
 actionem, propter utilitatem Romanæ Ecclesiæ, pro
 qua ter captus sum, et ter quater transalpinavi. Pro
 cuius præterea servitio et maxima ejus necessitate,
 tempore Guiberti corpus nostrum, et pene quid-
 quid habui, expendi. Ego sum, ego sum ille, qui Ro-
 mæ pane tribulationis cibus, et aqua potatus an-
 gustiæ, cum honorabilis memoriæ papa Urbano in
 domo Joannis Fricapanem multos labores et timo-
 res diu passus sum : et quid ibi egerim pro fide-
 litate Romanæ Ecclesiæ, et quomodo omnia nostra
 usque ad novissimam equitaturam pro acquisitione
 Lateranensis palatii seminaverim, novit Deus et B.
 Petrus, et noverunt Romani illius temporis. Eo
 et iam tempore Romæ presbyter ordinatus, investi-
 turam de ecclesia B. Priscæ per manum domini
 papæ Urbani recepi, quam prædecessores nostri
 longe ante possederant : **31** sed, quia noluerunt
 obedire Guiberto, inde fuerant ejecti. Et, quamvis
 ætas et infirmitas nostra quietem potius desideret
 quam laborem, animo trahente ad vos, pie Pater,
 quam citius potero venire aggrediar, licet animus
 ipse peregrinam non mediocriter timeat sepulturam.
 Interim ad charissimum Patrem mitto latorem præ-
 sentium (46) aliqua nostræ charitatis signa feren-
 tem : cuius lingua supplebit quod minus dixit episto-
 la. Valeat dominus papa semper et vigeat; et nos de
 sua prosperitate et dilectione lætificet.

EPISTOLA XV.

Bono domino et pio Patri universali papæ Honorio,

(46) *Latorem præsentium.* Paganum epist. 27.

(47) *Andegavensis episcopi.* Ulgerii, quo cum de
 hisdem vexationibus conqueritur lib. III, epist. 12.
 Archiepiscopus Turonensis Ildebertus, ut conjicio;
 episcopus Cenomannensis Guido, Ildeberti in ea ca-
 thedra successor. Legatus autem Girardus, de quo

*totus Vindocinensis conventus, quod patri filius,
 quod domino servi.*

Salvatoris sequentes consilium, ad januam vestræ
 pietatis pulsamus et illius evangelicæ mulieris exem-
 plum imitantes, post vos humiliter clamamus, de
 injuriis et vexationibus Andegavensis episcopi (47)
 conquerentes. Pater sancte, ei quidem mandastis
 ut pro reverentia B. Petri et vestra monasterium
 nostrum, quod ad Romanam præcipue et singulari-
 ter spectat Ecclesiam, et res monasterii man teneret,
 et nullis injuriis sive molestiis inquietari permitte-
 ret. Ipse vero litteras vestras, quæ archiepiscopo
 Turonensi et Cenomannensi episcopo, sicut et ipsi
 missæ fuerant, in præsentia legati vestri Engoli-
 smensis episcopi suscepit; sed nec tunc legere nec
 nobis deinceps **32** reddere dignatus est : et sic aliis
 quibus eas misistis postea non potuimus ostendere.
 Præterea aliorum injurias non compescuit, sed ex
 sua parte exaggeravit et exaggerat, et quos potuit
 raptiores sæculi verbo et exemplo incitavit. Monaste-
 rium nostrum, alodium Romanæ Ecclesiæ, pro cu-
 jus amore et timore ei honorem et reverentiam om-
 ni episcopi et archiepiscopi deferebant, dominus iste
 de his quæ multo tempore tenuit, sine iudicio et au-
 dientia expoliavit, et in proposito expoliationis
 perseverat. Unde non contra Susannam testes su-
 mus; sed de domino episcopo germana loquimur
 charitate, quæ et de amico et de inimico nos dede-
 cet loqui mendacium, et de utroque educet profiteri
 veritatem. Nos quidem, quoniam nonasiam pro-
 fessionem retractare Philippicam (48) in pontificem
 minime decet, non dicimus quod mentis tempestate
 nos persequatur, sive mole suæ magnitudinis pre-
 mat; sed tamen quo sanctitatis genere hoc faciat
 ignoramus, quod in Veteri Testamento præceptum
 non legimus, nec in Novo promissum et canonum
 regulis non debatur esse contrarium. Humilitas
 utique nostra prædicto episcopo in sua necessitate
 diligenter servivit, sed salva ejus reverentia dici-
 mus, quod retribuit nobis mala pro bonis, retribu-
 tionem quam Deus non novit. Unde, clementissime
 Pater et domine, vobis toto corde supplicamus ut de
 quibus sine iudicio expoliati sumus ab eo, nos in-
 vestiri faciatis. Quod si deinceps contra nos, **33**
 qui specialiter vestri sumus, causari voluerit, inter
 ipsum et nos, quoniam ad vos venire non possumus
 judicem qui non sit nobis suspectus, constituite.
 Æmulantur enim nos quidam non bona emulatione :
 et propter hoc maxime, quia sub tutela et defen-
 sione apostolicæ sedis positi sumus. Dominus abbas
 noster ad vos venire desiderans, usque Vizeliacum
 profectus, ibi per aliquot dies remansit non modica
 infirmitate detentus. Valeat pius Pater, et bonus

epist. 19.

(48) *Retractare Philippicam.* Sic etiam loquitur
 lib. IV, epist. 12. Ildebertus item epistola 35. *In-
 ventionem fortassis expectas, et Philippicam retracta-
 ri pallidus suspicaris.*

dominus, et sibi placeat, et faciat ut quam prædecessorum suorum temporibus habuimus quietem, suo tempore habeamus.

EPISTOLA XVI.

Petro sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali diacono (49), charissimo domino et præcordiali amico, frater Goffridus ejusdem Ecclesiæ servorum minimus, quod habet, et potest, et seipsum.

Infirmilitatem vestram audivimus quam et compassionis affectu et totius animæ nostræ visceribus nostram reputamus. Rogamus itaque, et rogando discretam dilectionem vestram suppliciter admoneamus ut, si nobis vel quibuslibet rebus nostris indigetis, significare nullatenus erubescatis. Amicus enim erga amicum erubescere non debet, nisi tantum cum illum offendit. Quibus licet sit aliquando corporum dissimilitudo, una semper esse debet imago animorum. Præterea **34** nuda, imo nulla est amicitia, quam mutua, et maxime in necessitate, non probant obsequia. Valet, et quod placuerit, rescribite.

EPISTOLA XVII.

Richardo beatæ vitæ episcopo, apostolicæ sedis venerabili legato (50), Goffridus ejusdem sedis servorum minimus, dilectionem, et dilectionis servitatem.

Fratre, quem ad vos cum litteris domini papæ misimus, referente didicimus, Radulphum Turonensem dictum archiepiscopum in præsentia vestri de nobis verbis inhonestis fuisse conquestum. Quod si ita est, vehementer miramur, quia unde de nobis **C** juste conqueri debeat ignoramus. Mirari autem nec possumus nec debemus, si inhoneste loquitur, qui pene universo mundo clamante, sed nullo adhuc vindicante, multa inhonesta et perversa operatur. Veniat tamen, si placet vestræ sanctitati, vobiscum Vindocinum in alodium B. Petri, et burgenses quorum mercede conducitur secum adducat; et quantum justitia dictaverit, exequatur et accipiat.

EPISTOLA XVIII.

Cononi vitæ laudabilis episcopo, sanctæ, apostolicæ

(49) *Petro diacono cardinali.* SS. Cosmæ et Damiani: hunc enim esse arbitror Petrum Leonis cardinalem, ad quem de ordinatione episcoporum scribit opusc. 2. Is a Paschali creatus diaconus cardinalis tituli quem dixi, Gelasium in Gallias secutus est: tui cum ægrotaret, ad cum missa hæc epistola videtur.

(50) *Richardo episcopo legato.* Cardinali scilicet Albano, de cujus in Gallia legatione, conventuque Balgentiæ, ac synodo Trevis convocata Ivo Carnotensis, tum in epistolis quas ad ipsum complures scribit, tum in aliis ad Paschalem, cujus legatus erat, sub annum 1104.

(51) *Cononi legato.* Et hic episcopus item cardinalis, sed Prænestinus, ejusdem Paschalis legatus anno 1115, quo anno tria in Gallis, a Conone legato celebrata concilia docuit nos cum Roberto monacho S. Mariani, vetus Chronicum Turonense. Primum Remis, alterum Bellovacii, tertium Catalauni. Sunt et Ivonis aliquot ad Cononem legatum epistolæ.

(52) *Octo pontificum.* Benedicti IX, Clementis II, Victoris II, Nicolai II, Alexandri II, Gregorii VII, Urbani II, Paschalis II. Quorum omnium de hac monaste-

sedis legato (51), frater Goffridus ejusdem sedis alodarius, et servus, dilectionem et totius dilectionis servitatem.

Vindocinense monasterium, alodium B. Petri et patrimonium, quid libertatis, **35** vel immunitatis, seu dignitatis nunc usque habuerit, et usque in finem sæculi, Deo patrocinante, habebit; beatissimorum apostolorum Petri et Pauli auctoritas sancta per venerabiles eorum successores eidem loco concessa vos melius edocebit, et vobis, ut credimus, majorem diligendi nos occasionem præbebit. Nos enim non potest non diligere, nisi qui eorum irtractabilem auctoritatem non diligit. Quædam Ecclesiæ nostræ privilegia vobis idcirco mittimus transcripta: quia quam speciali, imo quam singulari dignitate sancta catholica Romana Ecclesia locum nostrum ab ipso suæ creationis initio sibi conjunxerit, bonitatem vestram volumus ignorare. Nam, quidquid illa sublimavit et dedit, vos omnino diligere credimus, et velle honorare nullatenus dubitamus. Optimæ memoriæ papæ Urbanus, et qui nunc est, dominus Paschalis papa in Ecclesia nostra, ubi suæ charitatis gratia per undecim dies manserunt, ista et multa alia privilegia nostra viderunt, et ore proprio legerunt, et suæ auctoritatis decreto firma-verunt. Sancta itaque octo catholicorum Romanorum pontificum (52) auctoritate, et confirmatione monasterium nostrum viguit, et quietum mansit, et nulli penitus personæ (53), nisi soli papæ potestatem aliquam aut dominationem in eo exercere vel ejus rectores qualibet occasione sollicitare licuit. Et quidem satis juste; quia ab ipso sui principio per venerabiles et religiosos fundatores suos ab apostolica sede hanc inviolabilem **36** dignitatem obtinuit. Hac tanta a successoribus B. Petri prædecessoribus nostris dignitate concessa, nullus eorum alicui concilio (54) unquam adfuit, quod ab ipso summo Romano pontifice non existit celebratum. Illis tamen temporibus, Hildebrandus archidiaconus (55) Romanæ Ecclesiæ, deinceps papa factus, Giral-

rii Vindocinensis prærogativa litteras vidimus, præterquam Benedicti: sed hujus quoque concessionis mentio est in litteris fundatorum, quorum scilicet nutu et voluntate id honoris abbati Vindocinensi a sede apostolica tributum est, ut soli papæ subsit.

(53) *Nulli penitus personæ.* Nec episcopis, nec legatis. Gregorius VII ad Odericum abbatem: *Hoc etiam divina fultu fiducia apostolica auctoritate prohibemus, ne in Vindocinensi cœnobio ulli unquam personæ, nisi soli papæ liceat potestatem aliquam aut dominationem exercere, aut excommunicare seu interdicere.* Infra lib. II, epist. 10 et 27.

(54) *Nullus eorum alicui consilio.* Epist. 29.

(55) *Hildebrandus archidiaconus.* Id nomen, minusque Gregorio VII, priusquam pontifex renuntiaretur. Legationis, quam a Victore II, missus obiit in Gallia, meminuit ipse in colloquio, quod cum Reginaldo Radulfi archiepiscopi internuntio habuisse illum narrat vetus historia in Tabulario S. Martini Turonensis: *Ego autem, inquit, memini alquando tempore Victoris papæ Turoni moras fecisse in diebus Bartolomæi ipsius urbis archiepiscopi ad discutiendam causam fratris nostri B. et me honeste a cle-*

aus Ostiensis episcopus (56), Stephanus (57), et Raimbaldus (58) atque multi postea magnæ auctoritatis viri a latere B. Petri in legationem missi, ad has partes venerunt, et monasterium nostrum, et libertatem ejus atque dignitatem dilexerunt, et illibatam omnino servaverunt. Nos siquidem ad vos venire, quem charissimum dominum et amicum credimus, et vobis honorifice servire desideravimus, et desideramus: et desiderium nostrum diligenter completeretur, si necessitas corporis et quorundam perversitas hominum pateretur. Sunt etenim in itinere quidam Ecclesiæ nostræ inimici quorum injurias, quia res B. Petri nobis commissas eis relinquere nolumus, usque ad proprii corporis captivam jam sumus experti: qui nunc etiam nobis captivam solummodo non minantur, sed mortem: Viziliacensis abbas (59) nobis obitum exprobrantes, quem sine vindicta capite dicunt fuisse truncatum. Unde discretionem vestræ humiliter supplicamus, quatenus aut conductum nobis queratis, aut locum significetis securum, ubi possimus vobis occurrere, et quædam ad utilitatem domini vocæ vestræ dilectioni revelare.

37 EPISTOLA XIX.

Charissimo domino et præcordiali amico Girardo honorabili Engolismensi (60) episcopo, sanctæ Romanæ sedis vicario, Goffridus ejusdem sedis alodiarius et servus, dilectionem et dilectionis servitatem.

Pressuras, quas monasterium nostrum, alodium B. Petri et ejus patrimonium patitur, vestræ sanctitati notificare curavimus; et, ut eas vestras faciatis compassionis affectu, vos humiliter rogare præsu-

vis sancti Martini esse susceptum, quoties volui, et communionibus illorum frequenter usum fuisse. Duas enim ea in legatione synodos egit. Unam Lugduni adversus Simoniacos; alteram Turoni contra Berengarium.

(56) *Girardus Ostiensis episcopus. Legatus primum Alexandri II, mox Gregorii VII, qui et Turonis illum fuisse testatur in colloquio quod dixi; et synodum ab eodem in Novempopulis coactam commemorat, lib. 1, epist. 16.*

(57) *Stephanus. Si tempora spectes, præconi debuit Giraldo. Prior enim legatione functus est Nicolao II pontifice, Gregorius VII in colloquio: Præterea Stephanus in diebus Nicolai II, Romanæ sedis pontificis ad easdem partes missus est, vices acturus apostolicus, vir maximæ auctoritatis. Qui neque pro-cessionem a canonicis postulavit: neque exspostulandum esse censuit; quæ scilicet si adeo improbus esset, potuisset negari. Quippe que nisi regibus Franciæ et apostolicis ab ipsis canonicis nunquam fit. Quem etiam quando in iis fuit honeste habuerunt, et sua maxima charitatis exhibitione largiti sunt. Præterea Gregorius idem lib. vii, epist. 18, ubi legati utriusque meminit, Stephanum legatum prius nominat quam Giraldu. Duravit porro Stephani legatio etiam sub Alexandro II. Is enim est qui Goffridum Barbatum eodem anathemate percussit sub ann. 1068. Quare illi, ut opinor, successit Giraldu.*

(58) *Raimbaldus. Subdiaconus Ecclesiæ Romanæ, Giraldi Ostiensis in legatione collega. Gregor. VII. lib. 1, epist. 6.*

(59) *Viziliacensis abbas. Epist. 15. Viziliacum profectus, quod oppidum est Eborum in diocesi*

minimus. Magna quidem est hæc, sed de magna vestra bonitate præsumptio. Noveritis itaque, dilectissime Pater, Petrum de Monte aureo (61) quoddam cœmeterium nostrum violenter infregisse duasque villas nostras, rebus omnibus ablatis, pene penitus destruxisse. Mauricius iterum Rotuniardus unam ecclesiam et terram ad ecclesiam nostram pertinentem injuste possidet, quam nobis abstulit. Qua de re a Cenomanensi episcopo et ab Andegavensi (62) sæpe admonitus, semper ablata reddere contemnit. Unde de sinu matris nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, mamillam justitiæ filiali dilectione requirentes, vestram bonitatem multum suppliciter precamur, quatenus prædictis episcopis, misso ad eos vestræ auctoritatis decreto præcipiatis ut Vindocinense monasterium, B. Petri patrimonium, nullatenus a parochianis suis vexari, vel rebus exspoliari consentiant. Et quia venerabiles Romani pontifices suorum irrettractabili auctoritate privilegiorum omnes persecutores nostros excommunicationis vinculis alligarunt, quandoquidem, quod ab illis ligatum est, ipsi solvere non possunt, tandiu Petrum et Mauricium, qui contra nos inique egerunt, excommunicatos teneant, donec illa, quæ nobis injuste abstulerunt, canonica lege restituant.

EPISTOLA XX.

Girardo Northmanno Engolismensi episcopo, sanctæ Romanæ sedis legato, frater Goffridus ejusdem sedis catholicus servus, discordias non seminare, nec cito credere mendacia proferenti.

Miror te, tantæ discretionis pontificem contra me, licet absentem, ea publice protulisse quæ in cor tuum, quod armarium veritatis esse debuerat et pu-

Augustodunensi, ubi nobile (sic enim appellat Bernardus epist. 150), B. Magdalene monasterium a Gerardo comite, Bertaque uxore, Caroli Calvi temporibus conditum. De eodem Petrus Cluniacensis abbas lib. iv, epist. 28. *In partibus nostris Viziliacus, excepto Cluniaco, in nostri ordinis studiis nullum patitur habere priorem.* Ordinis sui dixit, quia Viziliacense cœnobium, etsi antiquius, sub Cluniacensi disciplina diu stetit, nunc pro monachis canonicos habet sæculares. Paschalis II ex ant litteræ, quarum pericopen epist. 9 vidimus, Beneventi anno 1105 scriptæ Altardo abbati Viziliacensi, huic ipsi fortasse, quem impune exsum narrat Goffridus.

(60) *Girardo Engolismensi. Duo hujus nominis modico intervallo episcopi Engolismenses fuerunt. Prior dedicationi ecclesiæ Vindocinensis interfuit anno 1040. Verum hic legationem, cujus exstet memoria, nullam obiit. Alter hic ab illo quartus genere Northmannus, pene continuas in Aquitania sedis apostolicæ vices egit, primum sub Pascha I, et aliis post eum legitimis pontificibus; deinde sub Anacleto antipapa, ad quem, Bernardo teste, quia legationem ab Innocentio extorquere non poterat, fœda prævaricatione defecit. Anacleti binæ epistolæ quibus legationem illi decernit, in Annalibus ecclesiasticis leguntur: miserabilis vitæ exitus describitur in Vita sancti Bernardi.*

(61) *Petrum de Monte-aureo. Lib. iii, epist. 17. Hamelinus de Monte aureo eadem ex familia Joannes de Monte aureo comes Vindocinensis.*

(62) *A Cenomanensi episcopo et Andegavensi. Hdeberto et Rainaldo.*

ritatis sigillum, nunquam debuissent venisse. Illa siquidem a te, ut arbitror, non fuerunt prius dicta; sed undecunque processissent, ea non dubito invidiose et malitiose fuisse inventa, et sicut verum est quod falsam beatitudinem Northmannorum (63) sequetur vera miseria, ita verum est quod ista quæ contra me dicta sunt fuerunt falsa. Non sum ego adeo perturbati cerebri, nec sanctarum inscius Scripturarum, quod in eum, qui soli cælo innocentiam debet, sine causa posuissem os meum, in patrem videlicet spiritualem, quem brachiis filialis dilectionis amplecti debeo, et pura veritate venerari, a cuius sancta obedientia non potero vel mortuus 39 separari. Si quis de me aliter sentit, desipit; nec dominum papam (64) honorare satagit, sed publicare, si quid minus vel nimium egit. Nam quicumque contra puritatem meæ mentis, paternæ derogationis se fecerit assertorem, veniat palam, et me statim inveniet suæ falsitatis veridicum correctorem.

EPISTOLA XXI.

Girardo glorioso Engolismensi episcopo, apostolicæ sedis legato, frater Goffridus Vindocinensis abbas, et ejusdem sedis fidelis filius, boni operis fructum, et pure dilectionis amplexum.

Quoniam sancta Romana Ecclesia non quidem vestris meritis, sed gratia sola, humilitatem vestram adeo sublimavit quod minimus digitus vester dorso Patris vestri grossior videtur, sicut sublimia verba, quæ sæpius multum gloriose profertis, testificantur, tanto fidelius ei debetis obedire, dolci verbo multi-

(63) *Falsam beatitudinem Northmannorum.* Non eo dictum puto, quasi Northmannis peculiare aliquod placitum fuerit de falsa beatitudine, sed quia Girardus Northmannus erat, ad Northmannos id aptavit, quod sæpe universim pronuntiare solet. Ex falsa beatitudine veram miseriam sequi, epist. 50, et lib. II, epist. 3. lib. V, epist. 11.

(64) *Dominum papam.* Paschalem II, qui in privilegio investiturarum Henrico nimium indulserat, epist. 7.

(65) *Dominus noster papa.* Paschalis, qui legatum illum crearat.

(66) *Andream de Vitreio.* Notum est oppidum in Armorica, a quo nomen vetustæ ac primariæ quondam familiæ, in qua et Robertum Vitreioensem in Conani comitis aula memorant litteræ Hamelini episcopi Redonensis, ad librum III, epist. 39.

(67) *Episcopus Pictaviensis.* Petrus, cui successit Guillelmus, is fortasse, qui archidiaconus hoc loco. Guillelmum archidiaconum Pictaviensis Ecclesiæ docent tabule S. Albini, anno 1100 Maironensibus monachis concessisse, ut altare conderent in Francavilla.

(68) *Carrofsensem abbatem.* In dedicatione Vindocinensi numeratur inter abbates qui adfuerunt, Hugo de Sancto Salvatore Carrofi abbas. Hic enim titulus monasterio pagi Pictonici, a Rothario comite, et auctor est Theodulfus Aurelianensis, et Euphrasia ejus uxore condito, Ludovici Pii Augusti, temporibus. Carrofsium monasterium dicitur a Fulberto epist. 117, quod iterum postea instauratum, dedicatumque ostendit Kalendarium Sancti Sergii Andegavensis, his verbis: *xvi Kal. Julii Carrofsense monasterium Dei et Domini nostri Salvatoris mundi dedicatum est anno a nativitate ejusdem ex Virgine gloriosa 1018.*

plicare amicos, inimicos mitigare, eam factis potius prædicare quam verbis, ne qualibet sinistra operatione ejus amici scandalizentur, et ei inimici valeant derogare. Quod si aliter agitis, vel egistis, sublimitas vestra, quam venerabilis dominus noster papa (65) sua bonitate satis de exili loco creavit, mala pro bonis illi retribuit, retributionem scilicet quam Deus non novit. Nos autem quod audivimus, unde etiam, quod pejus est, cantilenam composuit vulgus, quoniam 40 publicatum est, vobis occultare nec possumus, nec debemus. Audivimus itaque, et dolemus, Andream de Vitreio (66) filiæ suæ vobis conjugium vendidisse, illud etiam a vobis filium vicecomitis de Maloleone comparasse. Quorum alter quingentos solidos vobis pretium dedit conjugii; alter vero quindecim marcas argenti. Hoc episcopus Pictaviensis (67), et Guillelmus archidiaconus ejus, et quidam alii qui adfuerunt, si veritatem sepelire noluerint, non negabunt. Carrofsensem abbatem (68) non regulariter electum, sed violenter, ut dicitur, intrusum, pro mille solidis barbarinorum (69), barbara nimis auctoritate consecrari, imo, si verum est, execrari fecistis, nolente suo consecratore, et ejus clero, modis quibus poterat, reclamante, et qui vidit et partem habuit, abbas quidam vestervicinus testimonium perhibuit, et multi dicunt ejus testimonium verum esse. Abbatem præterea alium, quem pro reverentia ordinis nominare erubesco, in detestabili corporis turpitudine deprehensum, et ab abbatis potestate, ipso proprium crimen confitente, depositum, nullo præcedente judicio, non modica suffragante pecunia,

Theodulfi versus de Carrofsensi cænobio, si quis forte desiderat, hi sunt :

*Est locus, hunc vocitant Carroph cognomine Galli,
Quo patet electis aulica porta poli.*

*Quo Salvatoris sub nomine prænitet aula,
Quove monasterii claustra decora manent.*

*Enitet hic rutulo sanctorum pignore fretu,
Vivit et eximie turba fidelis ibi.*

*Denique Rotharius comes ingens, inclutus heros,
Conjuge cum Euphrasia condidit istud opus.*

*Hoc fulvo argento, gemmisque exornat et auro,
Affluit et libris, vestibus atque sacris, etc.*

Carrofsium itaque loci nomen est, non viri ut persuasum videtur non infirmi, quod mireris, ævi scriptoribus, qui monasterium Sancti Carrofi appellant.

(69) *Mille solidis barbarinorum,* Arabicos, Sarracenicis, barbaris notis signatos. Theodulfus idem episcopus in Parenesi.

Hic et crystallum, et gemmas promittit Eoas.

Si faciam alterius ut potiatnr agris.

Iste gravi numero nummos fert divitis auri,

Quos Arabum sermo sive character arat.

Aut quos argento Latius stylus imprimit albo,

Si tamen acquirat prædia, rura, domus.

Frequens jam tum aureorum hujus notæ nummorum usus erat in Gallia, rerum potente altera regum nostrorum familia, post stabilitum nempe Sarracenorum Arabum imperium in Hispania; unde ad nos, ut equidem censeo, illa externi auri copia ex commercio fluebat: effodiuntorque etiam nunc solidi Arabici multis Galliæ locis, ut docuit nos V. C. Paulus Petavius Parisiensis curiæ senator, cujus indicio Theodulfi quoque hos versus debeo.

contradicientibus illius congregationis fratribus, in pristinum gradum ita restituitis quod sola marca- rum congregatio fuit illi culparum purgatio. Hoc Bernerius abbas Bonevallensis (70) testatur, qui hoc facinus pene ubique prædicans detestatur. Fulco Biennensis abbas (71) litteras vestras pro facienda **41** sibi iustitia quæsit; quas illi prudentia vestra tandiu negavit donec illas centum solidis comparavit. Sed vir ille perdidit pecuniam, nec per vos potuit habere iustitiam. Hoc ipsemet profitetur, qui simul utrumque perdidisse conqueritur. Illud itaque quod contra comitem Andegavensem (72) egistis esset satis silentio suppressendum, sed occultari minime potuit quod multis populis exstitit divulgatum. Asserunt quidam vos, quasi Balaam alterum, regis Anglici pecunia fuisse corruptum, et ideo in iustam in prædictum comitem excommunicationis protulisse sententiam. Et licet excommunicatio vestra vires etiam unius diei habere non potuerit, amicis tamen Romanæ Ecclesiæ peperit verecundiam, et ejus inimicis detrahendi dedit materiam. Hoc solum remedium fuit, quod dominus papa excommunicationem illam confirmare sapienter vitavit, et sic ora clausi detrahentium, et quod a vobis seminatum fuerat, apostolicæ sedis delevit opprobrium. Inter cætera debuisset unum silere, si amico liceret amicum non præmunire. Abbati Angeriacensi (73), ut dicitur, promisistis, quod si trecentos solidos Pictaviensium masculorum (74) vobis daret, Rainaldum Chesneili (75) deponeretis: unde capitula, quibus illum accusaret, ei transcripta misistis. Hoc abbas ipse fatetur, et testem in animam suam Deum invocat, quod verum loquitur. Hæc pauca de multis, modica de magnis vobis **42** significavimus, dilectionis videlicet causa, ut, si vera sunt quæ contra vestram astutiam ventilantur, præteritorum transgressio fiat vobis futurorum cautela. Nam, quicumque privilegio utitur Romanæ Ecclesiæ, sanctam ejus auctoritatem perversis operibus non debet impugnare. Et cum Christus Dominus solam B. Petro quæ liganda erant, ligandi, et quæ solvenda, solvendi potestatem contulerit (*Matth. xvi, 19*), vos amplius, vel aliud pro legatione vobis commissa non debetis usurpare. Quod me præsentem etiam coram laicis prædicastis; vos videlicet episcopos deponendi habere potestatem, nos videlicet episcopos deponendi putavimus, quia nulla ratione legatis apostolicæ sedis conceditur quod ad solius Romani pontificis pertinet dignitatem. Sed si

(70) Bernerius abbas Bonevallensis. Ad hunc aliquid epistolæ lib. iv.

(71) Fulco Biennensis abbas. Monasterium est in Santonum diocesi, Sancti Stephani de Beania vulgo vocant.

(72) Comitem Andegavensem. Fulconem V, de quo ep. 8. Huic enim bellum fuit cum Henrico Anglorum rege, ac duce Northmannorum, anno 1118 ad Alencionem castrum, et Sagium, ubi collatis signis comes victor abiit.

(73) Abbati Angeriacensi. Henrico, ad quem lib. v, scribitur.

(74) Solidos Pictaviensium masculorum. In gestis

ita est ut a vobis publice prædicatum agnoscerit, quasi alterum papam vos fecistis; et ad Romanam Ecclesiam, quam nunc usque in sua necessitate libere quisquam appellare potuit, vox appellationis negatur. Nos tamen credebamus mediocritatem vestram legationem habere sedis apostolicæ, non apostolicam sedem esse et a domino papa partem suscepisse sollicitudinis, quam solummodo cæteri legati suscipiunt, non plenitudinem exercere potestatis.

43 EPISTOLA XXII.

Dulcissimo domino, et præcordiali amico, domno Girardo viæ laudabilis episcopo, sanctæ Romanæ sedis legato, frater Goffridus ejusdem sedis servorum minimus, a Deo salutem æternam, quod ipse est, et a se quidquid sapit et potest.

In primis vestræ dilectioni, quæ se circa me integram et involatam servavit, multiplices refero gratiarum actiones. Deinde paternitati vestræ notificare dignum duxi, quod apud dominum papam (76) ipso die, quo legatus noster ad eum pervenit, sua bona gratia, et meorum mala gratia æmulum, quidquid volui, impetravi. Visione vestra perfrui, et colloquium vestrum habere desidero, et ubi, et quando, quod vehementer opto, obtinere valeam, mihi dignemini aut verbis, aut litteris significare. Hoc enim Ecclesiæ Dei est necessarium, et vobis utile.

EPISTOLA XXIII.

Domno Girardo honestæ vitæ episcopo, sanctæ Romanæ Ecclesiæ venerabili legato, frater Goffridus vestræ religionis servus, dilectionem, et totius dilectionis servitutem.

Audivimus, dilectissime domine, quod abbas Sancti Nicolai (77) abbatiam suam in manu vestra deseruerit, eo siquidem tenore ut non eam deinceps, nisi in misericordia vestra **44** reposceret, et eo etiam pacto ut conventus ille B. Nicolai cum eo firmam pacem et concordiam haberet. Pactum utique, quod monachi illi de pace et concordia ante vos et per vos fecerunt, vix octo diebus, sicut ipse dicit et nos credimus, tenuerunt. Unde vobis, magnæ discretionis Pater, multum suppliciter pro eo supplicamus, ut in adipiscenda abbatia, quam vestræ voluntatis consilio dereliquit, dulcedo vestræ pietatis pro amore Dei, et nostro suffragetur, et de monachis illis, qui promissam sibi pacem et concordiam nec tenuerunt nec tenent, debitam iustitiam consequatur. Quod si feceritis, scitote veraciter quod me in-

Ademari episcopi Engolismensis: *Cum episcopus a præposito mille solidos Pictaviensium pro acapamento exigeret, et ipse reddere non posset, iterius episcopo mille dedit.* Masculi Pictavienses peculiaris nominum, ut fortes Lugdunenses, in testamento Guichardi de Bellojoco, quem Sibylla uxor litteris suis anno 1200 professa est Ecclesiæ Cluniacensi pro anniversario suo legasse in singulos annos x, libras fortium Lugdunensium.

(75) Rainaldum Obesneili. Lib. iii, epist. 59.

(76) Dominum Papam Callistum II, epist. 12 et 15.

(77) Abbas Nicolai. Lambertus, de quo lib. iii, epist. 8 et 9.

gratuitam arguere nullatenus poteritis. Ad januam autem misericordiæ Andegavensis (78) ulterius non pulsabit, quia ibi misericordiam desse experimento jam didicit. Quidquid tamen de illius promotione actum est, non censura justitiæ, sed sola et immensa misericordia fecit. Valet, et misericordiam vestram nobis notam facite.

EPISTOLA XXIV.

Domino de venerabili Engolismensi episcopo Girardo, sanctæ Romanæ sedis prædicabili legato, frater Goffridus, salutem a Deo, et a se puræ dilectionis servitatem.

Noverit dilectio vestra, Pater charissime, quod semel et secundo de fratribus nostris Pictaviensi (79) episcopo misimus, deprecantes ut nos ad vos usque dignaretur conducere. Quod ipse benigne suscipiens, in assumptione B. Mariæ seipsum ad Fontem Ebraldi (80) spondendū venturum, et quod petieramus diligenter factum. Nos autem, sicut mandaverat, ad prædictum locum venimus; ubi nec ipsum, nec ejus nuntium invenientes, fatigati incassum a loco recessimus. Rogamus igitur, humilitate qua possumus, ne sit vobis molestum, fidelis servi et veracis amici supplicationem suscipere, et qualiter usque ad vos transire valeamus, apud prædictum episcopum impetrare. Quædam enim vestræ sanctitatis consilio facere disposuimus, quæ nec scripto, nec ore alieno volumus revelare.

EPISTOLA XXV.

Domno Girardo laudabilis vitæ episcopo, sanctæ Romanæ sedis legato, frater Goffridus ejusdem sedis allodiarius, et servus, et a Deo bonæ operationis fructum, et a se puræ dilectionis obsequium.

Significastis mihi per fratrem, quem vobis ob aliam causam miseram, quia istam penitus ignora-

(78) *Andegavensis.* Rainaldi episcopi, de cujus electione, quam tacite perstringit, plura lib. in, epist. 11.

(79) *Episcopus Pictavensis.* Guillelmus Petri successor.

(80) *Aa Fontem Ebraldi.* Epist. 26 et lib. iv, epist. 32.

(81) *Abbat Batiacensi.* In pago Santonico. Gesta Grimoardi episcopi Engolism.: *Hujus tempore quidam de principibus Engolismensibus Guardardus de Lorichis ædificavit in Santonico pago monasterium Batiacense in honore sancti Stephani protomartyris, et censuale fecit Romanæ Ecclesiæ.* Bassacense et de Bassaco nunc dicunt.

(82) *De ecclesia B. Mariæ.* Tres in Olerone insula juris Vindocinensis erant ecclesiæ, quas recenset his verbis Gregorius VII, Olerico abbati: *Ecclesia Sancti Georgii in Oleronis insula, cum magna parte ejusdem insulæ; ecclesia Beatæ Mariæ de Castro Oleronis; ecclesia Sancti Nicolai de Olerone.* Ex his secunda Beatæ Mariæ parochialis erat, ut testatur Nicolaus II.

(83) *Patrimonium B. Petri et alodium.* Dno ista sæpe conjungit, et reipsa conjuncta sunt. Nam quod alodium est, transit ad hæredem, et fit patrimonium, quod in feudis, aliisve beneficiis locum non habet. Etsi enim hodie plerisque locis feuda sunt patrimonialia, id tamen non habent ex feudi natura, quod in personam vassalli constitui solebat, sed ex peculiari pacto et conventionem. Alodium vero semper est

abam, ut in concilio, quod mediante Quadragesima celebraturus est is, abbati Batiacensi (81) de ecclesia B. Mariæ (82), et ecclesia B. Nicolai, quas in Olerone per septuaginta annos absque canonica reclamatione monasterium nostrum possedisse noscitur, exsequeretur justitiam. Unde mando vobis, quod prædicto termino prædicto abbati, quantum sancta Romana auctoritas docet et præcipit, respondebo, nisi canonico fuero impedimento detentus. Interim etiam, si dominus abbas ille voluerit, omnem sibi justitiam offero, quocumque salvo conductu ire potuero. Quod si neutrum horum placuerit, domini papæ, cujus proprii juris et Vindocinense monasterium, et res ad ipsum pertinentes esse noscuntur, opto et offero illi iudicium. Cujus iudicii æquitatem qui refugit audire, B. Petram ne sentiat iratum, debet timere. Monasterium nostrum patrimonium B. Petri, et ejus alodium (83) noveritis, et loco nostro prædictas Ecclesias, perpetuo jure, Romanorum pontificum irretractabili auctoritate firmatæ esse, nullatenus dubitetis. Quod abbas Batiacensis dixit me pro causa sua litteras vestras habuisse, scitote eum verbum veritatis non protulisse, sed quod per litteras nostras vobis mandavi de famulo, qui vestras nobis afferre debuit, verum credite.

EPISTOLA XXVI.

Girardo laudabilis vitæ episcopo, sanctæ Romanæ sedis legato, domino suo et præcordiali amico, frater Goffridus, quidquid mandari potest, et haberi salubrius.

Apud bonitatem vestram, honorabilis Pater, cum dolore cordis, et nimia mentis anxietate conquerimur de Petro de Monte Contorio (84), qui infra terminos vestræ legationis (85) in episcopatu scilicet Pictaviensi, fratres nostros a monasterio re-

patrimoniale. Quare patrimonium dicitur, et hæreditas, quatenus ab alio manat, proprium jus, et proprietas, ut a Domino possideatur. Hinc illa sæpe connexa, in proprio alodio, de proprio alode, et alia id genus. Urbanus II, Hugoni abbati Cluniac.: *Monasterium Sanctiss. Trinitatis in Marciniaco, quod in alodio proprio ædificasti. Noster epist. II. In patrimonium et alodium proprium.*

(84) *Petro de Monte Contorio.* Et tamen eadem familia Robertus Vindocinense monasterium suis olim beneficiis ornavit. Gregorius VII, *Ecclesia Sancti Petri de Monte Soleti, et quidquid Robertus de Monte Contorio Vindocinensi cœnobio donavit, et ejus filius Bertrannus concessit.* Mons-Contorius Pictonum oppidum, memorabili prælio nostra ætate nobilitatum.

(85) *Infra terminos vestræ legationis.* Girardus in tota Gallia legatus non erat, sed in Aquitania duntaxat quod docent Acta synodi Lateran. anno 1112. Verum Aquitanicæ legatis præter Aquitanicæ provincias attribui solebat etiam tertia Lugdunensis. Quo fit ut cum Giraldo Aquitanicæ legato multa tractentur, quæ ad tertiæ Lugdunensis diocesis pertinebant ut epist. 6 et 23, causæ abbatum Sancti Albini, et sancti Nicolai, apud Hiebertum epist. 28, causæ abbatum Ebronensis, quorum hic in Cenomanensi episcopatu erat, illi in Andegavensi: si Hoc ipsum liquet ex litteris Amati episcopi Olerensis, qui Aquitanicæ item legatus fuit pro Greg. VII, ut Gregorius ipse testis est lib. II, epist. 11. Is enim ad Rodulfum

vertentes cepit, et equos, et quidquid habebant apostolicæ sedis obediret. Ipse non solum contempsit utrumque; verum etiam de me in synodo sua presbyteris suis conquestus est, eo quod apud dignitatem vestram de illo clamorem feci. Decretum illud, quod idem dominus papa Urbanus in Arvernensi concilio statuit contra Simoniam, quæ sub nomine vicariorum olim fieri solebat ab episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etenim ecclesiarum, quæ in illo magno concilio hæretica pravitas vocata est, et ab apostolica sede damnata, licet in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census a simplicitate nostra extorquere conatur. Et quia ego et fratres nostri hoc esse scelus putamus, et ideo refutamus, divinum ecclesiis nostris interdixit officium. Hujus sceleris suscitator est præcipue et auctor Richardus archidiaconus (91) ejus. Et, quoniam neuter eorum a persecutionibus cessat, nos a clamoribus cessare non possumus. Ad vos itaque clamamus: a vobis, qui apostolicæ sedis vices habetis, et qui B. Petri alodium maxime defendere debetis, consilium et auxilium postulamus. Et, si pro eo quod amici sumus, facere non vultis, saltem **49** pro improbitate nostra facite quod rogamus. Quid comes Andegavensis de justitia nobis facienda bonitati vestræ rogando scripserit, vos ignorare non credimus. Valet, et nos vestræ sanctitatis humiles servos de constantia vestra et justitiæ integritate iustificare.

EPISTOLA XXVII.

Bono domino, et præcordiali amico, G. venerabilis vitæ episcopo, apostolicæ sedis legato, frater Goffridus suus, quod potest, quod sapit, et quod est.

Vestræ dilectioni notum facio quod fratrem Paganum Alerici ad dominum papam (89) mitto, quædam ei nostræ charitatis signa ferentem. Si per illum quod opto efficere potuero, ad præsens Romam non ibo; alioquin **48** Romam ire paratus sum, et Romanam Ecclesiam per memetipsum visitare, in qua a bonæ memoriæ papa Urbano presbyter ordinatus sum. Vestræ autem discretioni grates et gratias multiplices refero, qui Andegavensi episcopo (90) semel his, et ter, imo quater præcepistis, ut quæ monasterio nostro abstulerat, restitueret, et privilegiis scribens archiepiscopum Turonorum, ei ut ad synodum Burdigalensem cum suffraganeis suis veniat præcipit his verbis. Præstat enim ejus litteras audivere:

Amatus Ellorensis episcopus, sanctæque Romanæ Ecclesiæ, Dei gratia, legatus, Radulfo venerabili Turonorum archiepiscopo salutem, et omne bonum in Domino Jesu Christo.

« Noverit vestra charitas, frater dilectissime, nos, auctoritate Dei omnipotentis, omniumque legationis nostræ episcoporum, abbatum, principum consensu concilium Burdegala in Octava sancti Michaelis celebrandum constituisse. Quapropter fraterna dilectione vos rogando admonemus, et apostolica auctoritate jubendo præcipimus, quatenus reconvalescentie postposita, cum omnibus suffraganeis vestris, ecclesiæque vestræ privilegiis ad concilium supradictum veniatis, ut consilio vestro solatioque causa Dei confirmetur, et Ecclesiæ vestræ justitiæ pro qua hæctenus magnæ, diversæque contentiones existerunt, Deo annuente, restituetur. Nos autem, si Deus permisserit, in reversione nostra de Britannia vobiscum loquemur, ut quidquid super his cæterisque negotiis vestris constituendum sit, Deo omnipotente tribuente salubriter ordinemus. » Ex his ergo manifestum est legationem Aquitanicam totius etiam tertiz Lugdunensis fines complexam esse, quod

apostolicæ sedis obediret. Ipse non solum contempsit utrumque; verum etiam de me in synodo sua presbyteris suis conquestus est, eo quod apud dignitatem vestram de illo clamorem feci. Decretum illud, quod idem dominus papa Urbanus in Arvernensi concilio statuit contra Simoniam, quæ sub nomine vicariorum olim fieri solebat ab episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etenim ecclesiarum, quæ in illo magno concilio hæretica pravitas vocata est, et ab apostolica sede damnata, licet in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census a simplicitate nostra extorquere conatur. Et quia ego et fratres nostri hoc esse scelus putamus, et ideo refutamus, divinum ecclesiis nostris interdixit officium. Hujus sceleris suscitator est præcipue et auctor Richardus archidiaconus (91) ejus. Et, quoniam neuter eorum a persecutionibus cessat, nos a clamoribus cessare non possumus. Ad vos itaque clamamus: a vobis, qui apostolicæ sedis vices habetis, et qui B. Petri alodium maxime defendere debetis, consilium et auxilium postulamus. Et, si pro eo quod amici sumus, facere non vultis, saltem **49** pro improbitate nostra facite quod rogamus. Quid comes Andegavensis de justitia nobis facienda bonitati vestræ rogando scripserit, vos ignorare non credimus. Valet, et nos vestræ sanctitatis humiles servos de constantia vestra et justitiæ integritate iustificare.

EPISTOLA XXVIII.

Hugoni vere religioso archiepiscopo (92) sanctæ Romanæ sedis vicario, domino suo charissimo et præcordiali amico, Goffridus Vindocinensis cœnobii Abbas indignus, cum dilectione reverentiam.

Litteras sanctitati vestræ a domino papa directas audivi, in quibus, ut mihi relatum est, dicitur quod Andegavensem episcopum apud eum accusavi. Quod si dominus papa dicit, refellere nec possum, nec confirmatur ex iis quæ Bernardus Bonævallis abbas de hoc ipso Girardo scripsit lib. xi Vitæ D. Bernardi cap. 6. Erubescerat, inquit, ad primam domum redire, cujus Potentatui et Turonici, et Burdegalensis, et Auziensis provinciæ subdite fuerunt, et quidquid a collibus Iberorum usque ad Ligerim complectitur et claudit Oceanus, parvat ejus imperio.

(86) Per comitem Andegavensem. Fulconem item epist. sequenti.

(87) Præterea sexum femineum. Ivo epist. 28. Ille sexus mihi est suspectus et infestus, cui etiam amicis aliquando non satis est fidus.

(88) Pictaviensem episcopum. Guillelmum.

(89) Ad dominum papam. Honorium II, ut docet epist. 14.

(90) Andegavensi episcopo. Ulgerio, epist. 15 et lib. cxi, epist. 12, ubi et de Urbani decreto.

(91) Richardus archidiaconus. Epist. 31.

(92) Hugoni archiepiscopo. Ex episcopo Diensi factus est archiepiscopus Lugdunensis, legationemque in utroque munere sub Gregorio VII, gessit in Galli; tum postea etiam, quod ex Ivonis epist. 24, et aliis patet, sub Urbano II, quem hoc loco intelligit Goffridus. Episcopum vero Andegavensem Gaufridum a Meduana, qui ad sedem illam evehctus est anno 1097. Hugonis legati litteras, quibus Fulconem IV comitem Andegav. Ecclesiæ communioni restituit apud S. Florentium, inter Goffridi elogiaz vidimus.

debeo; sed salva ejus reverentia dico, quod prædicti A
episcopi me in nullo accusatorem fuisse recognosco,
nec ideo ut eum accusarem, Romam ivi. Quod alia
negotia plenius manifestant, quæ ibi perpetravi, do-
mino siquidem papa adjurante, et sua constrictus
adjuratione, quædam de illo celare non potui. Quæ
sicut in domini papæ præsentia tacere non licuit,
nec in vestra, si vobis placuerit, tempore compe-
tenti reticebo.

50 EPISTOLA XXIX.

*Dulcissimo domino et præcordiali amico domno Um.
honorabilis vitæ archiepiscopo (93) et apostolice
sedis legato, frater Goffridus ejusdem sedis allo-
diarius, et servus, quod habet, quod sapit, et
seipsum.*

Quendam monachum, ut audivi, ad monasterium B
nostrum misistis, qui si me invenisset, me ad con-
cilium vestrum invitasset. Ad vos quidem venire et
vobis, et Ecclesiæ vestræ, quæ me multum honora-
vit, et mihi servivit, servire desidero, et vos Aure-
lianis ante concilium, vel post concilium, si iniri-
mitas corporis permiserit, eo die, qui vobis placue-
rit, diligenter videbo. Ad concilium autem legato-
rum, quod salva vestra dico reverentia, vocatus
venire nec possum, nec debeo. Nam noverit dilectio
vestra, privilegii Romanorum pontificum, Victoris,
Nicolai, Alexandri, Gregorii, Urbani, Paschalis, et
Calixti (94) sub anathemate confirmatum esse et
interdictum ne allodiarius Beati Petri abbas Vindo-
cinensis, ab episcopo, vel a quolibet apostolicæ
sedis legato ad concilium vocetur, nec ullo modo C
venire cogatur. Valet.

51 EPISTOLA XXX.

*Radulfo laudabili Turonensium archiepiscopo (95),
Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus,
diligere quod Deus diligit, et odio habere quod odit.*

Super Arduino de Malliaco (96) apud vos sæpe
conquesti sumus, et propter multa gravamina, quæ
monasterio nostro injuste, et violenter fecerat, eum
a vobis juste et rationaliter cognovimus excommu-
nicatum. Sed absque præcedente satisfactione illum

(93) *Umbaldo archiepiscopo.* Lugdunensis etiam
archiepiscopus fuit, Joannis post Gauceranum suc-
cessor, quartus ab Hugone. legatus autem Hono-
rii II. Quod docet epistola 22. S. Bernardi, Honorio
pontifice scripta. *Umbaldo Lugdunensi archiepiscopo
et Romanæ sedis legato.*

(94) *Victoris, Nicolai, etc.* Horum omnium pri-
vilegia exhibet tabularium Vindocinense. Quin et
ante hos omnes Clementis II de eadem re diploma,
ne abbas Vindocini coactus ad concilium ullum ven-
iat, quod ab ipso Romano pontifice non fuerit
celebratum. Quare legatus illum vocare nefas erat.
Alexander II Olerico: *Abbas Vindocinensis, qui allo-
diarius Beati Petri nascitur, ab episcopo, vel a quo-
libet nostræ sedis vicario ad concilium nullatenus
vocetur.* Quod cæteri postea pontifices iteratis sanc-
tionibus approbarunt.

(95) *Radulfo Turonensium archiepiscopo.* Duo in
ea sede Radulfi alter alteri successerunt. Prior
Fulcredi filius, ad quem multe exstant Gregorii VII
epistolæ. Posterior Aurelianensis patria, qui sub
Urbano II inivit, anno 1094. Ad hunc scribit non
solum Goffridus hoc loco, sed Ivo etiam Carnotensis

impœnitentem audimus absolutum. Quod si ita absolvi
potuisse creditur, quid peccatum noceat, et quid
pœnitentia prosit, non videtur. Nam si vera mise-
ria impœnitentibus negatur, profecto eis qui de
peccatis suis pœnitent, falsa beatitudo promittitur.
Multo, ut diximus, gravamine memoratus nequam
monasterium nostrum vexare consuevit; unde illum,
ut quæ iniique contra nos gesserat, corrigeret, ad-
monuistis, et ipse propter vos promisit se nobis
facturum pejora; quod ad injuriam vestram falsa
veritate complevit. Ubi enim servavit veritatem,
qui nocuit proximo, fidem amisit. Hinc igitur, ve-
nerabilis Pater, humiliter precamur, quatenus per-
versi hominis iniquitas educto de vagina vestræ
æquitatis gladio sic feriat ut quæ nobis injuste
abstulit, restituat, et in injuria vestra pupillam
etiam oculi Salvatoris Iesisse, vel invitus agnoscere
cogatur. Quod si sic egeritis, dignam mercedem a
Deo, et a nobis debitam retributionem accipietis.

52 Si vero inimico Ecclesiæ Dei timore vel am-
parcitis, mutare non possumus quin ad sedem apo-
stolicam recurramus, ubi necessitate cogente tace-
re non licebit quas in episcopatu vestro tribulationes
et angustias vobis consentiente sustinemus.

EPISTOLA XXXI.

*Dulcissimo domino, et præcordiali amico, domno R.
honorabilis vitæ Remorum archiepiscopo (97),
frater Goffridus, quod potest, quod sapit, et seipsum.*

Pater bone, esurio, et sitio vos videre, et domi-
num papam vobiscum visitare desidero. Dilectam
mihi paternitatem vestram humiliter precor, ut si
Roman usque ad Pascha ire debetis, servo vestro
diem et locum notificare dignemini, quo humilitas
nostra comitatu vestro valeat sociari. Insuper,
etiam ego et mecum nostra congregatio suppliciter
et diligenter oramus, ut benignitas vestra episcopum
Andegavensem, et R. archidiaconum ejus aut mo-
nere, aut rogare dignetur, ne concessionem Eccle-
siarum, quam monasterio nostro benignè fecistis,
perturbare contentur. Quod si sanctitatis vestræ
prece[m] sive admonitionem contempserint, nobis

epist. 235. De eodem et noster lib. v. epist. 11.

(96) *Arduino de Malliaco.* Haud scio an frater
Jaquelinus de Malliaco, quem cum fratribus quatuor
expeditioni Fulconis V, adversus Henricum regem,
de qua superius dictum est, interfuisse narrant
Gesta comitum Andegavensium. Malliacus oppidum
est agri Turonici versus Andegavos.

(97) *R. Remorum archiepiscopo.* Rainaldo, prius
episcopo Andegavensi, qua ex cathedra Ludovici VI,
regis ope subnixus ad Remensem translatus est;
Ulgerius in ejus locum subrogatus. Breve Chroni-
cum Sancti Albini: *Anno 1124. Exercitus de Mose-
riolo. Rainaldus Remensis archiepiscopus eligitur.*
Obiit Callistus papa. Anno 1125. *Ulgerius episcopus
ordinatur xii Kalend. Octobris.* Papa igitur in hac
epistola est Honorius II, Callisti successor. Ande-
gavensis episcopus, Ulgerius archidiaconus ejus,
Richardus, de quo epist. 27. Fuerat paucis anti-
annus alter huic cognominis Remorum ex S. Mar-
tini thesaurario archiepiscopus Rainaldus, Græciæ
postea comitis filius, ad quem Ivo epist. 15, et
de quo Anselmus in præfatione libri De Incarna-
tione.

quidem laborem generabunt, sed suam sollicitabunt A eorum annullabit conatus. Valet, et quod placuerit, quietem, et beatæ Trinitatis virtus, et omnipotentia, rescribite.

LIBER SECUNDUS.

53 EPISTOLA PRIMA.

Dulcissimo Patri suo Ivoni vitæ venerabilis episcopo (98), Goffridus Vindocinensis cœnobii humilis abbas, quod patri filius, et domino servus.

Beneficiorum vestrorum recordari minime debeo, sed illa potius in corde fixa tenere, ne qualibet oblivione a memoria mea queant recedere. Recordari utique, ut ipse melius nostis, eorum proprie dicitur, quæ interdum oblivioni traduntur. Et ideo beneficiorum vestrorum, ut dixi, recordari non debeo, sed ea in mente semper habere, quia quot vel quanta erga me extiterint, vix lingua mea dicere posset, si singula conaretur referre. Et quidquid lingua dicat vel taceat, unum certissime scio, quod conscientia vobis ulterius non poterit repugnare. Et lingua quidem ingrata valde existeret, ac justo iudicio 54 sempiterno silentio digna, si unquam contra voluntatem vestram aliter foris loqueretur quam intus clamat conscientia. Valet, et ubi vos invenire potero quarta die post festivitatem Omnium Sanctorum, mihi notificare curetis, quia, si aliud sanctitati vestræ obsequium præstare non valco, eam saltem desidero visitare.

EPISTOLA II.

Suo charissimo Patri et domino Ivoni vitæ laudabilis episcopo, Goffridus Vindocinensis cœnobii humilis servus, cum dilectione reverentiam.

Pater sancte, cum me a vobis prægravari sentio, nollem quidem, sed quod infirmitas carnis velut anxia sustinet, hoc mentis ratione levius porto. Dum enim sanctitatis vestræ beneficia exhibita mihi sæpe mente pertracto, si in aliquo contra me facitis, fateor, murmurare nec possum, nec debeo. Satis congruum, imo laudabile videtur, ut, qui de manu vestra bona suscipere consuevi, mala etiam quandoque sine murmure debeam pati. Quæ cum

(98) *Ivoni episcopo.* Carnotensi. Notior est quam ut de eo dici multa debeant. De auspiciis episcopatus ejus, tantum monebo, cum discrepent sententiæ, certum videri ea incidisse in annum 1092. Ac labente quidem anno consecratum fuisse, indicant epistolæ Urbani Ivonis epistolis præfixæ; nam Capuæ viii Kalend. Decembris datæ leguntur paulo post consecrationem. Annum autem Christi illum fuisse, quem dixi non sequentem, quod nonnulli tradunt, argumento est locus, unde scripte sunt. Urbanus enim anno 1093, a. d. viii Kalend. Decembris Tarenti erat, non Capuæ. Præterea si hoc anno inauguratum dixeris, non constabit ante obitum Urbani septem annorum numerus, quos a suscepto episcopatu exactos numerat epist. 67. Itaque consecratus ab Urbano episcopus fuit Ivo anno 1092. Ipse postea Goffridum electum abbatem solemnii benedictione impertit. Quod nimirum inter beneficia, quæ accepta hoc loco fert Ivoni, præcipuum fuit.

(99) *In majorem ecclesiam nostram.* Monasterii ipsius Vindocinensis, quod Theodericus episcopus Carnotensis, ut lib. 1 epist. 4 observatum est, a sua et successorum potestate exemerat, ac nominatim

ita sint, scire tamen vellem quid lateat; quæ causa existat, cur bonitas vestra nunc mihi quasi crudelis appareat. Nam cum in majorem ecclesiam nostram (99) manum mittere non potestis, nec audetis, in cæteris, quæ in episcopatu vestro sunt, nostris ecclesiis divinum officium non quidem satis juste abstulistis, et quia vestra auctoritate hoc injuste actum dignoscitur, auctoritate Romana, quæ omni perversæ auctoritati est contraria, in ipsis ecclesiis 55 a fratribus nostris privatim et publice cantabitur. Sancta et irretractabili Romanorum pontificum licentia nobis conceditur, ut si interdictum in ecclesiis nostris (100) a quolibet episcopo injuste factum extiterit, nullatenus a nobis observetur. Si vero nimis audacter, vel præsumptuose nos contra vos super hoc agere dicitis, hinc iudex invocetur, et fiat sinceritas apostolicæ sedis; cujus æquitatis iudicium qui contemnit audire, B. Petrum ne sentiat iratum debet non mediocriter formidare.

EPISTOLA III.

Ivoni honorando valde episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, debitam puræ dilectionis obsequium.

Circa fratrem (101), pro quo rogastis, misericorditer quidem agere volumus; sed quia inordinatam remissionem pietatem esse non credimus, utile sibi, imo necessarium judicamus, ut ad monasterium suum veniens coram fratribus ad pœnitentiam compungatur, et sic de sua transgressione veniam consequi mereatur; et cui olim, suggerente diabolo, non displicuit negligenter agere, nunc tandem non displiceat regulariter obedire. Nos itaque pro dilectione vestra ei quidquid deliquit sine satisfactione remitteremus, sed homini veram infelicitatem et falsam beatitudinem nec audeamus promittere, nec debemus. Veniat igitur ad monasterium, sicut jam diximus, et se errasse humiliter confiteatur, quatenus etiam de excommunicatione et interdicto caverat, ut Clementis II aliorumque pontificum litteræ declarant. Denique non solum id vetitum episcopo Carnotensi, sed nulli omnino licuit præter loci abbates et pontificem. Alexander II, Olerico abbati: *Hoc etiam adjicimus, ut memoratus Vindocinensis locus nullatenus nisi ab abbate loci pro suis injuriis, vel a primæ sedis pontifice excommunicetur vel interdicator, etiamsi Carnotensem patriam excommunicari contigerit.*

(100) *Interdictum in ecclesiis nostris.* Subditis monasterio Vindocinensi. Gregorius VII Olerico. *Neque etiam subditas prædicto loco ecclesias, ubicunque sint, excommunicare vel interdicare cuiquam liceat, nisi apertis pro culpis, et quas Vindocinensis abbas et fratres canonice ab ipsis episcopis admoniti emendare contempserint.* Apertas culpas excipit, ut Goffridus justum interdictum, quia in cellis Vindocinensium non proinde ac in monasterio vetitum erat omne interdictum.

(101) *Circa fratrem.* Danielem nomine. Sic enim appellat Ivo epist. 82 ad quam Goffridus hic respondet.

nus per veram humilitatem sui erroris veniam consequatur, **56** et quod deinceps de eo fieri vestræ sanctitati placuerit sine difficultate impetrare poterit.

EPISTOLA IV.

Ivoni reverendæ vitæ pontifici, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis abbas, quod bono patri devotus filius.

Quoniam omnia cum consilio facienda esse cognovimus, bonum fuit sanctitatem vestram consulere quid nobis agendum sit in ordinis dignitate (102) circa fratres quando revertuntur. De clericis quidem dicimus, qui et religionis habitum abjecerunt, et in ipsa apostasia diu morantes, illicitis se contagionibus commiscuerunt. Quid inde canones dicunt, audivimus simul et vidimus; sed quia regula nostra de talibus parum aut nihil loquitur, quid super hoc regulariter sinus acturi, ambigimus.

EPISTOLA V.

Domino ac venerabili Patri suo Ivoni, veræ religionis episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii dictus abbas, quod dilecto patri subjectus filius, et pio domino fidelis servus.

Quam pure et sine membro alicujus malitiæ, vestræ charitatis benedictio abbatem me, licet indignum, effecerit, quam diligentissime postea, et omnino veraciter in necessitatibus meis vestræ pietatis gratia manum auxilii mihi sæpe porrexerit, dum sedula **57** mente conspicio, me ingratum, multumque inutilem servum judicassem, si aut vestra voluntas, aut necessitas mutæ charitatis obsequium exegisset, si non obedissem. Nunc etiam quia nec voluntas exigit, nec necessitas cogit, me ultro offero quodlibet subire servitium. Relatum quidem mihi est quod nunc domini papæ (103) mandatum suscepistis, quatenus aut per vos, aut per legatum vestrum Romam usque ad Nativitatem Domini visitetis. Quod si verum est, quia vobis servire desidero, minime displicet. Vellem enim, quod voluntas vestra longo mihi tempore denegavit,

(102) *In ordinis dignitate.* Primis sæculis monachi extra clerum erant. Ideo in pœnis canonicis non depositione, ut clerici, sed excommunicatione cum laicis plectebantur. Synodus Chalcedonensis canone secundo : καὶ οὗτος εἰ μὲν κληρικὸς εἴη τοῦ οἰκείου ἐκπιπέτω βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματισθῆτω. Postea sacris ordinibus initiari cœperunt. De monachis igitur clericis, qui post apostasiam ad monasteria sua redeunt, quærit quomodo recipiendi sint, an ita nimirum, ut in pristina ordinis sui dignitate, graduque maneat; an ita potius ut eo excidant, et ad laicorum sortem revocentur. Qua in re et si severa quondam erga omnium ordinum clericis ecclesiasticæ censuræ lex fuerit, mitius tamen actum est interdum, et pro criminis penitentiarque modo indultum, ut videre est in iis quæ collegit Gratianus D. L. Ivonis porro epistola, qua de monachis ad Goffridi consultationem respondebat, interit.

(103) *Domini papæ.* Paschalis II, an Goffridi opera usus sit Ivo, non liquet. Bernerium Bonævallis abbatem, ad Paschalem a se aliquando legatum docet epist. 147. *Unde misi, inquit, vobis vice mea dominum Bernerium monasterii Bonævallis abbatem, boni*

PATROL. CLVII.

A nunc saltem necessitas imperaret. Non id o dico ut vestra magnitudo auxilio egeat ne parvitas, sed sic me loqui compellit affectus, quem erga vos habeo, surgens de radice puræ dilectionis. Ecce vestræ dispositioni me, et mea pariter tota devotione submitto, et si Romam pro vobis ire jusseritis, quod diu optavi, obedire non recuso. Invenietis forsau, qui melius; sed absit ut inveniatur, qui libentius vestram jussionem exsequatur! Coram Deo, cui mentiri nefas est, testis est mihi conscientia mea, quod nec magis fidum, nec magis voluntarium quam me in hoc vestro negotio invenire poteritis famulum. Valet, et quid super hoc volueritis, mihi, si placet, rescribite.

58 EPISTOLA VI.

Dilectissimo Patri suo Ivoni veræ religionis episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii minister indignus, cum dilectione reverentiam.

B Cum scriptum inveniamus in decretis Romanorum pontificum, familiares ac propinquos (104), vel de domo prodeuntes, non esse recipiendos in testimonium, utrum in omnibus ecclesiasticis causis, quia ibi nihil excipitur, sen in criminalibus tantum intelligi debeat, ad plenum non videmus. Hinc igitur vobis, quem divina gratia specialiter lumen scientiæ mundo prætulit humiliter supplicamus, ut quod inde minus percipimus, scripto vestræ auctoritatis edocti melius agnoscamus. Licet nostræ parvitati nulle, imo necessarium esset a magnitudine vestra multa quærere, hoc idcirco maxime quærimus, quoniam Andegavensis est decanus cujusdam ecclesiæ, qui in unum de confratribus suis vehementer invehitur, dicens quod sibi ille præbendam suam concesserit, et testimonium non habet, nisi eorum qui sunt sui familiares, et de domo sua prodeuntes. Si quod vobis promisimus, differtur, ne gravemini quia dilatum non minuetur.

59 EPISTOLA VII.

Ivoni laudabilis vitæ pontifici, domino suo, adhuc et amico, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, dilectionem et dilectionis servitium.

Litteras clericis et laicis Vindocinensibus, a vobis

testimonii, etc.

(104) *Familiares ac propinquos.* Eo spectat quod est apud Ivonem Decreti p. xvi, c. 361, ut contra extraneos parentela aut propinquitus testimonium minime dicat. Hoc argumento idem Ivo epist. 108 archiepiscopi Turonensis testes Paschali suspectos reddit, ut consanguineos ac de domo productos et Alexander III, c. in litteris de testibus, nobilis item cujusdam Firmani testes rejicit, quos in divortii causa de familia sua producebat. Vel hoc igitur exemplo id patet, quod ambigit Goffridus, testes domesticos non solum in capitalibus, sed in aliis etiam causis non esse recipiendos. At receptos aliquando constat ex privilegiis. Nam ex præcepto Philippi Pulchri regis didicimus, cum ab abbate et conventu Sancti Dionysii adversus Latiniacenses quasdam feminas de statu earum mota lis esset, testesque contra illas producti rejicerentur, quod de corpore essent Ecclesiæ Beati Dionysii, et monachi contra obtenderent, se regium privilegium a Ludovico VI in eam rem habere, curiam perfecto privilegio pronuntiasse, testes in ea causa idoneos, eorum testimonium validum videri. Anno 1237, m. c. Junio.

directas audiui (105); quas vestras minime credidissent, nisi ibi sigillum vestrum appositum vidissem. Dicebant enim litteræ vobis a fidelibus vestris relatum fuisse me contra vos et contra clericos vestros turpia et contumeliosa verba publice protulisse. Ad hæc, salva veritate, prorsus respondeo quod de persona vestra nihil unquam inhonestatis vel contumeliæ dixi; sed quæ potui bona ubique de vobis usque in hodiernum prædicavi. Clericis vero vestris, quoniam ipsi mihi male cantaverunt, bene saltare nec possum, nec potui. Illud equidem plane confiteor quod nulla injuriosa verba illis irrogavi, nisi quia illorum iudicio prægravatum me sentiens, Romanam Ecclesiam appellavi, cujus veneranda privilegia videbam ab ipsis despicabiliter refutari, licet sancta Romana Ecclesia talia recipere ab eorum magnitudine non promeruerit, quia quod illi male ligaverant, illa suæ pietatis intuitu relaxavit, et, si ei mala pro bonis reddiderunt, hanc certe eos retributionem Deus non docuit. Qui cum me hominem amari sermonis appellassent, credidissem forsitan illis, si dulcedinem apostolicæ **60** veritatis plenius agnovissent. Cujus beneficiis quamdiu ingratos videbo, etiam in veritate suspectos habebō. Me subditum Ecclesiæ vestræ asseruistis, unde ego nullatenus scandalizor, quia, quamvis inter Romanum pontificem et me peccatorem nulla, ejuscunq̄ue dignitatis vel ordinis sit, persona media (106) habeatur, si auctoritas Romanorum pontificum inviolata servatur, omnibus tamen Ecclesiis non solum subditum, verum etiam earum inutilem servum me esse contestor. Professum vero vestrum me vocastis (107). Satis melius fuisset ut a vobis sacramentum dixissetis. Quod et si pro consecratione professionem, et pro professione ab allodiario B. Petri subjectionem vobis vindicastis, consecrationem utique illam gratis minime impendistis. Non enim gratis impenditur, per quod homo homini subjectus efficitur. In professione siquidem illa consilio vestro nimia simplicitate acquievi; ubi, si quid aliter actum est, vos scienter fecistis, ego autem ignoranter peccavi. Sed dominus noster honorabilis memoriæ papa Urbanus (108) cum per nos transiret, audivit a fratribus me vobis professionem fecisse. Unde

(105) *Litteras vestras.* Nunc exstant hæc litteræ Ivonis.

(106) *Nulla persona media.* In privilegio Victoris II: *Confirmamus igitur, atque B.B. apostolorum Petri et Pauli auctoritate ipsum monasterium ita specialiter corroboramus, quatenus inter primæ et apostolicæ sedis pontificem, et venerabilis loci Vindocinensis abbatem nulla cujusque dignitatis vel ordinis persona sit, media habeatur; quæ eadem fere verba leguntur in aliorum pontificum diplomatis, atque in tabulis ipsius Translationis.*

(107) *Professum vestrum me vocastis.* Jure antiquo abbates omnes in episcoporum erant potestate. Concilium Aurelianense primum can. 41: *Abbatibus pro humilitate religionis in episcoporum potestate consistunt.* Synodus Chalcedonensis can. 4: *ἰδοῦντες τοὺς κατ' ἑκάστην πόλιν καὶ χώραν μονάζοντας ὑποτασσάσθαι τῷ ἐπισκόπῳ.* Quare episcopis ante consecrationem suam subjectionis, obedientiæque professionem edebant, ad eam formulam, aut ejus certe consimilem,

columbam seductam, cor non habentem me dicens, et vehementer iucepans, illud veraciter mihi pro crimine imputasset, si ignorantia meæ ac juventuti misericorditer non peperisset. Quid vero super hoc contra vos protulerit, pro reverentia vestri ordinis melius est inde silere quam loqui. igitur quod illicite commiseram irritum fecit, et ne deinceps abbas monasterii nostri **61** cuiquam episcopo profiteatur, privilegii sui ir retractabili firmitate prohibuit. Cujus auctoritatem secutus dominus Paschalis papa, qui nunc est, illud iterum sua apostolica auctoritate firmavit. In litteris præterea vestris divulgatum est laicis quod, si ad vos satisfactorius non venirem, auxilium vestrum amplius non haberem, et quicumque malefactores res monasterii nostri diriperent, vos adiutorem suum potius quam nostrum defensorem invenirent. Hoc ex vestra parte litteris non arbitror fuisse insertum, quoniam a Christiana religione omnino discrepat, et Satanæ noscitur incitamentum. Illud amici et inimici firmissime credant, quod nulli dabo mercedem istam, ut pro suo auxilio monasterium nostrum, allodium B. Petri, sibi inordinate subjiciam. Unde si necessitatibus meis auxilium vestrum defuerit, confido de bonitate beati Petri, quia mihi ipse non deerit; cui dum fidem servare desidero, nullus ob hoc episcopus mihi auxilium denegare, nec quod illius est, qualibet occasione sibi deberet usurpare. Vindocinensem Ecclesiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ nec dedi, nec auferam. Quod si qualibet suggestionem tentarem, peccarem in animam meam; nec etiam cum peccato perficere valerem. Romanæ itaque Ecclesiæ, cui totum me debeo, omni tempore fidem servabo; pro cuius amore ac fidelitate multiplicata gravamina virtute constantiæ, et animi integritate sustineo, nec multo majora, si emergerint, pro illa sustinere recuso. Illam in meis pressuris reclamavi, **62** et adhuc reclamare non desino. Nam si modo ignorat quanta pro illa patior, scio, cum agnoverit, petenti auxilium non negabit quæ semper misericordiæ visceribus affluens oppressis omnibus, et maxime domesticis suis, subvenire consuevit. Dominus Ernaldus (109), quem decanum vestrum dicitis, si sibi

quam a Cisterciensibus eoi solitam docet Honorius III, c. *Ne Dei Ecclesiam*, de Simonia. *Ego N. abbas Cisterciensis ordinis, subjectionem et reverentiam, et obedientiam a sanctis Patribus constitutam, secundum Regulam sancti Benedicti, tibi, domine episcope, tuisque successoribus canonice instituendæ, et sanctæ sedis apostolicæ, salvo ordine meo, perpetuo me habiturum promitto.* Qui vero sedis apostolicæ privilegii exempti fuerant ab episcoporum potestate, ut Vindocinenses, ii nimirum professionem illam non debebant. Elicuit tamen Ivo episcopus a Goffrido, quem propterea subditum et professum suum appellabat. Sed Ivonis factum ut, mox dicit, improbari Urbani professionemque a Goffrido extortam antiquavit. Quod iterum repetit epist. 11.

(108) *Sed papa Urbanus.* Urbani hac de re privilegium insertum est epistolæ 27 hujus libri, ad Goffridum episcopum Ivonis successorem.

(109) *Dominus Ernaldus.* Subscribit is litteris Ivonis, quæ canonicorum Sancti Joannis Valiacensis

secundum justitiam placuisset, teste floccello de A capite (110) suo, potius in nostra, quam in vestra sorte (111) manere debuisset. Valet, et contra sanctam Romanam Ecclesiam, cujus pietatis gratia vos non minus creavit episcopum quam religio vestra, agere nolite.

EPISTOLA VIII.

Charissimo Patri suo Ivonis laudabilis vitæ episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, reverentiam cum puræ dilectionis affectu.

De archipresbytero vestro Goffrido Danielis (112) apud bonitatem vestram conquerentes, misimus ad vos duos de fratribus nostris, qui ad aures vestras et clamorem nostrum, ut credimus, detulerunt, et si quid aliter a familia nostra actum exstiterat, vobis rectitudinem obtulerunt. Unde nobis mandastis ut quarto die post festivitatem Omnium Sanctorum, si ad partes nostras interim non descenderetis, ad vos veniremus, habituri et facturi quantum debemus. Optimum quidem hoc vestrum mandatum fuit, et idcirco non minus actionis quam devotionis brachiis amplectendum. **63** Sed quibusdam detenti impedimentis, quæ, antequam ad vos misissemus, archidiacono vestro (113) machinante, ut dicitur, orta jam fuerant, illud observare minime valemus, et quod ratio pariter ac voluntas agendum monet et præcipit, agere necessitas sola non patitur. At cum Spiritus sancti gratia nos consolante, a præsentibus, qua detineremur, necessitate liberati fuermus, die qua mandaveritis, ad vos veniemus, et consilio vestro omnia faciemus. Rogamus tamen, humilitate qua possumus, quod si Vindocinum venire debetis, nullis suasionibus Carnotum ire nos fatigetis. Super Nivelone et filio ejus Ursione (114), eorumque hominibus proclamantes, aures vestræ pietatis sæpe pulsavimus, et adhuc pulsare non cessamus, ut si non pro amicitia, saltem pro improbitate nostra justitiam valeamus obtinere quam petimus. Valet, et eorum incitatione, qui me, si possent, contra vos sæpius incitassent, servitium et dilectionem nostram diligenter obsecro, perdere nolite.

fundationem continent, legunturque inter epistolas Ivonis num. 296. *Signum Ernaldi decani.* Videtur idem postea ex clerico factus monachus; deinde iterum abjecto monachi proposito ad pristinum gradum regressus. Monachum factum testatur Ivo epist. 262 ad Pontium abbatem Cluniacensem: *Collectiones canonum per dominum Ernaldum modo monachum vestrum, olim clericum nostrum transmisisti vobis.* Non perseverasse, tacito sensu indicat hoc loco Goffridus.

(110) *Teste floccello de capite.* Monastici cultus parte, quam retinebat. Flocus, ut docet Clemens V, *De statu monachorum, capite primo*, ea est monachorum vestis quæ longas et amplas habet manicas. Floculus et floccellus, minor flocus. Nostrates hodie, litterula mutata, magnum et parvum frocum vocant. Qui ex canonicis facti fuerant monachi, hi si ad canonicos redibant, cucullam deinceps ad memoriam ex Urbani II decreto deferebant. XIX, q. III, *mandamus*.

(111) *Potius in nostra, quam in vestra sorte.* Monachus potius quam clericus.

(112) *Goffrido Danielis.* Archipresbytero Vindoci-

EPISTOLA IX.

Domino suo et amico Ivoni honorabili Carnotensium episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, cum dilectione salutem.

Maudastis quia inducias, quas a vobis quæsi-
vimus, nec datis, nec dare debuistis; non enim cer-
tum diem, ut dicitis, mandavimus vobis. Ad hæc
salva veritate respondemus **64** quoniam certum diem
vobis mandare minime potuimus, quia quando
necessitas, qua detinebamur, fluxem haberet, certi
non eramus. Famulos nostros asseritis vos excom-
municasse; quod valde miramur, cum in loco nostro,
nulli episcopo (115), nisi soli summo Romano pon-
tifici, excommunicare, seu interdicare liceat, vel
quamlibet potestatem, vel dominationem exercere.
Nos tamen quæcunque jusseritis, salvo apostolicæ
sedis privilegio, diligenter faciemus, contra cujus
auctoritatem nihil a nobis exigi debet, nec nos
obedire debemus. Dignitatis utique excellentiam,
quam Christus dominus noster in B. Petro Romanæ
Ecclesiæ contulit nec possumus, nec debemus mi-
nuere, nec ad hoc ut eam minuamus, debet quis
laborare. De hominibus, quorum nomina nobis
scripsistis, quatuor ex ipsis nostros esse dicimus,
de quibus quarto die post Theophaniam, quantum
debeamus, libenter faciemus, quamvis de vobis
multum conqueri possemus, qui non solum de ma-
lefactoribus nostris, quod nemo alius episcopus
unquam fecisse dignoscitur, nobis justitiam dene-
gastis, verum etiam contra nos vestræ auctoritatis
decreto incitastis. Hæc vero quæ mandamus si
displicent vobis, et mole vestræ magnitudinis nos
premere, et cujuslibet incitatione, vel propria vo-
luntate gravare vultis, ipsam pro cujus amore
multa gravamina vestra diu portavimus, Romanam
Ecclesiam appellamus, cum qua et adversitatem
sustinere optamus, et sine qua prosperitatem
habere recusamus. Unde si necessitatibus **65** nos-
tris auxilium vestrum, quod diu nobis subtraxistis,
defuerit, confidimus de bonitate B. Petri, quia nobis

nensi, cujus iterum meminit epist. 9, 19 et 21, ubi eandem de illo querelas retexit.

(113) *Archidiacono vestro.* Vindocinensi, quem tacito etiam nomine perstringit, et gloriosum archilevitam vocat epist. 17. Raimbaldus, opinor, dicebatur. Ivonis sane litteris, quibus Majori Monasterio Ecclesiam Hauchensem concessit, anno 1114 testes primo loco ascripti Raimbaldus Vindocinensis archidiaconus, et Ausgerus Blesensis archidiaconus in Ecclesia Carnotensi præter Urbanum archidiaconum, qui magnus appellatur, quinque sunt archidiaconi Pagenses, Castrodonensis, Pisciæcensis, Blesensis, Droccensis et Vindocinensis.

(114) *Nivelone et filio ejus Ursione.* De his libro 1, epist. 12 et infra epist. 11, 15, 25, 30. Exstant in scrijulis Vindocinensibus Paschalis II litteræ ad Ivonem, in quibus utrumque ob injurias et damna Vindocinensi monasterio inflictæ, sacris arceri jubet.

(115) *Nulli episcopo nisi Romano.* Libro 1, epist. 18 et infra epist. 27.

ipse non deerit; cui cum fidem volumus servare, A nullus ob hoc episcopus nobis ecclesiasticam justitiam denegare, nec in nos sæcularium hominum incitare sævitiam, nec, quod sanctæ Romanæ Ecclesiæ est proprium, sub hac occasione sibi deberet usurpare; a cuius fidelitate non fames, non gladius, non nuditas, non tribulatio, non angustia, non persecutio aliqua nos vel defunctos poterit separare (Rom. viii, 35). Nam si modo ignorat quanta pro illa patimur, scimus, cum agnoverit, petentibus auxilium non negabit, quæ semper misericordiæ visceribus affluens, oppressis omnibus et maxime domesticis suis subvenire consuevit. De archipresbytero vestro, et Nivelone ejusque filio Ursione, atque Buatmundo et eorum hominibus, apud vos sæpius conquesti sumus et conquerimur, nec justitiam, nec justitiæ scintillam aliquam adhuc sentire potuimus. Unde a vobis juratam pacem minus observari conspicimus.

EPISTOLA X.

Ivoni honorando Carnotensium episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, amicos in Deum, et inimicos propter Deum diligere.

Licet injuriæ et vexationes, et quibus monasterium nostrum, et nos non mediocriter **66** oppressistis, et opprimi fecistis, in auribus populorum frequentissime resonent, charitatis tamen, quam Deus præcipit, funibus alligati, amare cogimur etiam non amantem. Vos autem, qui graviores molestias irrogastis, maxime diligere, ac vobis diligenter servire volumus, si amaritudinis pocula, quæ nobis sæpius propinastis, melle dilectionis, temperare placuerit. Genus vero dilectionis, quo et nos diligere, et a nobis servi vultis et diligi, litteris vestris significatis, quia pacem et dilectionem vestram vehementer optamus. Et si sensorinus quod nos in veritate diligatis, nullum vestrum recusamus servitium, in quo domini papæ indignationem non mereamur, nec odium nostri incurramus periculum.

EPISTOLA XI.

Ivoni magnæ famæ pontifici, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, prudenter et simpliciter in omnibus agere.

Litteræ nostræ (116), quas in quibusdam mellis dulcedinem redolere, et in quibusdam fellis ama-

(116) *Litteræ nostræ.* Ea est epistola 7 hujus libri. Ivonis autem epistola, cui Goffridus hic respondet, numero 193, hoc habet exordium: *Accepi litteras tuas palpanes et pungentes, in quibusdam mellis dulcedinem redolentes, in quibusdam fellis amaritudinem respungentes.*

(117) *Professio quam a me.* Dictum est epist. 7 diciturque iterum epist. 27.

(118) *Ab allodiaro B. Petri.* Beneficario supra epist. 7. Ut feudatarius Domini dicitur, qui ejus feudum tenet; sic allodiarus, qui allodium. Nec tamen perpetuo hæc sibi respondent. Non abbas Vindocinensis allodiarus beati Petri recte dicitur, quia monasterium ejus allodium est sedis apostolicæ; feudatarius dici non potest, quia monasterium feudi

ritudinem respungere dixistis, secundum nostram intelligentiam omni amaritudine caruerunt, quia charitatis dulcedine plenæ fuerunt. Quod iterum asseruistis Romanam Ecclesiam a Deo nullam injustam accepisse potestatem, ita est plane, et nos nec possumus, nec debemus non annuere, quoniam infructuosum est contra adeo apertam **67** veritatem laborare. Quis enim insanus credere vel cogitare audeat bonum Deum aliquid unquam injuste dedisse, aut ejus sanctam Ecclesiam quidquam ab eo injuste accepisse? Sed si quæ sunt solvenda solvendi, et quæ liganda ligandi a Domino collatam ei potestatem creditis, sicut nobis scripsistis, mirandum non est, si ille bene solvit quod vos male ligastis. Professio, quam a me (117) adhuc juvene et novitio extorsistis, regularis minime fuit, eamque fecisse, peccatum exstitit, et accepisse irreligiosum. Nam si pro benedictione, quam omnino gratis dare debuistis, usurpastis professionem, et pro professione ab allodiaro B. Petri (118) exigitis subjectionem, profana fuit illa professio, et ideo non tenenda, quoniam subsequens benedictio, quam exhibuistis, navicularia potius videtur, quam gratis data (119), quandoquidem pro illa temporalem mercedem cum injuria fidei Christianæ exigere non erubescitis. In professione siquidem illa, consilio vestro nimis simpliciter acquievi. Ubi tamen quidquid perperam actum est, vos scienter fecistis, ego autem ignoranter peccavi. Sed quem vestræ impuritatis consilio reatum contraxi, apostolica sinceritas, ignorantiae meæ ac juventuti compatiens, misericorditer indulget, et ne quis successorum nostrorum in puteum similis deceptionis deinceps corrumpat, virtute suæ auctoritatis prohibuit. Si vero contra hæc vobis agere placet, illam majorem audientiam, a qua omnis Christianitas dijudicatur, non fugio, sed appello, cujus **68** æquitatis judicium qui contemnit audire; B. Petrum ne sentiat iratum debet timere.

EPISTOLA XII.

Charissimo domino suo et Patri, Ivoni laudabilis vitæ pontifici, Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, veræ humilitatis obsequium, et puræ dilectionis affectum.

Formatas et formosas litteras vestras, quas pro jure non habet.

(119) *Navicularia potius quam gratis data.* Utitur eadem voce eadem in re opusculo x, navicularia, benedictio dicitur, ut navicularia functio in codice seu alio sensu. Naviculariam enim benedictionem appellat, non gratuitam, sed mercenariam, et pro qua aliquid exigatur, ut pro transvectione nauticum et merces a naviculariis. Non assimili translatione institutoriam lectionem dixit epist. 1. Hdebertus, cui sordidus et illiberalis quæstus est propositus, ut lucrum institoris, sic enim scribit: *Hinc est quod ambitiosum supellectilem inexorabili odio prosequeris: quod institoriam abdicas lectionem, quoa magnum quæstum judicas pietatem cum sufficientia.*

facienda nobis iustitia archipresbytero vestro Goffrido (120) misistis, vidimus, et si non tantas, quantas debemus, saltem quantas possumus gratias vestræ sanctitati referimus. Ibi enim nihil aliud videri vel intelligi potuit, nisi erga nos vestræ magnæ charitatis affectus. Omnes quidem presbyteri castelli Vindocinensis cum archipresbytero vestro litteras viderunt, sed cum illo, imo per illum, nescimus quibus privatis consiliis, litteris obedire contempserunt. Unde, dilectissime Pater, pietatem vestram, quibus valeamus precibus, exoramus, quatenus circa ea, quæ vobis in veritate scripsimus, sic paterna dilectione sitis sollicitus, ut quam grave sit iustis non obtemperare mandatis, agnoscere valeat ille ecclesiasticæ iustitiæ interfector, et sanctæ Ecclesiæ inimicus.

69 EPISTOLA XIII

Honorabili domino suo et cordiali amico, vomi religiose vitæ pontifici, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, a Deo sanctis repromissam beatitudinem, et a se puram et integram dilectionem.

Litteras quidem vestræ sanctitatis cum gaudio et honore suscepimus, sed die, quem nobis in ipsis significastis, ad vos venire nullo modo poterimus, monasterii nostri inevitabili necessitate detenti; quæ etiam in monasterio tunc manere nulla occasione nos patitur. Fratribus autem nostris, ut de possessionibus monasterii absque præsentia nostra iudicium subeant, suadere non valeamus, et quod eorum voluntati contrarium rationabiliter cernitur, eis, ne forte scandalizentur, imperare non audemus. Sed cum necessitas, quæ inevitabiliter nos detinet, finem habuerit, ante bonitatis vestræ conspectum, loco et tempore competenti, diligenter nos præsentabimus; de Nivelone, quem nec reverentia ordinis, nec honor sacerdotii, nec adventus Salvatoris a genere novi sceleris retraxit, accepturi et ei facturi quantum debemus. Rogamus interim, dilectissime Pater, humilitate qua possumus, ut de his, quæ Nivelone et sui nobis violenter abstulerunt, et adhuc crudeliter detinent, vestra eos cogente iustitia, mereamur investiri, quia rebus propriis exspoliati

(120) Archipresbytero vestro Goffrido. Epist. 8.

(121) Rebus propriis exspoliati. Infra epist. 29.

(122) Goffridi olim Blesensis abbatis. Cœnobii Sancti Lanomari, ad quem honore jam defunctum, atque ex abbate anachoretam pristinae solitudini redditum tres leguntur epistolæ Ivonis 164, 208, 240.

(123) Exercuit inimicitias. Ob controversiam videlicet inter Blesenses monachos et Vindocinensens agitatum de oblationibus parochiæ Ulchensis, de qua Ivo epist. 162.

(124) Veritatis testimonium. Cui testimonium hoc exquisierit Ivo, intelligi potest ex tribus supra scriptis ejus epistolis, in quibus docet pœnituisse postea relicta abbatiæ Goffridum, Mauricioque successori propterea obrectare et adversari solitum.

(125) Brunonis tunc legati. Ivo epist. 164 ad Goffridum Blesensem: Qui in manu Romana Ecclesiæ legati, nullo te cogente, imo ipso legato dissuadente abbatiam dimisiisti, et in electione ipsius Mauricii primam vocem dedisti. Incidit Brunonis Signiæ in Cam-

A (121), sicut ipse melius nostis, antequam 70 quæ eis ablata sunt, universa potestati eorum restituantur, ad iudicium mihi debent convocari. Valere.

EPISTOLA XIV.

Dilectissimo domino Ivoni venerabili Carnotensium episcopo, et omni sanctæ Mariæ capitulo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, a Deo salutem, et a se puræ dilectionis servitutem.

Hanc esse virtutem cognovimus veræ iustitiæ, amicum non debere juvare mendacio; nec inimico in veritate deesse. De depositione domni Goffridi olim Blesensis abbatis (122), et de promotione domni Mauricii, qui contra nos diu injustas exercuit inimicitias (123), et parum fructuosas, sibi egit querelas, sicut vidimus et audivimus veritatis testimonium (124) perhibemus. Vidimus itaque dominum Goffridum in præsentia domni Brunonis Romanæ Ecclesiæ tunc legati (125) abbatiæ suam relinquere, et dominum Mauricium in abbatem propria voce eligere, eumque electum, et suis manibus deductum in locum, quem ante ipse tenuerat, collocare. Hoc vidimus, et coram deo et hominibus testificamur palam ita factum fuisse. Sed si quid aliter actum est in occulto, confitemur nos prorsus ignorare. Fieri enim potuit ut aliud lingua dominus Goffridus pronuntiaret, et aliud occultaret in pectore. Sed quidquid Blesis nobis præsentibus super hac causa factum extitit, in quantum cognoscere potuimus, domino 71 Mauricio, ut credimus, non obsesset, si nihil aliud impediret.

EPISTOLA XV.

Charissimo domino et amico Ivoni, honorabili Carnotensium præsuli, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, delinquentium subditorum culpam, ita iudicio sancti Spiritus condemnare, ut inculpabilis ante conspectum tremendi Iudicis valeat apparere.

Optime nostris, Pater optime, clericos vestros (126), quos humilitas B. Mariæ fecit superbos, non juræ cœli, nec iudicio sæculi, sed solita mentis tempestate gradus domus nostræ (127) destruxisse. Unde paternitati vestræ humiliter supplicamus ut quod a

pania Italica episcopi legatio in annum Christi 1106. Hoc siquidem anno in Gallias venisse Buatmundum. duces notat Chronicum Sancti Albini. Buatmundum autem Paschalis jussu comitatus est Bruno legatus. Auctores Petrus Diaconus, et Sugerius abbas, qui ex synodi ab eodem apud Pictavos celebratæ meminerunt.

(126) Clericos vestros. Canonicos Sanctæ Mariæ Carnotensis.

(127) Gradus domus nostræ. Ecclesias quinque a Theoderico episcopo Vindocinensibus datas ostendunt litteræ pontificum. Clemens II, Victor item, et Nicolaus II, in Privilegiis confirmationis: Ecclesias quinque, quas Theodericus Carnotensis episcopus monasterio Vindocinensi dedit amore Dei et supplicatione Goffridi comitis, Ecclesiam scilicet Sancti Beati, ecclesiam Sancti Joannis de Castrodunensi, ecclesiam de Balneolis, ecclesiam de Villarebla, ecclesiam Ancherici. Sed harum nulla Carnoto proxima. Quare alibi quærenda est.

clericis vestris perverse actum dignoscitur, corrigatis, et gradus domus nostræ, quos furiosi spiritus impetu destruxerunt, ab ipsis fieri faciatis. Et cum de re nostra a nobis diu et juste possessa, et injuste ablata, secundum sacros canones investiti fuerimus, si postea de nobis conqueruntur, quod justus iudex, quod divina lex faciendum iudicaverit, non recusamus. Venerabilis vitæ Pater, res monasterii nostri, quæ in episcopatu vestro esse noscuntur, et monasterium ipsum B. Petri a fundatoribus suis oblatum, si vobis aboriosum non esset, et pro cura episcopali et pro amore B. Petri, in quantum facultas suppetit, custodire, et ab omnibus adversariis defendere deberetis, præsertim rem illam monasterii, **72** quam pene juxta introitum portarum vestrarum esse conspiciatis.

EPISTOLA XVI.

Charissimo Patri et domino Ivoni laudabilis vitæ pontifici, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, puram cordis dilectionem et puræ dilectionis servitutum.

Paternitati vestræ, Pater optime, gratias agimus, quod comitem Vindocinensem (128) pro causa nostra ad rationem mitti fecistis; et quia quod inique gesserat, corrigere neglexit, ejus castello, et castelli banleugæ (129) divinum officium abstulistis. Ipse vero malis addere pejora minatur; et vobis inobe-

(128) Comitem Vindocinensem : Goffridum lib. 1, epist. 12.

(129) Castellum banleugæ. Gaufridus comes in tabulis fundationis ea enumerans quæ monasterio Vindocinensi obtulerat, *In castro*, inquit, *Vindocino terram ad burgum faciendum, cum rupto et furto et incendio, vicaria et banleuga, et consuetudinibus universis.* Ludovicus VI, in præcepto pro cœnobio S. Dionysii anno 1111 : *Item statuimus, ut quicumque sit intra bannileugam S. Dionysii, vel infra terminos antiquitus institutos, a nullo rapiatur, neque res ejus diripiatur; sed si aliquid foris fecerit, ab abbate tantum vel a monachis justificetur.* Banleuga seu bannileuga dicitur is modus agri, cujus finibus loci alicujus immunitas vel jurisdictio terminatur. Nota vox et significatio multis in locis Galliæ. Banni apud majores nostro multiplex fuit notio. Nam et publicum edictum bannum appellabant, et multam, et proserptionem honorum, et exsilium, et alia judicialiæ summæque potestati connexa. Quos ergo ad fines ea potestas porrigebatur, eum ambitum sive procinctam, ut loquebantur, bannileugam dicebant, seu quia leugæ spatio plus minus deliniebatur, seu forte quia leugæ sive leuæ nomen pro quovis terræ spatio, tractuque usurpabant. In Caroli Calvi præcepto Sancti Dionysii banleuga in hunc modum describitur : *Statuimus ut prædictus locus immunitatem habeat.* Et post alia : *Cui quidem immunitati ipsos eodemque terminos imponi censemus, qui in privilegio domni Dagoberti serenissimi regis, quod de fugitiis ad idem cœnobium isdem gloriosissimus rex fecit, præscripti sunt, id est usque ad eum locum, quo ad eandem Ecclesiam tendentes Tricenam pontem ingrediuntur, nec non etiam usque ad montem Martyrum, ubi ipse præcellentissimus Domini testis agonem suum fideliter complevit, similiterque usque ad viam publicam, quæ ad Luperum ducit. Itaque hanc totam procinctam Deo, Sanctoque ejus Dionysio donamus, cum omni judiciali potestate. Hoc est bannum, omnemque infracturam, et si quæ sunt aliæ consuetudines legum, natis ex hac descriptione liquet Sancti Dionysii bann-*

A diens, nos et nostra violenter adhuc persequitur. Sed quia ad hoc mandatum suscepimus ut nos affectemus laudes hominum, nec eorum minas timeamus, divina nos protegente clementia, et vestræ auctoritatis suffragante censura, in pressuris constantiores inveniet. Unum tamen utile nobis, imo valde necessarium esset, pro quo vobis, tanquam patri filii, humiliter supplicamus, quatenus genus pietatis, quo pastor Ecclesiæ, cum necessitas exigit, impius pro Domino fieri debet (genus enim pietatis est, ut B. Hieronymus dicit (130), impium fieri pro Domino); ita in comitem, et in omnem terram ipsius zelus vestræ rectitudinis propagaret, totum videlicet ejus comitatum a divinis officiis segregans; et ipsum districtioris justitiæ vinculis alligans, ut universa B plebs, quæ nostram injuriam et ejus **73** malitiam non ignorat, et cui illius iniquitas multum displicet, nec major justitiæ displiceret, hinc occasione accepta proclamaret in eum, et sic quoniam Dei amore ab injusta actione spontaneus non vult desistere, clamore simul et timore hominum desisteret vel invitus. Nam sub quanto ejus malitiæ onere gemimus, nostra humilitas non sileret, si referre singula morosum non esset, et audire tædiosum, et legati nostri lingua fortassis omnia melius diceret, quam nostra indicare posset epistola. Pauperum corpora sepeliri concessistis (131); quod nos abnuere nec

leugam ultra leugæ unius spatium porrectam fuisse. Quod vero leuam absolute pro spatio et mensura, usurpasse videantur, declarat aliud præceptum Caroli Magni, quo villas Faverolas et Norontem in pago Carnoteno eidem Sancti Dionysii monasterio cum silva Aquilina donat. Ejus autem silvæ leugas, hoc est spatia, regionesque suis finibus circumscribit his verbis. Totum enim locum exseribam, etsi antiquariorum vitio parum castigatum.

Insuper et cum foreste ad eas pertinente, quæ vocatur Aquilina, cum forestariis et cæteris finibus in ea designatis, videlicet contra pagum Madriacensem pervenit leuwa usque ad Petram fictam. Deinde ad montem Presbyteri, deinde ad Condacum usque ad Cuculosa. Secunda leuwa contra pagum Pinciasensem pervenit ad Codonarias, deinde ad Vennas usque ad Aureovallo, deinde Leveias. Tertia leuwa contra pagum Parisiensem de Ulfanciacas pervenit ad campum Dominicum, deinde ad campum Mulgeverti, deinde ad Sarnecum usque ad cellam Sancti Germani, deinde per illam stratam quæ pergit ad vetus monasterium. Contra pagum Stampensem pervenit leuwa ad Rusbacium, deinde ad Affrumenterilas, deinde ad Waranceras. Contra pagum Carnotensem pervenit leuwa ad Putiolos; inde ad Putillitos, deinde ad Hiltinville; inde ad Wadastivillam, et illud pirarium, deinde ad illam sronam quæ fuit Stephanonæ. Inde ad Calmontem; deinde ad illam stratam quæ pergit ad Helmoretum; inde ad Longum lucum et Senonæ vallem super Nivigellam. Pro banleuga leugam simpliciter posuit Ivo, epist. 101 et 259, quod ab omnibus molendinis Belvacensis leuæ committitur.

(130) Ut B. Hieronymus dicit : Epist. 23 ad Marcellam de ægrotatione Blæsilæ.

(131) Pauperum corpora sepeliri concessistis. Ecclesiasticam sepulturam prohibet interdictum. Excipit Innocentius III clericos, qui tamen interdicto paruerunt, c. Quod in te, De pœnit. et remis. Quod pauperibus illam concessit Ivo, peculiare fuit privilegium.

possimus, nec audemus. Sed salva vestra pace, et reverentia dicimus, si insepulta remaneret pro Ecclesiæ justitia, non ideo animæ minus haberent de gloria. Et quia a sanctitate vestra pauperibus sepultura conceditur, sub nomine pauperum a sepultura jam nullus excluditur. Valcte.

EPISTOLA XVII.

Amantissimo domino et Patri Ivoni, venerabilis vite pontifici, frater Goffridus omnem ulcisci inobedientiam, et sic vitam promereri æternam.

Noverit, charissime Pater, vestra dilectio, in castro Vindocini (132), dictos illos regulares beati Georgii canonicos (133), in Ecclesia Beati Petri apertis januis contra interdictum vestrum solemniter festivitatem celebrasse, aliosque ejusdem castelli clericos quemdam burgensem defunctum, et cum defuncto justitiam 74 quasi defunctam sepelientes, publicis processionibus sepulturæ tradidisse. De qua ecclesiasticæ justitiæ sepultura, quæ contumaciæ studio acta dignoscitur, et de hujusmodi sepulturæ vindicta, vestræ sublimitati nostra humilitas aliquid scripsisset, si monachus unus sufficeret de inobedientia clericorum accusare multitudinem, et præsumptuosum non videretur tantæ discretionis docere pontificem. Illud tamen perpendat vestra dilectio quod, si tanta justitiæ injuria patienter portatur, verendum est ne sancta Ecclesia hac occasione de stata suo plurimum perdat, et suæ honestatis et ordinis intolerabilem jacturam patiat. Unde vestræ paternitati filiali dilectione supplicamus, quatenus ad nos misso vestræ auctoritatis decreto, tam perniciosa præsumptio sine vindicta minimè transeat, et quam grave sit suo episcopo non obedire, vel sic unusquisque transgressor agnoscat. De domno archidiacono (134), ejus virtutes vel vitia prudentiam vestram ignorare non credimus, vobis vera scribere non audemus, ne nostra veritas ejus odium nobis generaret, et qui male agit pejus ægeret. Certe, si

(132) *In castro Vindocini.* Vindocinum, quod castrum Goffrido et castellum dicitur, non obscuræ notæ est oppidum ad Ledi fluminis ripam, in Carnutum agro ac diocesi. Quod unum argumentum satis est ad minuendam opinionem, quæ multorum hodie animos pervasit, Vindocini a Ptolomæo geographo mentionem fieri, Vindinumque appellari. Vindinum enim Οὐβίνον Ptolomæus non in Carnutibus, sed in Aulericiis Cenomanis locat, et primariam eorum urbem facit. Quare haud dubium est aliam non esse quam Cenomanum ipsum, totius Cenomannicæ provinciæ caput; cujus nomen Gallica consuetudine suum fecit, etiam apud Goffridum lib. III, epist. 16. Vindocini vero castelli antiquissima, quæ nunc quidem succurrat, mentio est in pactione Guntranni et Childeberti regum, quæ inserta est Gregorii Turonensis historia lib. IX, c. 20.

(133) *Regulares B. Georgii canonicos.* Hi originem suam debent Agneti comitiæ, illi ipsi quæ Vindocinense monasterium cum Gaufrido viro suo fundavit, nec multo sunt posteriores, cum tabulæ foundationis annum præferant 1048. Regulares hodie non sunt.

(134) *De domno archidiacono.* Raimbaldo. Supra epist. 7.

(135) *De statu papæ.* Paschalis II, ad quem profectum Goffridum vidimus lib. I, epist. 4 sub annum,

inordinata remissio pietas vel misericordia esset, circa delinquentes, sed impœnitentes, plurimum exhiberet; quibus etiam non pulsantibus, ejus misericordiæ janua patet. Nam quis ex divitibus contra interdictum vestrum vult sepeliri, et non sepelitar? Pauperibus autem, qui culpam non habent, sepultura negatur. Potentibus 75 aperiuntur Ecclesiæ; impotentes per quos quod male actum est, corrigi non potest, ab ecclesiis excluduntur. Sancto Evangelio teste cognovimus, et nullatenus dubitamus, benignum Jesum Dominum nostrum B. Petro quæ liganda erant ligandi, et quæ solvenda solvendi potestatem tradidisse (*Matth.* XVI, 19). Sed aliter quam Dominus dedit, vel B. Petrus ab illo acceperit, indiscrete gloriosus vester archilevita, quasi propheta docens mendacium, solvenda ligat, et solvit liganda. Providete itaque, dilectissime Pater, ne justitia vestra, quæ ex parte jam perire cœpit, omnino pereat, et quod veraciter vobis mandamus, nobis non noccat.

EPISTOLA XVIII.

Honorabili domino, et præcordiali amico, domno Ivoni Carnotensi episcopo, frater Goffridus Vindocinensis monasterii servus, quidquid potest haberi salubrius

De statu domini papæ (135) et Romanæ Ecclesiæ vobis veraciter annuntio quod dominus papa et Romanam et Romanam Ecclesiam cum magna pæpossidet et tranquillitate. Romæ dominum papam inveni, cum quo inter alia de vobis locutus, bona quæ potui et debui de persona vestra dicere, quidquid alii musitassent, illi non tacui. Inde cum redissem et 76 Lugduni a domno primate Lugdunensi (136), et a tota Ecclesia ejus multum honorifice susceptus, et per quinque dies cum omni comitatu nostro diligenter procuratus fuissem, a divi ab ipso archiepiscopo quæ vestræ dilectioni occultare nec possum, nec debeo. Audivi itaque, domnum Senonensem (137), cum illo fecisse patul apparet, 1112.

(136) *Domno primate Lugdunensi,* Joanne Hugonis successore, quem mirum est ab illis hactenus præteritum fuisse, qui antistitem Lugdunensium catalogo texerunt. Sed Joannis archiepiscopi Lugdunensis nomen, tempusque vindicant epistolæ apud Ivonem 236 et 237, quas scriptas constat anno 1111, successit ergo Joannes Hugoni, rexitque Ecclesiam ante

D *Gauceranum.*
(137) *Domnum Senonensem* Daimbertum archiepiscopum; cui cum archiepiscopis Lugdunensibus non una fuit contentio. Prima cum Hugone legato, cum ejus ordinationem moraretur, ut docet Ivonis epistola 60. Altera cum Joanne, cum ab eo ad concilium Ansanum extra provinciam vocaretur, ut est in Daimberti ipsius epistola apud Ivonem. Tertia, quam Goffridus hoc loco indicat, cum Joanne eodem, sed paulo ante alteram nata ob veterem de primatu controversiam. Frequens enim fuit, quod a vo idem epist. 51, scribit, hac de re præsulum Senonensium, cum Lugdunensibus altercatio, etiam post rescriptum Gregorii VII, quo statuit ut archiepiscopus Lugdunensi tanquam primati suo pareant quatuor Lugdunenses provinciæ, id est Lugdunensis, Rotomagensis Turonica, et Senonia, lib. VI, epist. 34 et sequenti.

cem (138) et omnem obedientiam illi, tanquam suo A primati, promississe, nec vos illius pacis aliqua ex parte fuisse participem. Litteras etiam, quas in persona sua fecistis (139), sua voluntate dixit non fuisse factas, nec domino papæ transmissas. Unde sub celeritate domino papæ nuntiaret, quod litteras illas suas fuisse nullatenus crederet. Hæc autem cum audissem, de vobis, sicut de charissimo domino et amico sollicitus, cum domino primato et clericis suis, qui vobis modis omnibus, quibus poterant, adversabantur, locutus fui, et vitæ et personæ vestræ honestatem et magnitudinem ostendens, inter vos et ipsos pacem studiosissime quæsi. Unde vobiscum quo et quando placuerit, volo habere colloquium, quia ista et quædam alia ad honorem vestrum, et utilitatem, ut æstimo, soli personæ vestræ manifestare desidero. Conductum tamen, si vultis, ut ego veniam, mihi quæritis securum, quia sacrilegos, qui me in adventu domini a curia vestra revertentem ceperunt, adhuc et merito habeo suspectos. Valet et voluntatem vestram super his mihi rescribite.

77 EPISTOLA XIX.

Ivoni Carnotensium præsuli, frater Goffridus, salutem a Domino. et a se debitæ dilectionis servitatem.

Sicut consuetudines monachorum B. Benedicti regulæ concordantes laudamus, sic eas, quas sanctus Benedictus nec docet, nec præcipit, et quæ a ratione penitus discrepare videntur, laudare non possumus. Sunt enim quædam apud monachos institutiones, quas ratio nullatenus admittit, nec sanctorum quilibet Patrum invenit, sed insipientium consuetudo hominum instituit. Has in monasteriis quidam monachi sibi pro lege vindicant, et cum Christus dixerit: *Ego sum veritas* (Joan. xiv, 6), nec dixerit: *Ego sum consuetudo*, pro sua tamen consuetudine legem veritatis immutant. Et, ut cætera taceamus, in hoc, ut nobis videtur, non mediocriter errant, quod

(138) *Cum illo fecisse pacem.* De hac pace, ni fallor, Joannes ipse ad Daimbertum scribens, *Meminisse potes, inquit, quia ex quo amicitiam et familiaritatem Lugdunensis Ecclesiæ recuperasti, gratulante te vidit, exultanter recepit, et quanta potuit affectione honoravit. Noli, frater, omni spiritui credere. Sensimus olim procellam istam, sed Deo favente aliquandiu resedit, et ipso faciente quiescit.*

(139) *Litteras quas in persona sua fecistis.* Quas ejus nomine dictasti. Scripserat Ivo, ut pote omnium metropolitanæ sui controversiarum socius et adiutor, litteras Daimberti nomine ad Paschalem, in quibus Joannem primatem perstringebat. Eas litteras Daimbertus, cum pacem cum Joanne, in scio Ivone, faceret, suo nutu scriptas, missasque ad pontificem negabat. Hic germanus hujus loci sensus videtur, et si alium viro docto placuisse sentio in Observationibus ad Ivonem, epist. 67.

(140) *Uctionem infirmorum.* In ea videntur sententia fuisse Goffridus et Ivo epist. sequenti, ut nullum Ecclesiæ sacramentum iterari posse existimarent, cum ex theologiæ placitis ea solum reperi nequeant, quæ characterem imprimunt, baptismus nimirum, confirmatio et ordo. Quo fit ut extremam unctionem, quia ex eo numero non est, iterare li-

unctionem infirmorum (140), cum a sancta catholica et apostolica sede sacramentum vocetur, et cum nullum sacramentum iterari debeat, iterandum putant. Uctionis utique sacramentum B. Innocentius (141) papa adeo magnum dicit, quod pœnitentibus, quibus cætera sacramenta negantur, nulla ratione putatur posse concedi. Quid tamen super hoc magnitudo vestræ discretionis sentiat, et quid tenendum doceat, seire desideramus, quia quamvis ista et ratione, et auctoritate esse vera non dubitemus, ea tamen vestræ auctoritatis decreto firmari volumus, et rogamus.

78 EPISTOLA XX (142).

Ivo Carnotensis Ecclesiæ minister, Goffrido Vindocinensi abbati, salutem et dilectionem.

B Uctionem infirmorum non æstimo repetendam, quia, sicut ipse asseruisti, secundum institutum apostolicæ sedis, genus est sacramenti, qui autem sacramenta Christi et Ecclesiæ repetit, injuriam ipsis sacramentis ingerit. Uctio enim infirmorum publicæ pœnitentiæ est sacramentum (143) quam non esse repetendam, sicut nec baptismum, testatur Augustinus, testatur Ambrosius. Augustinus in Epistola ad Macedonium: *Cautè salubriterque provisum est, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis; quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit.* Ambrosius in secundo libro de Pœnitentia: *Sicut est unum baptisma, ita et una pœnitentia; quæ tamen publice agitur. Nam quotidie nos debet pœnitere peccati; sed hæc, delictorum leviorum illa graviorum.*

EPISTOLA XXI.

Goffrido vitæ laudabilis episcopo (144), dulcissimo domino suo, et præcordiali amico, frater Goffridus suis quale et quantum potest, et sapit, obsequium, et puræ dilectionis affectum.

Apud bonitatem vestram, venerabilis Pater, de Vindocinensi comitissa (145) ego conqueror, et me-

ecet, non solum in diversis morbis, verum etiam in uno eodem, quodcumque morbus ex intervallo ita recurrerit, ut vitæ novum sit discrimen.

(141) *B. Innocentius.* Epist. ad Decentium Engubinum episcopum.

(142) *Epistola 20.* Ivonis est epistola, quæ totidem verbis legitur in epistola 235 ad Radulfum abbatem Sancti Fusciani.

(143) *Publicæ pœnitentiæ est sacramentum.* Futile argumentum. Qui enim dici potest uctio infirmorum ad publicam pœnitentiam pertinere, cum publice olim pœnitentibus, ut Innocentius papa docuit, permitti non soleret? Quare verum sane est, quod Augustinus et Ambrosius affirmant, publicam pœnitentiam non iterari. Sed hoc ad rem nihil facit.

(144) *Goffrido episcopo Carnotensi.* Successor fuit Ivonis vir multis vitæ, rerumque gestarum laudibus insignis, in Aquitania præsertim legatione, quam adversus Girardum Engolismensem, aliosque Anatoleti fautores gessit pro Innocentio secundo. De quo in Vita sancti Bernardi lib. II, Bernardus ipse epistola 47 et 53; Petrus Cluniacensis epist. 40; Joannes Sarisber. lib. V; Polycratici cap. 16.

(145) *Vindocinensis comitissa.* Lib. I, epist. 3.

cum omnis congregatio nostra. **79** Ipsa enim, dum pro necessitate monasterii essem in pago Andegavensi, terram quam monasterium nostrum pacifice tenuerat, nobis bis abstulit, corticem etiam arborum, quam ad usus suos homines nostri collegerant, sicut diu consueverunt, cremari fecit. Præterea monachi Majoris Monasterii (146), quos B. Martini humilitas aliquantulum sublimes fecit, decimam, de qua, vobis præsentem, eis obtulimus justitiam, nobis auferunt violentia sæculari. Robertus de Monte laudato, non laudandus, prædam nostram rapuit, de cujus redemptione centum accepit solidos, quos male acceptos, Vindocini pejus expendit. Quis istorum erga nos melior fuerit, nec ab homine, nec ab angelo sciri potest, cum unusquisque eorum contra nos pessime egerit. Pro quibus omnibus vestræ dilectioni multum humiliter supplicamus, quatenus ad Vindocinenses clericos misso vestræ auctoritatis decreto, sic unusquisque supradictorum malefactor corrigatur, ut in his quæ contra nos male commiserunt, nullus eorum gratuletur. Archipresbytero vestro (147) vestræ bonitatis gratia præcepistis, ut nobis, si necessarium esset, ecclesiastica justitia subveniret. Ipse quidem ad jussionem vestram omnia se facturum pollicetur, sed ex omnibus nihil omnino operatur. Certe circa ea quæ sæculi sunt, primum enim novimus, et multum sollicitum, et alienam aquam satis prudenter conducere novit ad suum molendinum. In his autem, quæ ad Ecclesiæ justitiam pertinent, eum quidem laudaremus, sed pro eo incurere mendaciam nolumus.

80 EPISTOLA XXII.

Dilectissimo domino suo, domno Goffrido catholice vitæ episcopo, frater Goffridus, dimidium animæ suæ, et, si non sufficit, totam animam et corpus.

Multiplices gratiarum actiones, dulcissime Pater, pro multis beneficiis vestris, vobis referimus, et maxime pro visceribus vestræ charitatis, quæ circa nos firma, et inconcussa sentimus. De monachis Majoris, ut dicitur, Monasterii, quos B. Martini humilitas (148) superbos, et ejus paupertas pecuniosos fecit, sæpius conquesti, adhuc conquerimur; et de ipsis in præsentia vestra die festivitatis B. Ægidii justitiam accipere desideramus. Carnotum autem venire propter illum leprosum Guillelmi filium, et propter alios Ecclesiæ nostræ inimicos non audemus; et pro importuna etiam multitudine laicorum, quam prædictos monachos ibi habituros

(146) *Monachi Majoris Monasterii.* Infra epist. 26.

(147) *Archipresbytero vestro.* Goffrido Danielis, supra epist. 8.

(148) *Quos B. Martini humilitas.* Sic epistola præcedenti de iisdem monachis, epist. 15 de canonicis B. Mariæ Carnotensis.

(149) *Molendina quæ apud Pisostum.* Numeratur inter molendina, quæ fundator monasterio dedit, apud Pisostum unum. Id castello nomen paulo supra Vindocinum in eadem Ledi ripa positos, cujus meminuit etiam Odo Tusculanus episcopus legatus in litteris ad abbatem Vindocinensem anno 1247.

nullatenus dubitamus. Ad voluntatem tamen vestram ire et redire, ubi vel quando placuerit, vestro conductu non recusamus. Honesta tamen discretio vestra, sic vestro honori, et nostræ utilitati provideat, ne vestrorum amicorum fidelissimæ justitiæ suæ detrimentum patiat, vel personæ opprobrium qualibet occasione incurrat. Valet, et quod vobis placuerit, litteris significate.

81 EPISTOLA XXIII.

Charissimo domino suo et dulcissimo amico, Goffrido venerabilis ritæ Carnotensi episcopo, frater Goffridus a Deo salutem, et a se puræ dilectionis servitutem.

Audivit parvitas nostra de vestra magnitudine, quod sine admiratione audire non potuit. Frater unus ex nostris, sicut nobis retulit, olim ad vos venit, querimoniam facturum de Ursione filio Nivelonis, cujus dimidium clamorem vix audire dignatus, quod a fratribus nostris excommunicati vestri suscipiebantur, ei opposuistis. Hoc non a vobis, sed ab alio inventum credimus qui, quasi Susannam criminatus, testimonium protulit falsitatis. Absit enim a sinceritate fratrum nostrorum tanta Christi injuria, et ecclesiasticæ justitiæ tam detestabilis sepultura! Ipsi enim Dei justitiam sepelire non noverunt; sed ubi mortuam agnoscunt, suis orationibus conantur suscitare. De prædicto Ursione, et de Pagano Nivelonis fratre, honestæ vitæ Pater, conquerimur, quorum unus, Ursio scilicet, post multa alia mala, quæ jam nobis fecit, mille oves et quatuordecim boves nobis abstulit. Paganus vero molendina nostra, quæ apud Pisostum (149) habebamus, igne cremavit. De monachis Majoris Monasterii apud bonitatem vestram multoties proclamavimus, et ut clamor noster nobis proficiat, multum suppliciter vos rogamus. Valet.

82 EPISTOLA XXIV.

Bono domino et præcordiali amico Goffrido honorabilis ritæ episcopo, frater Goffridus quicquid a Deo animæ fidei datur salubrius.

Optime nostis, Pater optime, de comitissa Vindocinensi me apud paternitatem vestram conquestum fuisse. Postulans adhuc rogo, et rogans postulo sæpe quæsitam de domina illa justitiam. Mihi vestra bonitate mandastis, quod inter me et illam aut placitandi (150), aut concordiam faciendi respectum usque ad festivitatem (151) sancti beati accepistis. Dei domini bona gratia, cum omni Christiano pacem Christi et concordiam habeo, et satis desiderarem

(150) *Placitandi.* Disceptandi, litigandi. Honorius II Goffrido abbati: *Prohibemus ne ullus te vel aliquem successorum, de his quæ ille venerabilis locus sub tricennali possessione tenuerit cogat placitare.* Item in placito monachorum Sancti Albini, et Sancti Sergii de controversia pro Campiniaco anno 1704. *Et cum voluissent monachi Sancti Sergii de minoribus rebus prius placitare, et postea de Campiniaco, visum fuit iudicibus hoc esse injustum, ut causa illa posterior discerneretur, pro qua abbates vocati fuerant, et in unum convenerant.*

(151) *Respectum usque ad festivitatem.* Freqvens

habere concordiam cum domina illa, sed semper est discors ejus concordia. Ego tamen aut vobis mediatore volo concordiam, aut vobis iudice quæso justitiam. Verbo et scripto, ne causam nostram agerem sine iudicio vestro, mihi interdixistis, et merito. Omnino enim injustum est, et sacris canonibus, sicut ipse melius nostis, penitus obviare videtur, ut ecclesiastica causa sæculari (152) et peregrino iudicio terminetur, et quod vos et vestros facere decet, aliis, etiam personis ecclesiasticis, concedatur. Hoc si fieri posset, Ecclesia vestra damnum pateretur, et sui juris et honoris perderet plurimum. Ecclesiæ etenim vestræ gloriam alteri dare, nec sanctitatis genus est, nec religionis membrum. Hoc etiam bene nostis, dilectissime, quod sæculares **83** homines sua consuetudine sanctæ Ecclesiæ auctoritatem conantur annullare. Et cum eis in modico occasio cujuslibet consuetudinis contra ecclesiastica jura conceditur, hoc deinceps omni tempore sibi vindicare nituntur. Sic qui hoc facit contra suam Ecclesiam, mundialem suscitatur rixam, et cum aliquando aliter facere voluerit, sæcularis tempestas non patitur. Dilectionem itaque vestram ad locum nostrum, imo vestrum, venire humilitas nostra multum precatur, ad nos vestræ sanctitatis servos prædicto termino accedere discretio vestra non pigritetur. Quod si vobis tunc non licet, vel displicet, alius terminus inter me et comitissam, loco mihi et sibi securo, a vobis ponatur, ubi aut vestro consilio concordiam faciamus, aut vestro iudicio Ecclesia nostra justitiam consequatur. Valete.

Illius ævi scriptoribus vocabulum, quo litis sive negotii alterius inducias ac prorogationem significabant. Goslenus episcopus Carnoten. ad Sugerium abbatem Sancti Dionysii de præposito Hienvillæ: *Respectum nobis postulantis dare noluit, timens lucris suis aliquid deperire, si causam nostram contigerit ad vos discutendam venire. Proinde discretionem vestram super hoc imploramus, ut hujus rei discussionem non ante alium quam in conspectu vestro ponatis, et donec a vobis id ipsum examinari valeat induciari jubeatis.* Plura exempla collegit doctissimus et diligentissimus Franc. Juretus ad Ivonis epist. 127. Manet hodieque vox vernacula. Nam sine respectu dicimus sine intermissione, sans répit. Inde et respectandi verbum formarunt. Rodulfus Viromanduorum comes Sugerio eidem: *Comes Andegavensis respectavit colloquium. Idem eidem: Si ergo placeret vobis negotia Parisius facere, vel respectare, multum vellem et bonum esset. Nescio enim quando venire poterò a curia.*

(152) *Sæculari et peregrino iudicio.* Alterum pertinet ad *ἑσθητὰ δικάστρια*, sæcularia seu publica tribunaia: alterum ad extranea iudicia, hoc est, ecclesiastica quidem, sed alieni iudicis non sui, ut si extra provinciam, quorum utrumque est sacris legibus interdictum. Ivo epist. 125. *Cum autem in provincia vestra peregrinum sit iudicium nostrum, peregrinum tamen non putamus esse consilium nostrum.*

(153) *A primo abbate monasterii sui.* Is fuit Ragnaldus ex monacho Majoris Monasterii destinatus abbas Sancti Nicolai Andegavensis, sed a Goffrido Martello Vindocinensi præpositus. Rem prodit

EPISTOLA XXV.

Dilectissimo domino et Patri Goffrido catholice vitæ pontifici, frater Goffridus pro Christo carcerem, exilium, vel mortem non timere, nec ea quæ sunt his contraria, justitiæ et veritati qualibet occasione præponere.

Adversitatem siquidem vestram audivimus, quam veraciter facimus nostram totis visceribus, et quia sine vobis prosperitatem habere non gaudemus, et adversitatem **84** sustinere vobiscum optamus, diligenter et humiliter supplicamus vobis, ut si nostræ humilitatis servitio indigetis, nobis litteris significetis, quia privatim et publice, et voluntati et necessitati vestræ nos et nostra offerimus. Non sit vobis anxiosum, dulcissime Pater, in vestra necessitate, nostræ parvitatibus, imo magnitudinis servitium suscipere, nec vestrum super hoc, sed sancti Spiritus sensum habeatis per Salomonem dicentis: *Si possides amicum, in tentatione posside eum (Ecclesi. vi, 7).* Amicus enim in necessitate probatur, et medicus. Valete, et si quid unquam de vobis bene promerimus, nobis in vestra necessitate non parcite.

EPISTOLA XXVI.

Goffrido nonorabilis vitæ Patri Carnotensi Ecclesiam a Deo dato pastori, frater Goffridus et perpetuam salutem a Domino, et a se debitiæ dilectionis servitium.

De monachis Majoris Monasterii sæpius conquesti adhuc conquerimur, qui sagittis rapinæ et sæcularis violentiæ in nobis assidue jaculantur. Decimam, quam fratres nostri a primo abbate monasterii sui (153) pacifice tenuerunt, et de qua eis, vobis

Fulco Nerra comes in commentario, quo cœnobii Sancti Nicolai, quod fundarat, originem exponit. *Postquam vero, inquit, Baldricus abbas monasterium dereliquit, eremumque furtim petiit, ac postremo ad Majus-Monasterium repatriavit, apud Tabennesium monasterium vitam finit. Post hunc dominus Albertus abbas Ragnaldum monachum loco ejus restituit; qui ante benedictionem ad filium meum Goffridum fugit, atque regimen monasterii Vindocinensis noviter constructi absque licentiâ sui abbatis suscepit. Postquam me vidi esse illusum a duobus abbatibus, iratus vulde jussi ut monachi alii ad monasterium suum cito remearent. Deinde rogavi dominum Walterium abbatem Sancti Albini, ut dominum Hildinum priorem illius Ecclesie concederet, qui ordinatus anno 1033 ab Incarnatione Domini, die Nativitatis beatæ Mariæ, qui est annus tertius Henrici regis, monasterium regulariter rexit. Hucusque ascripsi, ut quo anno monasterium Vindocinense abbatem habere cœperit exploratum habeamus. Ab hoc Ragnaldo ad Michaelum Subletum, qui monasterium Vindocinensi nunc præest, abbates fuerunt 37, quorum seriem indicat hic elenchus.*

Elenchus abbatum monasterii sanctæ Trinitatis Vindocinensis.

I. Ragnaldus. II. Odericus. III. David. IV. Berno. V. Goffridus. VI. Fromundus. VII. Hubertus. VIII. Robertus. IX. Guillelmus. X. Gerardus. XI. Lucas. XII. Hamelinus. XIII. Goffridus II. XIV. Hugo. XV. Ragnaldus II. XVI. Ragnaldus III. XVII. Ragnaldus IV. XVIII. Philippus. XIX. Joannes. XX. Guillelmus II. XXI. Joannes. II. XXII. Michael. XXIII. Simon

præsente, obtulimus justitiam, contra interdictum A vestrum, cum gladiis et fustibus, quasi etiam Herodianis adjectis secum, nobis auferunt, et alteram etiam, quam antea non auferbant, et sic nobis mala quæ possunt, faciunt; et quæ faciunt, licere putant. Vos eis verbo, et eorum **85** abbati (154) scrip'o interdixistis, ne ulterius caperent decimam illam, eosque admonuistis, ut venirent in curiam vestram, inde habituri omnem justitiam. Ipsi vero verbi et scripti vestri pariter contemptores, magis ac magis nos infestare conantur, et vestram auctoritatem persequi, et vobis derogare videntur. Unde paternitati vestræ humiliter supplicamus, quatenus ex adverso ascendatis, et murum pro domo Israel inobedientibus opponatis; quod nobis necessarium, et vobis honorificum esse minime dubitatis. Mirari B tamen nec possumus, nec debemus, si in nos et in vos quasi in arido hoc faciunt, qui in viride lignum (*Luc. xxiii, 31*), in pastorem scilicet proprium Turonensem archiepiscopum (155), sulfureo igne quondam exarserunt, nec male accensum sulphuris ignem postea exstinxerunt. Quos utinam superbi Saulis mors digna, et Mariæ sororis Aaron lepra, atque Judæ perversi discipuli pœna detererent, et sic mortua in ipsis superbia, quæ mater est et nutrix totius iniquitatis, et maxime cupiditatis, a monasticæ fraternitatis infestatione desisterent, nec pontificalem, ut Judas Christum, persequerentur dignitatem, nec pontifici, sicut Maria Moysi, derogarent. Valet. Justitia vestra nota sit omnibus hominibus, et amplius nobis, qui amplius indi-

de Plessiaco. XXIV. Guillelmus de Plessiaco III. XXV. Joannes de Buffa III. XXVI. Petrus. XXVII. Ivo de Fonte. XXVIII. Joannes de Villeraya. XXIX. Aimericus de Cosduno. XXX. Ludovicus de Crevanto. XXXI. Antonius de Crevanto doctor Parisiens. XXXII. Antonius Sanguinus card. II. XXXIII. Carolus de Borbonio card. XXXIV. Marcus Sicutus ab Altaemps card. XXXV. Ludovicus de Camera. II. XXXVI. Carolus de Borbonio card. II. XXXVII. Michael Subletus II.

(154) *Eorum abbati Odoni, ad quem exstat epistola Hugonis Pontiniaci, et Bernardi Claravallis abbatum, et altera Goffridi nostri lib. iv.*

(155) *In pastorem proprium Turonensem archiepiscopum. Gravis et diuturna fuit Majori Monasterio cum utroque Radulfo metropolitani suis contentio. De qua fuse anonymus ejusdem cœnobii monachus, cujus prolixam narrationem ex veteri codice describit Juretus ad Ivonis epistolam 108.*

(156) *Papa Calixtus. Infra epist. 30.*

(157) *Non noctes secundum consuetudines laicorum. Lib. LI, capitulorum 45 de quadruplici legitima vocatione. Prima manitio super noctes 2. Secunda super noctes 14; tertia super noctes 21; quarta super 42, fiat. Item addit, 4, 83. Postquam cives et pagenses de qualicunque expeditione hostili reversi fuerint, ex eo die super 40 noctes sit bannus rescisus, quod lingua Theodisca scastlegi, id est, armorum depositio vocatur. Galli olim, ut ad priorem locum ex Cæsare observat vir doctissimus, spatia temporis non numero dierum, sed noctium finiebant: quod ipsum de Germanis item scripsit Tacitus, manetque in vernacula nostra prisca moris vestigium, cum præsentem diem interdum sic enuntiamus, ut non hodie, sed hac nocte dicere videamur. Goffridi ergo ætate*

86 EPISTOLA XXVII.

Domno Goffrido glorioso Carnotensis Ecclesiæ episcopo, frater Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, suæ bonæ consuetudinis obsequium, et puræ dilectionis affectum.

Semel et secundo scripsit vobis dominus vester et noster papa Calixtus (156), præcipiens, ut nobis de his, qui in episcopatu vestro nostra auferrent, justitiam faceretis. Quæsimus eam de Herveo de Scalis, et de duobus presbyteris, et adhuc habere non possumus. Rogamus iterum ut secundum domini papæ præceptum de prædictis hominibus nobis justitiam faciatis. Parati enim sumus ante vos loco opportuno et tempore competenti venire, quod justum fuerit accepturi, et de fratribus nostris, quibus crimen sacrilegii intenditis, quantum justitia dictaverit, et apostolicæ sedis permittit auctoritas, responsuri. In hoc tamen non noctes, secundum consuetudines laicorum (157) sed secundum instituta canonum, inducias postulamus. Nolite judicare personaliter. Domini verba sunt hæc: Nemo recte in judicio personam accipit alienam, nisi prius accipiat suam. Certe non plus in concessione ornamentorum sacerdotalium (158) ab apostolica sede abbatibus indulgetur quam illi qui sine vitæ meritis et ordinibus sacris (159) episcopus eligitur. Si cuilibet retractare **87** placet quod Romanus pontifex facit, et in eum qui soli cælo innocentiam debet, os ponere præsumit, et illud retractare placeat, quod illum magis intuitu misericordiæ, quam censura justitiæ respexit. Acephali non solum dilatio in judiciis petebatur, laici noctes postulabant, et clerici inducias. Felix II, in epistola ad Ægyptios: *Cum accusatus ad judicium venerit, si voluerit et necesse fuerit, induciæ ei petenti a Patribus constitutæ absque impedimento concedantur.*

(158) *In concessione ornamentorum sacerdotalium. Id est episcopatum. Sacerdos enim primum ordinis est episcopus; secundi presbyter, apud Sidonium, et alios. Episcopalia ergo insignia sunt mitra, annulus, sandalia et cætera, quæ abbatibus nonnullis a sede apostolica concedi male nimirum habebat episcopos. Neque episcopis modo, sed aliis sane permultis parum olim ea res probata, in quibus sanctus Bernardus epist. 42 ad Henricum Senonensem, et Petrus Blesensis epist. 90 ad Guillelmum abbatem. Et tamen incredibile dictu est quam late tandem hoc privilegium patuerit. Vindocinensibus quidem, utpote cardinalibus, mitræ, aliorumque jus fuisse Innocentii III litteræ nos docuerunt ad lib. I, epist. 9. Cæterum cum offenderentur episcopi quod in conciliis et synodis abbates, quibus mitræ jus erat, ab episcopis non distinguerentur, hoc discrimen instituit Clemens IV, ut in synodis exempti mitris auri phrygiatis, sed sine gemmis, lamiisque aureis vel argenteis utantur non exempti simplicibus albis et planis. In aliis vero locis utrisque iis uti mitris liceat, quas sedis apostolicæ indulta permiserint. Viterbii xix Kal., Septemb. anno 2.*

(159) *Quam illi qui sine ordinibus sacris. Quod Goffrido Carnotensi tacite objicit, idem de Rainaldo Andegavensi ante sacros ordines electo scribit lib. III, epist. 11, sed Goffridum præterea humili loco natum, atque ex nihilo, ut loquitur, a papa creatum indicat epist. 30 hujus libri et 42 lib. III.*

mus (160) quia Christum Salvatorem caput habemus, et post ipsum, Romanum pontificem. Hoc caput habuit monasterium nostrum in initio sui, et habebit, Deo auxiliante, usque in finem sæculi. Professionem, quam objicitis (161), a sanctæ memoriæ papa Urbano, prædecessoris vestri tempore, irritam penitus factam in hæc verba noveritis : « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, venerabili congregationi Vindocinensis monasterii, salutem et apostolicam benedictionem. Relatum nobis est quod Carnotensis episcopus a charissimo filio nostro Gaufrido vestro abbate, in consecratione, quam accepit ab eo, professionem extorserit. Quam quia contra Romanæ Ecclesiæ auctoritatem factam agnovimus, abbati quidem nos misericorditer hujusmodi noxam indulsisse noveritis, professionem vero ipsam ita annullamus, ut nullas penitus vires obtineat. Insuper etiam, ne abbas monasterii vestri deinceps episcopo professionem faciat, et nostræ auctoritatis privilegio firmatum est, et præsentibus litteris pro-

hibemus. Si quis autem in posterum contra hæc venire tentaverit, a sanctæ ecclesiæ liminibus arceatur, et maneat excommunicatus, donec resipiscat, et Romanæ Ecclesiæ satisfaciat. » Datum Romæ viii Kalend. Decembris. **SS** Hoc ipsum dominus papa Paschalis (162) sua auctoritate firmavit. Quod super quemlibet Vindocinensem monachum (163) nulli episcopo potestatem aliquam exercere liceat, ab ipso eodem felicis memoriæ papa Urbano hoc modo prohibetur : « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, omnibus sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ filiis, salutem et apostolicam benedictionem. In Arvernensi concilio residentibus nobiscum Galliarum episcopis, præceptum, et Romæ postea præsentis decreto firmatum est ut nullus episcoporum vel archiepiscoporum super quemlibet monachum Vindocinensis monasterii potestatem aliquam exercere præsumat. Monasterium enim ipsum, et fratres ejusdem loci ita specialiter sub apostolicæ sedis defensione, ac Romana libertate positi sunt ut nulli

(160) *Acephali non sumus.* Synodus Parisiensis apud Ivonem, p. vi, de clericis qui nulli parent episcopo : *Tales acephalos, id est sine capite, prisca Ecclesiæ consuetudo nominavit.* Alterum id caput veteris episcoporum querimonie adversus abbates, ipsorum scilicet exemptio, ægre enim ferebant illos potestati suæ subduci. Ideo acephalos appellabant. Quod nomen ut illis immerito forsitan exprobari videretur, qui sedis apostolicæ privilegio nituntur, ut Goffridus, ita jure in illos conveniat, qui libertatem sibi sine auctoritate vindicant et usurpant. De quibus, opinor, et prava, quam obtendebant consuetudine, Innocentius II Henrico regi Anglorum : *Expedit ut in regno sive ducatu divina dispositione tibi commissio tuo tempore prave consuetudines amputentur, et vitiorum radicibus resectis, bona quæque per tuæ nobilitatis studium Domino cooperante plantentur. Aliter enim abbates et reliqui clerici nec gratum Domino famulatum impendere, nec animarum suarum saluti poterunt providere. Immo acephali, id est sine capite reputantur, nisi episcopis suis et prælatis debita fuerint humilitate subjecti.* Alio sensu tanquam acephalus Petrus Blesensis monachos dixit, qui segnem et in officio languidum præsidem habent.

(161) *Professionem quam objicitis.* Epist. 7 hujus libri. His vero Urbani, Paschalisque decretis attestandæ Goffridi ipsius Carnotensis episcopi litteræ, quibus testatur se propter hujusmodi diplomatum interdictum Fromundo et Huberto Goffridi nostri successoribus, cum abbas illos sacraret, professionem remisisse. Eæ igitur sic habent :

Goffridus Dei gratia Carnotensis episcopus, sedis apostolicæ legatus, Huberto eadem gratia Vindocinensi abbati, salutem et gratiam.

« Cum venerabilis prædecessor tuus Goffridus Deo, ut credimus, vocante, præsentis vitæ cursum terminasset, communis assensu capituli Fromundus cum vitæ honestate prudentia decoratus in abbatem electus est. Qui cum ad benedicendum nobis præsentatus fuisset, professionem ab eo sicut ab aliis nostræ diocesis abbatibus quæsimus. Ille vero respondit professionem se nullo modo facturum ; quoniam a venerabilibus sedis apostolicæ pontificibus Urbano et Paschali sub anathemate interdictum erat, ne abbas Vindocinensis pro benedictione sua professionem faceret, et ne ullus eam ab eo acciperet, et si Carnotensis episcopus eum nollet benedicere, a quocumque vellet episcopo benedictionem

acciperet. Quorum, visis privilegiis, cum eis resistere nec vellemus, nec possemus, sine professione illum benediximus. Illo defuncto te quoque postea benediximus, nullam a te professionem exigentes. Accepta benedictione rogasti nos humiliter, ut tuæ et antecessoris tui benedictionis sic factæ nostrum tibi sigillum daremus, et ne aliquis successorum nostrorum a tuis successoribus professionem quæreret, nostra auctoritate prohiberemus. Perhibemus itaque testimonium veritati, quod venerabilis prædecessor tuus Fromundus et tu sic a nobis benedictionem accepisti, quod nullam nobis vel nostræ Ecclesiæ professionem fecisti. Insuper Dei et nostra auctoritate prohibemus ne successores nostri a tuis successoribus professionem exigant, ne tui successores nostris eam successoribus faciant. Concedimus etiam monasterio, cui Deo auctore præses, omnem dignitatem et libertatem, quam bonæ memoriæ prædecessor noster Theodericus ei concessit, et quidquid in episcopatu nostro tam in decimis quam in ecclesiis vel in quibuslibet possessionibus hodie possidet, ei confirmamus, et quidquid vel legitima emptione, vel fidelium donatione acquirere poterit. Et quoniam idem monasterium procul est a nobis disjunctum, concedimus tibi tuisque successoribus, ut ad quoscumque volueritis episcopos monachos vestros ordinandos mittatis eosdem episcopos rogantes, ut eos sine hæsitacione ordinent, nullam inde nostri sive successorum nostrorum verentes offensam. Gratia Dei et Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus eidem loco ista servantibus. **D** Contradictores autem, nisi resipuerint, in æternum pereant, et in æterna morte et damnatione permaneant. »

(162) *Papa Paschalis.* Exstat in armariis Vindocinensibus exemplum privilegii Romæ scripti ii Idus Martii.

(163) *Quod super quemlibet Vindocinensem monachum.* Huic simillimum aliud Urbani decretum servat Vindocinenses, datum Romæ viii Kalen. Decemb. Aliud item ejusdem Urbani rescriptum ad episcopos Ivonem Carnot. et Ranulfum Santonensem : in quo post alia hæc leguntur : *Ipse enim Arvernensi concilio adfuisse, in quo residentibus nobiscum Galliarum episcopis dictum est, et præsentium litterarum auctoritate firmamus, ut episcopi vel archiepiscopi super quemlibet monachorum Vindocinensis monasterii potestatem aliquam exercere, sive de rebus ejusdem loci quidquam distrahere non præsumant.* Romæ, ii Kal. Martii.

omnino hominum, nisi Romano pontifici et eorum abbati, in ipsis potestatem aliquam aut dominationem liceat vindicare. Si quis autem ista temerare scienter præsumpserit, excommunicatus maneat, nisi resipuerit, et Romanæ Ecclesiæ satisfecerit. Datum Romæ, II Kalendas Aprilis. » Privilegia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quibus monasterium nostrum munitur, vobis videnda sæpe obtulimus. Sed quia sublimitas vestra distulit videre, vel noluit, quædam ex ipsis vestræ dilectioni transcripta mittimus, ne deinceps quasi ex ignorantia contra apostolicæ sedis benignitatem brachia erigatis, quæ vos et nos creavit, non nostris meritis, sed sua gratia. Valet in Domino semper.

EPISTOLA XXVIII.

Bono domino et pio Patri Goffrido, laudabilis vitæ episcopo, frater Goffridus, quidquid haberi vel mandari potest salubrius.

Dum apud Bonam Vallem (164) vos et nos simul essemus, præ amaritudine animi perturbati, præsens dicere nolui quod absens vobis scribo, ne vos

(164) Bonam Vallem. Lib. iv, epist. 14.

(165) Non bullatum. Sine bulla et sigillo. Rathodus archiepiscopus Trevirensis in epistola sua formata, hanc epistolam Græcis litteris hinc inde munire decrevimus, et annulo Ecclesiæ nostræ bullare ceusimus. Bullare etiam litteras dixit Petrus Blesensis, obsignare. Quin et Bullarum inde nomen diplomatis pontificum et imperatorum, ut Formatarum ecclesiasticis antistitum epistolis, a forma, seu sigillo quod addebatur, ut alibi (*Ad epist. 8, lib. vi Apol. Sidon.*), si Deus volet, ostendemus.

(166) Parisius factum est. Privilegium hoc Callisti, non solum ut confirmantur quæ de illo scribit Goffridus, sed quia præcipuas monasterii Vindocinensis prærogativas et immunitates continet, ita ut iustar multorum esse possit, integrum describemus. Hoc vero est antigraphum:

Callisti II privilegium Parisiis datum pro monasterio Vindocinensi.

Callistus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Gaufrido Vindocinensis monasterii abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

« Cum universis Ecclesiæ sanctæ filiis ex apostolicæ sedis auctoritate ac benevolentia debitores existamus, illis tamen locis atque personis, quæ specialius atque familiariter Romanæ adherent Ecclesiæ, propensiori nos convenit charitatis studio imminere. Quamobrem, charissime in Christo filii Gaufride abbas, tuis petitionibus non immerito annuendum censuimus, ut Vindocinense monasterium, cui Deo auctore præsidēs, quod videlicet ab ipsis fundatoribus Gaufrido Andegavensi comite et Agnete Pictaviensi comitissa sedi apostolicæ ablatum est, ad prædecessorum nostrorum sanctæ memoriæ Alexandri, Urbani, Paschalis Romanorum pontificum exemplar apostolicæ sedis privilegio muniremus. Sicut ergo iidem fundatores devoverunt, et in eorum chirographo continetur, sub apostolicæ sedis defensione ac Romana libertate ab omni conditione aliarum personarum absolutum semper et liberum idem monasterium permanere sancimus. Ita videlicet ut inter Romanum pontificem et te, tuosque successores, nulla cujuscunque dignitatis vel ordinis persona sit, media habeatur. Nec ipse Vindocinensis abbas ad concilium ire, ubi papæ persona non aderit, ullatenus cogatur: Porro ecclesiam Beatæ

merito teneam suspensum, qui me immerito habuistis suspectum. Animus quippe meus juste fuerit perturbatus, quia mala pro bonis, odium utique pro dilectione mea sentiebam mihi retribui, retributionem videlicet, quam Deus non novit, nec docuit. Quidquid seminatores discordiarum subpungant vel mussitent, præsentēs litteræ non fabularum relationem, sed puram loquentur veritatem, me videlicet nihil unquam contra vos, vel contra Ecclesiam vestram a domino papa Calixto quæsisse, vel ipsum fecisse. Privilegium quidem apud Stampas mihi fieri debuit, et scriptum fuit. Sed quia in eo quædam sunt posita, quæ neque Ecclesiæ vestræ utilia, neque monasterio nostro necessaria videbantur, in loco, quo scriptum fuerat, remansit non bullatum (165). Postea vero Parisius factum (166) est privilegium, in quo dignitas et honor monasterii nostri memoratur pariter et firmatur, nec in eo honor Ecclesiæ vestræ minuitur, sed augetur. Quod patet omnibus, qui invidum oculum non habent, nec obliquo sidere res bene gestas considerare

Prisæ in monte Aventino sitam, quam cum universis pertinentiis suis prædicti domini vestri Alexandri papæ concessione prædecessores tui longo tempore possedisse noscuntur, tibi tuisque successoribus cum omni dignitate, quæ ad eandem ecclesiam pertinet, confirmamus sancti Spiritus judicio decernentes, ut nulla deinceps ecclesiastica secularisve persona prædictam Beatæ Prisæ ecclesiam seu ecclesiæ dignitatem tibi tuisve successoribus qualibet astutia vel occasione auferre præsumat.

« Quod si forte contigerit Romanæ legatum Ecclesiæ prædictæ Vindocinense monasterium visitare, charitative ibi suscipiatur, et ei juxta loci possibilitatem diligenter quæ corpori fuerint necessaria ministrentur. Porro legatus ipse in eodem loco nihil per se dispoñere vel corrigere audeat, neque occasione legationis rectorem loci vel fratres molestare præsumat; sed si quid forte corrigendum cognoverit, papæ notificare licebit. Si quis autem adversus locum illum pro aliquibus rebus causari voluerit, nullatenus abbas vel fratres ei respondeant, antequam Romanum pontificem consulant, quia quod sine nostro vel successorum nostrorum judicio distractum vel diffluitum fuerit, irritum erit. Sane ad iudicium perceptæ hujus a Romana Ecclesia libertatis duodecim solidos monetæ vestræ patriæ quotannis Lateran. palatio persolvatis. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena subiaceat. Cunctis autem eodem loco ista servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonæ actionis percipiant, et apud districtum Judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

« Ego Callistus catholicæ Ecclesiæ episcopus SS.

« Datum Parisiis per manum Chrysogoni sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconi cardinalis ac bibliothecarii, viii Idus Octobris, indict. xiii, Dominicæ incarnationis anno millesimo centesimo decimo nono, pontificatus autem Domini Callisti II papæ anno primo. »

conantur. Absit hoc a sinceritate animæ meæ, ut amico vel inimico aliud promptum in lingua exhibeam, et aliud teneam clausum in pectore. Illud veraciter credatis quod in privilegio ipso nulla contra Ecclesiam vestram, vel de Ecclesia vestra facta est mentio. Quod si dominus papa aliquid de suo nobis contulit, nec vobis quod vestrum est abstulit, vos dominum nostrum et præcordialem amicum inde lætari desideramus. Sed si inimici nostri inde lugent et contristantur, nos idcirco quod apostolica auctoritate firmatum est, atque sub anathemate ligatum, nec possumus solvere, nec debemus. Valet, et si bene locutus sum, et bene operatus, testimonium perhibete. Non enim contra memetipsum facere consuevi, nec nostram mordere linguam, cum loqui debui.

EPISTOLA XXIX.

Bono domino et suo viscerali amico, Goffrido laudabilis vitæ episcopo, frater Goffridus puram dilectionem, et puræ dilectionis servitatem.

Docent nos decreta sanctorum Romanorum pontificum, Leonis videlicet (167) magni, Symmachi (168), Felicis (169), Gregorii (170), Hormisdæ (171), Sixti (172), Eusebii (173), nullum suis rebus exspoliatum, vel a propria sede pulsum, in aliquo **91** judicari, vel ad concilium debere vocari, donec omnia quæ sibi ablata fuerunt ex integro restituantur; quæ tanto tempore possideat, quanto ea amisisse cognoscitur. Si quis dicit non ad iudicium causæ, sed ad iudicium investituræ exspoliatum posse vel debere vocari, claves sanctæ Ecclesiæ agitare et leges catholice et apostolicæ sedis violare conatur; quibus prohibitum est ne quilibet exspoliatus vocetur ad iudicium, sive in aliquo iudicetur. Si igitur exspoliatus in aliquo iudicari non debet, manifestum est, nec super hoc ullatenus rationabiliter dubitari potest quod non solum iudicium causæ et investituræ ab exspoliato remouetur, verum etiam nulla contra eum iudicii vocatio fieri permittitur, quoniam inane esset et vacuum cum ad iudicium vocari cui, in nullo iudicari conceditur. Præterea novimus, qui præsentis eramus, dominum papam Urbanum, in Arvernensi

(167) *Leonis videlicet.* Huc facit quod est in 47 ejus epistola ad synodum œcumenicam, de restituendis episcopis sede sua pulsus.

(168) *Symmachi.* In quinta synodo Romana.

(169) *Felicis II,* cujus est canon ex epistola ad episcopos Ægypti 3, q. 2. *Tandiu in sede.*

(170) *Gregorii.* Magni, lib. viii, epist. 24 Fortunato episcopo Neapolitano.

(171) *Hormisdæ.* Quem pro Helix, Thomatis, et Niscostrati episcoporum restitutione laborasse docent epistolæ 56 cum aliquot sequentibus, et 72.

(172) *Sixti.* Xystus II, in epist. ad episcopos Hispanorum.

(173) *Eusebii.* In epist. ad Ægyptios et Alexandrinos. Horum pleraque, et alia ejusdem notæ pontificum decreta videre est in Collectaneis Gratiani II, q. 2, et 3, q. 1, et 2; et Decretalium lib. II, de restitutione spoliatorum.

(174) *In Arvernensi concilio.* Epistola sequenti, sed nulla, quod sciam, hujus rei mentio in iis quæ supersunt eius synodi reliquiis.

A concilio (174) super hoc diffinitam, et ad omnibus qui aderant episcopis et abbatibus laudatam accepisse sententiam, ut quicumque sine vocatione et iudicio exspoliarentur, etiam sine vocatione et iudicio investirentur. Valeat dominus meus, et vigeat, et sic sanctarum Scripturarum veritate pascatur ne cibo indigeat alieno, qui sæpe famelicum facit, et neminem satiat.

92 EPISTOLA XXX.

Goffrido venerabili episcopo, frater Goffridus, in uem et benedictionem.

Leges Romanorum pontificum exposuistis, quæ vestra expositio magis exspoliandi vestitos occasionem præbere voscitur, quam investiendi exspoliatos, dum exspoliatores defendere nititur. Licet ipsa mihi minime placuisset, forsitan tacuissem, nisi aliter exponi et teneri ab apostolica sede vidissem et audissem. Bonæ memoriæ dominus noster papa Urbanus, non in occulto, sed in generali concilio, adjudicavit eos absque iudicio et vocatione debere investiri qui sine iudicio et vocatione sunt exspoliati, ne sub occasione vocationis et iudicii interveniret dilatio, et per dilationem aut diuturna, aut sempiterna maneret exspoliatio. Leges itaque istas exposuit sedes apostolica, quæ illas dedit, et legum datores jure debent esse legum expositores. Hoc utique et in Vetere, et in Novo Testamento reperitur. Nam leges dederunt Christus et Moyses, et exposuerunt. Si qui veropost ipsos legum expositores dicuntur, in hoc tantum sunt recipiendi, ubi nihil perversum, nihil eis sensere contrarium. Eodem spiritu (175), quo dictante et lex prima per Moysen data est et per Christum secunda, sancta apostolica sedes leges, quas canones appellamus (176), dedit et ipso inspirante exposuit. Si quis igitur apostolicæ sedi, **93** quæ leges canonum dedit, in canonum expositione contrarium sentit, non sapit, quicumque est ille, sed desipit, et quia suo spiritu loquitur, non cultor, vel expositor divinæ legis, sed insidiator et oppressor indubitanter agnoscitur. Olim Carnotensis Ecclesia boves et oves, vel quæcunque Ecclesiarum prædæ si caperentur, reddi aut recredi (177) faciebat, aut statim

(175) *Eodem spiritu.* Damasi est sententia 25, q. 1: *Violatores canonum voluntarii graviter a sanctis Patribus judicantur, et a Spiritu sancto, cujus instinctu ac dono dictati sunt.*

(176) *Apostolica sedes leges quas canones appellamus.* Κανόνες ἐκκλησιαστικοί, regulæ ecclesiasticæ, Athanasio in epist. ad Orthodoxos. Quod proprie sunt in republica leges, hoc in Ecclesia canones. Ideo sæpe comparantur, ut cum dicuntur, τῶν νόμων ἐπίχρην ἐκανόνες, et τοῖς κακόσιν οἱ νόμοι ἀπολοῦθαί. Noster opusc. IV: *Quamvis nec in legibus, nec in canonibus inventiatur.* et lib. III, epist. 39: *Sæculi leges nulla ratione fieri permittunt, et sacri canones omnino ne fiat interdicitur.* Inde et Photius patriarcha nomenclonum opus suum inscripsit, ex legibus sciitæ canonibusque compositum.

(177) *Reddi aut recredi.* Ivo epist. 275. *Reddet aut recredet comitem Nivernensem.* Synonyma sunt. Nam recredere pragmaticis est restituere. Unde et recredentia, pro vindiciis seu possessione restituta notata Gallicanis foris vocabulum.

in rapinarum auctores ultionem ecclesiasticam exercebat. Nunc autem Ecclesia Dei quinquagenaria possessione sine ultione privatur, et vocatur ad iudicium, quæ sine iudicio et vocatione, seu qualibet reclamatione exspoliata dignoscitur. Hoc sanctus Eusebius (178) non docuit, cuius sententia minus sapientis, quam ipse fuit, expositione non indiget; qui exspoliatum ad iudicium vocari penitus interdixit. Et beatissimus doctor et martyr Cyprianus dicit rem manifestam non dilatione consilii, vel disceptatione debere differri. Et Damasus papa (179) exspoliatis quæ ante possidebant prius ex integro reddi, et postea respondere præcepit. Qui exspoliato, quæ ante possidebat primitus reddi, et eum postea respondere admonuit, præposterum ordinem in Ecclesia fieri non permisit, ut videlicet prius ad iudicium vocaretur exspoliatus, et post iudicium investiretur. Item ex Africano concilio: *Si quis absens exspoliatus est, quidquid et a qualibet persona ablatum fuerit, sine omni dilatione reddatur.* Qui omnem dilationem prohibuit, exspoliatum ad iudicium vocari non permisit, cum ipsa iudicii vocatio **94** sine dilatione fieri non possit. Ego siquidem absens exspoliatus fui; sed me privata causa non absentaverat, sed domini papæ obedientia. De exspoliatis, sanctorum Patrum plures sententias protulisset, nisi timerem paginam facere longiorem. Unum tamen propono, quod expono, ecclesiasticum scilicet rigorem immutari posse malignitate odiorum. Valde dura et perlinax est indignatio, quæ aut culpabilem humiliter culpam agnoscere, aut inculpabilem se rationabiliter excusare non patitur. Hoc permixime ab illis fit qui aliorum humilitate superbiunt, et dominatione, non miseratione gloriantur. Charissime Pater et domine, per primæ regenerationis, et per monasticæ religionis sacramentum veterem exuisse hominem, et induisse novum me profiteor, sed postea veteris vestigia secutus, novum offendisse me non diffiteor. Nam contra vitæ merita ordinatus levita (180), deinceps vero, non quidem sapientiæ doctrina, abbas factus, et Romæ presbyter consecratus, in sancto et sacro ordine de mea minus quam debui, et de aliorum salute sollicitus fui. Me miserum, me infelicem prorsus confiteor. In hoc tamen miseratio divina me servavit, quod neque Ecclesiarum, neque ecclesiasticorum honorum occultus fui vel publicus emptor. Nulla ratione ab illa arbore volo evelli, imo desiderio desidero ejus radicem colere, et illius qualiscunque ramulus fieri quam a Patre cælesti plantatam cognovero. Si ille timendus est, ille cavendus, quod bene dixistis, qui per pacis imaginem **95** decipit; ille valde diligendus est et honorandus

qui per charitatis veritatem dilexit, nec sua tantum ei quem amicum credebatur in sua necessitate exhibuit, sed etiam per semetipsum magna humilitate servivit. Qui debita etiam inimico ecclesiasticæ æquitatis auxilia memoravit, servitia sibi exhibita cum magnæ dilectionis obsequio silere non debuit. Tutius est enim aliorum beneficiis publicare quam sua, ne forte in præsentem sæculo recipiat mercedem quam recipere debuerat in futuro. Qui bene vigilavit et vigilat, ut melius vigilet, admoneri debet. Nam qui bonus est, admonendus est ut melior fiat. Qui tamen aliquando bene vigilavit, etiam quando voluit, obdormivit, et qui voluntarie subvenit, iterum quando voluit, subvenire distulit. Ducentas etenim libratas (181), præter amissas possessiones et consuetudines rebus nostris violenter impressas, in vestro episcopatu, vestro in tempore, nobis apud vos conquerentibus, monasterium nostrum perdidit: unde postea quod valeret solidis sexaginta, recuperare non potuit. Nec vos ideo pulsatum aliunde vel coactum existimo, si dominus papa (182) apud reverentiam vestram apostolicæ sedis injuriam deposuit, quam silere non debui, nec silebo, et quam ipse per semetipsum juste vindicare potuisset; et adhuc, si necessarium fuerit, Deo auxiliante, vindicabit. Ille, inquam, vehementer est ingratus gratiæ **96** Romanæ Ecclesiæ, si ei obedire dissimulat; pro quo ipsa censuram justitiæ quasi ignorare voluit, et eum respexit solo intuitu misericordiæ. Nec bene servat Romanum pontificem juratum fidelitatis sacramentum, qui suum ei auferre machinatur alodium. Si legatus apostolicæ sedis (183), sicut scripsistis, et nobis faceretis justitiam, præcepit, contra constitutionem Dei, et domini papæ præceptionem fecit, et in seipsum suam ipsius sagittam retorsit, dum potestati, pro qua sibi obeditur, obedire prohibuit. Nam cum adversus potestatem, qua sibi præcipere conceditur, præcepit, præcipiendi potestatem amisit. Privilegium enim, quo quisque utitur, meretur amittere (184), qui sibi concessa abutitur potestate. Ille veraciter sibi concessa potestate abutitur, qui occasione legationis Romani pontificis, contra Romanum pontificem agere conatur, sed, dum contra torrentem brachia erigit, frustra fatigatur. Et angelo quidem male contigit, qui Deo æquari voluit; et legato, qui ipso pontifice Romano major videri concupiscit, male continget; qui, dum plus fieri appetit quam apostolicus, apostaticus fiet. Et quoniam, sicut dicitur, in ipso præcessit quædam clatio reprimenda, ut videlicet de domino papa, charissimo Patre nostro, cum quodam episcopo, quem Romana Ecclesia creavit ex nihilo, perverse loqueretur, ab Ecclesia Dei

(178) S. Eusebius, II, q. 2, in scripturis.

(179) Damasus papa. Epist. 4, ad Stephanum capite 5.

(180) Ordinatus levita. Diaconus erat Goffridus, cum abbas creatus est; exin sacratu abbas ab Ivone, tum Romæ presbyter ab Urbano.

(181) Ducentas etenim libratas. Lib. III, epist. 10 et 15.

182) Si dominus papa. Callistus, opinor. Vide lib. I, epist. 12 ubi litteras petit a Callisto ad episcopum Carnotensem adversus Nivelonem, et hujus lib. epist. 27 ubi semel atque iterum scrivisse significat.

(183) Si legatus apostolicæ sedis. Cono, ut videtur.

(184) Privilegium meretur amittere. Simplicius, epist. 6.

respuentulus esset et detestandus, ut vel sic posset agnoscere quam grave sit in eum qui soli cœlo innocentiam debet os ponere. **97** Novit præterea vestra dilectio quid magistro debeatis, et quid discipulo. Nam secundum Salvatoris testimonium: *Non est discipulus supra magistrum (Matth. x, 24)*, neque apostolus major eo qui misit illum. Si vero pro domini papæ obedientia mihi injuria redditur, lætor non mediocriter et delector pro tanto domino injuriari, pro quo non solum quamlibet injuriam sustinere, sed etiam pro ipso crucem portare paratus sum; a cujus sancta obedientia et fidelitate nemo unquam vivum vel mortuum me poterit separare. Cum Nivelone non causam agendam apud Carnotum, sed terminum audientiae de investitura, vestro consilio inductus, non nostra ductus voluntate suscepit, quod totum occasione vestra credidi et credo præterisse. Nam dum adhuc apud Bonamvallem essem vobiscum, dixistis, quod Carnotum me minime conducere poteratis, et ideo utile, imo necessarium erat ut terminum mutaretis et locum, sicut fecistis. Per Hugonem etenim decanum vestrum (185) mihi postea mandastis ne termino inter me et Nivelonem statuto Carnotum venirem, quia ibi adesse non possetis. Præterea per fratres nostros Paganum et Galterium usque ad Rogationes vos ad partes nostras venturum significastis, ubi secure et certo die de investitura tractaremus, et interim Nivelonem, ut nos investiret, rogaretis. Expectavimus quidem terminum, sed neque vos neque aliquem ex parte vestra vidimus, et adhuc exspoliati, et **98** multiplicis dilationis pondere prægravati, ut investiamur, et domini papæ præceptum observetur, diligenter rogamus. Alioquin cum Naboth Israelita, et plebe Israelitica advocatum de cœlo, ut nobis subveniat, imploramus.

EPISTOLA XXXI.

Dilectissimo Patri et domino Goffrido, honorabilis vitæ episcopo, frater Goffridus puræ dilectionis affectum pariter et effectum.

Nescio cujus suggestionem et consilio mihi sæpius dixistis in hoc anno, quod Ecclesiæ vestræ non tollem quod habuit, et habere debet in monasterio nostro. Et ego vobis jam dixi, et scriptor præsentis adhuc dico, quod Ecclesiæ vestræ quidquam tollere nec possum, nec volo; imo illam, et in tempore vestro maxime, diligere et honorare toto corde desidero, si malignitas invidorum permiserit; si non amplius, non tamen minus quam quilibet prædecessorum nostrorum ante me fecerit. Et quidquid Ecclesia vestra in creatione monasterii nostri sibi in ipso reservavit, vel deinceps juste et regulariter habuisse

(185) *Hugonem decanum vestrum.* Ernaldi successorem.

(186) *Domnus Joannes filius comitis Vindocinensis.* De quo dictum est ad epist. 13 lib. 1. Comes fuit post Patrem, bellumque gessit cum Sulpitio domino Ambasiæ, cum quo et Goffridus Joannis parens antea nellarat, uterque infelici exitu, ut narrat vetus auctor Historiæ Ambasiensis.

A dignoscitur, non contradico, sed concedo et, quando vixero, velint nolint angeli discordiarum, diligenter observabo. Injustum est enim et impium, quod justa et pia dispositione bonorum prædecessorum vestrorum et fundatorum monasterii nostri **99** factum et per ipsos irretractabili a stolicæ sedis auctoritate firmatum novinus, violare. Ea quæ ab antecessoribus vestris nobis sunt scripta, vobis Andegavis monstrare volui, sed vos non habuistis spatium videndi. Ibi enim præcepta et privilegia jam per tres annos reservantur, propter superfluitates aquarum, quæ armaria nostra, quæ sunt Vindocini, adeo inundaverunt et aquosa reliquerunt, quod ex parte libri nostri, qui ibi fuerant, perierunt. Et quoniam ad præsens partim corporis infirmitate, partim monasterii necessitate detentus, Vindocinum fortassis venire non potero, rogo suppliciter ut domnum Bernardum, et donum Rainardum, vel eorum alterum ad nos mittatis, et ego eum a Vindocinio usque Andegavim conduci faciam et ad vos reduci qui nostra videat scripta, et ad vos, si placet, reportet transcripta. Vobis iterum, si quaesieritis, quando Vindocinum venerimus, ea libenter monstrabimus. Ibi, Deo auxiliante, videbitis unde reprimi debeat importuna loquacitas æmulorum, qui, suorum ventositate verborum, tempestatem suscitare conantur in tranquilla mente bonorum.

100 EPISTOLA XXXII.

Dulcissimo domino et amicosorum præcipuo, Goffrido venerabilis vitæ episcopo, frater Goffridus dicitur abbas, et omnis congregatio Vindocinensis monasterii, quod possunt, quod sciunt, et seipsos.

Bene, imo optime, charissime Pater, de justitia nobis faciendâ præcepit vestra dilectio; sed quod bene præceptum est, non est bene servatum. Theobaldus enim de Gravia homines excommunicatos, quos suos esse negabat, secum habet ad mensam et in servitio suo: quod noverunt multi, et fortassis domnus decanus non ignorat. Præter ista et multa alia damna domnus Joannes filius comitis Vindocinensis (186) et cum eo quidam vavassores (187) milites de Castro Vindocini, quamdam optimam obedientiam nostram adeo deprædati sunt et devastaverunt quod necesse est monachos, qui eam inhabitabant, et cultores ejus discedere, eamque in solitudinem redigi. Hoc novit domnus decanus vester. Locutus est inde cum comite, nostra admonitione. Sed comes nihil penitus fecit quod nobis sit utile. Unde dilectioni vestræ humiliter supplicamus, ut quod contra nos actum est, et quotidie pessime agitur, sic corrigatis, quatenus malefactores nostri,

(187) *Vavassores.* Vassali. Inter epistolas Sugerii: *Sugerio abbati domino suo G., major, et vavassores, et tota sancti Richardi communia.* Quod hodie dicimus, *nobiles atque incolæ oppidi alicujus.* Vavassores appellat Obertus lib. 11 de feudis, tit. 10 eosque proprie dici docet qui a capitaneis feudum tenent; qui vero a vavassoribus habent, vavassios nuncupant.

parochiani vestri, et ablata nobis restituant, et quietos deinceps nos esse permittant. Bone et pie **101** domine, tot et tantas pressuras, tribulationes et angustias a Vindocinensibus hominibus nobis illatas, quarum etiam partem presentibus comite et hominibus ejus, vobis diximus, ultra sustinere ulla ratione non possumus. Inter cætera, quæ contra nos eorum intolerabilis rabies egit, homines B. Martini, et Sancti Launomari captos et ligatos, nuper iuam de obedientiis (188) nostris adduxerunt, et ibi

A eos, quandiu placuit, tormentaverunt. Rapuerunt quæ erant in domo, et monachorum claustra carcerem fecerunt captivorum. Hac itaque nimia et inaudita necessitate cogente, dominus papa a nobis requirendus est. Cujus auctoritate et consilio oportebit nos aut mutare locum, aut in loco quæ decet monachos quietem habere. Horum alterum necessarium imminet, vel nos ab invicem separari et ad alia monasteria transmigrare.

102 LIBER TERTIUS.

EPISTOLA PRIMA.

Goffrido Andegavensium episcopo (189), domino suo et amico, Goffridus Vindocinensis monasterii indignus minister, salutem.

Litteras vestras accepi, quibus nullo modo credidissetem, nisi eas sigillatas sigillo vestro vidissem. Ibi enim dicitur vos electioni Petri Bellilocensis (190) consensisse, et ideo nunc necesse habetis ut eum in abbatem consecretis. Quod si ita est, parvitatibus nostræ consilio super hoc amplius non indigetis, quippe quia rem jam factam habetis. Tamen si placet et bonum vobis videtur, ut ad hoc me expectare dignemini, termino quo mandaveritis ad vos veniam, et quidquid melius consulere vobis **103** potero minime dissimulabo. Unum tamen vobis celare nec possum, nec deo, quod cum Guillelmo communionem habuerit et habet excommunicato nostro. Quem, quia res Ecclesiæ nostræ subtraxerat et fratri suo contulerat, in quantum fas est et ecclesiastica censura exigit, excommunicavi. Quod Petrus idem non ignorat. Valet, et quod secundum Deum de ejus promotione facere potestis, hoc facite.

EPISTOLA II.

Rainaldo Andegavorum episcopo (191), domino suo et præcordiali amico, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, salutem et in adversitate constantiam.

Si Scripturæ sacræ firmiter credimus, scimus veraciter episcopum non esse, qui timet exsilium, dolorem, vel mortem, aut qui ea, quæ sunt his contraria, æquitati anteponit. Nolite igitur in defensione sanctæ Ecclesiæ (192) dedecere; nolite consilii eo-

rum qui carnaliter vivere volunt, aurem cordis inclinare; nolite a via justitiæ pedem retrahere, ne incidatis in Satanæ muscipulam, in qua capiatur anima vestra, ubi pereat, et sine fine, quod Deus ænuat, torqueatur. Propterea verendum vobis est ne de incepta justitia in conspectu hominum vilescatis; quod utique erit, si defeceritis. defectione vestra Ecclesia Dei, quæ casta et libera vobis commissa dignoscitur, meretrix efficietur et ancilla. Si autem constanter egeritis, si inceptam justitiam **104** optimo fine consummaveritis, totius fortitudinis et sanctitatis exemplum relinquetis vestris successoribus; et gloria et pax vobis erit, et Ecclesiæ vestræ dilectioni commissæ castitas multiplicabitur et libertas. Si quis vero amore pecuniæ suæ, vel cujuslibet rei occasione, vobis suggerit ut deficiatis, dicite sibi: *Si quis est Domini, jungatur mihi (Exod. xxxii, 26)*; et quia esurientes et sitientes pecuniam minime justis sunt apud Deum, sed qui diligunt justitiam et odio habent iniquitatem, isti satiabuntur. Ego sum ille, certissime credatis, qui anxietates et tribulationes vestras meas facio affectu compassionis, et adversariis Ecclesiæ Dei vobiscum resistere opto, etiam, si necesse fuerit, usque ad effusionem sanguinis.

EPISTOLA III.

Rainaldo excellentissimo episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, salutem cum puræ dilectionis affectu.

Vir vitæ venerabilis archidiaconus vester Hubertus (193), qui vos multum diligit, nec me multum, ut arbitror, odit, de vestro honore, et nostra utili-

(188) *Unam de obedientiis.* Lib. iv, epist. 7.

(189) *Goffrido Andegavensium episcopo.* Hugonis de Meduana filii, qui postea relicto episcopatu factus est monachus Cluniacensis. Chronicum S. Albini: Anno 1093 *ordinatus est Gaufridus filius Hugonis de Meduana viii Kal. Decembr. Vix septem annis in episcopatu mansit. Accusantibus namque et conquerentibus plurimis apud papam, quod eo jubente neophytus et pene illitteratus fuisset ordinatus, monitu ejusdem Urbani papæ sedem deserens monachus Cluniaco factus est. Post cujus abscissum ordinatus est Andegavensium episcopus Rainaldus prid. Id. Jan., anno 1102.*

(190) *Electio Petri Bellilocensis.* Hujus nominis monasteria multa sunt in Gallia, ut dubitari possit cujusnam abbas hic fuerit. Labor ut de Lucacensi in pago Turonico agi credam, quod Fulco Nerra comes Hierosolymis reversus in honorem S. Sepul-

cri ultra Augerem Nuvim Bello-Locho construxi, ubi et sepulturæ locum sibi delegit.

(191) *Rainaldo Andegavorum episcopo.* Rainaldus hic seu Reginaldus de Martiniaco, Brientii filius, Goffridi Meduanensis successor, ut modo dictum est, ad quem Ivo epistola 272 et Marbodus episcopus Redonensis apud Ildebertum epist. 80. Translatum inde ad metropolim Remensem docuit nos epist. 31 lib. i Kalendarium Sancti Mauricii Andegavens. xix Kalend. Februarii. *Obiit Rainaldus Junior primo noster episcopus, postmodum archiepiscopus Remensis, in cujus anniversario singulis annis 13 pauperes alere debemus, et signa pulsare.* Juniores vocat, ad discrimen alterius Rainaldi, a quo hic sextus.

(192) *In defensione sanctæ Ecclesiæ.* Contra comitem Andegavensem epist. 7.

(193) *Archidiaconus vester Hubertus.* epistolæ aliquot lib. v.

tate sollicitus, cum audit quæ nos a mutua charitate debeant separare, statim aut per se, aut per nuntios suos omnem culpam in animam meam transfundit, adeo me increpans, quod verbera verborum suorum vix sustinere valeo patienter. Novissime autem diebus istis ita gladio oris sui viscera mea penetravit quod **105** in eis nihil pene sanitatis reliquit. Asserit sibi dictum, nescio a vobis, vel a quo de vestris, me in concilio, non quidem manifeste, sed in abscondito, contra pacem et salutem vestram fuisse locutum. Si vos dicitis, verba vestra refellere non audeo, quia episcopus estis. Alter vero quicumque super hoc se fecerit assertorem, veniat palam, et suæ falsitatis me inveniet veridicum correctorem. Contra magnitudinem vestram, sicut dixi, proferre quidquam nec possum nec debeo. Sed unum tamen firmiter teneo, quod in legibus criminosum habetur, amicum causari immerito, illum præsertim, qui eos qui se diligunt colere novit valde feliciter, et cui semper verecundum exstitit de æmulis suis cuiquam suggerere latenter. Valet.

EPISTOLA IV.

Rainaldo magno et glorioso episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, puræ dilectionis affectum.

Quidam servus Ecclesiæ nostræ, quem, propter sacrilegium quod fecerat, a servitio nostro diu removeramus, quæstionem quamdam sinistra admiratione dignissimam nobis proposuit, postquam a vobis recessimus. De duobus viris loquebatur, quorum unus monachus, alter episcopus dicebatur. Episcopus ad locum monachi veniens, cum ipso hospitari voluit; quem monachus cum gaudio et honore suscepit, nec sua tantum **106**, verum etiam seipsum in episcopi servitium tota dilectione exhibuit. Monachus episcopum ibi diutius manere voluisset, si episcopus consensisset. Ille recessit; recedenti monachus unum de famulis suis associavit, qui sibi, quandiu voluit, servientis explevit officium. Episcopus cum famulo locutus, cœpit ab ipso innocentis hospitis vitam non approbando, prout dignum fuerat, sed reprobando inquirere, et, quibus poterat verbis, vas charitate plenum conabatur incrustare. Quibus auditis, respondimus hoc esse novum sceleris genus, et in novi sceleris facto, majorum necesse erat uti consilio. Unde vos præcipue interrogare volumus, et quid super hoc sentiat vestra magnitudo, audire desideramus. Nostræ autem parvitati videtur quod non erat omnino episcopus qui tantæ pravitalis sectabatur opus. Nec circa proximum se diligenter habebat, post cujus cibos tam nequiter eructabat.

EPISTOLA V.

Rainaldo egregio Andegavorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, humilitatem, patientiam ac benignitatem diligere, et ea quæ sunt his contraria odio habere.

Magistra Scripturarum auctoritate didicimus, præsul in Christo charissimo, nullum Christianum

debere, multo minus igitur Domini sacerdotem, malum pro malo reddere, vel qualibet occasione proprias injurias **107** vindicare. Cum itaque reddere malum pro malo, et suam vindicare injuriam sit periculosum, malum pro bono reddere, vel diligenti se proximo sine causa injurias irrogare, minime dubitatur damnosum. Hæc idcirco, vir venerabilis, proposuimus, ut, si in altero horum, vel, quod est gravius, in utroque peccavimus, peccatum non erubescamus corrigere, quod utiliter vitare deluimus. Divina gratia, magis quam nostris meritis, Dei Ecclesiæ prælati sumus. Quod si in tanta positi dignitate alter alterum odio habens delinquimus, non solum nostras lampades non illuminamus, verum etiam aliorum ardentis sinistræ operationis exemplo extinguimus. Cumque trabem portamus in oculo nostro, festucam considerare non possumus in alieno. Si quando bona quæ novimus, hominibus loquimur, non sequuntur verba quæ audiunt, sed sola quæ conspiciunt exempla pravitalis imitantur. Prior est enim ad imitationem mali humana fragilitas; quæ si nostris moribus, quod absit! destruitur, ejus sanguis nobis a Domino requireretur. Quapropter non odibiliter nobis agendum est, dilectissime, quos magis prodesse quam præesse decet, et de reddenda ratione animarum nostræ fidei commissarum plurimum esse sollicitos. Et quoniam sanctitatis nomen et ordinem accepimus, cæcos illuminare, non eos qui vident, excæcare debemus; dum nos iavicem, quod criminaliter peccare est, odio et linguæ gladio prosequimur, pro luce tenebras mundo relinquentes, populum, qui per se nimium **108**, ut diximus, pronus est ad peccatum, cum periculo animarum nostrarum ad peccandum amplius incitamus. Certe in minimis Dominum gravius exacerbamus peccatis, quam populus faciat in summis. Nam pene tanta distantia est inter peccatum pastoris et peccatum populi, quanta distantia fuit inter peccatum angeli et peccatum protoplasti. Unde veraciter dictum est quod majori reatu ab eo delinquitur qui potiori honore perficitur, et graviora facit vitia peccatorum sublimitas dignitatum. Non ergo nos pigeat alterum alteri humiliari, quia scriptum est: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus* (Eccli. iii, 20). Et qui se amplius humiliaverit, illum Deus promisit, qui neminem decipit, amplius exaltari. Si alter de altero victoriam habere desiderat, illam quæ secundum diabolum esse dignoscitur, victoriam quæret. Humilitate, patientia, benignitate vincere, victoria Dei est; superbia, impatientia, ac malignitate superare, victoria diaboli. Ex his duobus timeamus quod damnat; et quod coronat totis visceribus amplectamur, et ad charitatem quæ operit multitudinem peccatorum (I Petr. iv, 8), quidquid ab illa separat continententes, revertamur, sine qua cæteras virtutes habere damnabile est, et cum qua non habere alias, veniale.

109 EPISTOLA VI.

Rainaldo, honorabilis vite episcopo, Goffridus Vindo-

cinens monasterii minister indignus, quod amanti patri derotus filius, et bono domino fidelis servus.

Noverit bonitas vestra, Pater optime, servum servorum vestrorum Andegavim super equam venisse: nec dedicatus est Andegavim venire super equam, qui novit Salvatorem suum et omnium Hierusalem venisse super asinam. Sibi quidem non magna facultas veniendi inerat, vel voluntas; sed traxit illum epistolæ vestræ formositas quem asperitas temporis retinere non potuit, vel quælibet sua necessitas. Venit itaque, et multum fatigatus venit. Quid mirum? qui indesinentes pluviarum inundationes, ac paludum repercussiones sæpius usque ad oculos ipsos sustinuit. Valete, et tantus labor, quem, ut æstimo, vestrum facitis compassionis affectu, quanta sit requie dignus, considerate.

EPISTOLA VII.

Rainaldo, ritæ laudabilis episcopo, domino charissimo et cordiali amico, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, ex adverso diligenter ascendere, et pro domo Israel fideliter murum opponere.

Pater dilectissime, fama vociferante sinistra audivimus comitem vestrum (194) sanctam **110** Ecclesiam pretioso Dei et Domini nostri Jesu Christi sanguine a diaboli servitute redemptam, iugo servitutis iterum velle subicere, et honorabilium principum veneratione, quam et in veteri et in nova lege circa Domini templum olim habere studuerunt, contempla, matri, quæ spiritualiter eum genuit, novis et execrandis consuetudinibus chartam libertatis, propriis manibus Salvatoris scriptam pariter et sigillatam, conatur auferre. Unde, si ita est, imo quia ita esse ingemiscimus, oportet vos Christianæ legis auctoritate monitum simul et munitum, ejus temerarios conatus, quibus membra Christi persequitur, annullare, et quod in eo ad injuriam universalis matris filius nimium crevit, lima canonicæ discretionis amputare. Si vero, quod absit! sponsam Domini liberam, quam ipse vestræ fidei, tanquam Matrem suam B. Joanni custodiendam commisit (*Joan. xix, 27*) ancillam fieri videritis, et tacueritis, quam dehuisset mortuam suscitare, divinæ legis et justitiæ jura sepeliens, illam penitus exstinxistis. Nullum utique Christianum gregem, multo minus igitur

(194) *Comitem vestrum. Fulconem V, lib. 1, epist. 3.*

(195) *Abbas S. Nicolai. Lambertus, qui Natali successit anno 1096. Monachi vero nomen, Savaricus epistola sequenti. Gornohium S. Nicolai ad Juliomagum Andegavorum in suburbano situm est; ejus conditor, ut obiter notatum est ad epist. 26, lib. II. Fulco III, comes; cujus etiam commentarii meminimus, in quo monasterii originem explicat, narrationemque orditur his verbis: *Hinc temporibus nonnulli reges ac principes ecclesias in Christi nomine ædificare curaverunt. Et ego Fulco comes Andegavorum, licet de ultimis et desidiis hominibus unus, in Dei nomine, atque summi præsulis, ecclesiam in prospectu urbis Andegavæ ædificare decrevi, ac 1020 anno ab Incarnatione Domini a domino præsule Huberto prædicte urbis feci sacrare. Post cujus sacrationem non multo post tempore ex monachis S. Martini monasterii Majoris, nomine Baldricum, abbatem in-**

gregis pastorem, decet Christi legem et justitiam, quæ mortuos vivificant, tanquam mortuum sepelire; sed hunc speciatim oportet, ut justitiæ veri atem prædicans, Dei legem non sileat, et quicquid sanctæ Ecclesiæ libertatem impugnare conspexerit, judicio et veritate sancti Spiritus studeat expugnare. Plurima vobis scripsissemus de præsentis materiæ, si abbatis esset officium exacerbare principem, et præsumptuosum **111** non videretur pontificem edocere. Exacerbatio tamen culpabilis non probatur, et est venialis illa præsumptio, quæ de odio iniquitatis et æquitatis amore generatur. Valete.

EPISTOLA VIII.

Dilectissimo domino et amico, domno Rainaldo venerabili Andegavorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, veraciter et simpliciter in omnibus agere.

Calumniam, quam abbas B. Nicolai (195) in monachum suum absentem quidem, sed quem ipse absentaverat, protulerit, audivimus; et quia crimen sacrilegii, seductionis, et monasterii sui dissipationem in eum intenderit, quoniam præsentis eramus, ignorare non possumus. Ad cujus objecta monachus, quia laicus est, non Latina, quam non dilicit, lingua, sed materna respondet, et dicit in hoc tantummodo se esse culpabilem, quod abbati, ut se absentaret, præcipienti obedivit. De cætero autem, sicut in hoc solum se fatetur esse culpabilem; ita se inculpabilem non refugit in curia vestra ostendere, et seductum potius quam seductorem fuisse. Quod si verum est, imo quia verum esse jam ex parte cognovimus, abbas contra nos nec indignari rationabiliter, nec juste de nobis conqueri potuit, si veritatis causam sustinemus. Cum enim Christus sit veritas, si in Christo manere volumus, necesse est ut in veritate maneamus, et pro veritate etiam usque ad mortem, si opus fuerit, decertemus. Quod prædictus abbas jam dictum monachum admonet **112**, ut se revertatur, et eum, quem sine causa publice criminatus est, sub potestate sua esse conatur, hoc canonica ratio prohibet, non præcipit, nec monastica religio cogit. Absit enim ut religio monastica canonicæ veritati inveniatur contraria! In secretis sanctissimi Felicis papæ prioris (196) legitur; quod

D *situi, atque ad fratrum sustentationem, atque pauperum, ex meis rebus propriis ipsam dilare curavi, etc. Monasterium hoc post Fulconem fundatorem multis rebus auxerunt Goffridus Martellus filius, et Goffridi successor Fulco IV, cujus quidem ac Natalis abbatis rogatu, ecclesiam Sancti Nicolai ab Urbano II, iterum dedicatam in Urbani ipsius litteris legimus apud Sablolum datis xvi Kal. Martii, a. n. 1096.*
(196) *Felicis papæ prioris. Leguntur hæc magnam partem in epistola Felicis II, ad episcopos synodi Alexandrinæ III, q. 3. De induciis. Nonnulla etiam alludere videntur ad Felicis primi epistolam ad Paternum. Sed si Felicem II intelligit Goffridus, cur priorem appellat? si primum; cur illo antiquiorem facit synodum Nicænam? Scripserat fortasse posterioris. Nicæne porro synodi decretum cum in his quæ hodie restant, non exstet, ubi natus sit incertum est.*

tamen in Nicæna synodo longe ante constitutum A fuisse reperitur; quod si quislibet impetitur crimine, nulla detentionis custodia teneatur, sed liceat ei in omnibus liberam habere potestatem, ad repellenda videlicet impetitorum machinamenta, et præparandas suas responsiones, atque amicorum quærenda jnvamina, donec aut convincatur reus, aut libereretur innoxius. Quod si aliter a quoquam præsumptum fuerit, secundum sanctorum instituta canonum nihil erit, et viribus omnino carebit.

EPISTOLA IX.

Domno Rainaldo laudabilis vitæ episcopo, charissimo domino et præcordiali amico, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, salutem, cum puræ dilectionis affectu.

Mandastis, dilectissime domine, per fratrem nostrum Robertum (197) ut dominus Savaricus ad abbatem Lambertum revertatur. Quod licet a vobis bona intentione dicatur, salva tamen vestræ paternitatis reverentia, hoc dicimus inusitatum, et in toto corpore canonum non invenitur, ut quilibet sub illius manere debeat, potestate, a quo de crimine **113** accusatur. Non vos, charissime Pater, docere præsumimus, a quo melius doceri et possumus, et optamus. Et quoniam cognovimus vobis placere ut prædictus frater faciat quod mandastis, ipse vestræ voluntati non refugit obedire. Hoc autem, quod satis justum et canonicum potest videri nec sibi ulla canonica ratione debet negari, a dulcedine vestræ pietatis deposcit, et nos cum illo deposcimus, quatenus auctoritatis vestræ præcepto sic in monasterio suo maneat, ne quolibet genere damnationis vel detentionis opprimatur, donec præsentem habeat accusatorem, locumque defendendi accipiat convenientem, quo blasphemiam repellere valeat criminiosam. Quod si jam dictus abbas se exspoliatum dicit, ultique non mentitur, et utinam exspoliatorem suum quanto gravius posset, impugnaret, sequeretur, modis omnibus infamaret, quia sic in foveam, quam paravit proximo, primus incideret! Ipse enim se expoliavit; nam ubi apud sublimiorem personam accusavit subjectum, quod suum erat, alterius potestatis fecit. Si iterum ab eo, ad quem jugulandum de vagina mortalis infamiæ eduxit gladium, obedientiam exigit, desipit dominus abbas ille, aut insanit, et apostatæ angeli perversitate nititur, qui hominibus suggerit ut sibi obediant, quos ad mortem ille persequitur. Pater optime, non est

(197) *Fratrem nostrum Robertum.* Ad quem lib. iv, epist. 28.

(198) *Priori nostro et domno Hamelino.* Utrique scribit lib. iv.

(199) *Centum libratas.* Lib. ii, epist. 30, et hujus libri epist. 15, *ducentas libratas*, terræ nimirum. In præcepto sancti Ludovici regis, anno 1230: *Dilecto et fidei nostro Joanni de Valeriano in augmentum feudi quod tenebat, dedimus centum libratas terræ.* In Arvernensis scilicet, apud Escurotas et Mæsium Scholæ. Antiqui mensuras integras agri mensuras ad similitudinem assis aut libræ in uncias, et unciz partes dividebant, ut videre est apud Columellam lib. v, cap. 1.

tutum male astuto pastori obedire, qui jam de executione injunctæ discipulo obeditionis argumentum assumpsit contra discipulum criminose accusationis. **114** Præcepit enim pastor ille crudeliter astutus ovi simplici ut se quasi inter fruteta absconderet, quatenus nullo reclamante eam lupina consuetudine criminando devoraret. Pastor ille bonus evangelicus læssam ovem vexisse legitur, non abjecisse (*Luc. xv, 5*), et quam damnatam invenit, liberavit, non liberam condemnavit. Valet, et valet nobis apud vos, magnæ discretionis Pater, æquiritatis censura; decepti monachi innocentia; qua vos diligimus, cordis nostri sinceritas; et, si unquam bene aliquid de vobis promeruit, nostra humilitas.

EPISTOLA X.

B Rainaldo Andegavensi episcopo, quem in Deum diligit, frater Goffridus, purum ejusdem dilectionis affectum.

Priori nostro et domno Hamelino (198) dixistis, quod adversarius adversariorum nostrorum Romam ivistis. Præterea habebatis dispositum, quod centum libratas (199) Ecclesiæ nostræ daretis, quia bene vobis servierat, sed postea bonæ intentionis animum commutastis, quia contra vos multum peccaveram. Servitium quidem seio, peccatum nescio. Nec mirum, quoniam hujusmodi peccatum in charta diaboli non invenitur; Deus illud non odit, nec pro eo damnatur anima, nec pœnitentiam agit. Hoc forsitan, quod bene et sæpe servivi, peccatum mihi ascribitur, et sic malum pro hono, et odium pro dilectione mea retribuitur. Hanc utique **115** retributionem Deus non docet, sed prohibet, et qui illam sectatur, diabolum in malitia superare cenatur. Justius enim judicare diabolus videtur quam ille, cum diabolus sic agat quod tantummodo mala pro malis, ille vero mala pro nobis retribuatur. Ego si quidem pro servitiis meis nullum aliud præmium, nisi dilectionem vestram quæsi, vel quæro; quam quidam indigne cito inveniunt, et quidam satis quidem digne eam promerentur, sed aut nunquam consequuntur, aut subito perdunt. Hoc autem dico, Deus scit, non amaro animo; et, si vobis non displicet quod minime displicere debet, detur mihi audientia; et quod dictum est vera propositione probabo.

EPISTOLA XI.

Rainaldo prudenti et multiplici genere pecuniarum sublimi, frater Goffridus Vindocinensis monasterii

Varro De re rustica libro primo, capite 10: *Ab hoc principio menses nonnunquam dicunt in subsicrum esse unciam agri, aut sextantem, aut quid aliud, cum ad jugerum pervenerunt. Id habet scrupula 283, quantum as.* Quod ergo fiebat in partibus, id etiam in toto a nonnullis factum est, ut integris agri mensuris a libra vel solido asse nomen darent. Libratam ergo terræ dixerunt integrum jugerum terræ, arapennem, aut aliud simile. Dicta etiam ab eodem principio solidata terræ. In litteris Seguinii episcopi Matisconensis anno 1260: *Cum Guillelmus de Oblato miles ab ecclesia Clunianensi lx solidatas terræ teneret in feudum etc.*

humilia servus, Christianam legem diligenter observare, et neminem pro assertionem veritatis odio habere.

Domno H. (200) fratri nostro dixistis me vobis in electione vestra (201) fuisse infestum. Sic magnitudini vestræ loqui placuit; meæ tamen parvitati satis displicuit, quod canonum regulis et sanctorum constitutionibus Patrum ibi novi esse contrarium. Nam ubi vidi unicum et singulare sanctæ Ecclesiæ ostium claudi, et aliud aliunde, per quod qui intrant fures sunt et latrones (Joan. x, 1), ostium aperiri apostolicam violari doctrinam, sanctum **116** Evangelium penitus contemni, si mihi placuisset, Christi servus non essem, sed diaboli. At mihi soli, sicut arbitror, pro crimine non debet ascribi, quod Stephano decano vestro (202), et personis quæ affuerunt, potest potius imputari. Omnes utique contradixerunt illam quam vestram fuisse dicitis electionem, et repronaverunt. Nec immerito; nam illis invitis et non petentibus, arreptus fuistis a vulgo, et quod ibi factum est, hoc præsumptuosa et perniciose fecit seditio. Nos autem quæ vidimus et audi-

vinus, nec possumus nec debemus non loqui. In illa siquidem actione, imo vulgi conspiratione, quam pro electione reputatis, lex velut inter arma siluit; vox divina locum non habuit. Totum ibi levitas vindicavit et vanitas, ubi mima quædam et mulier publica, quæ vos garruliter acclamabat, amplius potuit quam plebis maturitas, vel clericalis honestas potuerit. Hinc Ildebertus (203) vir religiosus, qui post metropolitanum in provincia primus erat episcopus (204), non tacuit; qui a vestra consecratione, licet a suo metropolitano vocatus (205), seipsum absentavit, et execrationem esse potius quam consecrationem apostolica et evangelica veritate prædicavit. Bonus Maurilius (206), quem vestrum prædecessorem fuisse gloriamini, beato eligente Martino et præsignato **B** Spiritu sancto, electus est et consecratus. Vos autem vulgo furente et sprete canonica electione estis creatus. Frustra utique de bono prædecessore gloriatur, qui sortem electionis et bonitatis, **117** quam ille sortitus est, non sortitur. Nam et alterius bonitas ei qui in crimine manet nullatenus suffragatur, et episcopus sine canonica electione (207),

(200) Domno H. Hamelino, ut epist. præcedenti.

(201) In electione vestra. De Rainaldi episcopi electione, cui multis nominibus adversatus est Gofridus, ager iterum lib. iv, epist. 9: eamdem impugnat tribus epistolis Ildebertus; 9, ad archiepiscopum Turonensem; 12 et 13, ad Rainaldum ipsum electum, cui suadet ut promotionem non canonicam curet. De eadem etiam Marbodus in epistola ad Rainaldum.

(202) Stephano decano vestro. Cui cum aliis inscripserit epistolæ 4 et 5, lib. v. De eodem præterea Marbodus epistola eadem, et Ildebertus epist. 9. Utriusque verba quia totum hunc locum illustrent, subjiciemus. Sic igitur in ea epistola Ildebertus: *Petitio vestra, qua vocamur ad electi vestri consecrationem, facilem apud nos inveniret assensum, si eam ratio tueretur. Sed testantur qui adfuerunt, quod ad juvenem, infra sacros ordines et annos inventum, nec a clero electum, seditiosus turbatæ turbæ clamor pontificalem detorsit electionem. Asserit etiam decanus cantorem, archidiaconus, et majorem capituli partem, quantum licuerit, obclamasse, simulque talibus ausis assensum subtraxisse pro ratione, seipsum præsentiam pro timore. Item epist. 12: Quippe non elegit te clerus, sed minæ populares intrusere renitenti. Hactenus Ildebertus, deinceps Marbodus: Nec tamen elapsus destiti, ut tunc putabam constantem, ut nunc intelligo pertinaciter urgere propositum, et contra optimos clericorum, qui pluribus ex causis absque **D** suo assensu a vulgo factam improbant electionem, quoniam et infra annos, et extra ordines, et per tumultum populi magis facta esset quam facta, promotionis tuæ causas asserere. Et de Stephano, post pauca: Idem cum Stephanus cum quibusdam, quos omnes tibi postmodum meam ut fertur, puctus dejectionem ex infestissimis amicis fecisti, in ipsam esse clamaret, ego stulte quidem et improvide, sed nimio tuo favore seductus, meipsum devovi, In me, inquit, sit ista iniquitas.*

(203) Ildebertus. Hoc tempore Turonorum archiepiscopus; sed cum Rainaldus electus est, tum adhuc Cenomannorum episcopus, de quo epist. 13, et sequentibus.

(204) Post metropolitanum in provincia primus erat episcopus. Utpote Cenomannorum antistes. Inter episcopos ejusdem provinciæ primus interdum ceñebatur is cujus civitas secundum a metropoli locum

tenebat, ac secundo ab ea loco in provinciæ notitia describebatur. Hoc enim prærogativæ argumento utitur Fulbertus in epistola ad Deodatum episcopum Suessionensem: *Sed ne civitati vel Ecclesiæ Catalaunorum suum denegatis honorem, meminisse vos decet, quod in antiqua descriptione provinciæ Belgicæ secundum ipsa civitas a Remensi locum habeat. Ut igitur in Belgica in provincia, proxima Remensi metropoli est civitas Catalaunorum, sic in tertia Lugdunensi, prima post Turonorum metropolim civitas Cenomanica. Quare episcopus Cenomanensis primus est episcopus illius provinciæ. Eodemque modo in prima Aquitania, primus episcopus Arvernorum; in Aquitania II, primus episcopus Pictavorum, atque ita in cæteris. Alio modo primus inter comprovinciales episcopos dicitur, qui honoris ævo antecedit; quem et primatem quoque dici solum, pertinere censuimus, ut si superstite Herme episcopo defunctus fuerit, illum hæc cura respiciat quem repererit episcopalis ordo primatem, id est episcoporum provinciæ antiquissimum, qui quidem ante alios sedere et subscribere in concilio solet, ex synodo Cabilon. cap. 6. At D. Gregorius singulari privilegio in Syagrii episcopi Aduensis gratiam statuit lib. vii, epist. 112, ut episcopus ejus Ecclesiæ primum locum in provincia prima Lugdunensi post metropolitanum obtineat; cæteri post illum suæ quisque ordinationis tempus et prærogativam sequantur.*

(205) A suo metropolitano vocatus. A Radulpho Turonum archiepiscopo. Unde apparet, quod paulo ante monuimus, epistolam 9 Ildeberti, quæ titulo caret, ad Radulphum hunc rescriptam esse, cum ab eo vocaretur ad Rainaldi consecrationem. Quam quidem deprecatur, et epistolam claudit his verbis: *Parcat mihi Pater, quia ego parcam animæ meæ; frustra, inquam, expectabitis me, quia manus imponetis sine me.*

(206) Bonus Maurilius. Vitæ B. Maurilii cap. 13.

(207) Episcopus sine canonica electione. Totus hic locus de canonica electione et sequens de iure

est quasi arbor sine radice. Arbor autem quæ radicem non habet, etiamsi folia habeat, fructum ferre nullatenus valet. Ad hujusmodi arborem Christus quidem accessit, et cum ibi fructum non invenisset, eam maledixit (*Marc. xi, 13, 14*). Tota utique ordinatio episcopi in sola electione consistit, et consecratione, si tamen illam electio recta præcesserit. Hæc autem prius per semetipsum fecit Christus, deinde vero vicarii ejus. Et in apostolis quidem a Christo facta sunt, quoniam ab ipso electi et consecrati fuerunt; in aliis vero omnibus, a nullis aliis fieri licet, nisi a vicariis Christi. Sunt autem vicarii Christi clerici in electione, episcopi in consecratione. Cæteri omnes petere quidem episcopum possunt; eligere vero vel consecrare non possunt. Quicumque igitur alio modo, quasi sub nomine pontificis, Ecclesiam vel potestatem ecclesiasticam sibi vindicare præsumit, hic jam non per ostium intrat, sed aliunde ascendit, ut merito non inter episcopos computetur, sed inter fures et latrones connumeretur (*Joan. x, 1*). Investituram, quam de manu laici accepistis per pastorem virgam, silere non debeo, nec loqui sine dolore, quod ad majorem injuriam sanctæ Ecclesiæ in occulto factum non fuit, sed publice. Qui autem cognoscere voluerit quid catholica et apostolica Ecclesia de investitura senserit; quid docuerit, quid judicaverit **118** et constituerit, legat in primo capitulo illius concilii, quod tempore Gregorii septimi papæ factum est. Et ibi omnes clericos, qui de manu laici investituram suscipiunt, hæreticos vocatos, et ideo damnatos esse et excommunicatos inveniet. Licet enim alia hæresis de investitura dicatur, alia Simoniaca; ista tamen quæ de investitura dicitur, contra sanctam Ecclesiam fortius jaculatur. Ibi enim in primis omnis ecclesiasticus ordo confunditur, quando hoc quod unicuique a suo consecratore in Ecclesia cum orationibus, quæ ibi conveniunt, dari debet, a seculari potestate prius accipitur. Quod sancti apostoli non solum interdixerunt, verum etiam omnes illos, qui per secularem potestatem Ecclesiam obtinent, a Christo sibi tradita potestate damnaverunt. Et merito apostoli iudicio Spiritus sancti hanc hæresim in ipso Ecclesiæ principio damnare decreverunt, quam longo post tempore ex patre diabolo nascuram esse præviderunt. Cum igitur laico et investitura, et omnis etiam disponendarum ecclesiasticarum rerum facultas a Spiritu sancto, qui in apostolis loquebatur, negata sit penitus et interdicta, qui investituram a laico suscepit, non est jam contra apostolos tantum, sed contra Dominum apostolorum; quod sanctum est canibus exponit. Investitura enim, de qua loquimur, sacramentum est, id est sacrum signum, quo princeps Ecclesiæ, episcopus scilicet, a cæteris hominibus secernitur pariter atque dignoscitur: et quo supra **119** Christianum gregem cura pastoralis ei tribuitur. Hanc investituram ab illo solo suscipere debet

tura laicorum ad verbum leguntur opusculo 2 ad Petrum Leonis cardinalem, ubi argumentum utrum-

a quo et consecrationem habet. Illum siquidem prius oportet consecrari, deinde vero tanquam ducem Ecclesiæ sacris insignibus decorari. Si quis autem cuiuslibet sæculari potestati ista licere putat, errat. Quod si defendere nititur, apostolorum doctrinam, et sancti Spiritus sensum annullare desiderat: unde hæreticus esse nullatenus dubitatur. Hæc præterea hæresis de investitura, si recte perspicatur, etiam hæresis Simoniaca esse, viva et vera ratione probatur. Nam, quæ sæcularis potestas sibi vindicare nititur investituram, nisi ut per hoc, aut pecuniam extorqueat, aut, quod est gravius, sibi inordinate subjectam efficiat pontificis personam? Nullus est utique laicorum, etiamsi ei liceret, qui tanta intentione annulum, vel virgam dare desideret, nisi per hæc, quæ sunt sacramenta Ecclesiæ, temporalibus lucris inhiaret. Laicis quidem sacramenta ab Ecclesia suscipere licet, non Ecclesiæ quælibet sacramenta dare, annulus autem et virga, quando ab illis dantur, a quibus dari debent, et quando, et ubi, et quomodo debent, sacramenta Ecclesiæ sunt, sicut sal, et aqua, et quædam alia, sine quibus hominum et Ecclesiarum consecrationes fieri non possunt. Semper laicus de investitura, ut diximus, aut pecuniam sibi vindicat; aut quod est amplius, episcopi vel abbatis personam. Hæc utique non tam humana quam diabolica malignitate **120** Ecclesia catholicam fidem, libertatem et castitatem amittit, sine quibus nulla ratione subsistit. Hæc etenim tria semper Ecclesia habere debet, quorum vel si unum defuerit, velut paralytica jacet, nec ligandi, nec solvendi potestatem habet. Hanc igitur quicumque sub specie pastoris suscipere præsumit, sit paralyticus, et hæretica lepra pollutus. Illum non pastorem fiducialem dico, nec illius Pastoris qui animam suam posuit pro ovibus suis (*Joan. x, 11*), quodlibet membrum. Sed fur et latro, et lupus est; nam ad hoc venit ut furetur, et rapiat, et mactet (*ibid.*, 10). Hanc autem detestabilem impietatem non solum qui faciunt, sed qui consentiunt ei, damnati sunt. Ille vero consentit, qui eam tacet, qui eam non corrigit, et qui ei palam non contradicit. Et nemo est qui contradicere palam non debeat, et possit. Nam, si prælati non habet auctoritatem, habet tamen Christiani vocem, et Scriptura dicit, et neminem excipit: *Maledictus est, qui prohibet gladium a sanguine peccati*. Illud etiam factum meminerit, quod asina fatuum prophetam olim correxerit (*Num. xii, 28*). Quod si fuerit vitiosus, vel quolibet alio crimine infamis factus, non ideo silere debet, quoniam unicuique peccatori communem Ecclesiæ fidem, quam suam esse credit et confitetur, defendere, et contra ejus adversarios libere pugnare licet. Nam illi duo, qui in passione Domini crucifixi sunt cum eo, omnino infames erant, nam publici latrones: quorum unus non tantum quia credidit, **121** sed quia suæ

fidei veritatem contra alterum defendere cœpit, bonum illud et delectabile verbum a Salvatore nostro audire meruit: *Hodie scilicet mecum eris in paradiso* (Luc. xxiii, 43). Unde in latrone illo maxime declaratum agnoscitur quod defensio fidei paradisum pariter et cum Christo esse meretur. Hæc pauca de multis, quæ forsitan oblivioni tradidistis, vestræ sublimitati dignum duxi ad memoriam revocare, ut unde et quomodo sumpsistis episcopi nomen, vobis ulterius non liceat ignorare. Illa vero sileo quæ dominus papa novit et indulsit, quia meum non est retractare quod ipse fecit. Vitam enim vestram nullo genere religionis approbatam noverat, et vos infra annos esse (208), et nullum penitus ordinem habere (209) fortassis audierat. Prius quidem ordines accipere contempsistis, ut vobis liceret ea liberius exercere, quæ minime licent ad animæ salutem. Omnes postmodum ordines, sed sine ordine, quia in octo diebus, et non certis temporibus accepistis propter episcopatus ambitionem. Unde vera propositione probatur, quod eos amore gloriæ temporalis accepistis, non Christi charitate. Quicumque tamen sacramentis Ecclesiæ cæmento charitatis non jungitur, injuriam quidem Ecclesiæ facit, sed quasi paries luteus dissipatur, qui licet dealbari possit ad tempus, ejus subita dissolutione qui ante considebant in eo premuntur. Hac igitur similitudine recte colligitur quod qui ad injuriam sanctæ Ecclesiæ ecclesiasticum ordinem **122** et maxime pontificatum assequitur, suam destructionem in primis, deinde populi mortem operatur. Et tunc Ecclesia injuriam pariter sustinet et verecundiam, quando in eligendo pontifice canonica perit electio, et quod ordinato soli debetur, datur inordinato, et qui non vocatus a Deo præponitur, sed violenter intrusus a vulgo. Gravius nihil est apud Christum Ecclesiæ injuria; cujus sa-

cramenta qui perverse suscipiunt, cum Christo esse, vel prodesse non possunt. Cum Christo etenim simul esse, et contra Christum facere, nemo potest, cum ipse dicat: *Qui non est mecum, contra me est* (Luc. xi, 23). Qui autem cum Christo non est, nec sibi prodesse, nec aliis potest, cum ipse iterum asserat: *Qui non colligit mecum, dispergit* (ibid.). Et alibi dicit: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 5). Hæc idcirco vestræ dilectioni scripsi, quia salvo ordine nostro, pacem vobiscum feci, et salvum nostrum non fecissem ordinem, si hanc vobis veritatem tacuissem. Valete, et non quæ vestra sunt, sed quæ Jesu Christi quærite et diligite (Philipp. ii, 21).

EPISTOLA XII.

Domno Ulgerio (210) venerabili Andegavensi episcopo, frater Goffridus dictus abbas, salutem et dilectionem in Christo.

Mihi dictum est quod in synodo vestra (211) de me querimoniam fecistis. Sed miror si ita est; non enim bonitatem vestram offendi in aliquo. Si monasterium nostrum (212) alodium **123** B. Petri, et patrimonium, de his quæ multo tempore pacifice possederat, et apostolica auctoritate sibi firmata sunt, sine iudicio et audientia expoliastis, in hoc me peccare vel peccasse non credo. Si sanctorum Romanorum pontificum privilegia vobis oblata ad videndum, videre noluistis, merito culpam nec possum, nec debeo. Si legatus Romanæ (213) Ecclesiæ vobis præcepit ut sedis apostolicæ privilegiis debitam reverentiam exhiberetis, et redderetis quod nobis abstulerat vestra sublimitas, si neutrum observastis, inde noxam minime contraxit nostra humilitas. Annuntiastis, ut dicitur, presbyteris vestris, et personis Ecclesiæ vestræ, quod dominus papa Urbanus (214) in Arvernensi concilio præceperat ut episcopi annum censum habeant a monachis pro

(208) *Vos infra annos esse.* Ildebertus, epist. 9: *Infra sacros ordines et annos inventum.* Idem, epist. 12: *Est ætas, quam rigor canonicus, quia consecratis metuit, a consecrandis excludit.* Et mox: *In summis enim sacerdotibus ætas integra postulatur, unde nec periculum religio metuat, nec reverentiam dignitas amittat.*

(209) *Nullum penitus ordinem habere.* Ildebertus idem, epist. 12: *Ordines tibi desunt, quos in promovendis cognovimus inquirendos.* Et post alia: *Præterea quisquis in sacris non fuit ordinibus inventus, ad summum sacerdotium accedere canonicis prohibetur Ecclesiæ institutis.* Leges ecclesiasticæ in eligendis episcopis non solum ordines requirunt, sed ordines sacros, ac saltem diaconatum. Synodus Arvernensis, cap. 5: *Ut nullus laicus, clericus, vel tantum subdiaconus in episcopatum eligatur.* Quin illum demum summo gradu dignum censuerunt, qui per singulos inferiores diu ante probatus fuisset. Quo nomine Joannem Cabillonensem episcopum designatum commendat Sidonius noster lib. iv, epist. 25, quod in lectoris, diaconi, et secundi ordinis sacerdotis, hoc est presbyteri gradu versatus, per singulos ordines stipendia fecisset.

(210) *Ulgerio.* Rainaldi archiepiscopi Remensis in Andegavensi cathedra successori, ut dictum est, ad epistolam ultimam, lib. i, sedem illam rexit solos annos 25. Hoc est anno 1125 ad 1148. Ejus opus

est epitaphium, quod tricenis versibus elegis incisum est in tumulo Mabodi episcopi Redonensis, Julionagi apud S. Albinum, ad Ulgerium vero scripta est S. Bernardi epist. 200.

(211) *In synodo vestra.* Lib. i, epist. 27.

(212) *Si monasterium nostrum.* Controversia hæc, quæ Vindocinensi monasterio fuit cum episcopo Andegavensi de ecclesiis et oblationibus, et ante Ulgerium nata est, et Goffridi ætate non desiit. Composita tandem est inter Ulgerium eundem et Fromundum abbatem Goffridi successorem, arbitrio et auctoritate Innocentii II, cujus exstant de ea re litteræ ad Fromundum prid. Idus Januar. anno 1136 datæ.

(213) *Si legatus Romanæ Ecclesiæ.* Girardus episcopus Engolismensis, epist. 27.

(214) *Quod dominus papa Urbanus.* Epist. eadem. Jure communi, Ecclesiæ omnes in episcoporum sunt ordinatione et potestate. Synodi Aurelian. i, cap. 19; Cabillonensis cap. 10, et passim. Plerique autem ecclesias vel a se conditas, vel juris sui, monasteriis olim offerebant, ut in eorum essent potestate. Quod quia sine episcoporum consensu fieri non poterat, episcopi nonnunquam ecclesias monachis hac lege permittebant, ut statis annis, quotiescunque scilicet illarum vicarii, seu personæ, ut vocabantur, mutarentur, certam pecuniam episcopopenderent, quæ redemptio altarium dicebatur. Hanc

redemptione altarium. Bene novit prudentia vestra non esse bonum quod apostolica sinceritate disponitur per contrarium prædicare. Bone domine, vos illi non adfuitis concilio; et ego interfui, qui hujus rei cognosco veritatem. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir ille Simoniacam pravitatem vocavit, et apostolica auctoritate damnavit. Illa tamen magica et Simoniaca pecunia, aliquando in triginta, aliquando vero in quadraginta, aliquando etiam in sexaginta annis solvebatur episcopis. Qui autem redemptionem altarium, quæ in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieri solebat, hæresim vocavit, et condemnavit, sub nomine annui census pro redemptione vicariorum, **124** sive altarium annuam pecuniam extorquere dedocuit, non præcepit, imo omnia quæcunque abbates et monachi in Ecclesiis sub redemptione vicariorum tenuerant, ut quiete deinceps, et sine cujuslibet exactiōne pecuniæ possiderent, beatorum apostolorum Petri et Pauli auctoritate firmavit. Nam si in pluribus annis non nisi semel, ut dictum est, per vicarios pecunia pro altaribus dabatur episcopis, et pecuniam ipsam apostolica auctoritate probatum sit Simoniacam esse, singulis annis episcopis pro vicariis altarium pecuniam dare, quid est aliud, quam pro plurimorum annorum Simonia, per annos singulos, sub nomine census, annuam Simoniacam exercere? Non est hoc doctrina Christianæ fidei, sed exactio pessima quæ Simoniacam multiplicat, et sanctæ Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesiis sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab apostolica sede damnata, sive per vicarios rarius, sive pro vicariis frequentius, sub qualicunque nomine vel occasione extorqueatur, Simoniaca pravitatis esse nulla ratione dubitatur; illa tamen gravior, quæ sæpius agitur. Quapropter illam specialiter Christianus catholicus

ut nefariam et Simoniacam interdixit Urbanus in synodo Arvernensi. Post synodum vero fuerunt episcopi, qui pro redemptione illa, quæ multorum annorum intervallis fiebat, annui census pensitationem exigerent. Quo e numero Ulgerius Andegavensis hoc loco, et Ivo Carnotensis, ac Rannulfus Santonensis quos eo nomine arguit Paschalis II, cujus hæc litteræ exstant in chartophylacio Vindocinensi.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus episcopis Ivoni Canotensi et Rannulfo Santonensi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Juxta sanctorum canonum sanctiones non ignotum vobis esse credimus, quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros apostolicæ sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi concilio affuistis, in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ papa Urbano, consistentibus Galliarum episcopis, decretum est ut altaria, quæ ab annis triginta et sub vicariorum redemptione monasteria possedissee noscuntur, quiete deinceps et sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, et personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verum oportet nos hujusmodi verstitiis sinceritate veritatis apostolicæ obviare. Præcipimus ergo ut decretum illud omnino teneatur integre, nec super illud quidquam ulterius pro eisdem altaribus exigatis. Sane quod vobis dicimus,

vitare, et episcopus maxime detestari debet, ne fiat novissimus error pejor priore. Semel, bis et ter, imo multipliciter vos rogavi et monui, et adhuc humilitate, qua debeo et possum, diligenter rogo et moneo, ut quæ nobis abstulistis, non differat reddere vestra magnitudo. Alioquin, quia vestra **125** gravamina fratres nostri diutius portare non possunt, ipsi et nos cum ipsis Romanam Ecclesiam appellamus, licet eam et legatos suos vos sæpe contempsisse minime dubitemus. Et ne ulterius de decreto vicariorum dubitetis, illud vobis transcriptum mitimus. Vale.

EPISTOLA XIII

Ildeberto (215) venerabili Cenomannorum episcopo, Gosfridus Vindocinensis monasterii inutilis servus, neque ad dexteram, neque ad sinistram declinare, sed rectam viam tenere.

Si eos qui sunt Domini, ut vobis jungantur, quaeritis, ecce nos paratos habetis. Abrahamæ etiam filios nos esse confitemur, et ejus opera facere desideramus; qui in die Domini stare in prælio, et nosmetipsos murum opponere pro domo Israel nullatenus formidamus, ubi tutus vel competens fuerit locus. Turonum vero nec possumus, nec debemus, et vos illuc tendere penitus dislaudamus. Ibi enim congregantur omnes factores Rainaldi (216), furore ac seditione potius quam ratione vobiscum agere parati. Putat etiam ille, qui vos illuc vocavit (217), aut justitiam vestram turbæ importuno clamore facilius ibi pervertere, aut vos, ut ejus dementia consentiat, quod absit! prece vel pretio flectere. Bene quidem incœpistis, quoniam pro libertate **126** sanctæ Ecclesiæ contra ejus adversarios viriliter vos erexistis. Unde Deo, et Dei amicis vos magis carum reddidistis, et famam nominis vestri per hoc non mediocriter dilatastis. Grande per omnia vobis decus extiterit, si constanter egeritis; sed grande de cæteris quoque Galliarum episcopis erga suarum diocesium monasteria, præcipimus observandum. Datum Romæ non Idus Martii. Ex his litteris Paschalis, et ex Gosfridi verbis intelligi licet ejusmodi fuerit synodicum Urbani decretum de vicariis, cujus extrema epistola sit mentio. Hactenus enim in lucem non prodit.

(215) *Ildeberto.* Cujus exstant epistolæ et alia opuscula. Hoello in cathedra Cenomannensi suffectus fuerat anno 1097. Hac relicta Gilleberto postea in Turonensi successit anno 1023, vir in episcopatu eximius; ante illum, vitæ solutioris, ut indicat Ivonis epist. 277, quam quidem qui de Ildeberto, de quo agimus, scriptam pertinacius neget, is opinor clausis oculis sibi credi velit. Equæ enim alia Ivonis tempore Cenomannensis episcopi electio fuit, quam Ildeberti? quem præterea scimus ex archidiacono, quod Ivo notat, ad episcopalem cathedram evectum, neque tamen hæc ita dissero, ut viri docti, qui contra sensit, nomini obrectem, sed quia immortalis memoriæ cardinali Baronio debere me judico, ut quæ recte et vere ab eo dicta sunt, ea ut pro veris habeantur, enitar quoad possum.

(216) *Omnes factores Rainaldi.* Electi episcopi Andegavensis, epist. 11.

(217) *Qui vos illuc vocavit.* Radulfus Turonensis, epist. eadem.

cus, si defeceritis. Valet; et quia contra Rainaldum et ejus auctores vobiscum erimus veraciter credite. Usque ad Castrum Ledæ (218), vel usque ad Carcerem (219) sexta feria dignemini accedere: ubi de hoc et aliis invicem loqui possimus et conferre.

EPISTOLA XIV.

Ildeberto beatæ vitæ episcopo charissimo domino suo et amico, Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, dilectionem et dilectionis servitatem.

Quoniam illicitæ electioni (220) non consensistis, bonitati vestræ gratias refero; quod mecum nemo facere recusat, qui Deum diligit corde perfecto. Pro captione Redonensis episcopi (221) fama nostra minui nullatenus debet, nec in aliquo lædi. Non enim per me hoc actum est; neque etiam sciebam quod ab illis a quibus captus est deberet capi. Inimici mei me in hoc habent suspectum, quem suæ pravitati semper sensere contrarium. Et quia factis mihi nocere nequeunt, hoc verbis mendacibus facere moliantur et cupiunt. Quorum venenosa verba, Deum testor, nec timeo, nec unquam timui; quibus, me Christo protegente, velint nolint, quandiu vixero, ero timori. 127 Ego tamen quod mihi laudando mandastis, libenter facio, nec aliquando a consilio vestro deviabo, de cuius dilectione dubitare nec possum, nec debeo.

EPISTOLA XV.

Ildeberto Cenomannorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii minister indignus, diligere justitiam et odio habere iniquitatem.

Multoties apud vos conquesti, adhuc conquerimur de comitissa Vindocinensi, quæ nobis ecclesiam de Saviniaco (222), et omnia quæ ibi habebamus, tam mobilia quam immobilia, nobis injuste abstulit, et violenter semper detinuit. Annonam nostram, quæ in ipsa ecclesia in arcis habebatur, arcis ipsis fractis rapuit, et impiis, quos secum habebat, distribuit. Archipresbyter vester (223) quasi ex vestra parte nobis dixit, ut in curiam vestram iremus, et

(218) *Castrum Ledæ.* Oppidum in finibus Turonum et Cenomannorum, sed in horum pago, ac diocesi. Castrum Lidi appellat vetus historia Vitæ Ildeberti, quem eo se recepisse narrat post captam urbem ab Henrico rege Anglorum. Ledam ergo fluvium dicit, qui aliis Lidus, vel Ledus, ut Sidonio in panegyrico Majoriani.

(219) *Usque ad Carcerem.* Oppidi nomen, de quo epist. 16 et 27 hujus libri.

(220) *Illicitæ electioni,* Rainaldi Andegavensis, de qua dictum, epist. 11.

(221) *Captione Redonensis episcopi.* Marbodi; captus est a parte adversa, dum Rainaldi electioni inconsulto favet. Sic enim Rainaldo scribit, qui pessimam postea gratiam Marbodo reposuit: *Nam et carcerem et catenas, dum ad te in auspiciis tuæ illius electionis vocalus festino, tui causa passus sum, machinamento ejus, qui tibi nunc placet, Stephani, quasi tunc jam præsagiente, et præmanente fortuna, ut ab infauso capto desisterem.* Hujus sancti præsulis egregias virtutes, præter Ulgerium, qui ejus scripsit epitaphium, his versibus complexus est Rivallonus archidiaconus Redonensis:

A de his omnibus subiremus judicium. Quod magis ab ipso inventum esse credidimus quam a vobis mandatum, cum nec justum nec canonicum esse videatur, ut quisquam rebus exspoliatus, antequam investiatur, judicetur. Nec in hoc vos docere præsumimus, a quo semper doceri desideramus. In curiam etiam vestram libenter venissemus, si conductum possemus habere, quem a prædicto clerico vestro quærivimus. Plures enim sustinemus inimicos, non quia velimus quæ sua sunt auferre, sed quia nolumus eis conferre quæ possidemus. Otricus de 128 Sancto Karileffo (224) et milites sui multum de nostro nobis abstulerunt; unde vos eis divinum officium interdixisse audivimus. Sed quomodo postea fuerint absoluti, ignoramus, quia de his quæ perdidimus, nihil penitus recuperare potnimus. Hoc etiam, salva vestra reverentia, veraciter dicimus, quod postquam, ut credimus, disponente Deo episcopus factus estis, in episcopatu vestro plusquam ducentas libratas amisimus, nec deinceps quod viginti solidos valeat per justitiam vestram consecuti sumus. Hoc tamen non aliter quam vobis serviendo, et vos diligendo peccavimus. Sed forsitan ita amicos vestros beare nostis. Quod si ita est, novum genus beatitudinis invenistis. Hac siquidem beatitudine nec vos, nec amicos nostros beare didicimus, nec sic a vobis beari desideramus. Valet; et quoniam meliora sunt vulnera diligentis quam obedientis oscula fraudulenta (Prov. xxvii, 6), ad mentem revocate.

EPISTOLA XVI.

Ildeberto Cenomannorum episcopo Goffridus, Vindocinensis monasterii servus, salutem.

Justitiam in curia vestra obtulit nobis, et adhuc offert comitissa, sicut ipse mandastis. Qua de re visum est quod ejus injustitiam magna ex parte defenditis, cum neutrum verum sit, nisi quia vos hoc verum esse perhibetis. Nondum enim vidimus vel audivimus aliquem ex parte comitissæ illius nobis 129 justitiam offerentem. Hoc tantum novimus quod archipresbyter vester Petrus ex parte vestra nuntiavit, quod de illa nobis justitiam faceretis,

Reddidit ingenium sapientem, lingua disertum,

Mens memorem, vigilem sollicitudo gregis:

Ætas longa senem, jucundum gratia mortis

Ordo pontificem religioque sacrum:

Sobrietas parcum sibi, munificentia largum

Pauperibus, rectum regula justitiæ.

Illic basis Ecclesiæ pondus portabat, et idem

Mansuetudine bos et feritate leo.

Quia nimirum, ut scripsit Ulgerius in epitaphio:

Lentis erat placida, et rigidus tumidis.

(222) *Ecclesiam de Saviniaco.* Epist. 21, ecclesiam Sariniacensem.

(223) *Archipresbyter vester.* Petrus, epist. seq.

(224) *Otricus de S. Karileffo.* Nunc nomen familiæ, alias monasterii Anisoleensis, ut in litteris Theodorici episcopi: *Ebrardus abbas de S. Karileffo;* alias Castri, villa Cajani olim dicebatur in finibus Cenomannorum et Carnutum, ubi S. Carilefus ad Anisoleam fluvium, cœnobium Childberto rege condidit, et monasterio, Castro, Castrique domini nomen reliquit, S. Calesium hodie vocitant.

sed ubi vel quando, aut ignoravit dicere aut noluit. A Quod conductum quæsiuimus multum miramini; et certe vehementer mirandum esset, si non potius vestræ debilitati imputari posset quam nostræ formidini. Quis etenim potest in episcopatu vestro non timere vobis episcopante? Vos vidimus parochianos vestros metu devitare, et fugere velut hostes; puduitque videre. Si miramini, hoc utique mirari potestis quod nusquam securus præsumit cuiquam securitatem promittere. Non tunc personis nostris, sed equitaturis timebamus et famulis, de quibus si aliquid damnum incurrissemus, non plus justitiæ per vos nos habituros credidissimus quam de nostris aliis rebus habuimus. Mandastis ut, si in aliquo nobis defuistis, determinate vobis scriberemus, et supplere paratus eratis. In hoc prudenter estis locutus, si dicta factis non evacuatis. In quibus autem nobis defuistis, juxta rei veritatem melius determinare non possumus, quam si fateamur in omnibus, de quibus vos nunc usque rogavimus. Et idcirco vos tanquam promissionis et propositi, quod semel et iterum in capitulo nostro fecistis, oblitum miramur, et mirando dolemus. Hoc etiam tam subito a memoria vestra cecidisse non debuisset, cum quondam de Sigebranno apud comitem clamorem facturus Vindocinum venissetis; **130** quod comitem et comitissam contra nos pro vobis ad iram concitavimus, eorum inimicitias incurrere pro amore vestro minime recusantes. Tunc propter vos offendimus comitissam, de qua, et propter quam nunc, sed immerito, distulistis nobis, et adhuc differtis justitiam. In libro canonum de Grato episcopo (225) mentionem factam audivimus, sed quis tuerit ipse, penitus ignoramus. Ingratus vero episcopus quis sit, vel unde sit, quid valeat, qualiter vivat, ipso seipsum revelante, occultare non possumus. Si vos quoquo modo gravat quod diximus, non nobis, sed vobis imputetis qui prius contra nos indisciplina verba profudistis, non quidem æquitatis censura, sed amore mulieris. Domine episcope, meminisse debuissetis, quoniam multum vos dileximus, multum vobis servivimus, multum in futuro servituri erimus. Bene, in quantum potuimus, vobis cantavimus, et, ut nobis saltaretis, expectabamus. Sed dum expectaremus, quatenus juxta cantilenam

(225) *De Grato episcopo.* Mirum est ignorari potuisse a Goffrido Gratum episcopum fuisse Carthaginiensem, cum docere id potuerit non modo Carthaginiense concilium primum cui præfuit, verum etiam Sardicense, cui subscripsit, sed nimirum in libro canonum, ubi Grati episcopi nomen præfixum viderat, civitatis nomen cui præerat non legebatur.

(226) *Apud Montem-aureum.* Id oppidum infra Vindocinum situm est in altera Lidi ripa.

(227) *Apud Carcerem.* Infra Montem-aureum in læva ejusdem fluvii ripa, non procul a castro Lidi et Turonum finibus, Carcer Cenomanicæ diocesis castellum non ignobile, quod a Fulcone VI captum narrat Chronicum S. Albini anno 1004: *Post non multos igitur dies, inquit, dum Fulco comes quod volebat implere non posset, pacem cum filio suo Gaufrido Martello fecit, pariterque sequenti anno castellum*

nostram saltum ipse daretis, amaritudines quas iam sub ironica locutione conscriptas, contra nos direxistis. Nunc vos erga nos veraciter agnovimus pigrum, contra nos factis et dictis velocem et primum. Unde fraternitate qua jungimur vos rogamus, et rogando monemus, ut quod minus justitiæ et dilectionis nostro et vestro monasterio exhibuistis, sub celeritate emendare curetis. Non est nobis necessarium, nec vobis utile, propter injustam jam dictæ feminæ causam, a charitate, **131** qua vos pure semper dileximus, separari. De illa siquidem justitiam accipere in curia vestra parati fuimus, et sumus; et apud Montem-aureum (226), vel apud Carcerem (227), seu apud Seusam (228) ob hoc vobis obviam ibimus. Cenomannum vero ire nec possumus, nec volumus, quia vos gravare timemus et olim nobis mandastis, ne ad vos cum turba famulorum veniremus. Sed, credite, mihi non tam mirum existit, si ibi, ubi nemo tutus esse potest, quæsiuimus conductum, quam mirandum foret si tam longa terræ spatia transissemus sine consortio famulorum. Hilgote et Vulgrino, de quibus nobis scripsistis, justitiam exsequi volumus, et ab ipsis idem accipere desideramus. Valet. Joannem cæmentarium (229), monachum nostrum, quem vobiscum habetis, propter iniquitatem suam a nobis excommunicatum indubitanter agnoscite.

EPISTOLA XVII.

Ildeberto bonæ vitæ episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, salutem.

C Hamelinum de Monte-aureo (230) propter malæ quæ nobis fecerat, a vobis et a legato (231) Romanæ Ecclesiæ excommunicatum, nulla tamen nobis facta satisfactione absolutum audivimus et scimus. Unde bonitati vestræ diligenter supplicamus, ut, aut ea quæ nobis abstulit sub celeritate restituat, aut excommunicationi, quam evasisse illicite **132** videtur, iterum subiaceat, ne, quod in eum a vobis, et a vicario sedis apostolicæ actum dignoscitur, irritum fiat.

EPISTOLA XVIII.

Ildeberto vitæ laudabilis episcopo, suo in Christo dilecto Patri, Goffridus Vindocinensis monasterii servorum minimus, beate vivere semper, nec omni spiritui credere.

D Didicistis, sicut nobis mandastis, quod propterea

Carceris ceperunt, et Toarcium magnum et nobilissimum castellum concremaverunt. Chartram hodie appellant, quod vernacula majorum lingua Carcerem sonat. Itaque ut Parisii S. Dionysii de Chartra ædem vocant, ubi carcer illi fuit: sic indigenæ Chartram, aut S. Vincentium de Chartra castellum id dicunt, quod Carcer est Goffrido.

(228) *Apud Seusam.* Nomen hactenus retinet cum titulo comitatus in pago Cenomanico ad Sartam fluvium, qui et ipsam Cenomannorum principem urbem præterfluit.

(229) *Joannem Cæmentarium.* Epist. 25.

(230) *Hamelinum de Monte-aureo.* Hic familiæ nomen, non patriæ, ut et lib. 1, epist. 19. Petrus de Monte-aureo, de Hamelino iterum epist. sequenti.

(231) *Et a legato.* Girardo Engolismensi.

clerici vestri H. prohibitam sibi communionem reddiderunt, quia fratres nostri justitiam de eo recipere noluerunt. Hoc fratres veridica voce se fecisse abnegant, et quod nec justitia, nec justitiæ faciendæ securitas eis oblata fuerit, affirmant. Et ideo salva vestra pace dicimus, quod gravat nos, vos talia didicisse; contristat nos vos talia mandasse; conturbat nos funditus vos in his clericis vestris credidisse, quæ et nobis nostra differendo auferunt, et canonicis regulis contraria prorsus existunt. Habeturenim, ut ipse melius nostis, in decretis Patrum (252), sancitum, quatenus iudices Ecclesiæ summopere caveant, ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant. Et sicut accusatum, eo absente, non statim sequitur pœna damnationis, ita excommunicatus vel interdictus eo reclamante (233), qui ejus injuriam sustinuit, consequi non debet remedium absolutiōis. Quæ cum ita sint, miramur vehementer, qua ratione H. absolutus **133** dicitur, contra quem injuriæ nostræ adhuc clamant, et adhuc queruntur. Nec illud minus est mirandum, si quis illum conatur absolvere, vel absolutum jam habet, quem Romana Ecclesia vinculo excommunicationis tenet ligatum. Nec sub nomine justitiæ, quam obtulisse fertur, absolvi jure debuerat, vel induciari. Nam qui semel ab ecclesia jussu episcopi ejicitur, non jam contentione, seu qualibet occasione reconciliari permittitur, sed satisfactione. Hoc in Toletano concilio sic fuisse definitum, a vobis, ut credimus, non ignoratur. Hæc clericis dicta sufficiant, qui si bene Deum timuissent, ejus justitiam utroque pede claudicare minime fecissent. Vestræ autem religioni, optime præsul, tota devotione supplicamus, ut querimoniam nostræ finem imponatis, et justitiæ vitiatæ a clericis statim erigere diutius non differatis. Valete, et nobis servis vestris, ne sic omnia in diœcesi vestra perdamus periclitante justitia, pro Dei amore succurrite.

EPISTOLA XIX.

Domino suo et amico Ildeberto venerabili Cenomannensium episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, cum dilectione reverentiam.

Vitæ venerabilis præsul, cum Turonis vos et nos essemus, dixistis quod de comitissa Vindocinensi in uno de diebus **134** Paschali hebdomadæ nobis justitiam faceretis, ipsumque diem nobis ante significare promisistis. Et quia aut nolulistis facere, aut fortassis oblivioni tradidistis, adhuc vestræ dilectioni supplicamus diu desideratam justitiam, et promissum justitiæ diem diligenter requirentes. Valete; et festi-

(252) *In decretis Patrum.* Infra epist. 33, verba sunt Zephyrini papæ ad episcopos Galliæ, ut ei quidem tribuantur, III. q. 9 : *Caveant iudices Ecclesiæ, ne, absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit.*

(233) *Êo reclamante.* Hoc est, nisi adversæ parti satisfecerit. Unde et lib. 1, epist. 30, pari expostulatione apud Radulfum Turonensem conquestus est, quod Harduinum de Malliaco absque præcedente satisfactione absolverit. Ivo, epist. 38 : *Quos sine ea*

anxanter atque veraciter voluntatem vestram nobis rescribite.

EPISTOLA XX.

Ildeberto vitæ laudabilis episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, salutem cum puræ dilectionis obsequio.

Formatæ et formosæ litteræ prudentiæ vestræ ad nos usque venerunt; quæ et mentem nostram pro causa quam nostis non mediocriter perturbatam modulatione suæ citharæ mitigaverunt, et quibus oculus noster penitus obtundebatur, manu suæ lenitatis lacrymas detererunt. Et quia nobis optime cantare nunc tandem incœpistis, si perseveraveritis usque in finem negotii, nos non ingratos saltatores habebitis.

135 EPISTOLA XXI.

Ildeberto prudenti ac simplici Cenomannorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, salutem cum puræ dilectionis obsequio.

Comitissa Vindocinensis, licet modo aliud dicat, ecclesiam Saviniacensem (234), et quidquid monasterio nostro abstulerat, nobis reddidit in præsentia cardinalis. Quod humilitas nostra comprobare minime recusasset, si Romanæ Ecclesiæ testimonium non præcessisset, cujus testimonio aliquid addere temerarium est, et contradicere criminis. Unde cavendum est vobis, venerande præsul, ne fenina decipiat vestram simplicitatem, et compellat vos agere contra Romanam Ecclesiam vestram matrem. Usitatus est valde ad decipiendum sexus feminens. C. Sexus enim iste sua suasionem decepit hominem primum, suaque interrogatione circumscriptis apostolum Petrum. Illum ad prævaricandum impulit; hunc compulit ad negandum. Hic itaque sexus more ancillæ ostiarie gerens officium, omnes quos illicet, aut excludit a vita, sicut Petrum a Christo; aut includit in mortem, sicut Adam in paradiso. Hæc ideo vestræ dilectioni scripsimus, quatenus de ruinis aliorum cautelæ melioris vobis sumatis exemplum. Quod si magis ruina placet quam cautela et retractare velitis quod fecit Romana Ecclesia, licet inviti et **136** multum coacti faciamus, Romanam audientiam, cujus roboramur auctoritate, appellamus.

EPISTOLA XXII.

Ildeberto venerabili Cenomannorum episcopo, Goffridus dictus Vindocinensis abbas, salutem et dilectionem.

Termino quem significastis, conspectui vestro presentabimur, si interim vitam et sanitatem nobis

satisfactione reconciliare non valeo, et excommunicatos in hostem mittere non debeo.

(234) *Ecclesiam Saviniacensem.* Ecclesiam de Saviniaco dixit epist. 15, cujus archipresbyter Petrus epist. 16, et in scriniis S. Alhini, Durandus item presbyter de Saviniaco, Heliæ Cenomannorum comitis, id est Goffridi nostri temporibus. Abest autem Saviniacus pagi Vindocino, qua ad Cenomannos itur, leucas fere VII.

concesserit Deus. Nostræ tamen parvitati satis inconveniens esse videtur quod minus vicario Romanæ Ecclesiæ credi debeat quam verbis comitissæ, et propter sexum femineum hominem tantæ auctoritatis habere suspectum.

EPISTOLA XXIII.

Charissimo domino suo et viscerali amico Ildeberto venerabilis vitæ episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, quidquid potest obsequii et amoris.

Quia nobis quod promisistis minime facere potuistis, vos apud nos, sicut rogastis, excusatum habemus. Nec propterea apud Deum vos accusare possumus, vel debemus, apud quem si etiam in cæteris rebus illum offendistis, si non quantis debemus, saltem quibus possumus, orationibus excusamus. De vestra charitate et humilitate adhuc præsumentes, iterum supplicamus vobis, ne nostram **137** petitionem, et vestram promissionem amplius qualibet occasione implere differatis, sed veniat Lavarzinum (235), quod optamus, facturus sicut ante proposuistis, et in (236) qua hebdomada Junii jejunia sitis celebraturus, nobis notificare curetis.

EPISTOLA XXIV.

Dilectissimo Patri Ildeberto venerabili Cenomanorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, cum dilectione salutem.

Significastis nobis (237) Joannem monachum Hierusalem rediisse. Satis melius sibi esset in monasterio suo bene vixisse. Non omnes qui terrestrem Hierusalem viderunt, sed qui bene egerunt, Hierusalem quæ in cælis est habere meruerunt. Quod ad vos declinavit, nobis minime displicisset, si ad nos venisset prius, sicut debuisset. Quod ex nostra licentia eum requiritis vobiscum habitare, non est hoc animæ suæ consulere, sed nocere. Monasterio etenim suo, a quo per inobedientiam discessit, regulari satisfactione reconciliari prius debet, quam vestra sit vel alicujus catholici dignus communione. Veniat itaque ad monasterium suum, et se minus perfecte

(235) *Lavarzinum.* Lavarzinense Castrum in Vita Ildeberti, cui patria fuit Lavarzinum, sive ut hodie loquuntur Lavardinum, Monti-aureo in adversa ripa fluitimum.

(236) *Qua Hebdomada Junii.* Hinc apparet, jejunii æstivi ante illa tempora statim ac definitam sedem non fuisse. Quod sane verum est. Nam in concilio Arvernensi cap. 27 eorum, quæ collegit Lambertus episcopus Atrebatensis, decretum constat *ut semper fiat jejunium veris in prima hebdomada Quadragesimæ. Jejunium vero æstatis, infra hebdomadam Pentecostes.* Et apud Bertoldum in appendice ad Hermannum Gebehardus episcopus legatus sedis apostolicæ idem statuit in synodo, quam Constantiæ habuit anno 1094 exemplum ut reor secutus Greg. VII, quem primum hujus decreti auctorem facit Micrologus. Quam vero incerta et anceps antea res fuerit, testatur synodus Salegunstadiensis, cum incertum jejunium Quatuor Temporum vocat. Et mira prorsus per gentes et ætates varietas fuit. Nam ut de æstiva tantum Junii mensis jejunio dicam, etsi receptum fuerat a plerisque, ut secunda ejus mensis hebdomada celebraretur; quod ex synodo Moguntina

egisse consteatur et de sua Imperfectione non pœnam, sed medicinam consequatur, et quidquid deinceps sanctitas vestra a nobis petierit, nostra humilitas prosequetur. Non timeat ille venire; non trepidet, ubi non est timor **138**, timore; vulneratum utique curare nos decet, non vulnera augmentare, quia Pastor summus lassam ovem portasse legitur, non abjecisse. Cujus infirmitati in tantum compassus est ut infirmus ipse fieri mallet quam ejus infirmitatem pietatis remedio non sanaret. Si vero nobis eum diligentibus non acquiescit, si oblata sibi et sæpe exhibita paternæ dilectionis remedia refugit, si maternæ dulcedinis viscera contemnit, eum sicut sacrilegum excommunicamus, donec regulariter satisficiat, in quantum regula ipsa docet et præcipit.

EPISTOLA XXV.

Charissimo domino et amico Ildeberto honorabili Cenomanorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii amicorum servus, salutem et dilectionem.

Joannem cæmentarium esse monachum Ecclesiæ nostræ, et ab ipsa Ecclesia sæpius per inobedientiam recessisse, firmissime scitis, et nullatenus dubitatis. Eum tamen, contra suæ professionis fidem et nostram voluntatem, diu retinistis et adhuc retinetis, illius, ut videtur, salutis contemptor, et vestræ oblitus promissionis. Promisistis enim quando novissime nobiscum locutus fuistis, quod illum ad monasterium suum sub celeritate remitteretis. Et quia nec a vobis missus, nec a sua iniquitate permissus, nondum venire voluit, illum jam admonitum, iterum admonemus, et monendo rogamus, ut qui a nobis recessit **139** inobedienter, ad nos usque ad proximam Dominicam veniat obediturus regulariter et suscipiendus misericorditer. Quod si qualibet occasione distulerit, eum, donec respiscat, ita excommunicamus ut nec communionem percipiat vivus, nec sepulturam defunctus. Vobis autem charissimo domino nostro et amico supplicando mandamus ut quem vestræ petitioni ad tempus concessimus, cha-

anni 815 excerptum legimus lib. v, capitul. c. 86, et in synodo Rothomagensi Joannis archiepiscopi anno 1072; in ipsius tamen hebdomadis designatione non idem omnium sensus et mos fuit, cum alii a feria iv rationem inirent, quod præcipit synodus Salegunstadiensis; alii a Sabbato, quod faciendum docet Berno abbas Augiensis. Fuerunt præterea qui, si quando venerat ut secundum Junii Sabbatum in vigiliam Pentecostes incideret, illa ipsa nihilominus hebdomada jejunium observarent; nonnullis tum prævertere, atque in antecedentem hebdomadam jejunium revocare placuit; alii contra in sequentem (quam hodie sequimur) rejicere maluerunt. Nec minor fere in verno, hibernoque jejunio diversitas. Hoc igitur quamvis in re non magna discidium ab Ecclesia tolli, et communem omnibus legem dari intererat, quam sancitam diximus in synodo Arvernensi. Sed non ubique statim obtinuit. Adeo difficile est plerisque antiquos mores, ritusque vel melioribus mutare. Propterea Goffridus tanquam in re adhuc incerta Ildebertum interrogat.

(237) *Joannem monachum.* Cæmentarium, epist. seq. 29 et 30.

ritalis gratia, eum nobis diutius non denegat vestra prudentia

EPISTOLA XXVI.

Dilecto in Christo Patri et domino Ildeberto Cenomannorum episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, veritatem diligere, et quidquid est veritati contrarium odio habere.

Sagitta, quæ quasi a Turono (238) contra nos missa est, ex qua pharetra processit, satis cognovimus; non enim versutias hominum ignoramus. Nulla siquidem ratione vel auctoritate vobis potuit prohiberi ut bonum, quod gratia dilectionis penes centies promiseratis, nobis debuisset negari. Defuit plane auctoritas; sed, si unquam affuit vobis, est immutata voluntas. Promissionem tamen vestram veritatis affectus commendare debuisset, non quælibet impedire dolositas. Illud etiam vestræ bonitati nec debemus, nec possumus occultare, quod excellentiæ pontificali 140 minime videtur expedire, amicum scilicet incassum fatigare, et decipere credulum, qui se suæque omnia commiserat fidei vestræ. Valet; et quod minus erga amicum, amicum dico non quælibet, sed vobis in omnibus fidum, et contra illum amplius sinistro consilio fecistis, sicut vitare debuissetis, ita studeatis corrigere.

EPISTOLA XXVII.

Ildeberto Cenomannorum episcopo honorabilis vitæ viro, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, ubi non est timor, non timere, nec qualibet suasionem minus Deo quam hominibus obedire.

Litteras, quas clerici Turonenses (239) vobis miserunt, nobis misistis, in quibus altitudinem ordinis vestri subjectionis vinculis alligantes, mandarunt, ne in castro Carceris apud ecclesiam S. Nicolai (240) cœmeterium faceretis. Hoc totum ad depressionem vestræ dignitatis, et ad injuriam Cenomannensis Ecclesiæ dignoscitur præsumptum, quia episcopum in aliquo subjectum clericis nulla patitur regula Scripturarum. Quo igitur adipe iniquitatis præsumpserunt episcopum sibi inordinate subji-

(238) *Sagitta quæ quasi a Turono.* Litteræ clericorum Turoniensium ad Ildebertum, de quibus epist. seq.

(239) *Clerici Turonenses.* Metropolitanæ Ecclesiæ S. Gatiani.

(240) *Ecclesiam S. Nicolai.* In privilegiis Innocentii III, et Joann. Castri carceris Ecclesiæ tres numerantur, quas Goffridi de Meluana illustris viri consensu cœnobio Vindocinensi concessisse dicitur Ildebertus. Easdem recenset Guido episcopus Ildeberti successor in litteris quibus Fromundo abbati Ecclesiæ omnes confirmat, quas in episcopatu Cenomannico possidebat. *Ecclesiæ, inquit, de carcere, capella scilicet S. Mariæ, capella S. Vincentii, et capella S. Nicolai sub perpetuo anathemate prohibentes, ne infra Banleugam ejusdem castri ecclesia vel capella construat sine licentia Vindocinensis capituli.*

(241) *Etiamsi aliter ageret.* Aliter agere trita Goffridi significatione est male et perverse agere, turpiter et inoecore. Sic enim usurpavit lib. I, epist. 7, lib. II, epist. 7 et 8; et hoc libro, 41: *Rogamus ut quod aliter actum est corrigatis.* lib. IV, epist. 12. Item 47: *Aliquid aliter agere esse humanæ perfectio-*

cere, quem in nullo, etiam si aliter egisset (241), redarguere debuissent, nisi dissentiret a catholica fide. Archiepiscopus (242) 141 eorum magister si adesset, nulla divina lege, quod a vobis juste fieri precabamur, potuisset prohibere; quod si præsumpsisset, vestrum non esset ei super hoc obedire. Præfato quidem obediendum est, non tamen in omnibus, quæ ipse suggerit, sed in his tantum quæ Deus præcipit. Nam si quid contra constitutionem Dei, vel Patrum, prælati præcipiunt, statim auctoritatem præcipiendi amittunt, et in illa re nullatenus est eis obediendum, exemplo videlicet apostolorum. Ipsi certe a bono Magistro formam acceperunt obedientiæ; in qua eis de Scribis et Phariseis dictum est: *Quæcumque dixerint vobis, servate et facite* (Math. XXIII, 3). Sed cum illis præcipientibus, ne in nomine Jesu loquerentur, postea audierunt quod sibi sub nomine obedientiæ fallaciter imperatum fuerat, sapienter vitaverunt dicentes: *Oportet obedire Deo magis quam hominibus* (Act. V, 29) Hanc lineam obedientiæ si tenere vobis placuisset, promissionem utique vestram veritatis dedicasset effectus (243), et quid contra vos archiepiscopus propter hoc rationabiliter diceret, non haberet. Si vero contra doctrinam apostolorum, quibus ipse non est melior, ira, vel odio, seu qualibet mentis tempestate simplicitatem vestram inquietare voluisset, evangelicæ auctoritatis testimonia vobis essent in adiutorium, et contra illum jacularentur ad sempiternum ejus opprobrium. Litteræ, quas (244) vobis ante istas misimus, mansuetudinem vestram aliquantulum turbaverunt, sicut audivimus: unde eas misisse eos poenitet, fatemurque errasse. Sed nimio labore fatigati et immoderata spiritus agitati procella, contra tot reluctantium fluctuum impetus navem nostræ rationis gubernare 142 nequivimus. Valet, et bonum quod inordinato timore dimisistis, charitate, quæ foras mittit timorem (I Joan IV, 18), perſeicte.

EPISTOLA XXVIII.

Charissimo domino suo et præcordiali amico Ilde-
nis: et quod aliter actum est nolle corrigere diaboli præ-
sumptionis: et lib. V, epist. 22. Legerat nimirum in S. Benedicti Regula, cap. 4: Præceptis abbatis in omnibus obedire, etiamsi ipse aliter, quod absit!
agat. Quæ eadem verba, sed de episcopis scripta, leguntur in epist. 1 Clementis ad Jacobum, Ruino interprete.

(242) *Archiepiscopus.* Radulfus, ad quem lib. I, epist. 30.

(243) *Promissionem dedicasset effectus* Epist. præcedente, *promissionem tamen vestram veritatis effectus commendare debuisset*, id est probare. Tunc enim approbantur promissa, cum præstantur. Sæpe ludit in hoc verbo Tertullianus; De Monogamia: *At ubi primum scelus homicidium in fratricidio dedicatum est; De poenitentia: Jam inde in semetipso poenitentiam dedicavit.* Et in Apologetico Neronem damnationis nostræ dedicatorem vocat, hoc est primum auctorem persecutionis. Dedicare in his locis Tertulliani est auspicari, rem novam exhibere. At Goffrido, exsequi et perficere. Quia nimirum et nona dedicantur, et dedicari nisi perfecta non solent.

(244) *Litteras quas vobis.* Epist. 26.

berto ritæ laudabilis episcopo, fr. Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilectionem et totius dilectionis servitatem.

Notis, dilectissime Pater, quod monasterium nostrum patrimonium B. Petri sit, et ejus alodium, et res ad ipsum pertinentes, ubicunque sint, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ positæ sint defensione. Unde benignæ paternitati vestræ humiliter supplicamus quatenus et pro B. Petri dilectione, et pro nostra humilitate de Petro de Caortiis (245), et de castello in quo habitat, nobis justitiam faciatis; qui quemdam monachum nostrum de equo suo prostravit turpiter, et ei unum servum nostrum et duos asinos injuste abstulit, et adhuc eos detinet violenter. Valete.

EPISTOLA XXIX.

Domno Ildeberto honorabilis vitæ pontifici, charissimo domino et Patri, fr. Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, quidquid potest mandari, et haberi salubrius.

Noverit, optime Pater, vestra dilectio, Joannem Cæmentarium monachum nostrum 143, qui nostra licentia usque hodie vobiscum mansit, a nobis multoties esse vocatum, ut ad nos veniret, et se quidem multoties promisit venturum, nec venit, timens fortassi ne rediret. Nunc autem a vestra discretionem nostra humilitas eum reposit, quem pro vestra necessitate vobis ad horam nostra charitas commendavit. Quod si usque ad quintam feriam, nisi gravi corporis infirmitate detentus, ad nos non venerit, indubitanter agnoscat quia in eum faciemus quod in illum fieri debet qui et proprii loci deseruit obedientiam et suæ professionis fidem irritam fecit.

EPISTOLA XXX.

Omnibus episcopis, abbatibus et universis sanctæ Ecclesiæ filiis, præcipue tamen domno Ildeberto, discreto et venerabili Cenomannensi episcopo, frat. Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, diligere quod Deus diligit, et odio habere quod odit.

Joannem Cæmentarium monachum quidem (246), sed non habentem charitatis cæmentum, quoniam proprii loci deseruit obedientiam, et suæ professionis fidem irritam fecit, et multoties admonitus et longo tempore expectamus, quod deliquerat emendare neglexit et negligit, a nobis noveritis excommunicatum, et a corpore sanctæ Ecclesiæ separatum, in quantum regula sancta docet et præcipit. Unde omnes Christianos in Christum credentes, qui 144 neminem extra catholicæ et apostolicæ Ec-

clesiæ unitatem vovit, humiliter rogamus et obtestamur ut ab hujus excommunicati consortio se abstineant, ne ejus, quod absit! fœda et nimium sordida participatione maculentur et pereant. Memorato autem honorabili viro Cenomanensi, episcopo diligenter supplicamus ut, non solum a communione nequam illius, quem ei pro Ecclesiæ suæ necessitate ad horam commendavimus, se abstineat, sed, quod jam se facturum promisit, nobis reddere studeat commendatum.

EPISTOLA XXXI.

Ranulfo beatæ vitæ episcopo (247), Goffridus Vindocinensis monasterii inutilis servus, et fratres sibi commissi, cum dilectione reverentiam.

Satis notum vobis esse scimus, quod consilio vestro et admonitione, cum Eblone (248) et ejus uxore pacem fecerimus. Hoc etiam qualiter factum fuerit, vos minime latere cognoscimus; quem nimirum hujus facti mediatorem pariter et laudatorem habuimus, et per cujus manum hoc ipsum fieri et firmari decrevimus, hac conditione scilicet et intentione, ut si quis in posterum quod in vestri præsentia factum fuerat violare præsumeret, vestra auctoritate a sancta Ecclesia alienus, donec resipisceret, haberetur; quod totum ecclesiastica censura continere videtur. In sacris enim canonibus reperitur ut qui rem quamlibet 145 in præsentia episcopi sui juste dispositam quassare tentaverit, semel, secundoque communitus, si emendare contempserit, ab ipso episcopo excommunicetur, cujus præsentiam irritam facere præsumperit. Hinc itaque facile advertere potestis quid contra Juetam et Isembertum, et homines eorum agere debeat. Eblo quidem et nunc dicta ejus uxor Jueta, nobis per fidem promiserunt, et vobis et nobis obsides super hoc tradiderunt quod Isembertus eorum filius, qui aberat, concederet pacem, quam ipsi in manu vestra firma-verunt. Quod quia facere distulit et adhuc differt, ei et ejus matri, quod dignum et justum fuit, divinum officium abstulistis, et litteris vestris nobis postea mandastis, ut de justitia, quam inceperatis, nihil penitus dubitarem; quod ad laudem vestræ dignitatis in multis locis jam prædicaveramus. Sed quia nunc vos Juetam absolvisse, in qua mali summa D tota consistit, fama referente sinistra, audivimus; si ita est, non mediocriter admirari et possumus et debemus, quippe cum de vestra constantia, et justitiæ integritate amplius dubitare potuerit nullus. Valete; et quod in causa nostra minus justitiæ peregristis, supplere rogamus vos non differatis. Non enim in-

(245) *Petro de Caortiis.* Lib. v, epist. 12. Hugo Caorcicus.

(246) *Joannem Cæmentarium monachum quidem.* Fugitivus hic monachus a Goffrido sæpe frustra revocatus, ob artis suæ utilitatem ab Ildeberto retinebatur, ut questus est lib. 1, epist. 3, ad Paschalem. Verisimile est post excommunicationem redditum monasterio fuisse, et deprecatoria quæpiam epist. commendatum, qualis est 23 inter epistolas Ildeberti quam libenter huc transferrem, nisi mona-

chi nomen, pro quo intercedit, aliud fuisse primi apicis nota indicaret.

(247) *Ranulfo episcopo.* Sanctonensi, Bosonis successori. Hujus auspiciis episcopatus in veteri Chronico Vineti conjiciuntur in annum 1083. Synodo Arvernica interfuit, ut testantur litteræ Urbani et Paschalis, quas produximus ad lib. II, epist. 26 et 12 hujus: sequenti anno Urbanum Santonus venientem excepit Ildibus Aprilis.

(248) *Cum Eblone.* Lib. 1, epist. 1

gratis amicis adiutorium vestrum, Deo suffragante, A præbebitis.

146 EPISTOLA XXXII.

Ranulfo honorandæ vitæ episcopo charissimo domino suo et præcordiali amico, Goffridus Vindocinensis monasterii serrus, salutem et reverentiam.

Illud quod quasi pro concordia Goffridus Tauniacensis (249) se nobis obtulisse asserit, nunquam mihi placuit, nec placet, nec in æternum placebit. Cæterum quod consilio vestro se satisfactorum nobis promittit, satis laudamus; sed verendum vobis est ne sub hac humilitatis specie simplicitatem vestram decipiat: quod et nos non mediocriter formidamus. Rogamus igitur sanctitatem vestram, et rogando monemus, ne a vobis inducias habeat, nisi prius vos bene securum fecerit, quod secundum B domini papæ decretum nobis satisfaciendo obediat.

EPISTOLA XXXIII.

Ranulfo venerabili episcopo, Goffridus B. Petri alodiarius, prudenter et simpliciter in omnibus agere.

Litteras a vobis directas suscepimus, quas vestras esse minime credidissimus, nisi eas sigillo vestro sigillatas vidissemus. Ibi quidem continetur, vos de rebus monasterii nostri, alodii videlicet B. Petri, diffinire cœpisse, et quibusdam insperatis adversariis nostris, nobis absentibus, imo nescientibus, diffinitionis 147 diem dedisse. Quod, salva pace vestra, dicimus nec justum fuisse, nec canonicum. In decretis utique Romanorum pontificum præcipitur ne iudices Ecclesiæ sententiam proferant absente eo (250) cujus causa ventilatur. Quod si objicitis quia per fratres nostros qui aderant nos monuistis, ad hæc, optime præsul, non magis humiliter quam veraciter respondeamus quoniam nec vestrum erat sic nos per eos monere, nec eorum, quod sapienter vitaverunt, hanc vestram monitionem suscipere. Monitio namque (251) hujusmodi, quod vos ignorare non credimus, non per eos qui impetuntur, sed per eos qui impetunt, sive per alios iudicis legatos debet fieri. Impetiti autem si legationem contra se susciperent, quasi cultrum, quo jugularentur, secum portarent. Si quis aliter sentire voluerit, ecclesiastica sibi deerit auctoritas, et erit pro ratione voluntas. De vobis, charissimo Pater, vehementer miramur, qui privilegia Romanæ Ecclesiæ, quæ habemus, et vidistis sæpe et legistis; et hæc omnia, D pro quibus adversarii nostri contra nos clamant, modo apostolicæ virtutis monasterio nostro indissolubiliter esse firmata, legendo invenistis. In quibus

(249) *Goffridus Tauniacensis.* Tauniacus duplex in Santonis prælabentium fluviorum nominibus distinguuntur; nam altera Carantoni dicitur, altera Vultonnæ.

(250) *Absente eo.* Supra epist. 28.

(251) *Monitio namque.* Judiciæ vocatio. lib. II, epist. 29.

(252) *Definitum vel distractum.* Privilegium Gregorii VII: Si quis vero contra illum B. Petri locum pro aliquibus rebus causari voluerit, non ei abbas vel fratres respondeant, antequam Romanum pontificem

etiam scriptum scitis, si oblivioni non tradidistis, quia quidquid de rebus monasterii nostri sine iudicio et voluntate Romani pontificis definitum, vel distractum (252) fuerit, irritum manebit et vacuum, et qui definire tentaverit, 148 potestatis, honorisque sui dignitate privabitur, spe recuperationis sublata. Nos tamen, quia vestri debitores charitate sumus, reverendo conspectui vestro tempore competentem diligenter præsentabimur, ibi de prædictis adversariis justitiam accepturi et executuri, quantum debebimus. Tempus vero et diem per fratres, qui ad festum sanctæ Trinitatis venerint, accepto cum eis consilio, vobis mandabimus. Quod si hæc displicent, quæ minime displicere debent, domini papæ audentiam appellamus, cujus gratia et auctoritate firmiter stantes, neminem timemus quem non diligimus. Valete in Domino, Pater sancte.

EPISTOLA XXXIV.

Ranulfo Santonensium venerabili episcopo, domino suo et præcordiali amico, Goffridus B. Petri alodiarius, æquitatem diligere, et odio habere iniquitatem.

Terminum quem mandastis gratanter suscepimus, si tamen interim ex integro, sicut jus ecclesiasticum exigit, investiti fuerimus. In decretis enim Romanorum pontificum legimus quod nemo ad provincialem, sive ad generalem synodum (253) vocari debet, vel in aliquo iudicari exspoliatus. Et si contra hæc, vobis consentiente, nos deinvestire et exspoliare quisquam tentaverit, adversus consentientem pariter et tentatoris præsumptionem, domini papæ audentiam appellamus, cujus speciales filii sumus. Valete; et ne talia fieri permittatis, pro quibus intolerabilis 149 labor vobis nascatur, quod non optamus, optime præsul, providere debetis.

EPISTOLA XXXV.

Ranulfo honestæ vitæ episcopo, Goffridus ejus præcordialis amicus, constanter in omnibus operari.

Judicium, quod vos et nos vobiscum fecimus, animos æmulorum nostrorum vehementer commovit, adeo, uti n illi relatum est, quod ad eum, qui sinistra semper graditur via, vox eorum rauca pervenerit. Quorum latrantia ora veritate sanctorum canonum et potestis Dei gratia, et debetis obstruere, et in D rebelles illos censuram ecclesiasticæ disciplinæ totis viribus exercere, ut vel sic cognoscant quam grave sit episcopo suo juste iudicanti non obedire. Auctoritate namque Toletani concilii (254), illorum importuna lingua refrenatur, cum dicitur: *Quia cleri-*

consulant, quia quidquid sine nostro vel successorum nostrorum iudicio definitum sive distractum fuerit, irritum erit. Item Urbani II, 1099.

(253) *Nemo ad synodum.* Eusebius papa in epistola ad Alexandrinos et Ægyptios de episcopis exspoliatis: *Quos sciat, inquit, nec ad synodum provincialem, nec ad generalem posse vocari, nec in aliquo iudicari, antequam cuncta, quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur.* Lib. II, epist. 29; lib. IV, epist. 12.

(254) *Toletani concilii.* IV, can. 48.

cum sive monachum aut paterna devotio, aut spontanea professio facit. Quidquid horum fuerit, alligatum tenebit. Michaellem vero, non dico obedientem archangelum, sed illum inobedientem clericum, Antiocheum (255) his verbis damnat Concilium: Si quislibet de clero episcopum proprium contempserit, vel ei obedire noluerit, hic omnino damnetur, nec ultra remedium consequatur. Quod si Ecclesiam conturbare, vel sollicitare nititur, per potestates externas ut seditiosus opprimatur. Iterum contra archiepiscopum (256), qui in parœcia vestra, vobis inconsulto, multa jam egit, et adhuc agere conatur, ex phœtra Julii papæ (257) sagitta 150 dirigitur hoc modo: Si quis metropolitanus episcopus, nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parœciam, sine consilio et voluntate omnium comprovincialium episcoporum, aliquando agere in provincia tentaverit, gradus sui periculo subiacebit, et quod egerit, irritum habeatur et vacuum.

EPISTOLA XXXVI.

Ranulfo Santonensi episcopo, et Petro archidiacono, dominis suis charissimis et præcordialibus amicis, Goffridus abbas, licet indignus, salutem et dilectionem.

Quod abbas sancti Joannis (258) cum sociis suis abbatibus testificatur, placitum (259) videlicet, quod in præsentia vestra facturi eramus, mea concessione ac consilio, donec Hispania rediret, fuisse dilatum, scitote penitus a veritate esse alienum. Cæterum, quod vestro iudicio se nobis facturum justitiam pollicetur, amicus vester qualiscunque toto corde amplectitur, si ejus promissio actione firmetur. Ad

(255) *Antiochenum. Canone 5: Si quis presbyter, aut diaconus, episcopum proprium contemnens se ab Ecclesia sequestravit, et seorsum colligans, altare constituit, et comonenti episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit, semel et iterum convocanti, hic damnetur omnino, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam conturbare et sollicitare persistat, tanquam seditiosus, per potestates externas opprimatur. Hic integer est canon adversus presbyteros ac diaconos, qui ab episcopis suis secessionem faciunt, et altaria sibi seorsum erigunt. Goffridus, aut si quis ante illum, ita contraxit ut clericos omnes, qui episcopis suis quaqua in re non obediunt, constringere videatur.*

(256) *Contra archiepiscopum. Burdigalensem Aquitanie, metropolitanum. Is erat hoc tempore, ut opinor, Arnaldus Amati successor.*

(257) *Julii papæ. Epist. I ad Orientales pro Athanasio, c. 23.*

(258) *Abbas. S. Joannis. Qui Angeriacensis lib. IV, epist. 3. Abbas de S. Joanne, lib. V, epist. 19; quæ ad hoc pertinet argumentum.*

(259) *Placitum. Lib. III, capitul. 83: Unusquisque comitum placitum suum habeat, et justitias faciat. Placitum dicebant iudicium, aut conventum iudicii causa. Unde et placitare lib. III, epist. 24. Nec iudicii modo; sed cujuslibet negotii causa conventus agerent, et conventiones ipsas, transactionesque rerum quarum causa convenerant, placita vocabant, ut placitum Tichense Caroli Calvi anno 877. Principum, apud Ivonem, epist. 28. Flodoardus in chronico, anno 853. Placitum concordie ac pactis rex et Hugo*

vos tamen, sicut mandastis, ad præsens venire non potero, multo renum dolore detentus, et inevitabili monasterii nostri necessitate occupatus. Sed cum corporis infirmitas, et monasterii nostri necessitas, Deo donante, transierit, benigno conspectui vestro servus vestræ sanctitatis presentabitur, de prædicto abbate tempore competenti justitiam accepturus, et quantum debet, diligenter exsecuturus. Si hæc refutatis, quæ canonicè minime refutare potestis, appello Romam cujus fultus auctoritate, nullius formido injuriam.

151 EPISTOLA XXXVII.

Ranulfo Santonensi episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, non omni vento agitari.

Fama referente sinistra, ad nos usque pervenit, quod de insula Flaici (260), de qua olim nos absentis et Romanam audientiam appellantis exinvestistis, et postea vestro et clericorum vestrorum iudicio re-vestistis, nunc iterum nos deinvestitos habetis. Si verum est, vehementer miramur, unde tantam potestatem accepistis, quod res Ecclesiæ Romanæ deputatas, de quibus nullus pontificum, nisi anathemate suscepto, quidquam subtrahere vel diffundere conceditur ita leviter nobis auferre, et quibus volueritis, conferre possitis. Altitudinem itaque vestram monendo rogamus, et rogando monemus, ut, juxta præceptum cardinalis, nos adhuc amicos vestros investiat, alioquin contra vos, sicut contra persecutorem nostrum, et privilegiorum Romanorum violatorem proclamabimus illud etiam, quod in Haimericò de Rancone (261) a vobis actum est, non tacentes. Haimericus siquidem propter multa mala, quæ nobis

mediante Quadragesima iniere Suessonis. Placitum venditionis, capitul. lib. III, 75. Concilium Friburgen-
sè, cap. 9: Cum episcopus episcopatum circum-
eundo placitum canonicè decreverit, populumque illo
invitaverit, et comes eadem die placitum cum populo
suum condixerit, et per bannum illuc venire præce-
perit, placitum comitis omnes postponent, et comes
ipse, idemque populus post episcopum festine pergunt,
scientes se non illic seditiosa contentione decertare,
sed pro fide catholica invigilare; non cumulum pe-
cuniarum, sed lucrum congregare animarum.

(260) *De insula Flaici. Insula est non maris aut fluminis, sed mediis olim ex paludibus eruta. Qui nunc etiam ejus situs cernitur non procul Surgeriis, quarum Ecclesiæ membrum est. In privilegio Urbani II, Romæ anno 1098: Ecclesia B. Mariæ de Surgeriis cum insula Flaici, quam a se prorsus erutam Hugo miles per manum Ranulfi Santonensis episcopi Vindocinensis cœnobio dereliquit.*

(261) *Haimericò de Rancone. Clara superioribus sæculis familia, ex qua huic cognominis alter Haimericus de Rancone foundationis Vindocinensis cœnobii litteris inter proceres subscripsit anno 1040. Item Gaufridus de Rancone Pictavensi regioni a Ludovico VII, rege, Aquitanie duce præpositus, cujus exstant ad Surgerium abbatem litteræ inter epistolæ Sugerii. Haimericus præterea Ranconensis his omnibus antiquioris, cruentique ejus interitus meminit vetus Chronicum Aeniari Engolismensis: Haimericus, inquit, princeps Ranconensis; contra Guillelmum Engolismæ comitem insurgens a Goffrido comitis filio ferro confossus occiditur.*

fecerat, a domino papa et a vobis fuerat excommunicatus, et in ipsa excommunicatione justo Dei iudicio peremptus est, et ideo merito exstitit a cœmeterio alienus. Postea vero precibus uxoris illius, et pretio, ut quidam dicunt, corruptus, excommunicato, excommunicatum illum sine satisfactione absolvens, communicastis, et presentibus fratribus nostris, per quos **152** injuriæ nostræ in auribus vestris resonabant, quæ adhuc resonare non cessant, corpus ejus sæpulturæ ipsemet tradidistis. Auctoritate tamen sanctorum canonum (**262**) firmiter tenemus, et nullatenus dubitamus, quia quibus vivis non communicamus, nec mortuis communicare debemus; et qui aliter fecerit, si laicus est, debet et ipse excommunicari; si clericus, cujuscunque dignitatis vel ordinis sit, debet penitus degradari. Valet, et quæ **B** dicta sunt sapienter advertite.

EPISTOLA XXXVIII.

Charissimo domino et præcordiali amico Petro honorabili Santonensium episcopo (**263**), *Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, orationum instantiam cum puræ dilectionis affectu.*

Absentes quidem corpore, sed præsentis mentis devotione, venerabilis Pater, pro beneficiis, quæ vobis sæpius exhibetis, vobis gratias reddimus, cujus charitatis ignem tanto erga nos ardentior esse cognovimus quanto, contra eos qui de vobis queruntur, vester constantior existit animus. Et quavis dignas meritis vestris grates non valeamus respondere, adhuc tamen de vestra bonitate non mediocriter præsumentes, humiliter rogamus ut quæ **C** in episcopatu vestro contra nos injuste fiunt, non

(**262**) *Auctoritate canonum.* Leo Rustico Narbonensi: *Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.* Innocentius III archiepiscopo Nidrosiensi, cap. 12 de sepulturis: *Sacris est canonibus institutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis, et ut careant ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab ecclesiastica unitate præcisi, nec in articulo mortis Ecclesie reconciliati fuerint.* Potest tamen in excommunicatione mortuis absolutio impetiri, et post absolutionem sepultura, *C.* A nobis, *de sentent. excommunicationis.*

(**263**) *Petro Santonensium episcopo.* Ranulphi successori.

(**264**) *Guillelmus Oleronis præpositus.* Hujus atque HaimERICI fratris iterum sit mentio lib. v, epist. 21. Olero, sive, ut loquitur Sidonius, Olario insula est Oceani Santonici. De qua dictum etiam lib. 1, epist. 25. Uliarius Plinio.

(**265**) *Rainaldum Chemellum.* Rainaldum Chemelli dixit lib. 1, epist. 21.

(**266**) *Duellum cepisse.* Monomachiam, singulare certamen quo ambigua disceptationes dirimebant, quæ ordinario iudicio terminari non poterant. In diplomate Stephani regis Anglorum ad Hugonem archiepiscopum Rothomag. *De his qui trevium Dei infringunt, et in trevia Dei homines occidunt similiter statui, quemadmodum Henricus avunculus meus teneri mandavit, videlicet si occisorem aliquis in trevia Dei duello probare voluerit, duellum illud in curia erit. Et post alia: Si vero defuerit, qui occisorem in trevia Dei duello probare voluerit, tunc ille occisor per ministros Ecclesiæ vocatus, aperta lege iudicii, aut aqua vel igni se purgabit.* Aquæ nimirum

PATR. CLVII.

A sit vobis tædiosum corrigere. Guillelmus Oleronis præpositus (**264**), et quidam alter, Astho nomine, sed nequam crudeliter novas quasdam, et prædecessorum nostrorum **153** temporibus penitus inusitata exactiones terris nostris violenter impresserunt, quas vobis melius dicent fratres nostri qui eorum angarias portaverunt. Nos autem, ista licet vera sint, idcirco non loquimur, quia excusabilis est etiam vera quædam reticere quam qualibet suggestionem lineam veritatis excedere. Vitæ laudabilis præsul, malorum semina nulla occasione dissimuletis; sed mox ut oriri cœperint, radicibus amputetis. Arbusta etenim, si statim ut plantata sunt conculantur, radicari non possunt; si vero diutius tolerantur, altius radicem figunt, et quæ prius poterant quasi sola manu et absque difficultate avelli, nunquam sine securi, et vix cum securi, volent deinceps extirpari. Ex hac igitur similitudine facile advertitur quod si in primo impetu inimicis sanctæ ecclesiæ minime restititur, eorum crescit iniquitas, et resistendi facultas minuitur. Valeat dominus noster episcopus, de cujus constantia et justitia integritate omnino confidimus.

EPISTOLA XXXIX.

Charissimo domino et præcordialissimo amico Petro honorabilis vitæ episcopo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, salutem a Deo, et a se puræ dilectionis obsequium.

Audivimus, dilectissime Pater, Rainaldum Chemellum (**265**) clericum vestrum cum domino **154** Guillelmo monacho nostro duellum cepisse (**266**), nullum tamen ex sua parte, vel ex parte monachi

calidæ aut frigidæ, vel ferri igniti iudicio. Nam hæc alia erant genera vulgaris purgationis. Qui ritus e prisco Francorum, Germanicarumque gentium more in Ecclesiam olim receptus, reclamantibus licet Ecclesiæ rectoribus, sic invaluit ut multorum sæculorum contentione impetrari vix potuerit ut abrogaretur. Sed ut de duello seorsim dicamus, hæbat hæc pugna scuto et fuste, lib. iv, capitul. 25. *Qui cum scutis et fustibus in campo decerent. Et 29: Liceat ei contra unum ex ipsis cum scuto et fuste in campo contendere.* At quantum his armis dimicabant, vix tamen sine sanguine, interdum etiam non sine cæde pugnabatur. Vel hæc igitur ob causam ecclesiasticis præcipue vitata erat monomachia quod multis etiam locis docet. Ivo, ut epist. 247. Propterea in diplomate Stephani regis duellum in curia regis indicitur; in ecclesiastico foro aqua vel ignis purgatio, quia ecclesiasticis non solum ipsis duello contendere non licebat, sed nec alios committere. Sæpius tamen ab illis temporum vitio utranque in partem peccatum est. Quod subjecta etiam duo exempla testantur; quæ quoniam veterum duellorum morem illustrent, et memorabilium præterea rerum notitiam continent, non indigna visa sunt quæ in lucem proferantur. Alterum e Tabulario Sancti Albini Andegavensis specimen exhibet duelli oblati et accepti, sed non peracti, in controversia Theoderici abbatis cum vicecomite Toarcensi, in hæc verba:

HaimERICI vicecomitis Toarci cum Theodorico S. Albini abbate controversia.

e Notum fiat omnibus Christianis, presentibus et futuris, quod vicecomes Toarcensium, Haimericus

testem habuisse. Quod quia sæculi leges nulla ratione fieri permittunt et sacri canones omnino, ne fiat, interdiciunt, humiliter rogamus ut quod in episcopatu vestro ab ecclesiasticis viris contra ecclesiasticas regulas præsumptum dignoscitur, vestra auctoritate irritum fiat et corrigatur, ne forte per-

cus nomine, exigebat officialium suorum persuasione ab abbate S. Albini, Theodorico nomine, qui noviter onus susceperat abbatibus, consuetudinem quamdam inauditam, et omni religioni contrariam, videlicet pro abbatibus mutatione et relevatione abbatibus, equum unum centum solidorum, aut solidos centum. Dicebat enim, sicut illis fuerat suggestum a talium aucupibus lucrorum, quod quicumque noviter crearetur abbas in monasterio S. Albini, prædictam pro sua ordinatione præjudicium solveret vicecomiti. Quod cum prædicto de parte vicecomitis nuntiatum fuisset abbati, pervidens et sibi et successoribus suis nocituram, si redderetur, hanc consuetudinem negavit solvere quod intelligebat exigere perverse. Unde factum est ut ob hanc causam peteret Toarcium, vicecomitem adiret, paratus aut calidi ferri iudicio secundum legem monachorum per suum hominem probare, aut scuto et baculo juxta legem sæcularium defendere, nunquam in abbatiam S. Albini fuisse istam, et injuste exigere consuetudinem. Utrum fieret horum, vicecomitis est iudicio relictum. Cumque ille duellum potius elegisset, obtulit abbas hominem S. Albini, qui et sacramentum faceret, et sacramento fidem brachio daret. Interea vicecomitis optimates quam immaniter hæc consuetudo omni Christianitatis professioni, et præcipue monastico ordini possit officere, perpendentes, simulque vicecomiti, quod contra Deum et sanctos ejus et animam faceret, protestantes, injustum proclamabant esse pro tam iniqua bellum fieri consuetudine. Ipse quoque vicecomes, ut homo prudens et nobilis, et bene morigeratus, licet juvenis sentiens in periculum animæ suæ pugnam istam, uter pugnantium vinceretur, vergere, quæ aut suum aut sancti cogeret hominem fortassis occidi; consilio inito cum fidelibus suis, pro anima patris sui jam pridem defuncti, cujus ipso die anniversaria volebatur dies, nec non et suæ quotidie periclitantis salute, et ut abbas sibi, uxorique suæ, et fratribus societatem daret beneficii congregationis S. Albini, remisit pugnam, remisit et consuetudinem, et ut nullus posthac suæ vel ditionis vel parentelæ hanc valeat exigere, notitiam hujus rei scribi præcepit. Quam fratres suos, Gaufridum videlicet et Rodulfum, nec non et milites, qui hanc consuetudinem de illo in fevum [i. in ævum] reclamabant, Guillelmo scilicet et Americo præpositum, auctoramento gratuito firmare persuasit. Data igitur ab abbate beneficii societate, et irrita facta a vicecomite sæpèdicta consuetudine, ab utraque parte discessum est in pace. Facta sunt hæc apud Toarcium in Curia vicecomitis Hainerici, etc.

Alterum e codice S. Petri Redonensis, Hamelini episcopi litteris continetur, quæ duellum commissum, sed sine victoria diremptum ostendunt. Sic igitur habet :

Hamelini Redonum episcopi litteræ de controversia Mainguenoi et Ivonis, duelloque inter eos commisso.

« Ego Hamelinus, Dei gratia, Redonensis episcopus, memoriæ commendo, et posterorum meorum tradito notitiæ finem controversiæ, quæ fuit in præsentia nostra inter Mainguenonium filium Eveni de Croteniac, et Ivonem quondam filium Hamelini, nepotem Galterii Groisnardi. Iste Ivo anno quarto episcopatus mei clamorem mihi fecit super hæreditate, ut asserebat, sua, quam Galterius patruus

A versa consuetudine prævaleat hominum iniquitas canonicæ æquitati, et sic, quod absit! subdatur veritas falsitati. Si vero Rainaldus vester claves sanctæ Ecclesiæ agitare et Romanorum decreta pontificum, quæ inter ecclesiasticos viros monachatum penitus inibent, annullare conatur, contra ejus

suus et Hamelinus pater suus ab episcopo Mainone emerant, et in pace possederant in vita sua. Post quorum mortem ipse Ivo et fratres ejus cogente paupertate et solitudine sua, in aliam demorantes parochiam, hæreditatem suam dereliquerunt in manu episcopi solutam et quietam. Nunc autem respicere se hæreditatem suam, quam Mainguenois injuste possideret interim sibi traditam a ministris episcopi, quam nullus antecessorum antea possideret. Ad hunc clamorem vocatus Mainguenois die constituto et loco, hujusmodi dedit responsum : Ego nec tuam, nec patris tui, nec patris [i. avi] tui possideo hæreditatem, sed hæreditatem meam, quam pater meus, et avus, et proavus meus in pace tenuerunt et possederunt tempore Mainonis, et Silvestri, et Marbodi, et Rotaldi episcoporum, et nunquam a justitia defuerunt, neque unquam a possessione ista dejecti sunt, sed neque ego. Ad hæc Ivo : Nec tu, Mainguenois, terram istam sine calumnia nostra possidisti, nec pater tuus, nec avus tuus, nec proavus tuus aliquando de ea fuerunt investiti. Super his sententia data est, scilicet ut Mainguenois narrationem suam jurejurando assereret. Huic juramento resistere se Ivo dixit. Itaque judicatum est inter illos duellum. Acceptum est ab utraque parte, et laudatum iudicium. Cumque die constituto ventum esset in campum, et post facta juramenta pugiles hinc et inde fortiter et viriliter dimicarent in prato episcopi, juxta fluvium Isolam, præsentibus nobis, et comite Conano, et Roberto Vitreiciensi tunc excommunicato, et Oliverio de Dinanno, et Hamone de Guirchia, et aliis proceribus multis, et fere omni clero et populo Redonensi, tractatum est de concordia, et convenit, et placuit, ut Mainguenois terram suam quietam teneret et possideret, et Ivoni daret quinquaginta solidos propter impensas, et ita Ivo calumniam possessionis illius prorsus dimitteret, et factum est ita; deditque Ivo fidem suam in manu episcopi de hujus pacis compositione firmiter et fideliter observanda. Similiter et fratres Rainaldus, et Judicael, et Ruellonus Bodinardus, et Radulphus socer Ivonis, et Robertus ex pallare. Datusque est locus et terminus, ut quinquaginta illi solidi Ivoni redderentur. Die constituto cum Mainguenois præsto esset, et Ivo a nobis invitatus semel, et secundo, et tertio pecuniam nollet recipere, ego illam recepi, dans Mainguenois securitatem et tutelam promittens omni tempore meo, et successorum meorum episcoporum. Chartulam quoque pactionis signavi sigillo episcopali, ut rata sit et firma, et inconcussa permaneat. Sed quoniam hoc usque provecissimum, accedat et tertium duelli exemplum, in quo pugilum alter vincitur, et suo, quod monuimus, cruore perfusus describitur. Id de promptum est ex veteri Historia seu Gestis comitum et antistitum Engolismensium, ubi de Guillelmo Arnaldi F. comite agitur, in quem malefica mulier noxias artes exercuisse ferebatur.

Stephani pro comite Engolismensi, et Guillelmi pro malefica duellum.

« Dum malefica, inquit, mulier non confiteretur, iudicio Dei commissum est ut quod verum latebat, per duellum duorum virorum inter se pugnantium data victoria probaretur. Factis ergo sacramentis feria secunda primæ hebdomadæ Passionis, decertaverunt diu multumque extra civitatem in insula

inflatos conatus humilitatem Romanæ Ecclesiæ, a quæ inflata crepare et superba premere novit, appellamus.

EPISTOLA XL.

Charissimis dominis et præcordialibus amicis, domno Petro Santonensi venerabili episcopo, et domno Goscelino honorabili ejus archidiacono, Goffridus eorum humilis et fidelis amicus, salutem, servitium et dilectionem.

Pervenit ad nos, quod oblationes confessionum in ecclesia Surgeriarum (267) nobis abstulistis. Quod si ita nos absentes, de hoc quod per triginta annos nullo episcopo vel archidiacono reclamante tenuimus, atque Romanorum pontificum licentia nobis concessum **155** est, exinvestistis, et presbytero nostro, quod nostrum erat, nobis nolentibus, contulistis, nec dilectionem circa nos exhibuistis, nec dilectionis speciem. Vel si ita amicos vestros beare nostis, novum genus beatitudinis et dilectionis invenistis. Hoc tamen si ab aliis hominibus contra nos ageretur, non dilectionis, sed odii opus videretur. Si aliquid mali vobis fecisse videremur, debuissimus prius admoneri, ut sic aut culpam, si adesset, nobis liceret humiliter agnoscere, aut si non esset, rationabiliter excusare. Si vero aliquid boni vobis facere potuimus, et fecimus retributionem, quam Deus non novit, recipere non optamus. Unde vos, sicut dilectissimos dominos et amicos suppliciter rogamus, ne a vobis, de quibus semper speravimus bona, quælibet mala sentiamus, quia vestra gravamina, quoniam amici nostri præcordiales estis patienter portare non possumus. Si dicitis quod ille oblationem confessionis habere debet cui poenitentem confitetur, simili modo dicere potestis ut oblationem altaris habeat a quo missa cantatur, et oblationem mortui, a quo mortuus sepelitur, et sic minister noster totum accipiat ut nihil oblationum in ecclesiis, quibus die ac nocte servimus, nobis relin-

Carantoni fluminis, scilicet missus comitis Stephanus, et defensor maleficæ Guillelmus, cum baculis et scutis; defensor enim maleficæ erat ipso die maleficatus a quibusdam incantatoribus, et quibusdam potionibus herbarum initiatus. Sed Stephanus, de solius Domini vero judicio confidens, victor sine sui corporis damno fuit. Alter toto corpore conquassato, suo nimium sanguine coopertus, victus stetit in pedibus ab hora tertia usque ad horam nonam. Cum se movere jam non posset, clypeo et baculo evomuit quædam malefica quæ gustaverat, semivivus aliorum manibus deportatur et longe tempore languens decubuit; incantatores vero ejus de longe stantes, qui et quædam præcantamina dicebant, mox terribi fugerunt. Stephanus vero lætus et exsiliens eadem hora cucurrit Deo gratias referre ad tumulum sancti Eparchii, ubi prædicta nocte pervigil excubaverat. Deinde reversus est equitans in civitate ut se reficeret. Malefica vero multis tormentis ignorante comite mox excruciatâ nec sic confessa est, sed a tribus mulieribus, quæ cum ea interfuerant maleficiis, convicta est testimoniis. Comes tamen ei pepercit et vitam concessit.

(267) *Oblationes confessionum in ecclesia Surgeriarum.* Non dissimilis fuit Vindociensium contro-

quat. Pro reverentia vestræ religionis hoc injustum non dicimus, sed justum esse penitus ignoramus. Nam lex Moysi non præcepit, prophætæ non prædixerunt, sanctum Evangelium inde siluit, auctoritas canonum aut noluerunt dicere, aut oblivioni tradiderunt. Valer.

156 EPISTOLA XLI.

P. honorabili episcopo (268), frater Goffridus abbas Vindocinensis, allodiarius apostolicæ sedis et servus, non facere aliis quod non vult fieri sibi.

Domini papæ Calixti accepistis decretum, in quo vobis et quibusdam episcopis aliis fuerat præceptum ut rerum Vindocinensi monasterii, sicut earum quæ apostolicæ sedis sunt propriæ, defensores essetis et adjuutores. Et alii quidem omnes non verbo nec lingua tantum, sed opere et veritate, domini papæ servaverunt mandatum. Vos autem quæ in episcopatu vestro nobis ablata sunt, et quot, et quantas fratres nostri, qui ibi habitant, portaverunt injurias, satis audistis, sed aut nolulistis corrigere, aut nimine potuistis. Insuper etiam decimas salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonio scilicet B. Petri et ejus allodium, per sexaginta annos pacifice noscitur possedisse, nobis aufertis. Unde dilectionem vestram rogamus, ut quod aliter actum est corrigatis, ne qui apostolica præceptione nobis defensor constitutus fuerat, videatur persecutor, et sic lupus fiat, quod Deus abnuat! qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est quia dicitis quod Ecclesia non debet decimam dare (269). Hoc verum est, ubi Ecclesia nihil habet in parochia alterius Ecclesiæ, ubi vero Ecclesia in alterius Ecclesiæ parochia possessionem aliquam **157** habet, vel quidpiam quod decimari debeat; ibi Ecclesiæ decimam reddere debet, si illud juste possidere desiderat. Hoc tenet Italia; hoc tenet Gallia. Ibi enim novimus Ecclesias Ecclesiis decimas reddere, et majores minoribus, et minores majoribus, ubi altera earum possessionem obtinet in jure alte-

versia cum episcopo Andegavensi, uti observatum est ad epist. 12 de qua inter Ulgerium episcopum et Fromundum abbatem coram Innocentio II, ita convenit, ut abbas oblationes baptisteriorum in ecclesiis episcopi Andegavensis remitteret, episcopus abbati oblationes purificationum vel nuptiarum, et alias, sicut antea obtinuerat, in posterum concederet. Surgeriarum Castellum nomen retinet in episcopatu Santonensi; de cujus ecclesia Urbanus Gaufrido abbati. *Ecclesia parochialis S. Mariæ de Surgeriis, et omnes ecclesiæ, quæ infra terminos ejusdem parochiæ continentur.*

(268) *P. honorabili episcopo.* Petro eidem Santonensi. Habuit et decimas salinarum cœnobium Vindocinensium, ut ex tabulis fundationis liquet, in pago Pictaviensi ad Olonam. Quare dubitari posset an scripta sit epistola ad Petrum episcopum Pictaviensem, nisi conpertum esset Calixti tempore non Petrum Pictavis sedisse, sed Guillelmum Petri successorem.

(269) *Ecclesia non debet decimam dare.* Non negabat episcopus decimas a monachis jure possideri, sed contendeat ab ecclesiasticis non deberi. Quod scite refellit Goffridus.

rius. Hoc facimus nos Ecclesiis, et hoc Ecclesie faciunt nobis. Hoc etiam bonæ vitæ et bonæ memoriæ vestri prædecessores, qui vos præcesserunt ad sideres mansiones, fecerunt, decimas scilicet quas sine iudicio et sine audientia nobis auferent reddiderunt. Sed illi beati viri forsitan idiotæ fuisse putantur, quoniam charitatem habuerunt, et vitaverunt rapacitatem, et neminem mole suæ magnitudinis premere voluerunt. Non convenit matri Ecclesie aliarum Ecclesiarum jura vel decimas sibi usurpare. Parentum est enim, Paulo testificante Apostolo, thesaurizare filiis (*II Cor. xii, 14*), non quæ sunt filiorum auferre. Si tamen aliquid quod justum sit in prædictis decimis vos habere confiditis, Romani pontificis iudicium vobis offerimus, cui soli de rebus monasterii nostri iudicare licet et definire. Et ut ista quæ dicimus vera credatis, nec deinceps per ignorantiam adversum nos contrahatis offensam venerabilium Romanorum pontificum, Urbani et Calixti privilegia (*270*) vobis transcripta mittimus. Novit enim prudentia vestra, quod sine periculo non dissolvitur sive contemnitur, quod apostolica auctoritate firmatum esse noscitur, vel præceptum. Valet, et, dum **158** precamur, nostram audite precem, si vestram non vultis sollicitari quietem.

EPISTOLA XLII.

Domino suo et præcordiali amico, I. honorabilis vitæ episcopo (271), frater Goffridus abbatum minimus, dilectionem et dilectionis servitatem.

In crastino capitis jejuniorum ad vos venire non possum, necessitate corporis occupatus. Cum vero a necessitate, qua detineor, fuero liberatus, ad vos veniam tempore competenti, de Pagano, et de suis iustitiam recepturus. Paganus ille, sicut dicitur, a vobis exposcit quod olim a sanctis apostolis interdictum est, et decretis apostolicæ sedis nunc interdictum. Laicis enim, etiam religiosis (*272*), ut ipse melius nostis, disponendarum ecclesiarum vel eccle-

(*270*) *Urbani et Calixti privilegia.* Urbani hac de re decretum citatum ad epist. 35 Calixti integrum attulimus ad lib. II, epist. 28.

(*271*) *I. episcopo.* Goffrido suspicor Carnotensi, ad quem scribens epist. 30. Pagani etiam monachi meminuit. Joffridum pro Goffrido interdum scribebant: atque ita vetus codex abbatem nostrum representat epist. ad Honorium: Locus ergo huic epistolæ debebatur in calce lib. II.

(*272*) *Laicis etiam religiosis.* Ex Symmachi papæ synodo III, lib. VI, capitul. 294; Ivo p. XVI, cap. 36, et Gratianus XVI, q. 7 laicis.

(*273*) *Gregorium septimum.* In synodo Romana, epist. 11 et opusc. 2.

(*274*) *Urbanum.* In synodo Arvernensi.

(*275*) *Paschalem.* In synodo Lateranensi.

(*276*) *Episcopo.* Rainaldo fortasse Andegavensi,

siasticarum rerum omnis facultas negatur. Clericus autem, qui per laicam personam ecclesiam, sive possessionem ecclesiasticam nititur obtinere, secundum Gregorium septimum (*273*), et Urbanum (*274*), et Paschalem (*275*) secundum, excommunicatus est, et ab ipsis etiam hæreticus iudicatus. Vale; et de gradu in gradum Deus vos promotum habeat ad utilitatem Ecclesie suæ. In vobis completum est, ut creditur, quod legitur in Evangelio: *Qui se humiliat, exaltabitur (Matth. xxiii, 12)*. Humilem mentem vestram nunc usque credidimus; audivimus humilem loquelam; satis etiam humilem vestem conspeximus. Ista utique omnia oportebit vos augere, non minuire, ne vobis contingat, **159** quod Deus abnuat! *Qui se exaltat, humiliabitur (ibid.)*. Quod hic novissime locutus sum, est quidem præsumptuosum; sed præsumptum amica præsumptione. Vos viscera mea nostis, et ego vestra similiter. Nec vobis, nec mihi mutua familiaritas contemptum pariet; sed in divina iustitia assensionem nutriet, et magis in Deo devotam dilectionem.

EPISTOLA XLIII.

Dulcissimo domino et præcordiali amico, domno P. laudabilis vitæ episcopo (276), frater Goffridus dilectionem et dilectionis servitatem.

Concilium, ut nunc dicitur, Romæ (*277*) celebrabitur, non, sicut audieramus, Cremonæ. Unde animus meus vehementer perturbatur, quoniam illuc ire voluntas domini papæ cogit, sed asperitas temporis et longioris viæ tribulatio dissuadet. Et hæc quidem pro tanti domini et magistri voluntate postponenda fuissent, si corporis infirmitas quod jubetur fieri ulla ratione permitteret. Seipsum exponere morti, nisi certa spe retributionis æternæ, nullus sensatus unquam fecit. Si quis vero in se comitavit mortem, quam vitare debuisset, requiem invenisse non legitur, sed ærumnam. Christus utique bajulare crucem jubet (*Luc. xiv, 24*), non quærere sepulturam. Vale.

nec enim occurrit, cui potius ascribi queat. Hoc pacto adjungi cæteris debet, quæ ad illum supra scriptæ sunt.

(*277*) *Concilium Romæ.* A Calixto II, anno 1123. Appendix Sigeberti, *Concilium Romæ celebratur, pax inter regnum et sacerdotium reformatur, et jus investiturarum episcopatum ab imperatore exfestucatur, et abdicatur.* Hoc idem est concilium, opinor, ad quod evocatus Hdebertus, graves in itinere difficultates meditatur in epist. 76: *Maxime autem hac in tempestate orationibus tuis egemus fatigandi Romam, quo papa cardinalibus citramontanis episcopis et abbatibus convocatis generale concilium in urbe est celebraturus; nobis illuc profecturis tempus hieme suspectum, nivibus Alpes, incrementis aquæ, vinculis imperator, seditionibus civitas, exactione palatium.*

160 LIBER QUARTUS.

EPISTOLA PRIMA.

Dilectissimo domino ac beatissimo Patri suo (278) Hugoni omnium abbatum excellentissimo, Goffridus filiorum suorum minimus, quod patri filius, et domino servus.

Quid salutis, quidve honoris, nullis meis præcedentibus vel subsequentibus meritis, pura dilectio vestra mihi contulerit, dum sæpe mente considero. quæ pro tantis beneficiis digne rependere valeam invenire non possum. Quod tamen charius habeo, offero meipsum, quippe cuius totum bonitate vestra hausistis animum. Sed quem bonitas vestra sapienter hausit, quem diligenter sibi subdidit, dominus (279) Henricus abbas impugnare 161 non desinit. Antequam haberet abbatiam, et postea, bona quæ potui de illo dicere, dixi; ad honorem monasterii Cluniacensis nomen ejus prædicavi. Illorum etiam famulicias, quibus præest, incurere pro eo non metui. Ipse vero mihi confratri suo mala pro bonis retribuit (280), retributione videlicet quam Deus non novit. Nescio qua mentis tempestate agitur, et in me servum vestræ sanctitatis sine causa invenitur. Terram, quam monasterium nostrum tempore venerabilium antecessorum suorum per triginta annos et eo amplius pacifice et apostolica auctoritate sibi firmatam noscitur possedisse, terris suis quia vicina est, sibi satis immoderate nititur copu-

(278) *Hugoni abbatum excellentissimo.* Singulare prorsus sæculi hujus ornamentum, ordinisque sui decus Hugo Cluniacensium abbas v. Ordericus Vitalis de Robero, abbatem postea Ulicensi: Cluniacum perrezerat, ubi tunc monasticæ phalangi Hugo abbas temporibus nostris speciele monachorum decus præerat. Hujus tanto illustrior laus fuit, quanto præfectura diuturnior. Annos enim præfuit 45. Quanti autem eum fecerit Urbanus II, qui monasticæ vitæ initiatus ab eo fuerat, declarant quæ ad illum in ipsis pontificatus sui exordiis inter alia scripsit his verbis: *Tibi ergo, sanctissime, reverentissime ac dilectissime frater, tam ex antiqua sedis apostolicæ familiaritate quam ex nobilissima tuæ, tuique cænobii religionis reverentia, singularis a nobis debetur prærogativa dilectionis. Est præterea quod nos tibi non minus, tuoque monasterio debitores faciat, quoniam per te monasticæ religionis rudimenta suscepti, in tuo cænobio per secundam sancti Spiritus gratiam renatus.*

(279) *Henricus abbas.* Angeriensis, ad quem epist. 3. Angeriense monasterium in iis hoc tempore censebatur, quæ a Cluniacensi abbate regebantur. Tanta enim fuit primis sæculis fama Cluniacensium ut principes atque antistites antiqua juris sui cænobii in eorum corpus et familiam cooptare certatim expeterent. Quo in numero Goffridi atate, abbas duodeviginti Gelasii et Honorii II, ad Petrum venerabilem litteris expressas vidimus: S. Martialis Lemovicensis; in Pago Arvernensi, S. Austremonii Mauziacensis, Tiernensem et Menatensem; in Pictavico, Novi Monasterii, S. Petri Malleacensis, et S. Cypriani Pietaviensis; in Cadureno Figiacensem, et S. Petri Moysiensis, S. Gerniani Altisiodorensis; in Eduensi, S. Mariz Viziliacensis; in Rothomagensi, apud Potheseram; in Tarvanensi, S. Bertini, et S. Ulnari; in Cameraensi, Hunoldi curtis; in Santonico, S. Joannis Angeriensis; in Nemausensi, S. Agidii; in Italia S. Benedicti super Pa-

lare. Hinc occasione accepta, omnia machinamenta, quibus potest nocere in me exercet, cui si non pro fraternitate, saltem pro vestra paternitate parcere debuisset. Velut alter Saul, me quasi David fugientem persequitur; nulla erga me fraternitatis compassione movetur. Ego ei resistere nec possum, nec debeo, quoniam mansuetudinem vestram offendere metuo. Et quia me erigere contra eum nullatenus præsumo, vestra pia severitas, humiliter quæso, se contra eum erigat, et sibi mandare dignetur, ne me vestro amore potius quam mole suæ magnitudinis premat. Si autem de me queritur, querimonie suæ presentia vestra iudex existat. Vos semper appellavi, et adhuc appello. Sapientie vestræ iudicium subire desidero. Ambo filii vestri sumus; ille quidem oris professione, sed 162 ego, Deus scit qui corda novit, cordis devotione. Non debemus igitur invicem dissentire, sed honorem et utilitatem Cluniacensis monasterii quærere concorditer, vobis multiplicare amicos, inimicos mitigare; si necessitas exigit, eis pariter obviare. Magnæ discretionis Pater, ne aliter agat, compescite dominum illum abbatem, quem dicunt homines ex longo tempore fuisse discordiæ amatorem, seminarem jurgiorum, pacis perturbatorem. Non auferat fratribus nostris vestram charitatem; non eos sine utilitate provocet ad iram; non tribuat eis contra locum Cluniacensem, quem (281)

dum. Fuerunt et aliæ postea complures, in quibus præter consensum abbatis Cluniacensis abbas non eligebatur. Itaque non vana laus est, quam Cluniacensium ordini tribuit Paschalis ad Hugonem scribens: *Religioni, inquit, vestræ per omnipotentis Dei gratiam sedis apostolicæ benignitas gratulatur, quoniam plerisque in locis, largiente Domino per vestræ sollicitudinis studium, ubi nulla fuerat, instituta, ubi defecerat, per Galliarum partes est restituta religio.* Et Calixtus II ad Pontium abbatem, religionis monasticæ suis temporibus speculum, in Gallia documentum Cluniacense monasterium fuisse scribit.

(280) *Retributione quam Deus non novit.* Marbodius Redonensis ad Rainaldum Andegavorum episcopum: *Hæc est retributio impiorum, quam Dominus nescit, qua mala retribuuntur pro bonis.* Noster lib. 1, epist. 15; lib. II, epist. 17 et 28; lib. III, epist. 10 et 40.

(281) *Secundum paradisum.* Sic Fulbertus epist. 71, ad Guillelmum abbatem Divionensem; *sua culpa de vestri cænobii paradiso se conquirebatur expulsum.* Quod autem hi de uno atque altero cænobio, idem alii de omnibus recte institutis cænobii prædicare non dubitarunt. Petrus Blesensis epist. 13: *Juxta sententiam cordis mei, si paradisus in hac vita præsentis est, vel in claustris est, vel in scholis.* Sed admonet hic locus veteris in hoc genere poemati, auctoris quidem adhuc incerti, sed ut tempora ferebant minime insulsi: quod quidem huic loco inseri, ut ex codice S. Melanii Redonensis a nobis exscriptum est, ferent, ut spero, quos ejus vitæ laudes capiunt, non inviti.

Laus vitæ monasticæ.

Felix grex hominum, qui Christi dogma sequentia
Contemptis opibus nil proprium retinent.
Unius arbitrio quos Regula sancta coeret,
Quorum quisque suo nil agit ex libito.

secundum paradysum vocare audeo, proclamandi A occasionem. Et quæ olim amputata sunt vestræ dilectionis dulcedine, pullulare non faciat sua avaritudine. Non separet a Cluniaco, beatitudinis videlicet loco monasterium nostrum; non inter vos et frares nostros suscitet scandalum. De me, quia scandalizari debeam, minime loquor; nam et si omnes scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor (*Matth.* xxvi, 33). Valeat dulcissimus dominus meus et Pater meus.

EPISTOLA II.

Dilectissimo Patri domno Pontio, honorabilis vitæ abbati (282), frater Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, sanctæ Romanæ sedis alodiarius, puram dilectionem, et puræ dilectionis servitutem.

Quendam monachum nostrum, Petrum Goscelini (283) nomine, ad vos venisse audivimus, 163 sed qua intentione venerit, ignoramus. Quod si vos, vel locum vestrum visitandi gratia fecit, licet cum licentia nostra fieri debuisset, pro reverentia vestra, vituperare non audemus. Sed si ea intentione actum est ut locum in quo secundæ regenerationis habitum suscepit, relinquat, laudare non possumus, cum hoc S. Benedicti Regula omnino contradicat, et sanctorum Romanorum pontificum auctoritas, qua patrimonium B. Petri, monasterium videlicet nostrum, munitur, sub anathemate interdicat. Unde sicut charissimum dominum et patrem humiliter vos rogamus, quatenus ad nos secundum humilem petitionem nostram frater ille noster remittatur, ne pri-

am sui monachus fidem irritam fecisse videatur, et vinculum charitatis, quo venerabilis prædecessor vester, vir piæ recordationis, dominus Ilugo sibi et monasterio Cluniacensi nos diligenter alligavit, sub hac occasione, quod absit! rumpatur. Illud vobis veraciter dicimus, ut si quid prædictus frater contra nos egit, si tamen ad nos venerit, pro amore vestro, et pro anima gloriosi viri domni Hugonis, qui nos, cum nec servi ejus fieri digni fuisset, suos charitate filios fecit, illi totum et toto corde dimittimus. Si vero ad nos minime veniens obedire contempserit, et prima professione, quam apud nos fecit, violata, alio in loco profiteri præsumpserit nec prima ejus professio Deo grata erit, nec secunda quia nec prima promissæ stabilitatis exspectavit fructum, et secunda, 164 quæ primam sui monachus oblationem ecclesiæ nostræ abstulit, habeat sacrilegium. Quod si alicujus privilegii auctoritate monachum de noto et regulari monasterio sine licentia sui abbatis vobis retinere conceditur, hujus auctoritas privilegii contra sancti Benedicti Regulam nititur et aliud quam privilegium, quod Christus Dominus B. Petro donavit, continere videtur. Hoc enim privilegium fuit a Deo Petro collatum, ut quæ erant solvenda solveret, et quæ liganda ligaret, non ut hominibus fidem mentiendi, vel se perjurandi occasione præberet. Et quoniam quem S. Benedictus damnationis vinculis alligat, nec B. Petrus solvit, nos solvere non debemus, licet multum inviti et coacti faciamus, in virtute sanctæ Regulæ, et auctoritate sanctorum canonum, illum ita, donec resipiscat, excom-

Cor quibus est unum, quibus indiscreta voluntas.

Par cunctis habitus et cibus est similis.

Sic tamen ut capiat quo quisque videtur egere,

Ætas ut fragilis debilitasve jubet.

Luxus ahest omnis, peccandi rara facultas,

Cuncti cunctorum cum timeant oculos,

Lex communis habet visas mox proderet culpas,

Ut nascens vitium pœna sequens reseret.

Desidia fugiunt, labor utilis occupat omnes.

Noxia torpentes ne subeant animos.

Confusum nihil est, ubi sunt ordine cuncta,

Curatur totum, negligiturque nihil.

Nec solum vitæ, sed constat et ordo loquendi.

Dispensant æque maxima cum minimis,

Non nisi præscripto quisquam loquiturve siletve,

Stat, selet, incellit, ordine quisque suo.

Ecclesiæ limen noctesque diesque frequentant,

Et sanctis precibus seque suosque juvant.

Quid moror, et verbis evolvere singula tento?

Quidquid agunt opus est corporis aut animæ.

Quid? quo sic habitant ut sit sacer ipse domorum

Et situs et numerus, sufficiensque sibi.

Quadratam specie n structura domestica præfert.

Atria bis, binis inclya porticibus.

Quæ tribus inclusæ domibus, quas corporis usus

Postulat et quarta quæ domus est Domini.

Discursam monachis, vitam dant, et stationem.

Qua velut in caulis contineantur oves.

Quam prima domus servat potumque cibumque,

Ex quibus hos refecti juncta secunda domus.

Tertia membra fovet vexata labore diurno,

Quarta Dei laudes assidue resonat.

Plurima prætereo simili condigna relatu

Sed breviter decam, nil superest, vel abest.

Hæc igitur proceres, hunc dignum laude senatum,

Exiguam specie, moribus eximium,

Comparo formicis, quarum studiosa laborum

Turmula convectat corpore majus onus.

Quæ ne non possint communem ducere vitam,

Isdem sub laribus horrea parva locant.

Comparo divinis apibus, quæ corpore parvo

Ingentes animas egregiasque gerunt.

Hexagonis cellis quæ melle liquentia condunt,

Utile mirificum quæ fabricantur opus.

Quæ disciplinam, quæ jura domestica servant.

Quasque simul reficit ingeniosa domus.

Comparo sideribus, quibus aula superna refulget,

Aera quæ furvum noctibus irradiant.

Quæ semel impositam servant per sæcula legem.

Quæ solitos cursus et numeros peragunt.

Comparo gyranți sollemniter omnia cælo;

Insuper angelicis comparo spiritibus,

Qui semper Sanctus triplicata voce resultant,

In terris monachi quod modulantur idem.

Sic cherubin cælo, monachi tellure manentes,

Unum dant uni servitium Domino.

(282) *Pontio abbati.* Cluniacensi, Hugonis successor, sed longe dissimili, ut ostendunt quæ de illo narrat Petrus Venerabilis, et Petrus alter Pictaviensis.

(283) *Petrum Goscelini.* Transierat hic a Vindocinensibus ad Cluniacenses, illum repetit Goffridus, ac sine suo consensu retineri non posse docet. Ejusdem argumenti est epistola prima S. Bernardi ad Robertum nepotem qui a Cisterciensibus ad Cluniacenses convolarat. Quo loco, et in libro De precepto et dispensatione, ubi hoc etiam argumentum tractat, multa sunt cum verbis Goffridi consentanea.

municamus, ut nec communionem sacram vivus percipiat, nec mortuus sepulturam. Unum præterea vobis mandamus, quod simplicitatem vestram ignorare non credimus, quia unumquemque pastorem decet oves proprias conservare, non rapere alienas. Quod si alienas rapuerit, lupi consuetudinem habet, non pastoris. Si quis iterum auctoritate privilegii se talia posse confitetur, eadem auctoritate quod non seminavit colligere, aliorum vllas, castella, et civitates obtinere, patribus suis subtrahere filios, suas hominibus uxores auferre. Quid plura? omnem alienam substantiam suam facere se posse confiteatur. Privilegium utique pravitatis **165** plurimum habet, et nihil penitus divinæ legis; cujus auctoritas suos in prinis observatores reos facit, et proximos opprimit innocentes. Et quicumque privilegio, contra privilegium quod Christus contulit Petro, facere conatur, quasi propheta docens mendacium comprobatur. Cujus vocem, falsam beatitudinem et veram miseriam protestantem, dum animæ sequuntur Christianæ, periclitantur.

EPISTOLA III.

Dilectissimo domino suo Hainrico (284), vitæ venerabilis viro, Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, eamdem quam sibi optat salutem.

Quæ mutæ charitatis affectu nuper a nobis sunt constituta, multis modis postea impedire voluit inimicus. Ab ipso quippe, ut æstimo, fratribus nostris suggestum est ut contra ea recalcitrare deberent, nec pacis dilectionisque a nobis constitutæ vinculo paterentur astringi. At benignus Deus, qui malignum etiam in superioribus Ægypti ligatum tenet, ita loris suæ potentæ illum colligavit, ut quidquid discordiæ ac dissensionis fratribus prius suggesserat, habere vires non potuit. Unde præsentibus litteris dilectionem vestram admoneo, ut usque ad proximam festivitatem B. Mariæ quacunq; die volneritis in capitulum nostrum veniatis, de confirmatione pacis

(284) *Hainrico*. Abbati Angeriensi, ad quem etiam Ivo epist. 233. Angeriensem Santonum ad Vultanam fluvium oppidum olim dixerunt; deinde litterulæ mutatione Angeliacum, et S. Joannem de Angeliaco, postquam eo delatum est caput præcursoris Domini, monasteriumque a Pippino Aquitanicæ rege conditum, ut habet vetus narratio ad calcem operum S. Cypriani. Ademarum S. Martialis monachus: *Pippinus rex Aquitanicæ, Ludovici imperatoris filius, jussu Patris monasterium S. Joannis Angeriaco aedificari fecit*. Priscam igitur appellationem cum nova retinuit, quod in paucis id genus factum est; nam in aliis priora nomina plane silent. Utmons Indiciatus in S. Floro apud Arvernos, Centula in S. Richario apud Ambianos, Segestrum in S. Sequano apud Lingones, Cessato in S. Tiberio apud Septimanos. Catuliacus et Novigentum in S. Dionysio et S. Clodoaldo apud Parisios, et aliis innumeris. Monasterium porro Angeriense instauratum postea et redditibus auctum est ab Agnete fundatrice Vindocinensi, et nova basilica, anno 1058 Goffrido abbate, Arnaldi, qui Vindocinensi dedicationi adfuerat, successore consecrata.

(285) *Gladiatorium spiritum*. Epist. 1. de eodem: *Domini illum abbatem, quem dicunt homines ex longo tempore fuisse discordiæ amatorem, seminatio-*

et concordie, sicut a nobis et a vobis constat esse statutum, nihil **166** penitus hæsitantes. Non enim tales sumus qui aliud promptum in lingua, et aliud clausum in pectore habeamus.

EPISTOLA IV.

Domno Hainrico venerabili Angeriensi abbati, domino et amico, frater Goffridus a Deo puræ veritatis effectum, et a se veræ dilectionis affectum.

Locutionem, quam de causa Dei habuimus ad invicem, labialem ex vestra parte fuisse arbitror, non præcordialem. Unde vos minus vigilantibus verbo usum doleo, et gladiatorium spiritum (285) habere intelligo. Ego tamen, Deo volente, quod dixi, incipiam, et quod inceptum fuerit, ipso largiente perficiam. Valet; et si qua sunt in vobis catholico pietatis viscera, mihi et in veritate rescribite.

EPISTOLA V.

Dilectissimo Patri et domino Hainrico honorabilis vitæ abbati, frater Goffridus cum dilectione salutem.

Fere duorum mensium jam præterit spatium, ex quo vobis usque Pictavim nostrum transmissi (286) sigillum, sicut locutus fueram vobiscum. Et quia ibi inveniri minime potuistis quod tunc libenter fecissem, usque ad Quadragesimam facere non possum. Facultas utique faciendi quod vobiscum facere disposueram, mihi subtracta est, non immutata **167** voluntas. Pecunia etenim mihi non suppetit; guerræ imminet et asperitas temporis interdicat. Valet; et quod fratres nostri queruntur, quod apud abbatiam vestram minus regularis humanitas eis impenditur, agnoscite; et quod aliter factum est, si placet, corrigite. De susceptione hospitem vobis scripsissem sed docere Minervam novi superfluum.

EPISTOLA VI.

Joanni vitæ venerabilis abbati (287) Goffridus abbatum omnium minimus, in omnibus misericorditer agere.

Huic fratri, qui necessitate simul ac voluntate ad rem iurgiorum, pacis perturbatorem.

(286) *Pictavim transmissi*, Flodoardus Chronic. anno 955. *In Aquitaniam profectus, urbem Pictavim petiit*. Lib. II, 21. *Andegavim conduci faciam*. Petrus Blesensis. Epist. 13. *Tota fere in lacrymum Aurelianus efflueret*. Aurelianum, Blesim, Pictavim ejus sæculi et proximorum scriptores singulari numero usurpabant. Et tamen ubi aliquid in his locis esse, aut fieri significabant. Aurelianus, Blesis, Andegavis plurimum numero dicebant. Fulbertus, ut quidem legendus est, in epistola 115 ad Robertum regem: *sed audito quod Aurelianus in civitate videlicet incendio vastata consilium habiturus sis, miror et pæveo*. Noster, epist. 14: *Andegavis negotium acturi sumus*. Eodemque modo Turonum, et a Turono dicere solet, et Turonis esse, ac Turonis loqui.

(287) *Joanni abbati*. Dolensi, ut docuit nos elenchus Codicis Cenomanensis. Est autem Dolense seu Burgi Dolensis illustre monasterium in Biturigibus ab Ebbone Toparcha, Carolo non Calvo, ut quibusdam visum est, sed simplice regnante, iisdem fere quibus Cluniacense temporibus conditum. Fuit et Dolense aliud cœnobium in Armoricis in episcopalem, postea cathedram conversum; quæ Dolensis Ecclesia Ivoni epist. 176.

vos, sicut ad spiritualem patrem suum revertitur, A necesse est ut magna misericordia suffragetur. Multum quidem peccavit; quod ejus lingua satis convenienter loquitur. Unde si vestrae pietati placet, magis dignus venia, quam cum eo et ipsi postulamus esse videtur. Valeat igitur apud bonitatem vestram hujus poenitentis humilis et vera, ut credimus, confessio. Valeat etiam nostra pro eo devota et claritativa supplicatio. Super omnia autem hæc, consideretur a vobis pii patris revertentis filii pia susceptio, qui in longinqua regione partem substantiæ, quam acceperat, dissipavit luxuriose vivendo (*LUCXY*).

168 EPISTOLA VII.

Dilecto in Christo Patri Guillelmo honorabilis vite abbati (288), Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, hospitalitatem, per quam multi placuerunt, nullatenus oblivisci.

Quoniam utilitati proximi tanquam nostræ providere, ipsa evangelica præceptione monemur, quod honori et bonæ opinioni monasterii nostri contrarium esse cognoscimus, vobis celare nec possumus nec debemus. Cum nuper Santonicum iremus, sicut prius vobis nos illuc ituros dixeramus, metuenda repente tonitruum et coruscationis tempestas exoritur; qua vehementer territi, et reverberationibus grandinis, et pluvie inundationibus non mediocriter fatigati, ad obedientiam vestram de Pinu (289), quam obviam habuimus, hospitandi gratia divertere dignum duximus. Ubi valde indignum obedientia reperimus monachum Garinum cellarium domus, inhumana videlicet hominem et avaritiæ servum. Qui quando primum primam domus portam intravimus, grunnire cœpit, et nos torvo vultu, et obliquo oculorum lumine inspicere; postea vero indisciplinata verba proferre non distulit, Deum non metuens, nullam nobis, nullam ordini reverentiæ

(288) *Guillelmo abbati*. Salmurensi, hoc est S. Florentii ad Ligerim; viro, ut ejus cœnobii monumenta tradunt, genere ac religiosis moribus insigni. Frater enim fuit Dolensis Toparchæ; qui in ejus gratiam lautam S. Florentio et proventibus opimam apud Dolum obedientiam dicitur obtulisse, præfuit annis 48, usque ad excessum fere Paschalis II.

(289) *Obedientiam de Pinu*. Id est prioratum paulo inferius Quo intratis? Prior abest. Ecclesias, cellas, altaria, quæ monasterio, vel majori cuiquam Ecclesiæ parent, quia ejus nutu et imperio reguntur, ejus loci obedientias vocabant. Sic lib. I, epist. 9, lib. II, epist. 32 et lib. V, epist. 38. Fulbertus epist. 1: *Alii duo, Virianus scilicet et Durandus, ambo præpositi simulantes ad obedientias suas se velle exire*. In epistolâ pontificum passim ut Urbani II: *Urbanus episcopus archiepiscopis, episcopis, in quorum parochiis prioratus et obedientiæ Ecclesiæ Cluniacensis existunt*. Hilgerius episcopus Andegavensis ad Sugerium de electione Roberti abbatis Burguliensis: *Sane venerabilis ac religiosus ejusdem loci conventus, qui ad festum loci illius etiam de remotissimis obedientiis convenerant, festinaverunt eligere sibi in Patrem et pastorem unum de visceribus monasterii sui, Robertum virum magnum*. Hinc et obedientiarum obedientiarum præpositi, ut in litteris Innocentii II: *Priores et obedientiarum Cluniacensium fratrum*. Cæterum in pago Pictaviensi, præter hunc prioratum S. Florentii, a Pinu etiam nomen gerit monasterium S. Ma-

exhibens; vocibus quas in eo deformis formabat tenacitas, nos subsannando dominos vocans, dæmoniacus 169 monachus ille clamabat; Quo intratis? Prior abest; nihil faciemus vobis; non habemus etiam spatium, in quo duodecim equi vestri (290) valeant collocari. Et locus stabulorum sufficienter capere poterat, et adhuc potest equos viginti. Qui cum hæc et alia multa expulsoria verba ab eo diu similitudine tantum patientiæ supportassemus, licet in corde nostro aliud versaretur, impatientiæ tamen flammam ratione supprime, diximus sibi: Frater, noli contristari; vides quia pluvia nos urget; jam sol occidit; necessitas admonet hospitari; panem et vinum, piscem et caseum nobiscum portamus; ememus libenter cætera quæ non habemus. Sic tandem cœpit atrocitatem vultus paulatim deponere; aliquantulum levare supercilia, et quos prius quasi clausos tenuerat oculos, monstrare, deinde nobis dignatus est loqui; nobiscum etiam, sed multum rogatus voluit resciri. Panem et vinum, quæ nos habere sciebat, et quæ longius ferre equos gravabat, nobis obtulit; fenum et annonam, quibus abundabat, et nos prorsus indigebamus, penitus denegavit. Valete et discipulum Satanæ, qui charitate conditum ordinem sua amaritudine insipidum reddit, ne amplius noceat, loris monasticæ severitatis alligate.

170 EPISTOLA VIII.

Venerabilibus dominis et fratribus Guillelmo S. Florentii abbati (291), et Bernardo abbati S. Sergii, Goffridus Vindocinensis monasterii servorum servus, Deum et quæ Dei sunt perfecto corde diligere, et quæ contra illum sunt in mundo perfecto odio habere.

Si veræ charitatis vinculo in invicem alligati sumus, et si fervore Spiritus sancti accensi contra tortuosum et subdolum illum (292), quem nostis, ne antiq̄ nostræ cum populo Dei pereant, pugnare

riæ de Pinu ordinis Cisterciensis.

(290) *Duodecim equi vestri*. Numeroso equitatu stipatum iter facere solitum Goffridum indicant ea, quæ scribit lib. I, epist. 8, ad Paschalem, et lib. III, epist. 16 ad Ildebertum. Nimirum is Ecclesiæ splendor et opes tunc erant; neque tamen immodicum dixeris in Goffrido, qualem in alio quodam abbate merito perstringit S. Bernardus in Apologia ad Guillelmum abbatem: *Quod enim, inquit, ut cætera lateam, specimen humilitatis est, cum tanta pompa et equitatu incedere, tantis hominum criniorum stipari obsequiis, quatenus duobus episcopis unius abbatis multitudo sufficiat? Mentior, si non vidi abbatem 40 equos, et eo amplius in suo ducere comitatu. Trigiuta equos uni episcopo concederet; quot pauci hodie alere possint episcopi*.

(291) *Bernardo abbati S. Sergii*. In suburbio Andegavæ civitatis. Numeratur in litteris Hugonis legati inter abbates, qui Fulconis comitis absolutioni ad fuerunt, Bernardus abbas SS. Sergii et Bacchi, sic enim hoc monasterium interdum appellant; interdum SS. Sergii et Medardi, ut in diplomate Childeberti III regis, ad cuius avum Clodovæum II originem suam referunt monachi S. Sergii.

(292) *Contra tortuosum et subdolum illum*. Rainaldum electum Andegavensem, cuius hic nomen præ indignatione supprimit, sed nominat epistola sequenti. De hujus electione dictum est epist. 21, lib. III.

decrevimus, ejusdem Spiritus sancti igne magis ac magis igniri de die in diem debemus. Scimus quidem quoniam non omnibus bene inchoantibus æternæ beatitudinis præmium repromittitur; sed illis solummodo, qui perseveraverint, habere conceditur. Parum enim vel nihil penitus esse monstratur, bene aliquid inchoasse, quod imperfectum dimittitur. Hoc etiam apud sæculares magna irrisione, dignum videtur, cum aliquis eorum quidquam incœpit, quod ad finem minime perducit. Si ita est, imo quia ita est in negotio sæculi, liquet profecto quales esse debeamus in negotio Dei. Nam si illi, qui mundum et ea quæ mundi sunt, diligunt, de opere suo si imperfectum relinquatur, sic erubescunt: quanto magis nos, qui Deum, et quæ Dei sunt, ante omnia et super omnia diligere debemus, erubescere possumus, si ejus opus, quod incœpimus, imperfectum relinquamus? **171** Dilectissimi, si nunc in Dei opere tepidi, vel negligentes existimus, et quasi sub specie simplicitatis adversariis Ecclesiæ suæ resistere dissimulamus, verendum nobis est ne in die magni et formidandi valde iudicii illum contrarium sentiamus, et illo increpante cognoscamus nos stulta simplicitate fuisse deceptos. Tunc forsitan in contumeliam nostram, quod absit, vulnerum suorum cicatrices denudabit, dicens: O falsa simplicitate decepti, hæc pro vobis ipse pertuli; et quam vicem mihi rependistis, qui semper homines laudari ac venerari occultando veritatem præsumpsistis? Hæc omnia, ne contra nos in iudicio suo Dominus proferat, non mediocriter formidare debemus, quæ jam ex parte per ejus ministros annuntiata esse cognovimus. Ex testimonio enim Scripturæ divinæ didicimus quod si propter personam hominis veritatem reticemus, ipsum, qui est veritas, Christum negamus. Quod etiam præ nimia simplicitate quidam damnari merentur, in Propheta aperte monstratur, ubi sicut oves in inferno positi memorantur (*Psal.*, XLVIII, 15). Oves ibi, non propter veram innocentiam, sed propter inhonestam simplicitatem, qua malis resistere nolunt, vel nesciunt, homines appellat; quos sine fine perituros esse denuntiat. Et ideo rejecto simplicitatis velamine, palam loquatur veritatem, cum Propheta dicentes: *Quis consurget nobis adversus malignantes, aut quis stabit nobiscum adversus operantes iniquitatem?* (*Psal.* xciii, 16.) Illud Apostoli subjungentes. *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* (*Rom.* viii, 31.) Nos **172** tales sumus, imo tales esse debemus, qui laudes hominum non affectemus, neque eorum vituperationes expavescamus, quoniam qui hujusmodi sunt, juxta apostolum, servi Christi esse non possunt. Unde et Propheta: *Qui hominibus placent, confusi sunt* (*Psal.* Lii, 6). Si forte quærimus, quid pro Deo agere, vel pro ejus nomine pati debeamus, quid ipse egerit, quidve pro nobis pertulerit consideremus, et sic quid pro illo sumus acturi plenius agnoscamus. Omnia quidem, quæ pro nobis Dominus in mundo egit, et pertulit

A referre non possumus sed illud firmiter credamus, et credendo asseramus, quia quidquid fecit et pertulit, totum nostræ salutis mysterium fuit. Factus est homo de Virgine matre, cum Deus esset; opprobria, irrisiones, convicia, tribulationes, flagella, percussiones, infidelium sputa sustinuit: cruci clavis affligi, spinis coronari, felle cibari, aceto potari, lancea vulnerari voluit; et gustans mortem ad horam æternæ mortis vincula solvit. Quid, fratres, aliud hæc agendo nos docuit, nisi ambulare vias; quas prior ipse ambulavit? Ambulemus igitur vias ejus, et sequamur eum, sicut frequentandum se docuit; quem qui modo sequi noluerit, illum procul dubio sequetur, cujus pœna sine carebit. Sed quomodo Deum ac Dominum nostrum sequimur, quomodo ejus vias ambulamus, videntes abominationem stantem in loco sancto, si tacemus? In loco sancto abominatio stare videtur, cum in sancta Ecclesia abominabilis quisque, nemine contradicente, **173** aliis dominatur. Qui hoc videt et tacet, maledictus a Domino esse perhibetur, dicente propheta: *Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine* (*Jer.* LVIII, 10), id est vocem suam a peccati increpatione. Si illi qui quodlibet malum non increpant, maledici a Domino merentur, quanto graviorem maledictionem incurrunr, qui abominationem tacendo augmentant, per quam sine dubio plures sædantur? Abominationem quippe satis augmentat, qui, in quantum prævalet, eam non amputat. Ortum est certe moderno tempore novum genus abominationis; jam incipit regnare filius perditionis; et quod olim quasi in occulto faciebat, nunc palam operatur mysterium iniquitatis. Quem contra qui legitime certaverit, vere coronabitur: et velut alter Henoeh vel Elias effectus, licet martyrium ob hoc non consequatur, martyrum tamen immortalitate glorificabitur. Et ut adversus prædictam nequam fortiores animos habeamus, quid Moyses, cum quosdam, de populo Israel proclives ad peccandum considerat, dicat audiamus: *Si quis est Domini, jungatur mihi, occidat vir fratrem et amicum et proximum suum* (*Exod.* xxxii, 26, 27). Fratrem quippe, et amicum, et proximum suum interficit, qui, cum punienda invenit, neque eis quos per cognationem diligit, parcit. Si ergo ille Dei dicitur, qui contra delinquentes zelo divini amoris excitatur, profecto se Dei esse denegat, qui eorum pravæ actiones increpare recusat. Hinc itaque facile advertitur quid ambitioso illi a Christi fidelibus debeatur, cujus nomen præ **174** indignatione suppressimus. Nam quo proprio nomine dignus habeatur prorsus nescimus. Illum utique ultra modum malitiosum esse, a puero fama referente didicimus, et ex parte per nos cognovimus. Et quia hunc ad augmentum iniquitatum suarum contra sanctam Ecclesiam arte Simonis Magi niti audivimus, utile valde est, imo necessarium, quatenus auctoritate Simonis Petri ei in faciem resistamus. Cui si pro officii loco vehementer non resisterimus; cum ipso

Simone Mago, qui hoc genus iniquitatis primus invenit, nos habituros portionem, quod Deus abnuat, nullatenus dubitemus. Nam quid prodest nobis orare? quid prodest aliquando jejunare? quid etiam pauperes recreare? -vel quælibet alia bonitatis opera exercere, si Simoniacam hæresim a finibus nostris dissimulamus repellere? Quæ, ut B. Gregorius dicit, ante omnes alias in sancta Ecclesia subdola fraude irrepsit, et quasi prima et maxima Ecclesiæ castitatem fœda nimium pollutione contaminare præsumpsit. Igitur in Deum, et propter Deum rogamus vos et obtestamur, si habere partem in Christo vultis, una nobiscum summpere laboretis, ut tam sæva pestis, quæ per sæpe dictum hæreticæ pravitatis ministrum in partibus nostris diabolica suggestionem emersit, non quidem gladio ferri, sed gladio Spiritus sancti penitus computetur, ne nobis tacentibus in Spiritum sanctum peccetur, quod neque hic, neque in futuro sæculo remittetur (*Matth. xii, 32*). **175** Valete in Domino semper; iterum dico: Valete. Et contumax ille, de quo agitur, sentiat nos Dei virtute plus posse quam possit ipse Simonis Magi impia arte.

EPISTOLA IX.

Guillelmo sancti Florentii abbati, et Guillelmo archidiacono (293) fideli suo, Goffridus Vindocinensis monasterii indignus servus, prospera mundi despiciere, et nulla ejus adversa formidare.

Rogamus vos, et per veritatem, quæ Christus est, obtestamur, ne in causa Dei, quam contra Rainaldum inspirante Spiritu sancto assumpsistis, aliquo modo deficiatis. Quod si feceritis, Christum, qui est veritas, plane abnegastis, et Ecclesiam suam, quæ omnino casta debet esse et libera, sæcularitatis concubinam et ancillam cum periculo animarum vestrarum constituistis. Præterea etiam omnibus amicis vestris, quod evenire non credimus, mendaces facti estis, et eorum inimicitias merito incurristis. Non est vobis timendum, quia multos post Deum bonos adjutores habetis. Inter quos me et abbatem (294) S. Sergii veraciter reputare potestis, qui mallems vivi excoari, quam huic tantæ consentirems abominationi. Valete; et substantiam temporalem nullatenus ob hoc timeatis amittere.

(295) *Guillelmo archidiacono. Andegavensis Ecclesiæ, qui cum Stephano decano Rainaldi electioni præcipue refragabatur: uterque postea eidem amici ex infestissimis facti, quo nomine laxantur, in epistola Marbodi: multiplex est Andegavensis malitia, multos Stephanos habet, multos Willelmos.*

(294) *Et abbatem S. Sergii. Bernardum, de hac abbatum contra Rainaldum conspiratione, Ildebertus epist. 11 ad Rainaldum ipsum: Pro eo religiosos abbates, et integri nominis personas auctori stare adversum te cum quibus tanto periculosius est congregari, quanto eorum fama sincerior, causa justior, dignitas major. Inter hos erat et Benerius Bonævallis abbas epist. 16.*

(295) *Archembaldo S. Albini abbati. De quo lib. 1, epist. 6 Chronicum S. Albini: Anno 1106 obiit Girardus abbas S. Albini, v Idus Januar. qui fuit abbas annis 9. Eodem anno ordinatus est Archembaldus*

Non enim diabolus tanta poterit auferre quanta vobis potens est Deus restaurare. Nihil tamen pro hac causa amittetis, et de manu Dei mercedem **176** recipietis, si pro ejus fide et nomine constanter egeritis.

EPISTOLA X.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilecto in Christo Patri Archembaldo (295) S. Albini abbati, fratres sibi commissos diligere, et eorum vitia odio habere.

Ex testimonio divinæ auctoritatis didicimus quoniam de profectu proximi, sicut de nostro, debemus gratulari, et de ejus defectu, tanquam de proprio, tribulari. Unde de quodam fratre vestro, Joscelino nomine, vehementer tribulamur; in quo non solum læsam esse charitatem cognovimus, sed defunctam. In diebus istis, cum monasterii nostri necessitate cogente, iuxta Maironem (296), ubi obediens sibi, et non Deo ille commoratur, transitum fecissemus, misimus ad eum, ut in domum B. Albini et vestram nos hospites susciperet, deprecantes. Verba, quæ his, qui a nobis missi fuerant, responderit, mala quidem et omnino indisciplina fuerunt; sed facta satis pejora. Omnia quæ ille conversus aversus in nos protulerit, vobis scribere nolimus, quia longum esset, et in nullo veritatem lædere volumus, quæ vix in longiloquio illæsa servatur. Illud firmissime tenemur quia dixit quod nullatenus nos susciperet; et postea non bene devotus complevit. Hæc vestræ dilectioni de servo avaritiæ conscribentes, non nostram, **177** sed charitatis injuriam vindicari deposcimus.

EPISTOLA XI.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilecto in Christo confratri Archembaldo S. Albini abbati, peccata delinquentium non dissimulare, sed mox ut oriri cœperint radicitus amputare.

De vestro Joscelino (297) conquerentes vobis scripsimus, et ut de illo manifestam justitiam Deo et ordini vestro faceretis, diu auscultavimus, et adhuc auscultamus; et nihil a vobis actum super hoc audire potuimus. Unde manifestum est quia aut aures nostræ surdæ sunt, et audire non possunt, aut manus vestræ contractæ, et ad exercenda jura jus-

abbas, viii Idus Februar.

(296) *Juxta Maironem. Vetustissima monasterii S. Albini possessio curtis Maironis in pago Pictaviensi, cum ejus partem a primis Andegavorum comitibus usurpatam, a Goffrido grisa tunica, Widone fratre ejusdem cœnobii abbate, restitutam antiquæ tabulæ testentur, Andegavis datæ anno Domini 966. Lotharii regis xv. Maironis etiam castelli sit mentio in chronico S. Albini, ubi de bello agit inter Ludovicum VII, regem et comitem Goffridum an. 1151. Monasteriolum destruitur. Maironus pristinae libertati restituitur. Rex et comes pacificantur. Goffridus comes obiit.*

(297) *De vestro Joscelino. Epistola præcedenti Joscelinum et Goscelinum promiscue scribebant, ut Josfridum et Goffridum, quod ante monimus.*

titix nullatenus eas potestis aperire. Sed nos Dei gratia aures non habemus surdas. Cavete igitur, ne manus habeatis contractas. Quod si forte contractæ vel aridæ nunc usque fuerunt, non jam olivæ, sed oleo justitiæ ungantur, ut saentur, et ad reprimendum Joscelinum pestifera inflatum superbia citius aperiantur. Et quoniam cor ejus repletum novimus iniquitate, et vestrum credimus plenum charitate, toto dilectionis affectu vos rogamus, ut a deo vigeat contra illum vestra æquitas, ne amplius sancto ordini illius dominari possit iniquitas. Si vero bonitati vestræ suggesserit, quia causam contra vos (298) habemus, nolite sibi **178** parcere propter hoc, sed quanta sint viscera charitatis considerate. Charitas enim, sicut bene nostis, solummodo amicum non diligit, verum etiam esurienti et sitiienti inimico cibum et potum pariter cum hilaritate tribuit. Nos tamen inimici vestri non sumus, sed omnia quæ in vobis Deus diligit, et nos diligimus, et vobis et vestris, si placet, germana charitate servire volumus. Nam quidquid de querelis nostris, quæ concipiunt laborem et dolorem parturiunt, faciamus, charitatem, quod est vinculum perfectionis, erga vos semper integram, Deo donante, servabimus. Hæc est, inquam, illa bona, imo optima virtus, sine qua habere cæteras virtutes est damnabile, et cum qua non habere eas, veniale. Valet, et quid de his, quæ vobis scripsimus, facturus sitis, nobis rescribite.

EPISTOLA XII.

Frater Goffridus Hamelino abbati (299) S. Albini, diligere quod Deus diligit, et odio habere quod odit.

Et formicam plaustrum trahere dedecet, et doctorem Ecclesiæ manu tenere mendacium, sed oportet illum veritatem semper attendere, non relationem verborum. Si Albericus se nobis condonatum difficitur, et si Paganus filius ejus (300) in Ecclesia nostra sub titulo monasterii vestri se factum monachum profitetur, negat uterque veritatem, dum falso loquitur. **179** Quod Paganus vobis suggerit, etiam si verum esset, sicut veraciter falsum dignoscitur, discuti tamen prius debuisset, antequam illum, reclamantibus monachis nostris, prudentia vestra suscepisset. Injustum est enim, et canonum regulis prorsus contrarium, sine iudicio exspoliare vestitum. Quod illum non esse fugitivum dixistis, mihi non mediocriter displicet hoc ab ore vestro fuisse prolatum, quod sobrietatis armarium olim credideram,

(298) *Quia causam contra vos.* Lib. 1, epist. 8.

(299) *Hamelino abbati S. Albini.* Postea episcopo Redonensi. Successit Hamelinus in monasterii prefectura Archemaldo anno 1119 ad episcopatum Redonensem evectus est anno 1127 Chronicum S. Albini eo anno: *Hamelinus episcopus Redonensis efficitur Idibus Maii.* Idem ejus obitum annotat anno 1141. *Obiit Hamelinus episcopus iv Non. Februarias.* Is est ejus litteras de duelli probatione libro superiore protulimus ad epist. 39.

(300) *Paganus filius ejus.* Idem videtur qui in epist. 27, lib. 1: *Fraterm Paganum Alerici ad domi-*

et veritatis sigillum. Ille utique de loco nostro, in quo monachus noster factus fuerat, aufugit, et stola secundæ regenerationis rejecta occulte fugiens, claustrum B. Clementis (301) infregit. Unde non solum fugitivus agnoscitur, verum etiam vera propositione sacrilegus esse probatur. Si de illo nobis offeritis justitiam, quod justum est facite, nos de illo prius investite. Nam vos ignorare non credimus quod nec ad comprovincialem, nec ad generalem synodum, multo minus igitur ad quamlibet causam vocari debet exspoliatus. Præterea noveritis, nec genus veræ religionis esse, nec signum puræ dilectionis, pro Pagani familiaritate Philippicam retractare in amicum, nec pro illo, si vestræ magnitudini placuisset, contentio, quæ inter monasterium nostrum et vestrum esse solebat, et quæ pene vel penitus pro dilectione vestra fuerat extincta, redi-viva fieri debuisset. Nos vero quod contra Paganum fecimus, adhuc facimus; nec extractum de vagina canonicæ justitiæ **180** gladium, nisi præcedente satisfactione, ab illo retrahemus. Quod si prius aliter actum intelligit, nos tamen juste et rationaliter factum esse, sanctorum canonum auctoritate monstrabimus.

EPISTOLA XIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, domno Guatterio vitæ laudabilis abbati (302), salutem cum dilectionis obsequio.

In Regula B. Benedicti, secundum quam professi sumus, prohibitum dignoscitur et quod est amplius, auctoritate sancti Evangelii, ne alter alteri faciat, quod sibi fieri non optat (*Luc. vi, 31*). Unde tota mentis intentione cavendum est, ut quod nobis fieri non optamus, nulla occasione aliis faciamus, ne fidei nostræ professionis scissuram facientes, evangelicæ etiam traditionis contemptores a Deo judicemur. Hæc idcirco, venerabilis Pater, proposuimus, quoniam hominem quemdam, Garinum scilicet Galandi (303), qui sub confessionis actione et suæ fidei promissione se suaque omnia nobis devoverat, subita pressum infirmitate monachastis, et res suas, imo nostras, quia Ecclesiæ nostræ prius fideliter oblatas accepistis. Quod quam sit religioni Christianæ contrarium, si scienter actum est, quod absit, nos minime latet, et vos certum habetis. Requirimus igitur a dilectione vestra hunc hominem, et universas res hujus hominis cum homine **181** ipso nobis reddere non differatis, ne forte actio dilationis vobis ascribatur argumentum cupi-

num papam mitto, cognomen videlicet factum ex nomine parentis, qui rectius hic Albericus vocatur. Quare sit etiam legendum arbitror libro primo.

(301) *Clastrum B. Clementis.* Prioratus Credonensis, de quo epist. 44.

(302) *Guatterio abbati.* S. Sergii, Bernardi, ad quam epist. 8 successori. Bernardi obitum S. Sergii tabulæ conjiciunt in annum 1102, viii Idus Aprilis; Walterii, in annum 1113, v Idus Januarias.

(303) *Garinum scilicet Galandi.* Ea forma dictum, quæ Petrus Goscelini, Paganus Alberici, etc.

ditatis, et sic per vos fraterna charitas vulneretur, A a quod est vinculum perfectionis (Col. III, 14). Va-
lete.

EPISTOLA XIV.

Bernerio honorabilis vitæ abbati (304), Goffridus, abbatum omnium minimus, a Deo salutem, et a se germanæ dilectionis devotionem.

Servitio vestræ bonitatis, quod mihi licet immerito, sæpe obtulistis, nunc opus habeo, et quem charitas debitorem fecit promittendo, non pigeat debitum solvere promissa reddendo. Andegavis si quidem ecclesiasticum negotium in crastino Ascensionis acturi sumus, ad quod prudentiæ vestræ consilium et auxilium diligenter invitamus, et ne in præsentī necessitate nobis desit, humiliter deprecamur. Quod si deprecationem nostram qualibet occasione exaudire dissimulatis, amicus utique dici potestis, sed qui non permanet in tempore necessitatis.

182 EPISTOLA XV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus charissimo domino et præcordialissimo amico, Bernerio Bonævallis abbati, viro vere religioso, beatam Trinitatem puro semper corde diligere, et ejus proximæ festivitati nulla occasione deesse.

Ad celebrandam nobiscum, quam diximus, sanctæ et individuæ Trinitatis festivitatem (305), et tantæ solemnitatis devotio vos venire compellit, et ut sepositis curis omnibus nullatenus differatis venire, quem erga vos habemus puræ dilectionis affectus suppliciter exposcit. Debitum quippe religionis est, et germanæ charitatis augmentum, festa sanctorum Dei, et maxime suam ipsius festivitatem devotione celebrare, et diligentis se proximi justum desiderium totis visceribus adimplere. Valet, et in his quæ humiliter rogamus, non sit vobis lædiosum Deo et nobis obedire.

EPISTOLA XVI.

Goffridus Vindocinensis monasterii inutilis servus, viro æterna memoria digno, Bernerio abbati Bonævallis, in valle spiritualis frumenti abundare, et hymnum Deo dicere sempiternum.

Sancti Spiritus, ut arbitror, igne succensus et ab increpatione Simoniacæ impietatis **183** spiritum, quo agitaris, reprimere non valens, multos in te adversarios incitasti, inter alios maxime unum (306) cujus nomen dicere superfluum puto, quia nec vulgo manet incognitum. Et si illud, natura negante, surdum non audiunt, nec muti loquuntur, eis tamen ab aliis nutibus et signis est indicatum. Tibi, religiose abba,

(304) *Bernerio abbati.* Bonævallis, est autem id monasterium ejusdem ac Vindocinense diocesis, hoc est Carnotensis, sed in agro Castrofunensi. Bernerii facta est mentio lib. I, epist. 21, alibi religiosum et boni testimonii virum vocat.

(305) *Trinitatis festivitatem.* Titulus hic monasterii Vindocinensis, ut Goffridi fundatoris, et Theodorici episcopi litteræ declarant. Urbanus II: *Dilectis in Christo filiis Girardo abbati S. Albini Andegavensis, et Bernoni abbati S. Trinitatis Vindocinensis.*

a multis dicitur quod Simonem Magum nostris temporibus in Ecclesia suscitatum frustra extinguere verbis conaris, quia in hominibus qui corrigat non invenitur. Tu vero desiderio repletus prophético, tibi suaderi nullatenus potest, quin semper inquiras, qui tecum assurgat contra regnantem in sancta Ecclesia abominationem, cum ipso Propheta fideliter clamare non cessans: *Quis consurget mihi adversus malignantes, aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?* (Psal. xciii, 6.) Clama itaque tu organum Dei, tuba Spiritus sancti. Ne sileas, egregie præco veritatis, nec vocem retrahas a correctione hæreticæ pravitatis; et si eos qui sanctæ Ecclesiæ castitatem fœda nimium pollutione commaculant, de templo ejicere, sicut Salvator fecit, non vales verberibus, saltem verbis nulla desinas occasione. Noli, vir sancte, noli credere illis, qui te loqui asserunt sine utilitate, quoniam eos, contra quos loqueris, revocare non potes a scelere. Qui talia dicunt, tecum pariter Joannem sanctum domini præcursorem redarguunt. Ille enim quamvis Herodem ab incestu revocare non posset, veritatem tamen non siluit, dicens quod **184** ei uxorem fratris sui habere nulla ratione liceret (Matth. xiv, 4). Unde si vir sanctus decollari meruit, et coronari, Herodes impius, cum eis qui sibi consenserunt, promeruit æternaliter cruciari. Satis est igitur melius cum Joanne redarguere quam reticendo veritatem consentire Herodi. Nulli certe Christiano Christi Dei et Domini sui legem silere licet, nec propter personam veritatem occultare. Nam qui propter personam veritatem occultat, Christum, qui est veritas, videtur abnegare. Vale, et agnoscant impii Simoniaci, te veritatis virtute, plus posse quam possint ipsi Magi Simonis perversitate.

EPISTOLA XVII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, venerabili abbati Bernerio, viro vere religioso, dimidium animæ suæ, et si non sufficit animam totam.

Pater in Christo charissime, esse vestrum desiderio scire desiderans, quoniam præsens corpore non possum, præsentibus litteris dilectam Deo et charam hominibus dilectionem vestram interrogare præsumpsi, qualiter congregatio vestra se erga vos habeat; vos enim erga illam optime habere non dubito. De viribus corporis iterum quæro; nam de virtutibus animæ vestræ quærere superfluum æstimavi, quia illam de die in diem proficere credo

Breve Chronicum S. Albini: *Pridie Kalend. Junii apud Vindocinum. Castrum monasterium S. Trinitatis dedicatum est anno ab Incarnat. Domini 1040.* Goffridus ipse lib. v, epist. ultima.

(306) *Unum cujus nomen.* Rainaldum electum Andegavensem. Huic videre est, quod epist. 9 monuimus, Bernerium e numero abbatum fuisse, qui Rainaldi electionem conjunctis studiis oppugnabant.

certa fide, cum divina **185** cooperante gratia, A vestræ bonitatis longæva consuetudo in hac credulitate sensus meos omnino firmet et muniat. De esse vestro quærens, mirandum non est si valde sollicitor, nam in prosperitate vestra lætor vehementer et delector, in vestra adversitate non mediocriter afficior et contristor, licet in adversitate, quæ justum hominem probat, esset potius lætandum, si vis amoris, quo vos semper amavi, virtutem rationis admitteret. Hæc autem ratio, quamvis ad ostium meæ mentis sæpius pulset, ei pulsanti non aperitur; nam iunibus vestræ dilectionis alligata, intrare non sinitur. Vestram igitur prosperitatem diligere possum, vestram adversitatem desiderare ulla ratione non possum, sed illam meam faciens compassionis affectu, vobiscum usque ad mortem humeris charitatis portare paratus sum. Valet.

EPISTOLA XVIII.

Honorabili Patri et suo præcordiali amico Bernerio, viro sapientiæ doctrina, et vitæ meritis decorato, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, se totum cum posse suo.

Quod vobis, venerande Pater, dixi simpliciter, sicut audivi, monachi vestri intellexerunt nequiter. Et ego mendo vobis, quia illud libenter corrigam, nec unde vestri insidiatores, quos filios credebam, vos valeant molestare, ulterius dicam. Simplicibus et bonæ **186** voluntatis hominibus me loqui putabam, sed præsentibus illis religiosæ simplicitatis inimicis ponam ori meo custodiam. Quorum impu- C ritas, velit nolit, quandiu vixero, certis iudiciis poterit approbare quam pura charitate vos diligo. Cum quo, si necessitas exigit, et adversitatem sustinere lætor, et sine quo prosperitatem habere non delector.

EPISTOLA XIX.

Bernerio vitæ laudabilis abbati, frater Goffridus, salutem et dilectionem.

Noveritis, quod tamen vobis in aure dico, Deo volente, me ad præsens Romam iturum: sed nec mulzæ habeo, nec mulum; et quia vos habere credo quod ego non habeo, humiliter supplico ut animal utrumque mihi præstetis, aut unum, vel, si placet, neutrum. Non tamen ideo de amicitia minus, quia D vos propter vestra non diligo, sed propter vosmetipsum.

EPISTOLA XX.

Amico suo charissimo, Bernardo abbati (307) S. Lau- nomari, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis abbas, salutem.

Fratrem hunc, quem vobis notum, et ex parte familiarem agnovimus, cum litteris nostris ad vos

(307) Bernardo abbati. S. Lauonomari. Id est Blesensi, ut scripsit lib. II, epist. 44. Ivo epist. 172: Mauricius Blesensis cœnobii S. Lauonomari abbas. Mauricii, ut puto successor Bernardus.

(308) Coabbati Odoni. Majoris Monasterii. Sic enim nostra est conjectura. Odonem virum religiosissimum, post restitutos Majori Monasterio monachos abbatem nonum, ejusdem cœnobii tabulæ succes-

mittere curavimus, ut eum **187** ad salutem animæ suæ in congregatione vestra recipiatis, si tamen recipere vultis. Diu enim, ut ipse bene nostis, nobiscum fuit, sed mores suos juxta desiderium nostrum corrigere noluit. Unde merito aut ejus malitiosa vita blasphemari potest, aut ignorantia, vel incuria nostra, quod Deus abnuat, accusari.

EPISTOLA XXI.

Venerabili fratri et coabbati, Odoni (308) suo præcordiali amico, frater Goffridus, salutem et dilectionem.

Fama discurrere sinistra ad nostrum usque pervenit auditum, quod Hierusalem redeundi habetis animum. Hierusalem semel vidisse vobis sufficere debet, quam si nunquam vidissetis, neque propter hoc contra vos orta esset calumnia diaboli, neque vobis necessaria indulgentia Dei. Fides utique monasticæ professionis eundo Hierusalem observari minime potest; sed violari. Hierusalem etenim ire, sicut indictum est laicis, sic interdictum est monachis ab apostolica sede. Quod novi ego ipse, sicut ille, cujus aures erant ad os domini Urbani papæ, cum et eundo Hierusalem peregrinari præciperet laicis, et ipsam peregrinationem monachis prohiberet. Ubi sanctus Benedictus de peregrinis monachis mentionem facit, de illis loquitur qui eo tempore mundo quidem renuntiabant, sese in Domini servitium profectes, nullam **188** tamen sua professione alicubi firmantes stabilitatem. Eos vero, qui certo in loco profectentur, ubi professi sunt, et bajulare crucem Domini, et Dominum sequi necesse est, non peregrinam quærere sepulturam. Non igitur sub occasione Hierosolymitani itineris devienas ab itinere nostræ professionis, ne, dum falsam beatitudinem quærinus, veram et corporis et animæ inveniamus miseriam. Carnalis amore fratris vestri, qui in Hierusalem est, aut fortasse jam mortuus est, aut quousque illuc perveniatis mori potest, mens vestra ad illicita minime trahatur et spiritualium florum, et fratrum, quos sub pollicitatione fidei vestræ regendos suscepistis, et de quibus etiam Domino redditurus estis rationem, cura deseratur. Non est enim opus fidelis et bonæ mulieris, proprios partus porcis exponere, et quos semel vigilans peperit, dormiendo opprimere. Hac arte Satanæ multi, qui in regeneratione prima diabolo, et in secunda diabolo simul et sæculo renuntiaverunt, terramque promissionis prævio Spiritu sancto jam ingressi fuerant, corde in Ægyptum sunt reversi, et manna fastidientes, ollas carniæ, et cætera, quæ divinæ legi erant contraria, petierunt. Habuerunt itaque escas; sed in escis illis retia, quibus capti, sorem faciunt Guillelmi, diemque obitus notant XIII, Kalend. Julias, et tumuli locum in dextra porticu ecclesiæ, juxta abbatem Bernardum Guillelmi prædecessorem. Illic rursus est Odo, abbas Majoris Monasterii, ad quem exstat Hugonis et Bernardi abbatum epistola post Ivonis epistolæ edita. Quare Odoni haud dubie inscribenda est.

et hamum, quo sunt strangulati, invenerunt. Hi comparabiles sunt corvo infideli nuntio, qui cupiditate cadaveris Noe sancti patriarchæ contempsit imperium. Prius quidem, ut columba, acceperunt ramum olivæ, **189** cum quo ad arcam redirent, et in arca manerent, sed de fenestris arcæ, ad quas fide baptismatis et monastica professione jam volaverant, non rediituri evolaverunt. De quorum numero quemlibet hominem, multo minus igitur Domini gregis pastorem et custodem esse non opto, ne forte contingat, quod Deus abnuat, illum ex pastore lupum fieri, et ex custode latronem. Valete, et quæ bono animo scripsimus, vobis placeat retinere.

EPISTOLA XXII (309).

Frater Goffridus, dilecto confratri Amblardo Lemovicensi abbati (309*), sic fratres tibi commissos diligere, ne a te eorum diligentur errores.

Perlectis litteris tuis, quibus de monacho tuo conquestus es, agnovimus quod immemor ecclesiastici vigoris, et honoris, et officii ac ministerii sui oblitus, linguæ aculeis te exacerbare præsumperit. Lingua quidem secundum Jacobum, inquietum malum est, modicumque membrum, sed magnam silvam incendit, quia animæ et corporis substantiam perdit. Lingua ignis est, et in ea universitas iniquitatis consistit (*Jac. xi, 5-8*). Lingua gladius est, quo Conditor et Redemptor noster a Judæis interceptus noscitur, nec illis tantum qui Christum gladio ferri, quantum illis qui eum gladio verbi peremerunt, mors Christi deputatur. Christus ipse in cruce jam positus pro illis potius oravit, qui cum gladio ferri pupugerunt, **190** non pro illis, qui cum gladio verbi occiderunt. Si igitur linguæ perveritas non restringitur, non multum prodest, si cætera mala corrigantur. Habes circa hujusmodi delinquentes, et in Veteri et in Novo Testamento, divina consilia et præcepta, cum Dominus Deus in Deuteronomio dicat: *Et homo quicumque fecerit in superbia ut non exaudiat sacerdotem aut judicem, quicumque fuerit homo ille morietur, et omnis populus cum audierit, timebit, et non aget impie, ne moriatur (Deut. xvii, 12, 15)*. Et ut sciamus hanc Dei vocem cum vera et summa majestate ejus processisse, ad honorandos et vindicandos sacerdotes, qui in ejus loco stant, aut de ejus loco cadunt cum adversus Aaron sacerdotem tres de ministris Core, Dathan et Abiron ausi sunt superbire, hiatu terræ absorpti ac devorati pœnas statim sacrilegæ audaciæ

A persolverunt. Nec illi soli, sed et cæteri ducenti quinquaginta, qui eorum comites ad audaciam fuerunt, prorumpente a Domino igne consumpti sunt (*Num. xvi, 1*). Unde vera propositio probatur, quod non solum qui contra præpositos Ecclesiæ superbiunt, sed etiam qui consentiunt eis, a Deo damnantur. In libro quoque regnorum, cum Samuel sacerdos a populo contemneretur, exclamavit Dominus, et dixit: *Non te spreverunt, sed me (I Reg. viii, 7)*. Et ut hoc ulcisceretur, excitavit Saulem regem, qui superbum populum calcaret et premeret, et per diversa pœnarum genera affligeret, ut contemptus sacerdos ultione divina vindicaretur. David sanctus, cum oram chlamidis Saulis regis pessimi, **191** et jam in Dei dispositione depositi, occulte abscessisset, quod factum parvissimam contra doctorem musitationem significat; magna cordis contritione se arroxit, quia in peccatore præposito Dei potestatem, quam venerari debuisset, et auctoritatem agnovit, quæ nec major justis pastoribus a Deo conceditur, nec minor injustis. Sed et Salomon in Spiritu sancto constitutus docet quæ sit sacerdotalis auctoritas et potestas, dicens: *Ex tota anima tua time Deum, et sacerdotes ejus sanctifica (Eccli. vii, 32)*. Et iterum: *Honora Deum tuum ex tota anima tua, et honorifica sacerdotes ejus (ibid. 33)*. Quorum præceptorum memor, B. Paulus, cum sacerdoti, nesciens eum sacerdotem esse, malediceret, et ei diceretur: *Sic insilis in sacerdotem maledicendo? (Act. xxiii, 4)* statim culpam agnovit: et quia noxam ex ignorantia contraxerit, asseruit dicens: *Nesciebam, fratres, quia pontifex esset. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices (ibid., 5)*. Et alibi dicit: *Non est potestas nisi a Deo. Et qui resistit potestati, divinæ ordinationi resistit; et qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt (Rom. xiii, 1, 2)*. Dominus etiam noster ipse Jesus Christus, rex et judex et magister noster, usque ad passionis diem servavit honorem sacerdotibus, quamvis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi servassent; nam cum leprosum mundasset, dixit illi: *Vade et ostende te sacerdoti (Matth. viii, 4; Luc. xvii, 14)*. Ea humilitate qua nos quoque humiles esse docuit, sacerdotem appellabat quem sciebat esse sacrilegum. Item sub ictu passionis cum alapam accepisset, et ei diceretur: *sic respondes pontifici? Nihil contumeliose* **192** locutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suam servavit, dicens: *Si male locutus sum, exprobra de*

(309) Epistola hæc maximam partem exscripta est ex Cypriani 65 ad Rogatianum.

(309*) *Amblardo Lemovicensi abbati*. In diplomate Philippi I regis de translatione Mauziacensis cœnobii ad ordinem Cluniacensem subscribit *Ademcrus abbas Lemovicensis*, hoc est S. Martialis, ut in dedicatione monasterii Vindocinensis *Odolricus abbas de S. Martiale* monasterium Lemovicense (quod pro monachis canonicis sæculares nunc habet) et monasterium S. Martialis unum atque idem est ut Floriacense, et S. Benedicti; Miciacense et S. Maxi-

mini; Segestrum et S. Sequani; Uticense et S. Ebrulsi; Ricomagense et S. Amabilis. Alterum enim tituli nomen est; alterum loci, in quo condita fuerunt. Atque in iis sane locis, quæ unicuique habent monasterium, id statim intelligitur. In amplioribus vero civitatibus, et quæ multis cœnobiis nunc florent, de vetustissimo et sui temporis unico accipi debet, ut in synodo Remensi Leonis IX. Oylardus abbas Catalaunensis, de abbate S. Memmii; apud Ivenem epist. 213, abbas Carnotensis, id est S. Petri.

malo; si autem bene, quid me cædis? (Joh. xviii, 25.) Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter atque patienter ut nos suæ humilitatis ac patientiæ haberemus et sequeremur exemplum. Docet doctores Ecclesiæ legitime et plene honorari, etiamsi aliter agant quam debeant, dum circa falsos doctores Deus ipse talis existit. Præterea sanctos apostolos Scribarum et Phariseorum, perversorum atque sacrilegorum doctorum, potestati substituit, quatenus apostolorum et probaretur humilitas, et meritum augetur, et per hoc plebs Christiana disceret portare jugum veri sacerdotis, etiam sub falso sacerdote. Meminisse monachi debent, quoniam abbates Deus instituit; abbates autem monachos constituerunt. Quod si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui abbates facit; possunt et contra nos audere monachi, a quibus fiunt. Qualescunque sunt Ecclesiæ doctores, de ipsis tamen Dominus dicit: *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x, 16); et: *Qui tangit vos, tangit pupilam oculi mei* (Zach. ii, 8). Tangere hoc in loco non verberum quamlibet actionem significat, sed quæ sit in prælatos a subditis, præloquente prælato eis diabolo, linguæ vel cordis detractionem. Maria utique soror Aaron prophetissa, dum Moysi detraxit, quamvis ipse aliquanto aliter fecerit, illico stigmate lepræ perfusa est, et de castris Domini foras projecta (Num. xii.). Ozas etiam Levites, cum arcam Domini recalcitrantibus **193** bobus cerneret inclinatum, eam volens erigere, statim ab angelo Domini percussus interiit (*II Reg. vi, 6, 7*). Per arcam præpositus Ecclesiæ signatur, quem reprehendere minore ordini nulla ratione permittitur. Utile est et necessarium, ut B. Eusebius (310) dicit, ut rectores a subditis timeantur, et ab ipsis corrigantur ut humana formidine peccare metuant, qui divina judicia non formidant. Deteriores quippe sunt, ut idem ipse asserit, qui detractionibus doctorum vitam moresque, quamvis videantur reprehensibiles, insequuntur, his qui substantias aliorum prædicaque diripiunt. Et ideo juste infames sunt, et ab Ecclesia extorres fiunt. Nam sic odit Deus eos qui linguarum gladiis, seu quolibet alio modo adversus Patres armantur, ut Patrum invasores, et in omni mundo notantur infamia. Quos enim Deus suo reservavit iudicio, humano examine condemnari nec debent, nec possunt. Et B. Gelasius papa (311): *Oves quæ pastori suo commissæ sunt, eum reprehendere, nisi a catholica fide exorbitaverit, nec debent, nec ullatenus accusare possunt, quia facta pastorum oris eorum gladio ferienda non sunt, quamvis recte reprehendenda videantur.* Et B. Gregorius in *Moralibus* (312) scribit, dicens: *Magistrorum*

(310) *Eusebius*. Papa, cui tribuitur etiam ab Ivone decreti part. v, cap. 252.

(311) *B. Gelasius papa*. Quæ hic Gelasii dicitur sententia, eam Caio papæ tribuit Ivo part. v, cap. 253. Legitur in Eusebii epistola ad Ægyptios; unde et a Gratiano citatur n. q. 7. *Oves quæ*.

(312) *B. Gregorius in Moralibus*. Lib. xxv, cap.

A vita, etiam si jure reprehenditur oportet tamen ut a subditis sufferantur pariter et timeantur. Subtilis ergo via tenenda est a subditis rectitudinis, et humilitatis, ut reprehensibilia magistrorum facta nec placeant, nec tamen eorum mentes a servanda **194** magistrorum reverentia recedant. Quod bene Noe debriato exprimitur, cujus nudata verecundiora boni filii aversi veniendo texerunt (*Gen. ix, 23*). Quid est quod filii verecundiam patris superjecto dorsis pallio aversi venientes operiunt, nisi quod bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicent ut tamen hæc ab aliis occultent? Si vero subditi a rectorum suorum reprehensione temperare se negligunt, usque ad reprehensionem ipsius conditoris excedunt, *B* cujus superna dispositione prælati sunt. Nam si opera hominum injusta videntur, potestas, quæ a Deo est, nunquam erit nisi justa; quam injusti homines multoties propter subjectorum merita habere permittuntur. Non est toleranda a præpositis superba loquacitas vel præsumptio subjectorum. Hæc sunt enim sicut venerabilis (313) doctor et martyr Cyprianus, scribit, hæreticorum ortus, atque conatus schismaticorum male cogitantium, ut sic superbi superbis placeant ut præpositum superbo tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare profanum extra Ecclesiam collocatur, sic contra pacem Christi et ordinationem, atque unitatem Dei rebellatur.... Oportet ergo monachum, de quo mihi scripsisti, ne et ipse dæmonium fiat, agere audaciæ suæ penitentiam, et honorem Dei in sacerdote etiam aliter agente agnoscere, et tota cordis et corporis supplicatione suo præposito satisfacere. Quod si superbus exstiterit, exerce in eum honoris tui potestatem, ut tanquam homicida, **195** ab omni ordine depositus, vel sic agnoscat ecclesiasticæ censuræ rigorem; nam si Deus superbis angelis non pepercit, superbis hominibus parcendum dedocuit. Homicidarum vero tria genera esse Clemens sanctus (314), discipulus B. Petri et successor ejus, in consilio residens asseruit, et pœnam eorum parilem fore nos docuit. Sicut enim interfectores fratrum, ita et detractores eorum, eosque odientes, homicidas appellavit, quia et qui occidit, et qui odit fratrem suum, et qui detrahit, homicida est, quoniam detractio, etiam si cum veritate misceatur, ex odio surgit. Optare tamen debes magis injurias odientium pietate et patientia vincere quam concessa tibi licentia et auctoritate vindicare. Vale, et quæ tibi scripsimus, si bona sunt, tene.

EPISTOLA XXIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii abbas G. vene-

14 et 15 et apud Adelbertum diaconum lib. ii, cap. 155. Speculi, quod ex Gregorii Moralibus excerptum.

(313) *Doctor et martyr Cyprianus*. Epist. 65 ad Rogatianum de diacono contumelioso.

(314) *Clemens sanctus*. Epist. 1 ad Jacobum fratrem Domini.

rabili priori de Charitate (315), *cum dilectione salutem.*

Præsentium latorem vestræ bonitati transmittimus, quatenus eum in congregatione vestra ad salutem animæ suæ, si vultis, recipiatis. Hoc tamen vobis laudare nec audemus, nec vituperare volumus, Diu etenim nobiscum fuit, et pravos mores suos semper emendare contempsit. Sed bonum, quod apud nos diutius facere **196** distulit, apud vos forsitan facere curabit.

EPISTOLA XXIV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis abbas, dilectis in Christo filiis Hamelino (316) *et cæteris omnibus, prospera mundi despiciere, et nulla ejus adversa formidare.*

Gaudeo plane propter constantiam vestram, quam Deo acceptam esse non dubito, et coram bonis hominibus cognovi approbatam. Si molestum habetis, quod in ecclesia voces (317) cantando non exaltatis, dico vobis quia oris vocem Deus non attendit, sed cordis. Quare non est opus sonantibus verbis cum oramus; sed ubi sacrificamus, ibi et orare debemus. Ubi vero sacrificandum sit, Psalmista manifestat dum dicit: *Sacrificium Deo spiritus contributus; cor contritum et humilitatum Deus non spernit* (Psal. l. 19). Si quis forte huic sententiæ obviare tentaverit, asserens in ecclesia super altare esse sacrificandum, sicuti sit, verum est utique quod dicit... Sed scire debet, quia in Ecclesia altare ibi nihil aliud significat, quam cor in homine. Quæ ergo, fratres, dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. *Sacrificate sacrificium*, ut diximus, sperantes in Domino (Psal. iv, 5, 6) cujus misericordia adjuti visibilem et invisibilem superabitis inimicum. Certe, fratres, vos non pugnatis eo quod alicui sua auferre vel subtrahere velitis, sed ne sponsa Dei Ecclesia, quæ **197** casta omnino debet esse et libera, secularitatis concubina fiat, et ancilla. Hoc si fieri posset, quod absit, non tam domus Dei quam spelunca latronum, et sentina vitiorum dici deberet. Est etiam alia causa vestræ magnæ securitatis, quod non feriendo, sed patiendo resistitis; et non tam pro vobis quam pro successoribus vestris hoc facitis. Unde patet quod ipsius Domini nostri Jesu Christi exemplum tenetis, qui et pro aliis pertulit [f. mortem], et patiendo hostem superavit. Et sicut Dominum Jesum, caput nostrum, vicisse diabolum veraciter credimus, ita et nos omnes

(315) *G. priori de Charitate.* Inter primarios quinque prioratus ordinis Cluniacensis principem locum tenet is, qui Charitati agri Nivernensis oppido ad Ligerim nomen fecit. Quibus acceptum hunc debeant Cluniacenses, Ludovici VI regis diploma Aurelianis editum docet his verbis: *Prioratus B. Mariæ de Charitate super Ligerim, quem Gaufridus Antissiodorensis episcopus et Guillelmus comes Nivernensis, et Bernardus de Chaillant, et alii fideles regni nostri, ad quos locus ille de charitate cum villa et pertinentiis suis omnibus, in spiritualibus et temporalibus totaliter pertinebat, Hugoni abbati et monasterio Cluniacensi et eorum successoribus dederunt, et concesserunt, absque ulla retentione per se et monachos suos pro-*

adversarios nostros superare valebimus, si illius membra fuerimus. Charissimi, mirari nolite quod ad vos venire differo, quia sexum illum mihi suspectum (318) invenio, quem nec amicis bene fisum agnosco. Sexus iste nostrum primum venenavit parentem, suum quoque maritum et patrem, jugulavit Joannem Baptistam, inimicis suis fortissimum tradidit Samsonem, quodam etiam modo interfecit Salvatorem, quia nisi ejus culpa exigeret, Salvator noster pro nobis mori necessarium non haberet. Heu quantos jam perdidit! quos adhuc potest perdere non desistit! Ut breviter dicam, omnibus qui perierunt, qui pereunt, seu qui usque in finem sæculi perituri sunt, sexus iste duplicem contulit mortem. Nisi enim peccasset, et peccando primum hominem peccare fecisset, homo non moreretur in corpore, nec ejus anima in æternum periret. Væ sexui, cui nec timor inest, nec verecundia, **198** nec bonitas, nec amicitia, qui magis timeri potest cum amatur, quam cum odio habetur. In his verbis epistola nostra concluditur. Dominus Jesus Christus sit abbas et Pater vester; bona ejus genitrix Maria, vestra mater. Ipsi Deo et Domino nostro, qui pro peccatis nostris in cruce positus, B. Joanni suam sanctissimam commendavit matrem, vestram, commendo fraternitatem, ut sua pietate vobis donare dignetur veram charitatem, veram obedientiam, puram cordis et corporis castitatem, et inter prospera humiles, et inter adversa securos vos faciat, et ad gaudia sine fine mansura perducatur.

EPISTOLA XXV.

Goffridus Vindocinensis cœnobii servorum servus, dilectis in Christo fratribus, æternam benedictionem.

Quod vos diu est non visitavi, scitote hoc non meæ voluntatis fuisse, sed penitus necessitatis. Infirmetas enim, quæ dum apud vos essem me cepit, ut a vobis recessi, quatuor tantum diebus me dimisit; sed postea graviter invasit. Unde ab amicis nostris accepto consilio potionem sumpsi, qua dum corpus purgare debui, pene me corporis vita purgavi. Sed Dei gratia de infirmitate illa convalui, et ad vos quam citius potero, revertar, quos præ cunctis hominibus semper diligo et dilexi.

EPISTOLA XXVI.

Dilectis in Christo discipulis, Ingelbaldo (319), *et omnibus aliis, Goffridus eorum indignus Pater, salutem a Deo et benedictionem.*

Calumniæ, quæ in partibus patriæ Andegavensis fessos omni tempore habendum, tenendum et possidendum.

(316) *Hamelino.* Lib. iii, epist. 10 et 11, monachis Vindocinensibus scripta est hæc epistola cum aliquot sequentibus.

(317) *Quod in ecclesia voces.* Interdictum, opinor, designat quod Vindocinensibus suis indixerat adversus comitissam.

(318) *Sexum illum mihi suspectum.* Lib. i, epist. 26.

(319) *Ingelbaldo.* Monacho Vindocinensi. Ostiarius jam erat ante Goffridum abbatem, quando ad Urbanum papam, una cum Frotmundo priore missus est ob litem Cretonensem cum monachis S. Albini.

olim contra nos ortæ fuerunt, divina opitulante gratia, ad honorem nostrum et utilitatem sunt sedatæ. Nævium quendam honestæ vitæ, et optime litteratum suscepi; quem sæculi pannis exutum regulari veste habeo vestitum. Dominus prior noster (320) infirmus tenetur, sed de beata illa anima quid dicerem, quæ si, vocante Domino, a sæculo migraret, nunquam, ut æstimo, gehennam sentiret? Sed me infelicem! me miserum! quem nulla peccatorum meorum recordatio momordit, dum carnis sanitas blandiretur, nunc saltem inopinata infirmitas, quæ me subito pressit, circa mea mala reddere deberet sollicitum. Cum sanguinis immoderantiam metuens parum me minui fecissem, minutionis die tertia, discors humorum fluxus ordinem naturæ transgrediens per diem et noctem de corpore meo emanavit. Quem dum bona Dei pietas restrinxisset, febris mihi cognita pridem me vacuum pariter et fatigatum statim arripuit. Hinc igitur non jam ut subditos, non jam ut discipulos, sed sicut dominos et amicos charissimos, ex intimo cordis affectu vos deprecor, quatenus quidquid in vos deliqui, **200** propter charitatem, quæ Christus est, corde, ore mihi dimittatis, et infirmitati animæ meæ succurrere, quia valde necesse est, non differatis. Caro quidem, unde gloriari oportet, affligitur; animæ vero succurrendum est orando; de qua lugendum vehementer, si periclitatur.

EPISTOLA XXVII.

Frater Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque minister et humilis servus, dilectis filiis et fratribus, Hugoni priori, et cæteris omnibus, perpetuam benedictionem a Domino et a se puram et integram dilectionem.

Quoniam oculus animæ nostræ vobis vigilat diligenter, ut mihi vicem mutæ dilectionis reddatis, quæso humiliter. Vigilat itaque orantes pro me, licet indigno, vestro tamen pastore, qui vos intra sinum memoriæ nostræ semper contineo, et de mamma proprii pectoris lac paternæ dulcedinis, absens quidem corpore, sed præsens dilectione, vobis tribuo, potum simul animarum vestrarum et escam. Tali potu et esca fidelium discipulorum mentes satiantur, dulcedine scilicet sui pastoris et amore. Ego certe vestræ anxietati, quam pro nostra absentia vos habere non dubito, valde compatiens, pane tribulationis mens nostra frequenter cibatur, et potatur aqua angustię. Est mihi tamen consolatio maxima, chara videlicet dilectio vestra, et malorum hominum patienter **201** portata persecutio. Vere vera dilectio vestra me consolatur, quæ pro purificatione

A animæ nostræ Deum die ac nocte precatur. Pravorum autem hominum etiam maledictio vehementer optanda est, et eorum benedictio non mediocriter formidanda. Nam maledictio illorum creat beatitudinem, et eorum benedictio acquirit damnationem. Unde si mihi non creditur, Christo saltem credatur, qui non mentitur, qui discipulis suis loquitur, dicens: *Væ cum benedixerint vobis homines* (Matth. v, 41); et: *Cum vos maledixerint beati estis* (Luc. vi, 26). Non horariam, sed assiduam fidelibus, non infidelibus, Christus in hoc mundo promisit pressuram. Unde vera ratione et Christi auctoritate probatur quod quicumque pressuram odit quam Christus promisit, non fidelis filii sortitur hæreditatem, sed infidelis servi carcerem promeretur. Nec promittentem diligit Christum, qui Christi promittentis odit promissum. Nos autem, fratres, et promittentem Christum et ejus promissum toto corde, tota anima, tota virtute diligamus, et pressuræ, quam suis promisit, si sui esse volumus, nos ulro offeramus, quia parum est, vel nihil penitus quamlibet pressuram pro tanto domino sustinere, cum ipsum Dominum pressuræ præmium agnoscamus. Omnis itaque pressura, tribulatio, et angustia desiderio desideranda est, ubi Christus est in causa. Christus utique semper est in causa Ecclesiæ suæ, in qua nulli deest homini sive justo, sive peccatori. In hac causa justum quidem **202** probat, ut adhuc justificetur; hac examinat peccatorem, ut justus efficiatur. Pro hac causa ipsemet etiam carnem suscepit, et decertavit usque ad mortem; nec feriendo, sed patiendo superavit. Nos igitur amplius non affectemus laudes hominum, ut quaslibet eorum pressuras timeamus, sed Christum in sua causa esse nobiscum firmissimè credamus, et pro ipso, qui nos redemit sanguine proprio, etiamsi opus fuerit, usque ad sanguinem decertemus. Nam pene aut penitus irremissibile nobis ab ipso peccatum imputabitur, si sanguinem nostrum pretiosorem habeamus quam suum, Valet; et in causa Dei cum ipso constantes estote.

EPISTOLA XXVIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii abbas, charissimo fratri Roberto, salutem.

Abstinentia, quam facis, scilicet quod tribus diebus tantummodo in hebdomada reficis, satis laudabilis esset, si quo modo videretur regularis. Regula namque, quam te observaturum coram Deo et sanctis ejus promisisti, præcipit quod, si quis fratrum aliquid Deo offerre voluerit, illud prius abbati suo ostendat, ut ejus voluntate et consilio fiat; si autem

(320) *Domnus prior noster.* Legendum ex veteri codice *domnus*, item lib. v, epist. 2: *Domno Radulfo*. Domni et domini perpetuum hoc discrimen apud Goffridum, quando de hominibus sermo est, quod domni vocem præponit nominibus propriis, aut iis, quæ propriorum vicem gerunt; ut *domnus Ildeberius*, *domnus Paganus*, *domnus Ernaldus*, *domnus Hamelinus*, et *domnus episcopus*, *domnus abbas*, *domnus prior*, *domnus archidiaconus*. In cæ-

teris dominum dicit cum adjecti locum habet, ut in epistolarum inscriptionibus passim, *Domino et Patri Domino et amico*. Hac tamen exceptione, quod cum de papa loquitur, præcipui honoris causa dominum pro domno usurpat, ut *dominus papa*, *dominus papa Urbanus*, cum alii fere scriptores *domnum papam* et *domnum apostolicum* dicere soleant, domini nomen uni Deo tribuentes.

aliter fecerit, præsumptioni deputabitur, et non A
mercedi. Tu vero sine voluntate nostra hanc absti-
nentiam arripuisti. Unde timeo ne vanitati potius
deputetur quam saluti. **203** Te igitur, frater, ad-
moneo, ut quod voluntate propria præsumpsisti,
voluntate nostra et consilio deseras, et cum Domino
dicas: *Non veni facere voluntatem meam* (Joan. vi,
38). Iterum si te jejulare delectat, laudo, ut jeju-
nando comedas (321), et comedendo abstineas. Ille
enim jejunando comedit, et comedendo abstinere, qui
sic quotidie comedit, quod ventri nullatenus satisfaciat.
Uno siquidem die omnino abstinere, et altero
ad plenum reficere, non satis videtur probabile. Die
enim quo homo nihil cibi accipit multoties murmurat;
altero vero cum multum desideratum cibum habuerit,
vix modum in comedendo servat, et cum B
jam repletus fuerit, ineptam lætitiā gerit. Et
idcirco utile valde, imo necessarium animæ et cor-
pori esse cognoscimus, ut et caro quotidie cibis
sustentetur, et tamen a vitiiis refrenetur. Nam qui
sic vivit, duobus modis sibi proficit, quandoquidem
et ab elatione alienus existit, et cætera bona operari
non renuit. Ad conquirendam itaque salutem æternam
abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi et animæ
quoque jejunium per abstinentiam vitiorum fuerit
sociatum. Et ideo, dilectissime, ita corpus exerce
jejunii, ut purges mentem a vitiiis. Hoc est
autem spirituale jejunium, per quod sine dubio societas
acquiritur civium supernorum, et ille laudabiliter
hoc jejunium servat, quem detractio nulla exasperat,
quem nec furor nec immoderata ira exagitat, quem
superbia gratia Dei **204** non spoliat, quem
maledictis lingua non maculat, quem rancor seu
murmur non cruciat. Vale; et super hoc obedire
non negligas.

EPISTOLA XXIX.

Coffridus Vindocinensis monasterii servus, suo multam dilecto fratri et filio Ruinaldo, Deum timere et cum timore diligere.

Infirmas vestras, quam nostram facimus compassionis affectu, non magis sibi subveniri exigit quam nostra optat dilectio. At quia animo cupienti nil satis festinatur, forsā venit vobis in mentem quod salus vestra aut non curetur a nobis, aut oblivioni tradatur. Sed non ita est, quia omnia, quæ mandastis vobis esse necessaria, quæsimus; quæsitā jam quædam invenimus; quædam adhuc invenire nequimus. Medicus vero, in quo spes sospitatis vestræ tota suspenditur, ad nos venit, Turonum rediturus, ibi confecturus medicinam omnino vobis profuturam, ut asserit, et sic ad vos nobiscum venturus. Interim mittit vobis electuarium utile valde vestræ infirmitati, imo necessarium, quod quotidie jejunus accipiat, et post cœnam antequam dormiatis.

(321) *Laudo ut jejunando comedas. Idem est consilium S. Hieronymi epist. 22 ad Eustochium: Sint tibi quotidiana jejunia, et refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoque vacuo portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur*

205 EPISTOLA XXX.

Frater Goffridus, fratribus et filiis, R. priori et aliis omnibus, omnia quæ corpori sunt necessaria, et utilia animæ, a Deo Patre et Domino Jesu Christo, et Spiritu vobis multiplicentur, ut bona voluntate Domino serviatis, et gaudeatis in ipso.

Cum tranquillitate, et multa pace, et omni amicitia desiderio desidero venire ad vos; sed quæ sunt necessitatis vestræ et utilitatis me impediunt: unde Deo auxiliante expediar, et quam citius potero vos videbo. A quibus licet absens corpore videar, me vobis firma fide credatis corde semper et dilectione præsentem; vos enim estis sensus mei, mea cogitatio; vos viscera mea, vobis utrumque dedi, corpus utique meum, et animam ineam; pro vobis utrumque, ut fidelius possim, expendo quotidie. Per vos utrumque commendo Domino Deo vivens, et etiam moriens commendabo. De cætero, fratres, quæ bona sunt et sancta, quæ bonæ famæ, quæ sanæ doctrinæ et disciplinæ cogitate et facite, quoniam vobis a Deo optime retribuetur, et a me pro viribus meis, qualicumque vestro pastore. Valet, et quæ vobis in membranis scripsi, in cordibus vestris transcribite, ne ne pœniteat, ingratis, quod absit! tam bona scripsisse.

206 EPISTOLA XXXI.

Frater Goffridus fratribus et filiis, R. priori, et cæteris omnibus, Deum timere, observare mandata ejus.

Mandavi et mando quod pro vestra necessitate et utilitate feci moram; sed ad præsens prævio Spiritu sancto veniam ad vos, quos puræ dilectionis affectu dilexi, et diligam. Si tales invenero, quales vos invenire desidero, talem me inveneritis, qualem invenire desideratis. Servate innocentiam, humilitatem habetote, diligitote patientiam. Ista sunt enim quæ discipulorum obedientiam laudabilem faciunt, et tranquillam mentem magistrorum. Hæc absens scribo, ut mihi detis occasionem vobis quod melius potero faciendi cum præsens fuero. Si fratres, qui aliter quam debuissent fecerunt, se digna emendatione correxerunt, mihi multum placet, et omnipotenti Deo multiplices grates et gratias ago. Natura nostra etiam ad culparum vindictam invita trahitur, et velox est ad indulgentiam. Consilium quidem stabile unicuique rectori animæ inesse debet, sed in eo qui peccavit et pœnitet, non sit difficilis mutare sententiam. Utinam qui peccavit, tam cito pœnitentia duceretur quam cito mutaretur in ipso nostra sententia. In ædificationem me missum intelligo, non in destructionem. Neminem vestrum vexare juro **207**, sed vobis omnibus opto quietem. Sed ille, inquam, insanus est, et malignum spiritum habet qui eum ad iram provocare satagit, a quo post saturitate jejunium, et epist. 10 ad Furiam: *Parcus cibis et venter semper esuriens, triduanis præfertur jejunii, et multo melius est quotidie parum quam raro satis sumere.*

Dominum omnia sperare licet, et sine quo nihil ei A
possit esse quod prosit. Valet.

EPISTOLA XXXII.

Goffridus abbas non suis meritis, sed Dei gratia, dilectis filiis R. priori, et omnibus aliis salutem et dilectionem.

Quod vobiscum in Pascha non fui, nostri corporis infirmitas causa exstitit. Gibbus enim mihi crevit in dorso, unde me secari oportuit. Et quamvis inter manus et lacrymosas voces dilectarum Deo (322) sanctimonialium de Fonte Ebraldi, rasorio scribente in nostra carne suas litteras, corpus nostrum infirmitate pariter et vulneris non mediocriter fatigatum teneretur, nec infirmitas, nec secantis crudelitas, nec statim impositi salis asperitas, ut vos vel ad momentum oblivisceret, facere potuit, sed spiritus B
puræ dilectionis, quo vos semper dilexi, et diligo, et diligam, mansit vobiscum. Dei tandem adjuvante clementia aliquantulum de infirmitate convalui, et partim aqua, partimque equo portatus Andegavim veni. Valet in Domino omni tempore, ipsum Deum, et Dominum nostrum rogantes, ut me, et in infirmitate patientem, et in prosperitate 208 humilem faciat, et me, et vos in sui dilectione custodiat.

EPISTOLA XXXIII.

Goffridus abbas non suis meritis, sed Dei gratia, dilectis filiis R. priori, et omnibus aliis illam a Deo quam dedit suis sanctis discipulis benedictionem.

Pro vestris piis precibus et lacrymis, quas pro me, licet indigno pastore vestro, filiali devotione Domino Deo obtulistis, multiplices gratiarum refero C
actiones. Pius et patiens Dominus, cujus patientia me diu peccantem sustinuit, pietate sua, vestris intercedentibus meritis, meæ infirmitatis et vulneris specialis medicus fuit. Unde nullatenus valeo despe-

(322) *Sanctimonialium de Fonte Ebraldi.* Fontis Ebraldi nudum nomen vidimus lib. 1, epist. 24 et 26. Hic sanctimoniales nominat, quibus celeberrimum eo loci monasterium Petri episcopi Pictaviensis, in cuius diocesis haud procul a Turonum Andegavorumque finibus est locus, nutu et auctoritate instituit Robertus de Arbrissello is ad quem scripta est epistola 47 hujus libri. Conditum anno Christi 1100 notat Chronicum Taronense his verbis : *Anno Domini 1100 Henrici imper. xlv, Philippi regis xl, concilium Pictavis celebratur, nec multo post abbatia Fontis Ebraldi in Pictaviensi diocesi fabricatur.* Mirum est quod de ingenti sanctimonialium ejus loci numero prodit Sugerius abbas, cum scriberet, hoc est annis nondum ab ortu cœnobii quinquaginta, ad quatuor fere aut quinque millia excrevisse; sed digna est Sugerii epistola, quæ propter argumentum integra legatur. Sic ergo scribit ad Eugenium III papam :

Sugerii abbatis epistola ad Eugenium III pro sanctimonialibus Fontis Ebraldi.

« Charissimo domino et Patri. Dei gratia summo et universali pontifici Eugenio Sugerius, beati Dionysii abbas, obedientiæ et servitii plenitudinem. Pro sororibus apud Fontem Ebraldum sancta et Deo acceptabili religione degentibus, quas episcopus Pictaviensis, subjectionem ab eis requirens, earumque abbatissam benedicere nolens defatigat, sancti apostolatus vestri celsitudinem, qua possumus prece pulsamus, ut sicut vestræ incumbit discretioni, im-

pare sospitatem. Ego quidem quam citius potero ad vos veniam, quos desiderio videre desidero, et in quibus post Deum totius animæ meæ posui intentionem. Valet.

EPISTOLA XXXIV.

Goffridus Vindocinensis monasterii servorum servus, dilectis in Christo filiis (323), Goffrido de Surgeriis, Jordano de Podio rebelli, Rainaldo Cartaldo, Herveo de Olona, salutem.

Mandamus vobis, et mandando præcipimus, quatenus in proxima sanctæ Trinitatis festivitate ad nos venire, et monasterium vestrum, prout dignum est, visitare non differatis 209, quod etiam non invitati facere deberetis. Hoc autem si quis vestrum contempserit, nisi gravi corporis infirmitate detentus, donec de inobedientia satisfaciatur, a sanctæ ecclesiæ liminibus alienus existat.

EPISTOLA XXXV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilectis in Christo filiis, Jordano, Rainaldo Cartaldo, salutem et benedictionem.

Si jussionibus nostris aliquando vos gravamus, non ideo contra nos murmurare debetis, vel, quod absit! nos odio habere, quoniam vobis multa imperamus necessitate monasterii potius quam voluntate. Obedientiâ tamen hanc sibi specialiter potestatem vindicat, ut non tam ejus cui præcipitur quam ejus qui præcipit voluntas fiat. Unde Dominus in Evangelio obedientiæ formam tribuens, dicit : *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit (Joan. vi, 38).* Expedit itaque vobis, secundum Domini sententiam, alterius obedire voluntati, non vestram sequi. Sed quæ, vel quanta vobis ob hoc in futuro merces reponitur, si bene consideratis, suave leveque vobis erit quidquid in præ-

becillitatem debiliu confovendo sustinere, quid unicuique expediat providere, fragilitati sexus condescendatis, et quæ vestra auctoritate innituntur, eas sub vestra protectione retineatis, nec alteri subjici velitis, et ab hac defatigatione in pace eas esse faciatis. Novit enim vestra discretio quod animabus earum non expedit claustra monasterii sui exire, nec hac occasione, vel alia sæculo se jungere. Nostis enim, si vestræ placet paternitati, quod præfatus episcopus subjectos suos consuevit inquietare. Placeat igitur excellentiæ vestræ ab iis molestiis eas eripere, et ut in pace Deo deserviant, eis in multitudine misericordiæ vestræ providere, sub protectione Dei cœli, et vestra apostolica auctoritate confovere, et protegere, utpote tantum tantæ religionis locum, quem cum in partibus illi in scholis essemus, noviter inceptum esse vidimus, et pro Dei voluntate fere usque ad quatuor aut quinque millia sanctimonialium jam excrevisse audivimus, et gaudemus. »

(323) *Goffrido de Surgeriis.* Elenchus epistolarum in codice Cenomanensi, fratribus de Santonia scriptam monet; quod majori ex parte verum est. In pago enim Santonico est ecclesia Surgeriarum, de qua dictum lib. III, epist. 40; itemque ecclesia de Podio rebelli quam Vindocinensi cœnobio, approbante filio Guillelmo comite Pictaviensi, dedit Agnes comitissa. At Olona in littore Pictavico, tabulæ iundationis : *In pago Pictaviensi medietatem ecclesiarum de Olona cum decimis, salinarum, et vinearum et omnium inde exeuntium.*

sentī pro Domino sustinueritis. Repromittitur si- A
quidem vobis vita sine senio, satietas continua
sine fastidio, societas angelorum, et quod super
omne bonum est, facie ad faciem assidue videre
Deum. Et quia de obedientia charitati vestræ loqui
cœpimus, sub ipsius obedientiæ nomine **210**, et in
remissionem omnium peccatorum vestrorum man-
damus vobis, quatenus pisces nostros, cibaria vide-
licet fratrum vestrorum, usque Andegavim adduca-
tis. Valet, si obedientes fueritis.

EPISTOLA XXXVI.

*Goffridus, qui gratia Dei est id quod est, dilectis in
Christo fratribus, Hamelino priori (324), Briccio
cellarario, salutem.*

Volo vos non ignorare, sed firmiter credere, me B
cum magno comitatu pro causa, quam scitis, An-
degavim venturum vigilia Ascensionis, si detentus
non fuero, quod Deus abnuat! corporis infirmitate.
Hoc vobis curavi prædicere, quos ad expensas faci-
endas paratos desiderio desidero invenire. Si vero
verbis aut clamore cordis objicitis paupertatem ve-
stram ad hæc minime posse sufficere, hic nulla ne-
cessitas cogit me respondere, sed imperat veritas
vos non debere sic loqui, nec sic cogitare, qui di-
vite Christo non debetis pauperiem formidare, et
quibus quod habemus, nullatenus potest desicere.
Malleus quidem quidquid Credonis possidere cer-
nimur honorabiliter expendere quam rebus ecclesiæ
Dei injustas ac pravas consuetudines homo incom-
positus et fatuus absque reclamatione violenter pos-
set imprimere. Valet, et cui servitis, de sancti C
Clementis magna clementia confidite, de victoria
nihil penitus hæsitantes.

211 EPISTOLA XXXVII.

*Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus,
dilecto fratri Hamelino, sic obedire, ut obedientiæ
fructum possit recipere.*

Infirmitati tuæ, qua, ut mandasti, ingravescente
ad nos venire non potuisti, sed domum redire po-
tuisti, quanto possumus, et debemus cordis affectu
compatimur. Illam tamen infirmitatem vehementer
miramur, quæ tibi impedimento fuit, ne ad nos ve-
nires, et impedimento esse non potuit, ne redires.
Certe si non potuisses venire, sicut potuisti redire,
mittere debuisses per quem constitutionem Dei et
nostram complexesses. Firmissime crede, et nullatenus
dubites, fili in Christo charissime, quod monachus
qui verbis obedientiam sapit, et obedientiæ opus non
facit, verbis quidem monachus videtur, sed opere mo-
nachus esse negatur. Unde ejus verba verbera potius
quam gratiam promerentur. Vale, et formosa verba
obedientiæ prosequere obedientiæ formoso opere.

324) *Hamelino priori. Credonensi. Urbanus II, Goffrido: Ecclesia parochialis S. Clementis de Credone, et universæ ecclesiæ, quæ infra terminos ejusdem parochiæ continentur. Sed de Credonis castro et quæ in eo est ecclesia S. Clementis, epist. 44, et lib. v, epist. 27.*

(325) *Andræ. Priori, ut patet ex epistola 40, sed*

EPISTOLA XXXVIII.

*Goffridus Vindocinensis monasterii servus, dilecto fratri
Andræ (325), salutis monita oblivioni non tradere.*

De te nobis relatum scias quod generalem refectoi-
rii panem et vinum respuisti, et ut **212** alium
panem, vinumque aliud tibi quæreret, cellarario
præcepisti. Si per invidiam et non ex veritate dictum
est, dicentem non dubites pœnam acquisisse sibi. Si
vero a te actum est, sapienter corrige quod fecisti.
Oportet enim te, frater, sic in omnibus temperari,
ne quasi libera utens potestate quidquam facias,
unde merito fratribus, quos tuæ dilectioni commisimus,
scandalum valeat vel murmur generari.

EPISTOLA XXXIX.

*Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus,
dilecto in Christo filio Andræ, prudenter et sim-
pliciter in omnibus ministrare.*

Circa fratres, quos tuæ fidei commisimus, sic te
deceat esse sollicitum, ut dum animas eorum salvare
desideras, curam corporum exhibere non negligas.
Non enim bene in homine animam diligit, qui cor-
pori in sua necessitate refugit subvenire. Utrumque
Deus condidit, et ut utrumque repararet, utrumque
suscepit; carne quidem mortuus est, et animæ
vitam, quam peccato suo perdidit, iterum de-
dit. Non ex carnis corruptione, sicut quidam pu-
tant (326), animæ mors processit; nec diabolus prius
carnem nostram infecit quam animam. Unde qui
recte credit, intelligit quod corruptibilis caro non
animam peccatricem, sed anima peccatrix carnem
corruptibilem fecit. In quibus fraternitati tuæ non
dicimus, ut ea facias, vel consentias **213** quæ
inordinate concupiscit voluptas, sed quæ juste fieri
cogit necessitas. Vale.

EPISTOLA XL.

*Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus,
venerabili fratri suo Andræ. « Non veni facere
voluntatem meam, sed ejus qui misit me (Joan.,
vi, 38), » memoriter retinere.*

Ad te, dilectissime, dilectum filium nostrum He-
bertum misimus, quem in rebus sæculi providum
esse cognoscimus, et ut ea quæ foris agenda sunt,
sapienter et tuo consilio agat, præcipimus, hoc sibi
specialiter injungentes, quatenus te toto corde dili-
gat, et tibi tanquam priori suo diligenter obediat. Tu
vero te talem circa ipsum et cæteros tuæ dilectioni
commissos fratres cura pastoralis exhibe, ne quid
minus perfectionis in eis Pastor æternus valeat inve-
nire. Quod si circa animas tuæ fidei creditas, juxta
admonitionem nostram, te sollicitum exhibueris,
firmissime crede, et nullatenus dubites, quoniam de
minori substantia merito causari non poteris. Deus
enim per me indignum famulum suum tuam supple-
cujus loci prior fuerit non significat.

(326) *Non ex carnis corruptione sicut quidam pu-
tant. Ex Augustino, lib. xiv. De Civitate Dei, cap. 5: Corruptio corporis quæ aggravat animam, non pec-
cati primi est causa, sed pœna; nec caro corruptibilis
animam peccatricem, sed anima peccatrix fecit esse
corruptibilem carnem.*

bit tropiam, et pro grege bene servato mercedem ab ipso recipies sempiternam.

214 EPISTOLA XLI.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, Guillelmo, et aliis fratribus apud Castellum (327) manentibus, salutem.

Frater Guillelme, diximus tibi ut ad nos quam citius posses venire, et Bernardum tecum adduces. Tu autem quæ tibi diximus non fecisti, sed litteras, quales tibi placuit, nobis misisti, in quibus Bernardum, non posse venire significasti. Ad hæc tibi respondemus quia, si venire non potest, deferri potest. Præcipimus igitur tibi auctoritate sanctæ Regulæ, ut infra quatuor dies, visis his litteris, ad nos venias, et Bernardum, si equitare non potest, afferri facias. Si vero aliter feceris, et te perpetuæ infamiae nota damnamus, et Bernardum ita excommunicamus ut nec communionem percipiat vivus, nec sepulturam defunctus.

EPISTOLA XLII.

Goffridus Vindocinensis monasterii servus, Guillelmo priori de Castello et fratribus qui cum eo sunt, observare regulam, et gulæ irritamenta declinare.

Pervenit ad aures nostras de vobis irreligiosa et inordinata prorsus opinio. Dictum est enim quod contra Regulam, quam coram Deo et sanctis ejus vos observaturos promisistis, carnes solemniter et generaliter **215** manducatis. Unde si ita est, imo quoniam ita esse credimus, vestræ intemperantiæ vehementer condolemus, et ne ulterius fiat, Regulæ vobis auctoritate prohibemus. Carnis comestio, sicut monachis pro corporis infirmitate conceditur, ita eis in carnis voluptate negatur, infirmi etiam si a carne penitus abstinerent, non propter hoc Regulam violarent. Carnibus namque vesci in Re-

(327) *Guillelmo et aliis apud Castellum.* Priori et monachis. Honorii II et aliorum litteræ, plurali numero enuntiant, *Ecclesiam B. Mariæ de Castellis*, quo modo nunc etiam vulgo vocitant Andegavorum vicum in extrema eorum diocesi Turonum finibus conterminum. Qui igitur Goffrido prior de Castello dicitur, aliis prior B. Mariæ de Castellis diceretur.

(328) *Bernerio priori Credonensi.* Notissimum est Credonis, sive ut Gallicus mos inflexit Craonis castrum in inferiore Andegavorum pago Armorici finitimum. Huic proximam Ecclesiam S. Clementis nomine insignem Subardus Credonis olim dominus S. Albini monasterio statis legibus cum donasset, post modum Guarinus Subardi filius, quod pacta non expressent, in jus suum revocavit, et clericos pro monachis in ea constituit. Deinde vero Goffridus Martellus comes Credonensi dominio in manum suam ac fiscum recepto, S. Clementis ecclesiam Vindocinensis cœnobio, quod recens fundarat, addidit, priusquam Credonense dominium Roberto Burgundioni concederet, quod ipsemet in Tabulis fundationis Vindocinensis testatur his verbis: *In episcopatu Andegavensi ecclesiam S. Clementis apud cas. rum Credonense cum omnibus ad ipsam pertinentibus, quam quidem exceptam, sicut prius B. Petro donatam, retinimus, cum honorem Credonensem Roberto Burgundioni fideli nostro donavimus.* Inde orta monachorum S. Albini cum Vindocinensibus de ecclesia Credonensi diu ac sæpe agitata contentio. Primum apud Nicolaum II, qui eam Vindocinensibus adjudicavit, ut ejus

A gula non est præceptum monachis infirmis, sed permissum. Sed quia paucorum vel nullorum istam virtutem esse cognoscimus, ut videlicet a carne omnino abstineant, cum aliqui carnem comedendam tribuimus, rationabilis est consideranda necessitas, non carne carnis nutrienda cupiditas.

EPISTOLA XLIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilecto in Christo filio Guillelmo, et fratribus cum eo apud Castellum manentibus, obedire Deo magis quam hominibus.

Nuntiatum est nobis quia tantam sæcularium hominum, et quod periculosius est, mulierum frequentiam vobiscum esse patimini quod vix aut nunquam quæ Dei sunt loqui potestis vel meditari. Et ubi inordinate sæcularis est assiduitas, diu deesse non creditur grandis iniquitas, maxime in loco, in quo sexus femineus habitare permittitur, per quem etiam religiosæ personæ suspectæ habentur. Sexus tamen ille, ubi bonus, nullus melior, sed ubi malus, nullus est pejor. Bonitatem vestram, **216** dilectissimi fratres, præsentibus litteris admonemus, et admonendo rogamus, ut si quid minus caute nunc usque egistis, nullomodo corrigere differatis, ne forte ordini vestro, quod absit! acquiratis infamiam, et sic, justitia dictante, nos contra vos provocetis ad iracundiam. Valet, et quæ mandamus diligenter observate.

EPISTOLA XLIV.

Goffridus Vindocinensis monasterii minister indignus, dilecto in Christo fratri Bernerio priori Credonensi (328), Deum diligere et cum dilectione timere.

Suæ professionis fidem non bene custodit, qui B. Benedicti Regulæ, quam se [f. a se] coram Deo

nos litteræ docent ad Ordericum abbatem: *Apud Castrum, inquit, Credonense parochialis ecclesia S. Clementis, de qua inter Vindocinenses et B. Albini monachos in presentia nostra querimonia orta fuit, et apostolicæ sedis judicio Vindocinensi monasterio adjudicata.* Iterum apud Urbanum II qui rem ita composuit ut Vindocinensibus maneret quidem ecclesia S. Clementis, sed ita ut ejus loco unam de tribus designatis, quam ipsi mallent, S. Albini monasterio cederent. Delecta est et S. Albino transcripta ecclesia S. Joannis super Ligerim. De qua rursum a Goffrido nostro et Vindocinensibus, qui se Urbani sententia læsos judicabant, nova excitata est controversia. Sed vicit tamen, ut ad lib. I epist. 8, dictum est, Urbani auctoritas, relicta S. Albini monachis, quorum in potestate hodieque manet, S. Joannis ecclesia, Goffrido, ut reor adhuc superstiti, cum ab Innocentio II in litteris ad Frothmundum Goffridi successorem, inter eas jam non numeretur, quas Vindocinense cœnobium in diocesi Andegavensi possidebat. Quæ omnia paulo fusius hoc loco exposita sunt, ut controversiæ, cujus aliquot locis meminit Goffridus, quænam causæ fuerint intelligatur. Nunc Urbani de ea re decretum, quoniam aliis etiam in rebus usui esse potest, ex S. Albini armario proponemus. Hoc igitur est exemplum:

Urbani II decretum de controversia Credonensi inter monachos S. Albini et Vindocinenses.

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis.

et sanctis ejus jurejurando tenendam promisit, non obedit. Sancta etenim Regula nos edocente didicimus quod sua peccata et aliena quibus inficitur, abbati suo non occultare, sed revelare debeat monachus. Tu vero peccatum præpositi tui (329), quod consentiendo tuum fecisti, non occultum, sed publicum, quia cum publicis mulieribus publice factum, nobis occultasti. Unde evidentissime patet quod te peccando et nos contemnendo læsisti. Præsentibus igitur litteris tibi præcipimus ut camerulam illam in qua sordidator ille et sordidus pravam exercuit actionem omnino et festinanter destruas, et extraneum a claustris, et a curte B. Clementis (330) facias eum. Quod quandiu distuleris facere, **217** tandiu te ab introitu sanctæ ecclesiæ esse volumus alienum. Vale.

EPISTOLA XLV.

Frater Goffridus, Bernerio priori, benedictionem a Deo, et a se dilectionem.

Infirmi-
tatem tuam, frater in Christo charissime, audivimus, quam fecimus nostram compassionis vi-

In Christo filii Goffrido abbati S. Albini Andegavensis, et Bernoni abbati S. Trinitatis Vindocinensis, salutem et apostolicam benedictionem. Anno Domini Incarnationis 1093, pontificatus nostri v, indict. 2, cum essem in provincia Calabria apud monasterium S. Mariæ quæ dicitur de Matina, monachi S. Albini, Girardus prior, Milo, Stephanus, adversus monachos S. Trinitatis de Vindocino, Frotmundum priorem, Ingelbaldum ostiarium, qui præsentibus aderant, conquesti sunt, quod Vindocinenses fratres ecclesiam S. Clementis Cretonensis, quæ a monachis S. Albini juste secundum illorum temporum consuetudinem acquisita, et per 30 annos quiete, et sine interruptione possessa, violenter ablatam injuste detinerent. Qui cum suis instrumentis et rationibus causam suam defendere niterentur, primo die proclamationis res diu et multum ventilata nullo potuit fine terminari. Secundo vero die similiter multum discussa, ad nullum tamen est finem deducta. Die autem tertio, xii scilicet Kalendas Decembris, residentibus nobis in Anglone civitate Apuliæ, præsentibus religiosi et venerabilibus tam episcopis quam sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus sive diaconibus, astantibus etiam nobilibus Romanis, et comitibus Apuliæ gloriosissimis, Boamunte et Guilhelmo; re iterum diu et multum inquisita tandem inspirante Deo lucidius eluxit, in quam potius partem justitia declinaret. Cum enim utraque pars suis nobis allegationibus obviaret, et hinc pactionem abbatum, confirmationem pontificum, Romanæ Ecclesiæ legatorum, illinc vero legitimum introitum, et canonicam 30 annorum possessionem nobis opponerent, nos qui omnium fidelium causas æqua lance pensare debemus, utriusque utilitati providentes, ipsam litem concordie convenientis æquitate decidere malimus. Omnes igitur qui nobiscum aderant hanc sententiam collaudantes, consentientibus prædictis utriusque cœnobii fratribus, et in manus nostras fidem pollicendo firmantibus, concordia et pax inter eos hoc modo posita est, ut scilicet Vindocinensis monachi de his tribus ecclesiis, aut ecclesiam Manitilium, vel S. Saturnini, sive S. Joannis supra Ligerim, unam quam congregatio tota S. Trinitatis elegerit, cum omnibus quæ ad eandem ecclesiam, tam mobilibus quam immobilibus, interioribus exterioribusque ad præsentem pertinent, infra dies 30 postquam domum redierint, monasterio S. Albini in perpetuum tradant. Fratres itaque S. Albini omnem litem, omnemque calum-

scribis. Et quia te consilio, et auxilio pariter indigere non ignoramus, dilectum nostrum fratrem et filium Gilbertum tibi transmittimus, qui pro te curam totius domus B. Clementis adimpleat, et tuis præceptis in nullo contradicat. Tu vero sic tua moderare præcepta ut quod ipse fecerit, cum timore Dei faciat et amore. Vale.

EPISTOLA XLVI.

Goffridus Vindocinensis monasterii servus dilectis fratribus, I. priori et cæteris omnibus, benedictionem a Domino Deo, et a se dilectionem.

Mandastis nobis, quod dicitum vobis fuerat, quod Herbertus presbyter de Saviniaco quamdam maritatem tenebat, cujus maritum nocte graviter vulneravit, eo quod propriæ uxori adulterini amoris habenas non laxabat. Si vera sunt hæc, quæ de presbytero fama sparsit, valde nequam est presbyter qui talia fecit. Nos tamen non deest, et secundum canones (331) nulli licet, in incerta re certam sententiam dare. Licet enim vera sint, non sunt tamen credenda, nisi prius canonico ordine **218** fuerint comprobata,

niam ex causa hæc in manus nostras et Vindocinensium fratrum refutarunt; Vindocinenses vero unam supradictarum ecclesiarum in manus nostras reddiderunt, et per nos eosdem monachos investierunt. Præsentibus igitur auctoritate fraternitatem vestram admonemus et præcipimus, ut hoc pactum a nobis intentione pacis et quietis dispositum et statutum omni tempore deinceps ratum et inconcussum teneatis et observetis. Quæcumque autem pars hanc nostræ decisionis sententiam non susceperit, vel transgredi præsumperit, tam canonum severitati subjaceat quam legitime compositionis pœnam, id est aurum centum librarum sustineat, et a causa penitus cadat. Data Tarenti viii Kal. Decemb.

(329) *Præpositi tui.* Præpositus monasterii dicebatur is, cujus secundum abbatem cura erat domus et domesticæ disciplinæ. Priorem claustralem hodie vocant. Aliud ergo abbas seu Pater monasterii, aliud præpositus, ut Funiani monasterii, de quo B. Gregorius I. Dialog. 4. Abbas erat Honoratus, præpositus Libertinus Soractensis, de quo cap. 7 præpositus Nonnosus: abbas alius, quem asperrimum fuisse scribit. Eodem modo distinguunt Græci *πρῶτος καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς*. Ex hoc vero loco patet non solum sub abbatibus, verum etiam sub prioribus fuisse præpositos, in iis nimirum prioratibus qui conventuales essent, ut appellant: cujusmodi est Cretonensis.

(330) *A claustris et a curte B. Clementis.* Id est a monasterio et villa. Curtes olim villas vocabant, sed allodes et liberi juris. In donatione Adelæ comitissa, quam S. Albini monasterio instituit, anno 974: *Dono igitur illi curtem, dono mihi a parentibus traditam, sitam in pago Belvacensi, quæ vocatur Undanis villæ, cum duabus ecclesiis, una in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ constructa, altera in honore S. Aniani.* Sic curtes et ecclesia Campiniaci, curtes Maironis, curtes Chiriaci, et aliæ in ejusdem cœnobii tabulario. Hæret hodie curtes nomen in extremis plurimorum Galliæ locorum vocabulis, ut Bovonis curtes in pago Remensi, Hunoldi curtes in Cameracensi, et aliis.

(331) *Secundum canones.* Gregorius Magnus lib. viii, epist. 50, Constantio episcopo Mediolanensi. *Grave satis est et indecens ut in re dubia certa detur sententia.* Quæ sequuntur, nunc ex Victoris I epistola ad Alexandrinos; nunc ex Sixti II epist. 2 citat Ivo part. v, cap. 244 et 247. Gratianus XI, q. 5. *Quamvis vera, ex Augustino De pœnitentia cap. 3.*

in rebus suis presbyter exspoliari, vel ab Ecclesia A
proijci debet, donec aut convincatur reus, aut libere-
tur innoxius. Nec ista a nobis, sed ab episcopo suo
sunt examinanda. Scripsistis nobis quod presbyter
pro veritate, quam populus de eo dicit, populum
o. i. t. Et ego scribo vobis utrumque verum esse, quia
et veritas sæpe odium, et odium sæpe mendacium
parit. Potuit itaque et presbyter pro veritate odisse
populum, et populus pro odio adversus presbyterum
incurrisse mendacium. Ducendus est, fratres, popu-
lus, non sequendus, nec recipiendus in accusatione
clericorum. Et verum est proverbium illud : *Præce-
dere debet qui ducit asellum*. Populus est asellus,
quem vos præcedere et ducere debetis, non sequi
eum.

EPISTOLA XLVII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, suo in Christo multum dilecto fratri Roberto (332), servare modum discretionis, et terminis quos Patres posuerunt esse contentum.

Novit, charissime, et bene novit tua dilectio, ali-
quid aliter agere esse humanæ imperfectionis, et
quod aliter actum est nolle corrigere diabolicæ præ-
sumptionis. In nullo agere, præter id quod est agen-
dum, est angelica perfectio, quam habere minime
potest, quandiu hic sumus, nostra conditio **219**.
Dum igitur non habemus perfectionem angeli, nullatenus
habeamus præsumptionem diaboli. Hæc idcirco,
venerabilis frater, proposuimus, quia te talia egisse,
et adhuc agere fama discurrente sinistra audivimus,

(332) *Fratri Roberto*. Elenchus codicis Cenomanici : *Ad Robertum de Arbrussello procuratorem sanctimonialium de Fonte Ebraldi, in qua hortatus est eum ut magis discrete se haberet circa sexum femineum*. Procuratorem vocat, quem alii fundatorem. Chronicum S. Albini. Anno 1116, obiit Robertus de Arbrussellis v. Kal. Martii. Iste fuit fundator monasterii Fontis Ebraldi. — Hanc epistolam subdititiam esse atque haud dubie a Roscelino hæretico aut alio quopiam homine improbo confectam, existimaverunt Bollandus et Henschenius (*ad diem xxiv Februarii*, pag. 606), Theophilus Raynaudus (*In Triade sortium David*, pag. 46), Joannes Bona cardinalis, alique, a leo incredibile visum est id quod in ea epistola de Roberto Arbrussellensi narratur. Illam tamen, quam v's præstantium criticorum censuram, haud satis firmiter rationum momentis alii plures censent; non quo vera esse putent quæ de viro sanctissimo jactata fuisse perhibent ex litteræ, sed novum videlicet sanctimonialium institutum, cujus ille conditor fuit, atque adeo colloquia, uti necesse fuit, cum feminis illis crebra improbis ac malevolis hominibus calumniandi ansam præbuisse; id quod summis etiam ac sanctissimis viris, Hieronymo aliisque accidisse nemo nescit, dum ii peculiarem feminis ad pietatem instituendis operam impenderent.

Omnino Robertum de Arbrussello quacunque nequioris facti suspensione satis liberant innumera et illustra plane testimonia quæ ipsius virtuti, pietati, sapientiæ, præclare gestis, plurimi antistites sacri, viri principes, summi etiam pontifices tribuerunt. Illum Paschalis II magna religionis virum nominavit, Robertus de Monte, *virum aptum ad lucrandas animas*; B. Petrus episcopus Pictavorum, *virum apostolicum, verbo divinæ prædicationis sagaciter invigilantem, et tonitruo sanctæ exhortationis plures tam viros quam mulieres a seculari luxu revocantem*. Alia

quæ si vera sunt, ut nulla excusatione illa defendas, sed cum omni festinatione corrigas, tuam simplicitatem germanæ charitatis visceribus commonemus. Audivimus enim quoniam circa sexum femineum, quem regendum cœpisti, duobus modis altero alteri prorsus contrario te ita sollicitum reddis, quod modo in utroque modum discretionis penitus excedis. Feminarum quasdam, ut dicitur, nimis familiariter tecum habitare permittis, quibus privata verba sæpius loqueris, et cum ipsis etiam, et inter ipsas noctu frequenter cubare non erubescis. Hinc tibi videaris, ut asseris, Domini Salvatoris digne bajulare crucem, cum extinguere canaris male accensum carnis ardorem. Hoc si modo agis, vel aliquando egisti, novum et inauditum, sed infructuosum genus martyrii **B** invenisti. Certe nec utile fieri potest, nec aliqua modo fructuosum, quod contra rationem noseitur esse præsumptum. Tu autem contra rationem non mediocriter præsumpsisti, si qualibet occasione cubasti cum mulieribus, quas mundo furatus lucrari Domino debueras. Præsertim cum prohibitum sit a Salomone, in ipso, et per ipsum Spiritu sancto intonante : *Cum muliere, inquit, non accumbas, nec sis assiduus cum ea, nec 220 illam conspicias, ne foris scandalizeris in pulchritudine illius, et pereas* (*Eccl. ix, 3-5*). Et item : *Mulier pretiosas animas capit; cuius colloquium velut ignis cor hominis accendit* (*ibid., 41, 12*). Nunquam, frater, de tua religione tantum confidas, ut credas te non posse labi, si caute non ambulas. Labilis est mundus, plenus limo, diu in ea

mittimus, quæ alii collegerunt, ejusdem Roberti **C** *elogia*. Certe quotquot ea ætate exstiterunt virtute vel doctrina insigniores viri, tum Robertum ipsum magis præconiis extulere, tum impense laudaverunt institutam ab ipso religiosam familiam; quam quidem in ipsis exordiis, vivente adhuc auctore et parente, sacrarum virginum quinque millia numeravisse, testis est sane locuples Sugerius abbas in epistola ad Eugenium papam, hujus nominis tertium, ac *sanctimoniales* illas ipse Goffridus tanquam *Deo dilectas* in quadam epistola (*epist. 32*) prædicat.

Quis igitur non sentiat nentiquam insimulari aut reprehendi a Goffrido Robertum, sed de iis quæ homines maledici spargebant, libere ac sincere, ut si inter amicos, admoneri. Atque id vel ipsa epistolæ verba satis demonstrant : *Ut dicitur : sicut fama spargit : diceris hæc facere : te talia egisse fama discurrente sinistra audivimus*. Tu quidem in mundo quasi montem excelsum ascendisti, ac per hoc in te linguas et oculos hominum convertisti. Et, quod minime prætermittendum, in epistolæ clausula, *Vale, inquit, et nos tuarum sanctarum precum, suppliciter precamur, participes effice*. Quæ omnia satis ostendunt quam honorifice de Roberto sentiret Goffridus, et quam parum sinistris illis rumoribus tribueret, vel tunc cum epistolam illam scribebat.

Ac plurimis ejusmodi inculentisque testimoniis, aliisque argumentis gravissimis, sanctitatem Roberti Arbrussellani comprobavisse, satis esse poterat viro docto, qui abhinc aliquot annos grandi commentario causam hanc egit sane justissimam; cujus scriptoris consilium certe studiumque laudabile. Sed profecto æquum non fuit, neque ad vanam criminationem diluendam necessarium, ut Goffridi Operum editorem, virum omnibus probatissimum, vocaret in invidiam, ac nihil unquam tale promeritum acerbe carperet. EDITOR VENETUS *Opp. Sirmondi*.

stare firmus homo non potuit; subito lapsus est; vix aut nunquam surrexit. Tu quidem in mundo quasi montem excelsum ascendisti, ac per hoc in te linguas et oculos hominum convertisti. Ergo stans in monte, vide ne corruas, nec per martyrium martyribus sanctis penitus ignotum, religiosæ vitæ principio notam infamiae derelinquas. Nulla etiam tua actione mundo, qui pene totus te sequitur, suscite scandalum. Nam fieret tibi damnatio gravior ruina plurimorum. Mulierum quibusdam, sicut fama sparsit, et nos ante diximus, sæpe privatim loqueris, et earum accubitu novo quodam martyrii genere cruciaris. Illis siquidem te semper sermone jucundum ostendis, et alacrem actione, omneque genus humanitatis exhibes, nulla servata parcitate. Aliis vero, si quando cum ipsis loqueris, semper locutione nimis durus appares, nimis districtus correctione, illas etiam fame et siti, ac nuditate crucias, omni relicta pietate. Quod si ita est, in utroque vehementer offendis, et modum totius discretionis transgredieris. Nam et erga illas nimium remissibiliter, et contra istas nimium pœnaliter agis. Duram valde provinciam regere cœpisti, et quæ suum rectorem sæpissime **221** traxit ad mortem: *A muliere enim initium factum est peccati, et per illam moriuntur homines universi (Eccli. xxv, 33)*. Unde tibi ita prudenter ac simpliciter agendum est ut te et matrem pietatis gratia, et patrem circa mulieres exhibeat disciplina, et quæ minus non habebunt perfectionis, minus non habeant tuæ dilectionis. Non una a te plus diligi debet quam alia, nisi quæ melior fuerit inventa. Juxta modum meriti vel culpæ, extende modum correctionis vel gratiæ. Illud tamen præcipue in mente tua fixum teneatur, quod in Evangelio Dominus dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v, 7)*. Fragilis est multum et

(333) *Herreo et Evæ inclusis*. Inclusi monachorum genus, sed horum duplex classis. Quidam enim monasticam disciplinam nunquam experti hanc professionem statim arripiunt, ac suburbanis fere locis in cellulas inclusi solitudinem æmulantur, monachorum potius umbræ quam monachi. Eremitas et reclusos vulgus nuncupat, quorum frequens in Gallia jam olim numero, eoque ex numero hi videntur, ad quos scribit Goffridus. Alii veri erant monachi qui, cœnobii relictis, in quibus aliquandiu cum aliis vixerant, sublimioris profectus studio in solitarias cellas se abdebant; *ἐγκλειστος*, *inclusos*, etiam Græci vocabant. Hujus generis illi, ad quos non semel scribit Theodorus Studita. Cujus etiam exstant non inelegantes iambi *εἰς ἐγκλειστον* quos subjiciam:

ΕΙΣ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΝ.

Ἐγκλειστός ἐστιν, ὃς παθὼν ἔξω μισῶν.
Ὅλην καθείρξε πρὸς θεὸν τὴν καρδίαν.
Κλείων λογισμοὺς τοὺς γρηρευτὰς τῆς πλαιῆς.
Νοῦν ἀντιπέμπων (α) ταῖς ἀνω θεωρίαις,
Ἐχων προσευχὴν καυστικὴν τῶν δαιμόνων,
Φέρων σωπὴν μυσταγωγούσαν βίβη.
Ψυχὴν ἄλλιπτον ἐν χάρι τῶν ἑπιδῶν,
Ἐργῶ τε χειρῶν, καὶ κοποῦ λιμοῦ τόνου.
Ὡδὴν ἄκαυστον, πνεῦμα συντετραμμένον.

(a) *Cod. Reg.* Νοῦν αὐτοῦ πέμπων.

(b) *Schedæ Sirmondi*, Non spe fatiscens, non inerti

delicatus sexus femineus, et idcirco necesse est ut pietatis dulcedine potius quam nimia severitate regatur, *ne forte abundantiori tristitia absorbeat (II Cor. ii, 7)*, et qui cum regere debet, sic a Satana circumveniat. A Satana rector circumvenitur, ei per nimiam tristitiam regendum perire contingat, qui potuit liberari per indulgentiam. Cum de pietate tuam hic hortamur bonitatem, tibi auferre nolumus justitiæ actionem, te justum esse pariter desideramus et pium. Sit igitur tibi pietas respuens inordinatam remissionem; sit ibi justitia piam semper habens compassionem. Vale, et nos tuarum sanctarum precum, suppliciter precamur, participes effice.

222 EPISTOLA XLVIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, servo et ancillæ Dei, Herreo et Evæ inclusis (333), bona initia sine meliori terminare.

Admonendo nos docent, et docendo admonent, quibus feliciter obedire proposuistis, sacra eloquia, ut id usque in finem operemur, unde sine fine gaudere mereamur. Ultra enim omnem infelicitatem est, pro temporali vita doloribus ac laboribus plena, quæ utique brevis est, et ejus brevitatis incerta, vitam perdere, quæ nec oculo cerni, nec tacita mentis cogitatione potest comprehendi; quam revera consequi est facilius quam enarrari. Ibi namque vivitur sine termino, sine dolore et senio, absque timore et periculo, ubi refectio sine fastidio, quæ nullo cibi vel potus indiget adjutorio. In illa siquidem beatitudinis refici, nihil est aliud quam contemplatione divinæ majestatis satiari. Hanc sancti angeli considerant, et considerantes eam semper considerare desiderant. Huic beatæ visioni perfecti quique non deerunt, qui in mundo pro Christi nomine se et sua pariter contempserunt. Ad illam igitur, charissimi, dum tempus habemus, sanctis operibus accedere

Οὕτως ἀνοίγων ἀγγελοπρεπῆ θύαν,
Ἀκτινολαμπεῖ τοὺς ὁρώνας ἐνθίως.
Λέγων μὲν οὐδὲν τῶν ὑχοίσιτων εἰς γέλωσ,
Ἀλλ' ὡπὲρ ἐστὶν ὠφελείσθαι τὸν ξένον.
Καὶ ταῦτα φεύγων μακροῦρ' μὲν εἰς κόρον.
Ἄν οὖν δύνῃ πρὸς ταῦτα, σωστικῶς ἔχεις.
Εἰ μὴ δέ' φεύγοις εἰς βίον ζώωντων ἅμα,
Ἐν ᾧ πλείονως τοὺς ἀγῶνας λαμπρύνῃς,

In inclusum.

Inclusus ille est, qui procul ab affectibus
Toto reclusus in Deum se pectore.
Freno coercens mentis errores vagos,
Animumque curis erigens cœlestibus,
Precibus inhærens, quæ perurunt dæmones,
Et, quo retrusæ res patent, silentio.
Spe (b), gaudioque nescius fatiscere.
Labore corpus et fame exercens gravi.
Hymnos genente spiritu juges canens.
Hic angeli ritu, ore conspicuo nitens,
Dia intuentum corda (c) collustrat face.
Nil unquam inane suetus ad risum loqui:
Sed quo juvari sentiant se, qui audiunt;
Nec sic profusæ vela dans loquentiæ.
Hæc assequi si potis es, in tuto est salus.
Sin; ad gregalem protinus vitam redi,
Ubi porro agonas excolas asceticos.

gaudio.

(c) *Sched. perstringit.*

festinamus; quam qui semel viderit, nullo inimico insidiante ultra amittere poterit. Et certe festinare debemus dum **223** vocat, certi de tanta mercede, qui incerti sumus de die. Vigilantes nos inveniat extrema necessitas, quæ sæpe prævenit dormientes. Tarde etenim nos male egisse poenitebit, et cum die ultimo superveniente se unusquisque separari a suo corpore viderit, cum sibi in fine oculos claudenti nigrescere et horrescere nox perpetua cœperit. Tunc, verum est, malitia nostra cessabit, mundi vanitas velut umbra deficiet, carnalis delectatio quasi fumus evanescet, pro quibus opprobria sola et crimina remanebunt, et tormenta sine fine mansura. O quam infelix erit anima illa, cui mox egressa de corpore insultare et insistere cœperint infernalium diræ facies ministrorum! cum rebus humanis vale

B ultimum dicens, mortem ante se habens, et vitam post se relinquens, in illud horrendum, et vix oculis attingendum pertrahatur profundum. Heu! quantum perdidit gaudium tantum exceptura supplicium. Quid tunc animi habebit, cum corpus suum recipiet ad æternæ damnationis augmentum? Illo die præsentabitur ante Regem sæculorum, eorum quæ gessit in corpore rationem redditura. Sed quia nulla ad comparationem malorum bona ostentare poterit, ab ipsa sanctæ Ecclesiæ radice præcidetur, et nunquam effugiendis gehennæ ignibus tradetur perpetuo crucianda. O quam triste, quam lugubre erit a dulci intuitu sanctorum separari, et quam terribile immundorum spirituum agminibus sociari! quibus qui sociabitur, **224** beatum se diceret, si, ut quodlibet brutum animal, in anima et in corpore mori valeret. Sed quia mors illa finem non habet, sic ibi semper moritur homo, ut semper resurgat, sed ad hoc resurgit ut pereat, nec tamen pereundo omnino esse desinat; sed semper moriens mortis exitum nunquam inveniat. In hoc autem damnati hominis miseria prorsus augebitur, quod Deum videbit, nec habebit, et ante sui Redemptoris conspectum peribit. Væ illis, qui hæc in posterum toleranda timere nunc recusant; quæ si modo timerent, nunquam talia tolerarent. Timere dico non timore quolibet, sed illo, quem vera fides adducit, qui ex charitate non ficta procedit. Charitas enim timorem parit, et timorem repellit. Parit timorem, ut Scriptura dicit: **D** *Beatus homo qui semper est pavidus* (*Prov. xxviii, 14*). Timorem repellit, ut ait apostolus: *Qui perfectus est in charitate, non timet* (*I Joan. iv, 18*): Quorum unus filialis esse dignoscitur, alter servilis. Iste filialis videlicet cum dilectione et desiderio, sed ille cum fastidio exhibetur et odio. Inter hæc forsitan aliquis dicit: Cur homini tot et tanta minaris de Deo? Nunquam perdet ipse quem sua gratia creavit, quem creatum et propria culpa perditum ineffabili dilectione, dato se pretio, a diabolo liberavit. Hunc quasi non desperantem prospicio, sed ultra quam debet sperantem, nisi ante finem vitæ sic sperare

(334) *Secretarius B. Mariæ*. Ecclesiæ Carnotensis. Libro II, epistola 14. *Sanctæ Mariæ Capitulum* et epist. 15.

A desiderit, periturum non dubito. In quantum enim mihi videtur, et ipsa exigit ratio, tanto graviora apud Deum sunt nostra delicta quanto **225** majora erga nos se ostendunt ejus beneficia. Verendum est etiam ne vocem illam gloriosæ resurrectionis pretiosa crucis vestigia protestantem, in judicio suo ad vasa iniquitatis prolaturus sit atque dicturus: *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam, et mitte in latus meum* (*Joan. xx, 27*), et agnosce quæ pro te et a te, impietas humana, pertulerim. Hoc contra illos dictum sit, qui sibi nimis blandiuntur de promissionibus misericordiæ, et contemnunt vires justitiæ. Non est Deus talis qui in uno verum dicat, et in alio mentiat. Sed sicut certum est quod promittit, ita certum est et quod **B** ipse minatur. Et ideo, dilectissimi, Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum piæ et justæ pariter credendo confitentes, et confitendo credentes, cum Psalmista dicam: *Universæ viæ Domini, misericordia et veritas* (*Psal. xxiv, 20*). Universæ viæ Domini sunt duo adventus Filii ejus. Qui in primo prærogavit misericordiam; in secundo vero prærogaturus est justitiam. Et ne tunc justitia dictante pereamus, nunc confugiamus ad ipsum, qui magis præsto est dare veniam quam peccator converti ad poenitentiam; satis promptior ad ignoscendum quam quilibet homo ad peccandum. Hæc ideo dixi ut qui converti voluerint, spem habeant, et spem habentes penitus resipiscant. Quod ejus pietas præstare dignetur, qui ita dispensavit utramque vitam ut in præsentem sæculo labores ac dolores cito finem haberent; in futuro vero honorum et præmiorum gaudia sine fine manerent.

226 EPISTOLA XLIX.

Goffridus Vindocinensis monasterii indignus servus, Herveo incluso amico suo, sancti propositi perseverantiam.

II. secretarius B. Mariæ (334), si monachus vult fieri, sicut nobis mandastis, non est respuendus. Vigilate itaque ut citius convertatur, et mundum deserat, cui forsitan illicite famulatur. Alterum vero, qui noverit presbyter factus est, de quo iterum significastis, si vobis bonæ vitæ esse videtur, nobis mittere curetis; et quoscunque honestæ vitæ clericos inveneritis, nobis transmittere non differatis. Plus itaque in hominibus diligimus honestam paupertatem, quam superbas eorum divitias, quas si habuerint, respuendæ non sunt; habent enim et illa locum suum, nihil tamen pro faciendis monachis querimus, sed si quid oblatum fuerit, quia illud Regula suscipi jubet, suscipimus. Ordo siquidem noster exigit ut tales simus, qui non lucris temporalibus sed lucrandis animabus operam demus.

227 EPISTOLA L.

Goffridus Vindocinensis monasterii inutilis servus, dilecto suo Herveo incluso, inter parietes lapidum

sic includi, ne lapideis detrahentium verbis aliqua ex parte possit violari.

Nobis, filii in Christo charissime, significasti, quoniam unus de fratribus nostris dixerit, quod de Britonibus, quos monasterio nostro monachandos misisti, congregationem nostram dedecorasti, sed nomen fratris ista dicentis qua nescimus occasione tacuisti. Nos contra garrulosa verba illius infidelis fratris veraciter protestamur, quod congregatio nostra per te et per eos, quos nobis misisti, non dedecoratur, sed convenienter ornatur. Illum tamen, qui quod bonum est, esse malum asserit, manifestum vellemus habere, ut veritas ejus falsitatem manifeste posset arguere. Certe, optime frater, qui adeo nequiter loquitur, solummodo te immerito non accu-

sat, sed nos potius criminatur. Nullum enim per violentiam nobis sociasti, quia libenter suscepimus quos mundo auferre potuisti. In qua nostra et tua actione, si aliquid aliter actum est, nos quidem amplius et tu minus peccasti. Hæc autem peccata si impænitenti corde simul portemus, ut Deo donante nulla alia habeamus. **228** Et si quid tu et nos fecerimus charitate, mirari non debes, si illi displicet, cujus cor plenum est iniquitate. Semper etenim dissentient a filiis Hierusalem filii Babylonæ. Illud etiam religio tua indubitanter agnoscat, quod nemo Abel justitiam valet obtinere, quem Cain malitia non impugnat. Vale, et quæ dicta sunt, sæpius ad mentem revoca.

229 LIBER QUINTUS.

EPISTOLA PRIMA.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, Gualterio vitæ laudabilis thesaurario (335), Goffrido de Alogia (336), suis præcordialibus amicis, cum dilectione salutem.

Infirmi-
tatem siquidem vestram audivi; quam, sicut animus meus veraciter novit, meam feci compassionis affectu. Dilectum mihi valde nisi vobis medicum; satis libentius, si necessarius essem, misissem meipsum. Hunc si adhuc habere placet, quod vobis placere cognosco, mihi non displicet. Si iterum remittere vultis, bonum est mihi, et necessarium habeo, si sine damno corporis vestri remittere potestis. In Domino semper **230** valeatis, et quia in quantum humilitas mea sufficit vos diligo, nullatenus dubitetis.

EPISTOLA II.

Goffridus Vindocinensis monasterii servus, Gualterio honorabilis vitæ, thesaurario, se et omnia sua.

Cum de subversione adversariorum Ecclesiæ Dei

(335) *Gualterio thesaurario. Ecclesiæ B. Martini Turonensis, de quo mox pluribus epist. 3.*

(336) *Goffrido de Alogia. V. lxx Alogiæ, unde Goffrido huic nomen, meminit Fulbertus epist. 25.*

(337) *Cum domino Radulfo archiepiscopo. Turonensi, de eo dictum lib. 1, epist. 50. Taxatur item epist. 17, et ab Ivone multis locis, sed præcipue epistola 66 et 108.*

(338) *Turonorum archiepiscopo designato. Designatus fuerat post mortem Radulfi archiepiscopi anno 1119, sed non inuit, cedere coactus Gilleberto Radulfi nepoti, quem cleri pars altera divisus suffragiis elegerat. Hujus rei notitiam debemus veteri Historiæ Rerum Ambasiensium, quæ totum hoc discidium de cathedra Turonensi, cladesque locorum inde consecutas, favente Gualterii partibus Hugone domino Ambasiæ, Gilleberti autem Archembaldo de Bresis, qui ejus duxerat sororem; denique exitum controversiæ explicat his verbis: « Post obitum Radulfi, pars clericorum Gillebertum fratrem Gillæ in pastorem et procuratorem Turonensis Ecclesiæ elegit; alia pars Gillebertum B. Martini thesaurarium, virum genere nobilem, bonis moribus apprime imbutum, sanctæ matri Ecclesiæ Turonensi episcopum destinavit. Gualterio episcopo totius diocesis proceres Turonorum omnes excepto Archembaldo de Bresis favebant. Hugo tunc Archembaldo ex amico factus inimicus Bliariacum*

B nuper Turonis in domo vestra loqueremur, et nos ibi mutuæ dilectionis vinculis sub testibus alligaremus, inter alia quæ sumus locuti, ut cum domino Radulfo archiepiscopo (337) concordiam facerem me admonuistis, quoniam utilis erat, et multum necessarius in causa quam scitis. Quod iterum atque iterum considerans, invenio esse salubre consilium, ut pravis hominibus semper utamur in bonum, exemplo videlicet Salvatoris, qui Judam apostatam habuit nostræ salutis instrumentum. Ars etiam optima, et altus est sensus, si per unum nequam nequam alter fuerit condemnatus. Hinc igitur volo ut cum eo prudentia vestra sapienter loquatur, et quid super hoc actum extiterit, mihi celeriter notificare non pigritetur.

C EPISTOLA III.

Gualterio Turonorum archiepiscopo designato (338), frater Goffridus se et suum posse.

Mentis quidem desiderio desidero vobis obedire; sed quod mentis firmitas vehementer optat, carnis

munis, milites et famulos ibidem posuit, quidquid circa Blesim invenit vastando delevit. Larchaiacum, et Vernouum vicos archiepiscopales cremavit. Econtra Gillebertus milites et clientes multos Bresis posuit, qui Campaniam fere totam usque ad Carum fluvium excepto Bliariaco vastaverunt. Quadam die Archembaldus Bresis et sui, Caro flumine evadato, terram Hugonis intraverunt. Quod Hugo comperiens eadem nocte copiis suis congregatis, summo mane illos terram suam deprædantes reperit, quos invadens fusos fugatosque Carum transire coegit; multisque captis reliquos usque ad Andresium fluvium fugavit. Archembaldus vero usque Lochas fugiens evasit. Non longo tempore post Hugo Bresim iterum excepto domicilio totum succendit et cremavit. Gillebertus habens secum Alvernum archidiaconum, virum prudentiam inter clericos illius urbis pene singularem, persona insignem, bonitate morum per omnia pollentem, humilitate præditum, patientia perustratum, divina et humana sapientia divinitus solertem, indulgentia domni Ludovici regis, deliberante et juvente omni populo, suffragancis episcopis jussu domini papæ manum præbentibus, omnipotentis Dei auxilio cathedram episcopalem in pace possedit. Gillebertus tunc Hugoni ex inimico amicissimus effectus est, et cum Archembaldo Bresis firmiter concordatus est. »

influxu illo vehementer: **231** formidat urbem Romam, a referentibus peregrinis inde noviter venientibus, ita auctori perturbatam quod dominus papa (339) ibi non est, et Sutrium Petro Leonis ablatum est. Dominus siquidem papa apud Beneventanam urbem moratur; sed revertendi Romam non habet facultatem. Si vero persona quælibet ad eum transiens invenitur, non ei aufertur (340) cappa, sed de vita statim et membris agitur. Unde oportet me consilium vestrum adhuc audire, et si pro certo vitæ periculo vos exponere vultis antequam legati vestri revertantur, quod laudare non possum nec debeo, mihi notificare. Ego autem sine vobis movere non audeo, vobiscum tamen, sed pro vestra utilitate, si sanus fuero, paratus sum et in carcerem et in mortem ire. Vale, et quod in aure vobis dico, nulli prædicare.

EPISTOLA IV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, suis in Christo dilectis, Stephano decano (341), Huberto cantori, Guarnerio archidiacono, puræ dilectionis obsequium.

Quia me indignum et peccatorem vocastis ad episcopi vestri electionem, multas vobis refero gratias. Ego quidem vestræ vocationi satis libenter acquievissem, nisi sub hac occasione, quod dicere nolo, subire timuissem. Et quoniam, ut postulastis, me præsentem nunc habere minime potestis, absens **232** laudo quod secundum Deum feceritis.

EPISTOLA V.

Goffridus Vindocinensis monasterii minister indignus, Stephano decano, Huberto cantori, Guarnerio archidiacono, salutem.

Subdolum illum, quem multa falsitas facit etiam in veritate suspectum, nunc veraciter a desiderio suo frustratum cognoscimus. Unde omnipotenti Deo, cujus misericordiæ dono hoc actum esse dignoscitur, gratias referre unanimiter debemus. Et quia ejusdem Dei et Domini nostri Jesu Christi operante clementia causam nostram omnino in prospero statu consistere cernimus, summopere cavendum est ne prosperitatem, quam ipse nobis misericorditer tribuit, in errorem vertamus. Sæpe enim quidam in adversitate positi Deo servire et eum quærere desiderant, sed cum jam prosperitatem adepti fuerint, ei quem quasi

prius dilexerant, obedire recusant. Et ideo sicut in adversitate, bonitate ejus suffragante, fracti non fuimus, in prosperitate nullatenus extollamur, ne nos quos adversitas nocere non potuit terrendo, gravius noceat prosperitas seductoris blandiendo. In Domino semper valeatis, et de adjutorio nostro minime diffidatis.

233 EPISTOLA VI.

Goffridus Vindocinensis monasterii minister indignus, venerabili præcentori Huberto (342) diligere quod Deus diligit, et odio habere quod odit.

Amicus vester sum ego, non qualiscunque, sed qui animum summum a dilectione, qua vos diligere cœpit, nullo tempore poterit revocare. Vos tamen, ut mihi videtur, me minus solito diligitis, et quod vos diligo,

B parum vel nihil penitus curatis. Si utrumque aut unum horum verum est, vellem quidem neutrum, non ideo vos pigrius diligam, qui per germanam charitatem amare compellor etiam non amantem. Si causam habuissetis, qua me minus diligere juste possetis, culpam certe minime excusassem; sed Dei gratia quod ex me actum foret perperam, non invenistis. Hoc tantum objicitis, quod inter me et dominum Redonensem episcopum (343) pacem reformatam videtis. Ex hoc nulli, qui Deum diligit, scandalum nascitur, et vobis gaudendum esset, si cor vestrum quoquomodo pateretur. Nam si odium declinare culpa merito nuncupatur, diabolus, qui sectatur illud assidue, immerito deputatus ad pœnam prædicatur. Sed non ita est, optime cantor, nullum Christianum decet, multo minus igitur sacerdotem, fraternum odium exercere, nec proprias vindicare injurias, sed toto animo condonare. Condondandæ quippe injuriæ non essent, si remittenda nobis peccata decissent; sed quia tales sumus, **234** quibus debetur, et qui debemus necesse valde est ut dimittamus hominibus quæ debent nobis, si ea, quæ a nobis debentur, dimitti desideramus. Nunc forsitan dicitis vobis non displicere, quod nos prius discordantes, reconciliatos tandem conspiciatis; at quia sine vestro consilio hoc egerim, mihi quasi pro crimine imputatis. Quærendum siquidem est consilium, et maxime in dubiis rebus; in re autem tam manifesta opus fuisse consilio non videmus. O vitæ

D de Rainaldi episcopi electione ageretur, de qua hic etiam sermo, et in epistolis sequentibus:

(339) *Dominus papa.* Callixtus II quo Romam ex Gallis adventante anno 1120. Burdinus antipapa urbe relicta Sutrium propinquum Etruriæ oppidum, pulso, ut hinc apparet, Petro Leonis, ibi se tutaturus invasit. At Callixtus, ut copias ad expugnandum Sutrium compararet, in urbe haud diu moratus, Beneventum ad Guillelmum Apuliæ ducem profectus est. Sequenti anno Sutrium recepit, Burdinumque ad Cavense monasterium relegavit, quæ singula a Pandulpho, alisque illorum temporum scriptoribus commemorantur.

(340) *Non ei aufertur cappa.* Non spoliatur, sed necatur. Negotiatorum cappas legimus apud Lupum Ferrar, abbatem epist. 125, sed analogia Goffridi lectionem confirmat. Sic enim dicta videtur cappa, ut cappis poculi genus, et capulum, seu manubrium, seu feretrum, a capiendō, unde et capella.

(341) *Stephano decano.* Ecclesiæ S. Mauricii Andegavensis, ut dictum est lib. III, epist. 11, cum

(342) *Præcentori Huberto.* Nunc cantorem vocat, nunc præcentorem, ut in dedicatione Vindocinensi. *A Carnoto Arnulfus archidiaconus et præcentor.* Proximus Huberto gradu, ac tempore fuit Stephanus cantor item et archidiaconus Andegavensis, de quo in hæc verba Kalendarium S. Mauricii: xv *Kalend. Novembris obiit Stephanus cantor et archidiaconus propter servitium hujus Ecclesiæ ab hostibus interemptus, anno Domini 1116.*

(343) *Redonensem episcopum.* Marbodum, qui pro Rainaldi electione prius stetit, pro qua et captus est, ut dictum lib. III, epist. 14. postea eadem, ut ingrato adversari cœpit, ut declarat ipsius Marbodi epistola inter Hildebertinas 80. Quare facilis illi tum fuit cum Goffrido, qui Rainaldi electionem præ cæteris improbat, reconciliatio.

venerabilis cantor! si quantum te diligo veraciter scires, crederes utique nostro consilio, et quemdam tibi valde contrarium humorem accepta potione purgares, sicque futuram vitares passionem. Si nondum nosti istum humorem, nec istius humoris passionem; vade, consule medicos, et quis sit iste humor agnoveris, nec de ejus passione amplius poteris dubitare. Medicos dico, non qui reparant salutem corporis ad horam, sed qui, si bene intelligantur, vitam conferunt sempiternam. Medici isti sunt libri divini, quibus si firmiter creditur, contrarius humor statim agnoscitur; jam passio ipsa timetur, medicamentum etiam, quo humor sanari, ac passio vitari valeat, invenitur. Licet in homine quasi contrarius humor peccando nascatur, certum est, nihil hec certius, quod nimis abundanter illi dominatur; qui Simoxem Magum a B. Petro olim extinctum contra sanctam Ecclesiam iterum suscitavit (344) vel suscitatum extinguere qualibet occasione dissimulat. Ille ex contrario humore subito sentit **235** passionem, quia nisi ante finem vitæ poenitendo respuerit, pro perpetrata iniquitate sine fine patietur dolorem. Vale, et quid dixerim sapienter adverte.

EPISTOLA VII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, charissimo suo Huberto vitæ laudabilis archidiacono (345), a Deo æternæ benedictionis effectum, et a se germanæ affectum dilectionis.

Felix amicitia vestra circa me diu utiliter egit, nec defectum habuit, nec est passa fastidium. Illa me quæsitivum, imo acquisitivum, quæsitum invenit, invento, licet immerito, se contulit. Semel cœpit, nunquam desit; quidquid utilitatis vel honoris valuit et valet mihi conferre, nec differt nec distulit. Si quis hæc mea verba adulatorie, sive ironice dicta intelligit, non ei sophistica garrulitate resistitur, sed pura veritate pravum intellectum habere convincitur. Quid enim amplius amicus facere potuit, qui se suaque omnia et mihi obtulit sæpe, et sæpius dedit? Coram Deo, cui mentiri nihil est aliud quam damnari, firmiter assero, si talem se omnibus exhibet, cœlo dignus est potius quam mundo; in mundo tamen multum necessarius habetur, quia multis vivendi forma proponitur. Ille loquens silentium tenet, honesto silentio etiam loquitur. **236** Verba oris ejus æquitate plena sunt, et tranquillitate. Honesto silentio loquitur, quia videlicet dum rationaliter silet, qualiter ceteri se habere debeant serena silentii voce aperte monstratur. Prudenter ea quæ sunt mundi possidere novit, et simpliciter quæ Dei sunt quærere non desistit. Quoties hominum mores vult sermone componere, de se protinus invenire potest quid dicat, et unde melius instruere valeat. Hujus namque vitam doctrinam merito dicere possumus et disciplinam. Vivat dilectus meus, cui etsi

(344) Iterum suscitavit. In Rainaldo.

(345) Huberto archidiacono. Andegavensi, lib. III, epist. 3, ad Rainaldum episcopum; *Vir vitæ venerabilis archidiaconus vester Hubertus*. Elenchus codicis

A absens corpore loquor, hunc tamen præsentem retineo mente, et fixum habeo in corde.

EPISTOLA VIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii amicorum servus, dilectissimo suo Huberto, nondum dissolvi, et semper esse cum Christo.

Fratres nostri, beneficia quæ eis fecistis et gratiæ facitis cognoscentes, nobis humiliter supplicarunt, ut quod ipsi verbis nequeunt, saltem litteris ex eorum parte vestræ charitati grates non pigritaremur referre. Sed si millies mille membra haberemus, et omnium juncturæ membrorum in singulas vertentur linguas, beneficia quæ nobis impenditis non possemus loqui, nec aliquo modo condignam gratiarum actionem rependere vestræ dilectioni. Quod tamen per nos minime valeamus, Deum, qui omnia potest, ut sua ineffabili **237** pietate vobis recompensare dignetur, cordis affectibus imploramus.

EPISTOLA IX.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, Huberto honestæ vitæ archidiacono, amico suo præcordialissimo, inimicos propter Deum diligere, et nullas eorum insidias formidare.

Abel justitiam, dilectissime, si vultis obtinere, non sit vobis contrarium Cain malitiam sustinere. Alter Joseph fieri non potestis, nisi persecutiones a falsis fratribus vobis illatas expertus fueritis. Quod in præsentia domni episcopi (346) causam, quam mihi significastis, sine consilio nostro cœpistis tractare, laudare non valeo; et quia vobis parco, nolo vituperare. Solent tamen infirmæ et vitiatæ causæ, amicorum juvamine et consilio relevari, et eis, quæ sanæ et firmæ videntur, ne æmulorum dolositate infirmari, vel qualibet ex parte vitari possent, provideri. Vos autem de altitudine sensus vestri, et suffragiis eorum, qui me ætate et scientia præcellunt, adeo præsumpsistis, quod in tanto negotio, consilio nostræ parvitas, quæ specialiter vestra est, opus non habuistis. Sæpe tamen contingit minoribus succurrere; et quod a sapientibus et prudentibus Dominus abscondit, consuevit parvulis revelare (*Luc. x, 21*). Advocate me parvulum vestrum in omni vestra necessitate, cujus sinceritatis oculi providebunt, ne quis vestræ **238** simplicitati statera fraudulenta appendere valeat; et qui se Neptunus et Æthiops, de quo mihi scripsistis, vel in suam foveam mersus, non poterit occultare. Valete semper in Domino, et vestri negotii diem non impero quidem notificari mihi, sed opto.

EPISTOLA X.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, amico suo præcordiali Huberto honorabili archidiacono, mundum præcipitem non sequi, nec ejus amara dulcedine velle repleri.

Præcipitem hunc, dilectissime, qui sequitur, non

Cenomanensis eundem facit cum Huberto cantore, ut idem fuerit archidiaconus et cantor, quod verisimile videtur.

(346) Domni episcopi. Rainaldi Andegavensis.

potest non præcipitari, et qui ejus repletur dulcedine, non potest non amaricari. Vere graviter et multum graviter præcipiatur, qui mundum per devia sequens, illius amore deceptus, viæ, quam per semetipsam veritas docuit, cæmento charitatis non jungitur. Ille etiam vehementer amaricatur, cui dum præsens sæculum prosperitatis dulcedine blanditur, in amaritudinem vertitur vitis alienæ, et quia veræ viti Christo inseri noluit, ut palmes fieret, ab ipso, ut sarmentum fiat, præciditur. Viam, quam specialiter ac singulariter tenendam vita docuit æterna, utinam sicut ignorare non possumus, ita non accipere non possemus, et tenere vellemus! Via utique illa hæc est, non solum quæ sua sunt Christi pauperibus erogare, sed pro Christo etiam seipsum abnegare. Pauperibus **239** quod suum est dare, virtus est perfectionis. Licet enim omnia nostra pauperibus conferamus, nobis prodesse non poterit, si nos Deo auferimus, cuius sumus. Quando Deus ex limo terræ hominem fecit, ad hoc factus est, ut divitias sine fine mansuras cum illo possideret in cælo, non ut divitias subito perituras pauperibus donaret in sæculo. Postea vero cum falsam beatitudinem appetens, et veram miseriam inveniens, de altitudine veræ beatitudinis homo contractus cecidit, Deus qui eum creaverat, ejus miseriam compassus, collegit fracturas, et igne charitatis conflavit, et quod omnino contractum fuerat, integrum fecit. In qua suæ inestimabilis dilectionis operatione pius Dominus, non quod homo habebat, sed quod homo erat, non quidem sua necessitate, sed hominis utilitate, quærit. Seipsum pro homine dedit Deus, pro homine factus homo, et cum de plaga lateris, imo potius de vena suæ dulcissimæ charitatis pro homine in cruce funderet sanguinem proprium, tali commercio hominem comparavit, non hominis censum. Reddat igitur homo, nec reddere differat Deo seipsum, credat se ejus pretioso sanguine emptum misericorditer et redemptum, nec se illi præferat qui eum redemit, sed id potius tribuat quod ille maxime quærit. Injustum est enim ut homo se Deo auferat, quem tanto pretio acquisivit; **240** sed Creatoris sui et Redemptoris diligenter tenens consilium, sua omnia pro ejus amore relinquat, et seipsum, quia licet omnia reliquerit, ad conquirendam salutem æternam sibi non proderit, nisi mundo renuntians Christum sequatur, sicut sequendum se docuit. Christum sequi simul et mundum est impossibile. Unde si nobis non creditur, illi saltem credatur, qui non mentitur, qui in Evangelio dicit; *Quia nemo potest duobus dominis servire* (*Matth. vi, 24*), Deo videlicet et mundo. Liberalitates elemosynarum pauperibus factas absit ut vituperemus! sed divitibus hujus sæculi hoc daremus consilium, si nobis acquiescere vellent, ut ventres pauperum horrea facerent, ne pauperes fame, nec ipsi tenacitate perirent. Certe pauperes pascere probabile est; sed valde probabilis se pro Deo pauperem facere. Multi enim et pauperes paverunt, reliquerunt omnia, sed quia se servaverunt, sibi damnati

inveniunt sunt; at nemo unquam se pro Deo pauperem fecit, et Deum habere nequivit. Unde Salvator in Evangelio, cum Petrus se et alios discipulos omnia reliquisse, et illum secutos esse dixisset, non ad hoc quia omnia reliquerant, sed ad hoc quia eum secuti fuerant, respondit, et inde illis præmium æternæ retributionis promisit. Quod utique Dominus non fecisset, si homo pro sola rerum dimissione Deum habere potuisset. Ille tamen pro se relinquere omnia non reprobavit; sed illud, ubi certam hominis salutem sciebat, approbavit. Et nos itaque pro Deo relinquere omnia, et pauperes recreare, **241** quia bonum est, non reprobamus; sed quod melius est, Veritate docente, approbamus et omnes et maxime amicos nostros, ut viam indubitatae salutis teneant, germana charitate rogamus, et rogando monemus. Hæc autem deprecatio nostra vel exhortatio si contemnitur, merito culpari non possumus, sed eos plangere, et de ipsis non mediocriter dolere debemus, qui de tanto contemptu existunt culpabiles, et minus capaces rationis esse videntur, quam pecudes. Pecudes enim pascua meliora libenter appetunt, et ad illa pastorem suum diligenter sequuntur, et si ad alia minus bona forte ducantur, quibus valent motibus contradicunt. Cum igitur homo, quem formans Dominus non solum rationalem fecit, verum etiam ei sigillum suæ imaginis et similitudinis impressit, videat animalia, quæ creator omnium creaturarum irrationabilia creavit, propriæ saluti providere, et melioris utilitatis eausa, pastori suo corde et corpore obedire, vitare minus bona, ut meliora valeant invenire: si Dei et Domini sui consilio, vel præcepto duci non patitur, saltem pecudis exemplo ad meliora provocetur: relinquat transitoria, cum quibus pro certo et ipse transierit, quatenus æterna invenire mereatur. Satis tamen est melius hominem rationalem rationalis sapientiæ Dei duci consilio, quam insensati et irrationalis animalis provocari exemplo. Ducatur itaque consilio Dei, seipsum pro ejus amore pauperem faciens; qui non ideo reconciliationis opibus nos **242** ditavit, quia pauperes pavit, quamvis bonum esset; sed quia se pro nobis pauperem fecit. Si enim Dominus in mundo dives fieri voluisset, militia utique sua ne Judæis traderetur, sicut ipse in Evangelio dicit, pro illo decertasset, nec pro nobis crucifigi potuisset, nec mori. Et quia humana miseria aliunde non invenisset suffragium, miserorum caruisset sine supplicium. Si ita est, imo quia veraciter ita esse creditur, post suspensionem Salvatoris, post poculum fellis, post plagam lateris, post perceptam gratiam baptismatis, qui a Creatore suo discordasse peccando se meminit, utile est atque necessarium, ut peccator homo voluntaria paupertate Domino reconcilietur, quia justus Dominus peccatorem hominem sibi reconciliasse agnoscitur, unde et pauperi paradisi janua patet, et ab illa dives excluditur.

EPISTOLA XI.

Coffridus indignus Vindocinensis monasterii servus

Guarnerio archidiacono (347), quod verus amicus A amico.

Si pro rebus nostris adversus Adelardum de Castro Gunterii (348) censura iustitiæ vos erexistis, grates vobis referre et possum et debeo. Sed quia vos aliter fecisse, fama referente audiveram, mirabar dolendo, et mirando dolebam. Nunc autem, sicut mandastis, in tyrannum illum pro rebus nostris, quas injuste **243** tulit, et adhuc violenter detinet, plenam iustitiam exercetis, nec unquam exercere distulistis. Unde si ita est, et vos mihi magis charum, et me vobis magis obnoxium reddidistis. Quod si perseveranter hoc egeritis, scitote quia non ingrato amico servitium vestrum exhibuisse sentietis.

EPISTOLA XII.

Goffridus Vindocinensis monasterii qualiscunque servus, Guarnerio suo charissimo nutritori et præcordiali amico, salutem et dilectionem.

Pervenit ad aures nostras quod Hugo Chaorcinus (349), apud Cretonem monachi habitum suscepit : unde gratulari oportet quia qui iam dudum in anima mortuus fuerat, Deo suscitante revixit. Sed quia quod in eo actum est blasphematis, rogamus vos, quatenus ab hujusmodi blasphemia benignitas vestra, quæ me diligenter nutrit, pro amore nostro penitus desistat, ne qui longo tempore perversus exstitit, sub hac occasione pejor fiat. Sic enim necesse est, vulneratæ animæ medicamentum temperetur, ne nimia medicamenti austeritate amplius vulneretur.

244 EPISTOLA XIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii servus servorum, Guarnerio archidiacono, salutem.

Cum in litteris, quas archipresbytero tuo misisti, raptorem me significares, si te potius raptorem animarum, et alienæ pecuniæ importunum exactorem assereres, et sic te, quem pastorem fateris, lupum crederes, optime fecisses. Decuerat enim te, frater non optime, prius ejicere trabem de oculo tuo, ut posses festucam in meo agnoscere, et excutere pulverem quo gravatur ab eo, ut pure considerares maculam in membro alieno. Cum luteas manus habeas, cur niteris sordes tergere alienas? Raptorem me vocasti, quod utique bene fuisset, si te avaritia oneratum, et cupiditate fœdatum, de lacu tantæ miseriar, et de luto fœcis rapere potuissem (*Psal. xxxix, 3*). Dixisti me agere contra synodale decretum, cui pror-

(347) *Guarnerio archidiacono. Andegavensi, ad quem cum aliis epist. 4.*

(348) *Adelardum de Castro Gunterii. De Adelardo dicemus epist. 25 quæ ad eum scripta est. Castrum Gunterii Meduanæ fluvio impositum in pago Andegavensi ad veterem vicum basilicarum, nobilem sortitum est conditorem Fulconem III, comitem, sed nomen ignobile a villico Fulconis Gunterio. Rem narrant antiquæ tabulæ monasterii S. Albini de Castro firmato in Curte basilicarum, quibus Fulco ipse subscripsit anno 1037. Earum hoc initium : Anno ab Incarnatione Domini 1007, indictione v, Goffridus Martellus natus est. Et pater ejus Fulco nobilissimus comes Andegavorum filius Goffridi, fortissimi comitis qui cognominatus est Grisla Gonella, Armavit castellum super Meduanam fluvium, in curte*

us obedire desidero, si constat apostolica discretione sancitum. Decretum etenim sive concilium nullum ratum (350) legitur, quod non fuerit apostolica auctoritate firmatum; multo minus igitur, quod ejusdem auctoritatis privilegiis videtur esse contrarium. Monasterium siquidem nostrum, patrimonium B. Petri et ejus allodium, sub protectione sedis apostolicæ specialiter permanere, et omnia quæ olim habuisse dignoscitur, quatenus absque distractione, vel qualibet diminutione possideat, apostolicæ sinceritatis privilegia **245** mansuro in perpetuum decreto corroborant, et cum qui inde quidquam subtraxerit, perpetuo anathemate damnant.

EPISTOLA XIV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, charissimo nutritori suo Guarnerio archidiacono, mundo deceptor non credere, nec ei labenti divitiis inhærere.

Religiose vivere honorificum est; peccata et crimina, quæ diaboli sunt opera, fugere et execrari, utile, imo necessarium est; Deum toto corde diligere, gloriosum. Religiose itaque vivit qui peccata et crimina sua perfecto odio habet, et Deum toto corde diligere valet, qui mundum et ea quæ sunt mundi despiciens, extremi judicii diem ante suæ mentis oculos revocat, assidue orans et dicens cum Propheta : *Ne perdis cum impiis, Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam (Psal. xxv, 9)*. Et illud : *Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias (Psal. xxx, 3)*. Prius quidem deserendus est mundus, et sic orandus Deus, ne mundialis inlabyrinthatio vocem orantis impediatur. Nam qui Deum ore precatur, et cor ejus quæ mundi sunt cogitat, hujus orationem non approbat Deus, sed improbat, sicut ipse de quibusdam, qui quasi bene loquebantur, et corde terram sapiebant, asserit, dicens : *Populus iste labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me (Isai. xxix, 13)*. Certe hi **246** quorum corda implicantur sæculari negotio, longe sunt a Deo, et pereunt; unde *Psal. lxxviii, 27* : *Qui elongant se a te, peribunt, perdidisti omnem qui fornicatur abs te (Psal. lxxviii, 27)*. A Deo procul dubio fornicatur, qui ab illo recedens, mundum fugientem sequitur, quem tamen nunquam consequitur. Sed qui, ut diximus, extremum illud et formidandum valde iudicium ante animæ suæ faciem

quæ vocatur Basilicas, quam ipse ante plurimos annos pro quadam curte, quæ nuncupatur Undanisvilla in pago Belvacensi sita, Rainulfo abbati, et monachis S. Albini commutaverat, eisque solidam et quietam cum omnibus ad ipsam perinentibus in perpetuum possidendam tradiderat. Firmato itaque castello, eoque ut poterat munito, ex nomine cujusdam villici sui illud Castrum Gunterii appellavit.

(349) *Hugo Chuorcinus. A Caortis Cenomanensis pagi castello; cujus et Petri de Caortis mentio facta lib. III, epist. 28, ad Adelardum.*

(350) *Concilium nullum ratum. Julii papæ contra Orientales, pro Athanasio. Nec ullum ratum est aut unquam erit concilium, quod non factum fuerit ejus auctoritate, id est Romanæ Ecclesiæ, apud Gratianum. 517, 10. 2.*

ponit, quidque ibi sit futurum oculo puræ intentionis considerat, nil sibi aliud restat faciendum, nisi ut deposita omni alia sollicitudine, at pondus tanti examinis incitatus, totis visceribus contremisceat, et ut justum, ac vehementer districtum iudicem in illa hora propitium sibi valeat invenire, quidquid hic temporaliter delectare potest, pro ejus amore contemnat. Quis, inquam, de die illo perfecte cogitare poterit, et præsentem mundum diligere, cujus tunc amatores in horrendum gehennæ puteum intolerabili fetore et igne inextinguibili, vermeque immortalis (*Marc ii, 42, 43*), et cæteris indicibilibus tormentis plenum præcipitati, sine remedio, ac spe remedii cruciabantur? Hæc qui ante non credit, quam videat cum jam videre cœperit, quæ utiliter credere et vitare potuisset, æternaliter patietur. Reminiscamur, dilectissime, dum licet, extremæ et tremendæ horæ illius, et in memoriæ nostræ oculis ponamus illum diem, in quo quidem poenitentia futura est, sed sera, perpetui genitus erunt, sed infructuosi; indolentes lacryarum, sed steriles; plangens et fletus assiduus, sed inanis; nec jam tunc a **247** peccatoribus datur hostia quælibet pro peccatis. Recogitemus etiam quanta erit tunc retributio illorum, qui propinquorum dulces affectus, et charas parentum facies, quasi odissent, fugientes, præsens sæculum cum suis delectationibus reliquerunt, et ut Deum pure et sine impedimento diligere, divitias aut omnino noluerunt habere, aut habitas contempserunt. Illo, inquam, die receptis corporibus, de beata immortalitate et inenarrabili gloria jam securi, ante iudicem sæculorum, o quam feliciter apparebunt, sedesque duodecim obtinentes, sicut sancto Evangelio teste didicimus, cum illo iudicabunt! (*Matth. xix, 28.*) Quid admirationis, quidve exaltationis tunc esse poterit, cum unusquisque eorum donum divinæ gratiæ subsequentiū meritis, in angelorum statum promovetur, et cum terreno quondam corpore super extensa regni cœlestis elevatus, tanquam dilectus filius, præclara Dei hæreditate ditabitur? Inde loqui multa mihi inesset voluntas, sed tantæ gloriæ, tantæ lætitiæ, tantæque beatitudinis negat immensitas, quæ etiam sanctorum doctorum linguas superat et sensum. Non est humanæ facultatis ad plenum disserere quantum sit præmiū quod præparavit Deus his qui diligunt eum in veritate. Diligamus eum, charissime, non verbo tantum, nec lingua, sed opere et veritate; sequamurque, sicut se docet sequendum, qui nec fallit nec fallitur, pro ejus amore mundum relinquentes, qui magis decipit dum blanditur. **248** Consuetudinem illam perversam atque damnabilem, quam impugnante diabolo in sæculi conversatione quasi monstruosum partum concepimus, vel quadam nobis illata violentia, ut mortem animæ fugiamus, et re-

(351) *G. decano.* Goffrido, ut docet Elenchus eodictis Cenomanici. Sed cujus Ecclesiæ decanus fuerit non indicat; suspicor Cenomanensem, illum ipsum, ad quem exstat epistola 52 Ivois.

(352) *Mauritium de Credone.* Filium et successo-

vertamur ad illum, qui nos ad imaginem et ad similitudinem suam diligenter creavit; a quo sæpius peccando discessimus, et tamen adhuc misericorditer vocat, ut nos multo pulvere peccatorum, et criminum lædatis mundet et pulchros faciat. Redeamus, dilectissime, ad misericordissimum Creatorem nostrum, dum tempus habemus, et illum animæ nostræ brachiis semper amplectentes, illius dilectionem mundo, et fallacibus ejus divitiis anteponamus, nulla occasione corvum illum inobedientem imitantes, qui aviditate fetentis cadaveris, Noe sancti patriarçhæ contempsit imperium. Acquiescamus itaque Domini ac Salvatoris nostri consilio, et ut ipse præcipit, qui neminem decipit, mundo renuntiemus, cujus falsam beatitudinem sequitur vera miseria, cujus voluptas brevis est, et voluptatis pœna perpetua. Eligamus potius pauperem vitam cum Lazaro humili et despecto quam divitias cum glorioso divite et superbo. Pauperem Lazarum sinus Abrahæ suscepit glorificandum cum sanctis; superbam divitem tartarus horrens absorbit cruciandum cum impiis. Hic paupertate beatam sortem meruit; ille divitiis perpetuam mortem. Hunc sua paupertas fecit excelsum; illum suæ divitiæ fecere dejectum. **249** Dives factus omnino indigens sepultus est in inferno (*Luc. xvi, 22*), et sine fine damnatus; Lazarus, in sinu Abrahæ collocatus (*ibid*), et paradisi divitias obtinens cum Deo lætatur. Væ divitiis, quæ non solum pereunt, sed suam etiam perire faciunt amatorem! Felix et segura paupertas, quæ ditat et sublevat se patienter portantem. Non jam nobis spes divitiarum incerta qualibet occasione blandiatur; sed voluntariam sectemur pauperiem, quatenus divitiarum suarum nos faciat esse participes, qui ideo pauper fieri voluit in terra ut nos sua paupertate ditaret in cœlo Jesus Christus Dominus noster, cui est cum Patre et Spiritu sancto honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA XV.

Goffridus Vindocinensis monasterii dispensator immeritus, G. venerabili decano (351), suo utili amico et veraci, feliciter vivere et esse beatum.

Quam pure, quam firmiter nos dilexeritis ipse toties effectus probavit quoties voluntas, aut necessitas nostra vos in sua causa advocavit. Mens mea constitetur quod lingua loquitur, et neutra ingrata efficitur. Mens igitur mea grata est confessione, lingua locutione; Deus abnuat ut ingratus efficiar actione? Et quia, sicut prælocuti sumus, dilectio vestra nobis servire parata nunc usque existit, in nostra multa anxietate suam optimam consuetudinem non amittat; quam vester amicus fidelis non merito quidem, sed **250** gratia optando reposcit. Habemus enim negotium contra consanguineum nostrum Mauritium de Credone (352) in crastino Ra-

rem Rainaldi dynastiæ Credonensis, quem consanguineum etiam suum vocat epistola 27. Sed Mauritii Credonensis peculiaris mentio inter proceres, qui Fulconis V, comitis, castra Northmannico bello, secuti sunt adversus Henricum regem. Gesta comitum

mispalmarum, cui ut assitis, multipliciter rogamus. A Si qualibet occasione defueritis, vehementer dolemus, quippe quoniam amicum talem perdidimus quem in nostra charitate nulli secundum possidebamus. Si primum possedimus in charitate, primum possidere eum debuimus in tentatione, sicut scriptum est : *Si possides amicum, in tentatione posside eum* (Eccli. vi, 7). Vale.

EPISTOLA XVI.

Goffridus Vindocinensis monasterii servus, Guillelmo (353) olim suo magistro, « Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xii, 3).

Omnes qui in fide non ficta vivere cernimur, ut fidei nostræ veritas instruat, non ut destruat, in omnibus locis unanimiter laborare debemus. Igitur de proposita nobis quæstione, quæ magna ex parte, imo prorsus, secundum suam intelligentiam fidei catholicæ obviare videtur, plenam sectandæ fidei reddimus rationem, ita quemadmodum olim intellexisti aut adhuc forsitan intelligis, intelligi non debere. Credens enim, nisi fallimur, proposuisti, quod solummodo quatuor peccata confessione indigebant, cætera autem a Domino sine confessione sanabantur. Quod te invenisse asseris in expositione Bedæ de Evangelio (354), ubi decem leprosi sanati a Domino memorantur. Sed hoc ita intelligendum minime **251** censemus, et juxta fidem Christianam sic intelligere nec possumus, nec debemus. Determinanda est enim ista sententia sapienter, ut intelligi possit utiliter, et fidei nostræ integritas conservetur. Illa utique quatuor peccata, error videlicet gentilis, schisma fraternum, hæretica pravitas, et Judaica perfidia, in quantum prævalent, universalis Ecclesiæ castitatem commaculant. Unde necesse est ut quicumque istis peccatis vel uno ex ipsis polluantur, non jam soli

Andeg. Erant autem cum eo Hugo de Mataselone, et Theobaldus filius ejus, Fulco de Candelo, Mauricius de Credone, Petrus Camilliensis, Jaquelinus de Malliaco cum quatuor fratribus suis, etc.

(353) *Guillelmo*. Elenchus Cenomanensis : *At Guillelmum qui ante magister ejus fuerat, in qua eum redarguit non bene sentire de confessione peccatorum,* (354) *Bedæ de Evangelio*. Bedæ verba ad quæ impedit Guillelmus, exstant lib. v Expositionis in Lucam, cap. 69; quæ quidem, ut a Goffrido exponuntur, planam habent et certam sententiam.

(355) *Sibi dico, quia illi qui in ejus loco*. Deo nimirum præcipue sit confessio quæ sit sacerdoti. Leo Magnus epistola ad episcopos Campaniæ : *Sufficiat illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti*. Sidonius item lib. iv, epist. 14. Sed Sidonius insignis est locus de sacra confessione, dignusque qui ab ætatis nostræ Guillelmo attentius expendatur. Scribit jam episcopus ad Polemium PP. Galliarum, discrimenque ostendit fori sui, hoc est ecclesiastici, et sæcularis, seu prætoriani. *At si, inquit, videtur humilitas nostræ professionis habenda contemptus, quia Christo res humanas vitasque medicato patrium conscientiarum cultro squalens ulcus aperimus, quod in nostri ordinis viris, et si adhuc aliquid de negligentia fetet, nihil jam tamen de superbia tumet, noveris volo, non ut est apud præstolem fori,*

sacerdoti, sicut in cæteris agitur, sed universæ Ecclesiæ confiteantur; et sic ad ejus unitatem redeant cujus fidem antea impugnabant. Justum est enim ut qui alios diabolica præsumptione infidelitatem doceat, eos etiam publica satisfactione in fide confirmet, et quibus ante fuerunt occasio et exemplum publicæ perditionis, forma et exemplum fiant publicæ reconciliationis. Cætera vero vitia, sicut dicis, per semetipsum Dominus sanat et corrigit. Licet enim omnia quæcumque sanantur, Dominus sanet et corrigit, quædam tamen per semetipsum sanare atque corrigere perhibetur, ea videlicet, quæ sibi privata in confessione revelantur, ut sanentur. Sibi dico, quia illi qui in ejus loco (355) esse dignoscitur. Certum est, nihil hoc certius omnia peccata vel crimina confessione indigere et pœnitentia; et quamvis quædam ex ipsis per publicam pœnitentiam puniri videantur, nulla tamen alia publica confessione opus habent, nisi ea quæ communem Ecclesiæ fidem violare conantur.

252 EPISTOLA XVII.

Clarissimo duci Northmannorum, et præcellentissimo regi (356) Anglorum Hainrico, charissimo domino et præcordiali amico, frater Goffridus Vindocinensis abbâ, in præsentem prospere semper et feliciter vivere, et in futuro manere cum rege Anglorum.

Vestræ magnitudini, dulcissime Pater et domine, significavi iter nostrum; et quia vobis sensi esse contrarium, itineris statim mutavi propositum. Vester itaque servus, testis est mihi Deus, in vestra fidelitate remaneo, in qua, quandiu vixero, indesinenter permanebo. Quod quando et quomodo excellentiæ vestræ placuerit, secundum meum posse operibus comprobabo. Valeat dominus meus rex, et vigeat: quem omnipotens Deus ab omni adversitate defendat, et tribuat ei quod bene desiderat.

EPISTOLA XVIII.

Guillelmo Aquitanorum duci (357) clarissimo, Goffric esse apud Judicem mundi. Namque ut is qui propria vobis non tacuerit flagitia damnatur, ita nobiscum qui eadem Deo fuerit confessus, absolvitur.

(356) *Hainrico duci Northmannorum et regi*. Guillelmi Magni regis filio, natu omnium postremo, sed unico in regia patris purpura progenito. Post Guillelmi Rufi fratris interitum anno 1100 regnum occupavit, absente in Hierosolymitana expeditione Roberto duce altero fratre, cui ætatis prerogativa debebatur. *Chronicum Turonense: Eodem anno Guillelmus Rufus, rex Angliæ, in silva venaturus progrediens a Gualtero Tirello milite pro cerva sagitta percussus interit, et ad Wintoniam est sepultus, cui successit Henricus frater ejus minor.* Novo regni paternum solium adepto gratulatus est Ivo episcopus, epist. 106. Is est quo cum Fulconem V comitem bellasse jam diximus. Postea vero duplici cum eo matrimonii foedere sociatus est. Nam et Mathildem, Fulconis filiam Guillelmo filio suo copulavit, et filiam item suam Mathildem alteram, Henrici imperat. viduam, Goffrido Fulconis filio uxorem dedit, ex qua prognatus est Henricus II.

(357) *Guillelmo Aquitanorum duci*. Qui comes Pictaviensis lib. 1, epist. 9 et in suis ipsius litteris, quas ad epist. 22 proferemus, Aquitaniæ dux, et Vasconie comes. Ad comitatum Pictaviensem, qui comitum Pictaviensium (quorum familiam clausit

dux Vindociensis monasterii humilis servus, dilectionem Dei et de inimicis victoriam.

Sicut quidquid est secundum Dei timorem et Benedicti Regulam vos decet a nobis querere, et nos super hoc libenter obedire: sic quidquid est Deo et sanctæ Regulæ contrarium nec dignitatem vestram exigere decet, et nos super hoc vobis obedire non oportet. **253** Parum enim et vos, et alii benefactores nostri, in servitio, quod Deo quotidie, licet indigni, in missis, et orationibus et pauperum recreationibus exhibemus, confidere potestis, postquam a nobis Regulam, secundum quam professi sumus, videritis violari, a quibus omnino debet observari. Rogastis itaque ut Rainaldum Quartaldum (358) in obedientiam de qua eum amovimus remitteremus, quia et vobis utilis erat et nobis valde necessarius. Quod vobis utilis erat, quia dicitis, credimus; sed quia nobis necessarius esset, si vellet, nullatenus dubitamus. Et quanto magis se vobis esse utilem et nobis esse necessarium agnoscebat, tanto securius turpitudinem corporis sui et animæ suæ perditionem exercebat; et ideo profectus temporales pretiosiores quam animam fratris nostri facere non debuimus, de qua sine dubio in die iudicii rationem reddituri sumus. Nunc autem pro quibus culpis eum ad salutem animæ et corporis sui nobiscum habeamus, nec vestrum est inquirere, nec nostrum vobis amplius aperire. Sed cum ad præsens ad partes vestras venerimus, quidquid secundum Deum et ordinem nostrum a nobis petieritis, libenter faciemus. **Valete**, et de cura animarum nobis commissarum vos intronittere nolite. Mallemus enim quidquid est temporale amittere quam cuiuslibet fratris nostri animam consentiremus perire.

254 EPISTOLA XIX.

Guillelmo omnium militum magistro, et nobilissimo duci Aquitanorum, Goffridus Vindocinensis monasterii servus, in præsentem de inimicis victoriam, et in futuro gloriam sempiternam.

Meminisse debet, optime princeps, vestra prudentia, nos domino abbati de sancto Joanne (359), de querelis, quas adversus illum habebamus, pro amore vestro terminum dedisse, non de terra no-

hic Guillelmus, ut dictum est lib. 4) antiquissima fuit possessio; accesserunt postea conjugum beneficio primum Aquitanicæ ducatus, deinde Vasconicæ, hoc est veteris Julianæ cis Garunnam Aquitanicæ comitatus.

(358) *Rainaldum Quartaldum*. Sic etiam nominat epist. 22 pro eo quod, lib. 4, scriptum est Cartallo et Cartaldo. Prioratus seu obedientiæ, quam rexerat hic Rainaldus, nomen suppressit. Quo modo et Ivo, epist. 163, Goffridi nostri consultationi de altera quadam obedientia respondens, propriam ejus appellationem reliquit. *De monacho*, inquit, *illo quem juramento constrinxisti ne ultra illam administraret obedientiam quam aliquandiu sibi usurpaverat per inobedientiam, consilium meum est ut ulterius eam non habeat, quod et illi esset criminis et cæteris fratribus ruinosum.*

(359) *Domino abbati de S. Joanne*. Angeriacensis Henrico. Huc faciunt, quæ scripsit lib. 3, epist. 36, ad Rainulfum episcopum Santonensem, de quo etiam

stra, quam violenter invaserat, ullas inducias concessisse. Unde ad episcopum Santonensem, cujus iudicio se illam cepisse asserebat, perreximus, et illic per os ejusdem episcopi nullum inde factum fuisse iudicium veraciter cognovimus. Et ideo quod ab illi injuste præsumptum fuerat, canonico episcopi et clericorum ejus iudicio irritum factum est et vacuum. Vos autem, princeps vite laudabilis, quem corporis pulchritudine super alios Deus honoravit in mundo, ut ipse, *speciosus forma præ filiis hominum* (Psal. XLIV, 3), pulchrum et magnum vos faciat in cælo, monasterium nostrum, quod in jure suo, sumptu suo parentes vestri honorifice construxerunt, exhonoriari vel rebus suis minui nullatenus permittat. Hoc si feceritis, verendum vobis est ne a sanctis angelis parentibus vestris sit nuntiatum; et eorum animas tristes reddatis, qui eos potius lætificare debuistis. **255** Si olim in aliquo (360) nos læsistis, Dominum Deum quibus valeamus precibus exoramus, ut illud vobis perdat dono suæ pietatis, et de omnibus, quæ illicite commisistis, cor pœnitens vobis tribuat, et erga omnes, et erga nos maxime puræ charitatis viscera vos habere concedat. Ad vos venire, vir venerande per orbem, voluntas nostra minime distulisset, si renum infirmitas cum dolore lateris non obstidisset. Et quia me necessitas detinet, non voluntas, humilis amici, imo servi vestri, excusationem diligenter recipere dignetur vestra sublimitas. Vale.

EPISTOLA XX.

Glorioso ac venerabili Aquitanorum duci Guillelmo, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, Dum timere, et cum timore diligere.

De honore et utilitate vestra plurimum sollicitus, optime princeps, mando vobis ut, si Romam mittere debetis, sicut olim mecum estis locutus, nullo modo differatis ulterius. Paratus sum enim de hoc vobis consilium et auxilium, quod melius potero, dare, et pro regni vestri augmentatione, cum uno vel duobus de clericis vestris tantum laborem subire. Quod facere nec possum nec debeo, nec vos exigere debetis sine digna remuneratione. Hanc ad præsens remunerationem quæro, ut consuetudines, seu exactiones,

hic sermo. Posteriores hanc illi fuisse constat, quia episcopum interea convenerat, et tamen renum adhuc dolore causatur, quo retentus fuerat, quo minus tum ad episcopum iret.

(360) *Si olim in aliquo nos læsistis*. Cum Oleronensem ecclesiam Bernoni abbati eripuit Goffridi decessori. Qua de re dictum lib. 1, epist. 9; verum Urbani litteras, quibus obsequens Guillelmus ecclesiam restituit, ob alia etiam quæ de illo ejusque patre narrat, operæ est audire. Sic igitur habent in tabulario Vindocinensi:

Urbani II ad Guillelmum Aquitanicæ ducem.

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guillelmo Pictaviensium comiti, salutem et apostolicam benedictionem. Sepe tuam indolem commonimus, ut egregii principis patris tui devotionem atque prudentiam imiteris. Ipse principatus tui ecclesias devotissime coluit, plures rebus suis dilavit, novas etiam a fundamentis extruxit. De te vero miramur, qui cum aliis bonis studiis, quantum

quas terris nostris præpositi vestri (361) violenter impresserunt, quas tamen terras religiosi principes prædecessores vestri, 256 et monasterii nostri fundatores, absque consuetudine vel qualibet exactione, donaverunt, Deo et loco nostro relinquatis, et, ne deinceps repetantur, me bene securum faciat. Si vobis hoc placet, quod omnino placere debet, in prædicto negotio non recuso obedire, licet fieri non possit sine rerum nostrarum magnis expensis, et, quod est amplius, absque corporis nostri labore maximo et anxietate. Valete, et quidquid super hoc vobis placuerit per litteras vestras multum familiariter mihi notificate.

EPISTOLA XXI.

Clarissimo Aquitanorum duci et incomparabili militi Guillelmo charissimo domino et præcordiali amico, Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, diligere quod Deus diligit, et odio habere quod odit.

Dux vitæ laudabilis, ut ad vos venire mihi mandastis; sed diem et locum, quo vos invenire potuissem, non significastis. Quapropter misi statim ad partes vestras quemdam monachum qui me ad vos, quo ipse jubetis, diceret venturum. Qui per duodecim dies ibi vos exspectans, cum invenire non posset, inde ad me reversus, mihi nuntiavit vos ad Clarummontem profectum (362). Mitto iterum vobis istum fratrem, per quem mihi mandetis si magnitudini vestræ meæ parvitati ad præsens loqui placuerit, et ubi, et quando placebit. Ad vos, charissime domine, sæpius venissem 257 et de utilitate vestra

ad militem, polleas, in hoc a patris tui probitate degenerare perhiberis quod ecclesiarum jura perturbes, et quas ille fundavit exspolies. Pervenit ad nos quod monasterio Vindocinensi ecclesiam Beati Georgii, in Oleronis insula sitam, cum quadam optima terra abstuleris. Te itaque, charissime fili, presentibus litteris admonemus, ut, sicut sanctorum apostolorum et nostram gratiam diligis, Ecclesiam illam et cætera, quæ Vindocinensibus monachis abstulisti, eorum potestatem omnino restituas. Res enim eorum parentum tuorum elemosynæ sunt et apostolicæ sedis allodium. Quod si infra dies triginta, visis his litteris, quod mandamus adimplere contempseris, et indignationem nostram incurristi, et apostolicæ sedis anathemate te percussum indubitanter agnoscas. Monasterium Vindocinense et res ad ipsum pertinentes ita apostolica auctoritate corroboratæ noscuntur ut, si quid inde ablatum vel distractum a quoquam fuerit, a prædecessoribus nostris excommunicatum non dubites. Et quem beati illi viri excommunicaverint, non possumus solvere, nec debemus; sed quod fecerunt, nos eadem auctoritate firmamus. Datum Romæ II Kalendas Aprilis. »

(361) *Præpositi vestri.* Guillelmus Oleronis præpositus, Haimericus. Asto, et alii de quibus lib. I, epist. 2; lib. III, epist. 38, et hoc ipso, epist. sequenti.

(362) *Vos ad Clarummontem profectum.* Arvernorum urbem primariam, quæ nomina subinde mutavit. Antiquissimum fuit, quod apud Strabonem legitur *νεμωσός* Nemossus, etsi male ad Ligerim locat. Ex inflexa et conflata voce, *Augustonemetum*, post tempora Augusti, tum propria et recepta in singulis Galliæ civitatibus consuetudine, communi totius gentis vocabulo, *Arverni* et urbs *Arverna*. Denique *Clarns mons*, de prisæ arcis appellatione, cum mihi post Pippinianum incendium inædificari

A vobiscum locutus fuisset, si gratiam et dilectionem apud vos potuissem invenire quam apud prædecessores vestros nostri veraciter dicuntur invenisse. Sed fortassis hoc apud Deum peccando mereri potui; sed, Deus scit, nunquam apud vos nisi serviendo et diligendo promerui. Desiderio tamen vobiscum loqui desidero, apud vos querimoniam facturum de præpositis vestris, Guillelmo videlicet et Haimérico fratre ejus, qui res, quas pretium redemptionis animarum suarum venerabiles antecessores vestri, loci nostri fundatores, eidem loco contulerunt, pene penitus destruxerunt. Res ipsas opulentas et divites de larga manu prædecessorum vestrorum, qui vos, ut credimus, ad æthereas mansiones prædecesserunt, rectores monasterii nostri, B qui fuerunt ante me, susceperunt, et tota vita sua sine labore tenuerunt. Ego autem qui multum pro rebus istis et laboravi et expendi, eas invenire pauperes, et prædictorum mala gratia præpositorum de die in diem invenio pauperiores. Unde, optime princeps, si mihi non creditur, saltem rerum distractioni et locorum paupertati, quæ nec mentiri nec occultari potest, credatur. Vale, dux multum dignus laude humana, et utinam amplius divina. !

258 EPISTOLA XXII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis abbas, charissimæ dominæ suæ Mathildi Pictaviensi comitissæ (363), Deum timere, et cum timore diligere.

C Quod postquam dominus comes, maritus vester,

cœpisset. Arvernorum comes hoc tempore feudatarius fuit ducis Aquitanicæ: multæ proinde Guillelmo suberant causæ, cur ad Arvernos proficisceretur.

(363) *Mathildi Pictaviensi comitissæ.* Guillelmi comitis, ad quem epistolæ superiores, conjugii. Dia nobis in Mathildis hujus investigatione hærendum fuerat, nisi opportune succurrisset vetus diploma Guillelmi mariti, cui ipsa subscripsit, de altari S. Mariæ de Solaco, quod paternum exemplum secutus Burdigalensi S. Crucis monasterio, unde id excerptum est, concessit anno 1096. Id ad verbum sic habet:

Guillelmi ducis Aquitanicæ privilegium pro monasterio S. Crucis Burdigal.

« Ego Willelmus, divina ordinante providentia, Aquitanicæ et Vasconicæ dux et comes. Notum omnibus fidelibus per hoc privilegium nostræ auctoritatis fieri volumus quod vir venerabilis Fulco, S. Crucis abbas, postulavit a nobis ut sicut clarissimus genitor noster venerandæ memoriæ Willelmus, qui et Goffridus vocatus est, altare S. Mariæ de Solaco, cum omnibus suis appendiciis, iudicio legatorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Amato videlicet Florensiensi episcopo, et Hugone Diensium pontifice, in concilio Burdegalensi presidentibus, Goscelino Burdegalensi archipræsule assistente, cum multis aliis archiepiscopis, et episcopis, et abbatibus, Arnaldo abbati S. Crucis jure perenni et ejus successoribus concessit, ita et nos concederemus; et locum S. Crucis cum loco S. Macarii sub tutela et defensione nostra susciperemus. Cui petitioni libentissime nostrum præbuimus assensum, et Petro decano et archidiacono Ecclesiæ Burdigalensis, ut totum hoc scriberet aut scribi præciperet, sub testimonio, etc., præcipimus, et sigilli nostri impressione signari. Ego Mathildis uxor domini

Hierusalem perrexit (364), vōs non vidimus, ne miremini humiliter rogamus, quoniam hoc potius necessitate quam voluntate dimisimus. Ad præsens igitur, Deo volente, ad vos veniemus, et de bonis Ecclesiæ nostræ vestræ nobilitati libenter serviemus. Unum tamen vobis celare nec possumus nec debemus, quod et animæ vestræ periculosum esse, et charissimo domino et amico nostro, marito vestro, contrarium, si per vos, quod absit! factum est, non mediocriter formidamus. Est itaque in partibus vestris quidam, Rainaldus videlicet Quartaldus (365), qui tonsura et habitu esse videtur monachus, sed ab operibus et vita monachi valde est alienus. Iste enim, penitus contempta professione sua et B. Benedicti Regula, in vobis, ut idem ipse asserit, confusus, sanctæ obedientiæ et monasterii sui refugit præcepta, et pro lege regulari utitur voluntate propria, animæ suæ nullatenus curans detrimenta. Unde vos sicut charissimam sanctæ Ecclesiæ filiam obtestamur, et pro timore Dei et amore mariti vestri, ut ipse Deus eum ad vos sanum et incolumem cum omni victoria reverti faciat, 259 suppliciter rogamus, ne, per vestram fiduciam, animam suam perdat ille, qui jam propria iniquitate a Deo cognoscitur separatus. Hunc siquidem cum omnibus sibi consentientibus a domino papa et a nobis excommunicatum vestra excellentia indubitanter agnoverit, si unquam ulterius nobis et monasterio suo inobediens esse præsumperit.

EPISTOLA XXIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilectæ in Christo filiæ Ermengardi Britannorum comitissæ (366), nec mundum sequi, nec ejus flore, quia cito marcescit, velle delectari,

Est utique quem sequi, cujus pulchritudine debemus potius delectari, Jesus Christus videlicet Dominus noster, qui adeo nos dilexit quod pro nobis

Guillelmi ducis Aquitanæ et comitis Guasconiæ affui et assensum præbui. Ego Petrus decanus sanctæ matris Ecclesiæ Burdegalensis et archidiaconus subscripsi; confirmata hoc, Deus. Eblo archidiaconus, Arnaldus Simonis cantor, Andro, et multi alii canonici S. Andree interfuerunt. Hugo frater comitis Guillelmi, Arnaldus de Blancafort, Willelmus præpositus, Gumbaldus Austrini, et multi alii milites similiter. Actum est et concessum anno 1096. Incarnationis Dominicæ viii Kal. Apr. l., epacta. xxvi, concurrente ii, indict. iv, domino papa Urbano II, et D. Amato Burdegalensi archiepiscopo. Data per manum D. Guillelmi comitis ante altare S. Andree. Fulconi coabbati viii Kalend. Aprilis. prima concessio in turri Aastellari xi Kal. Aprilis.

(364) *Maritus vester Hierusalem perrexit.* Secundæ in Palestinam expeditionis, quæ priorem paucis post annis secuta est anno 1101 princeps et coryphæus fuit Guillelmus comes Pictaviensis, et cum eo comites alii, Stephanus Burgundiæ, Hugo Viro-mandensis, Stephanus item Blesensis et Carnotensis, Goffridus Vindocinensis, cum Hugone fratre Raimundi comitis Tolosani. Militum millia 60 multo plura peditum fuisse, auctor est Willelmus Malmesburiensis, lib. iv. De gestis regum Anglorum. De iisdem Guillelmus Tyrius lib. x Historiæ oelli sacri, c. 12 et 19.

corpus et animam suscepit; et ne perpetua morte damnaremur, inestimabili charitate in mortem se tradidit. Ejus, inquam, beneficia, si diligenter considerare voluisses, o. creatura, pro qua auctor vitæ mortuus est, adulantium linguæ non te a Creatore tuo separassent, nec unde semel recesseras, iterum sociassent mundo, in quo nihil præter id quod est funestum reperies. Præsentem namque mundum sic vera miseria, et falsa beatitudo comitatur ut vix aut nunquam Deum habere valeat, quicumque illum amplectitur. Vale, et quæ dicta sunt, sapienter considera.

260 EPISTOLA XXIV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis servus, dilectæ in Christo filiæ Ermengardi vitæ laudabilis comitissæ, sic in hoc sæculo misericorditer agere ut in futuro misericordem Dominum videre valeat et habere.

Pervenit ad me de te, regia proles, quod mihi non displicet, et nemini debet displicere, quia Deo placet. In terreno regimine, ut audivi, exercens jura justitiæ, et patriæ faciens pacem, multis proficis, pauperes pascis esurientes, sitientibus porrigis potum, nudos vestis, et nobilitatem generis morum nobilitate superans, Deo potius militare quam sæcularibus negotiis implicari visis. Hæc sancta justitiæ et pietatis opera in te cum gaudie laudare et possum et debeo. Sed est aliud, quod sicut pro tua reverentia non præsumo reprobare, approbare non audeo. Nam dum charitate tua leniente pene omnis mœstus ad te veniens lacrymam tergat, et vix aliquem a tua præsentia recedere liceat tristem, insuper etiam multarum ecclesiarum januas sæpissime aperiat tuæ devotionis oblatio, mirum valde nec est pia admiratione mirandam, cur ecclesiam, in qua tuus venerabilis pater (367), sibi elegit sepulturam, et quæ pro illo a te ampli-

(365) *Rainaldus videlicet Quartaldus.* Epist. 18. (366) *Ermengardi Britannorum comitissæ.* Filie Fulconis IV, comitis Andegavensis, Fulconis V, regis sorori. Nupsit enim Alano Fergento comiti Britannorum, Conanumque III procreavit, qui Conanus Ermengardis a matre cognominatus est. Kalendarium S. Mauricii Andegavensis: Kal. Junii obiit Ermengardis comitissa Britannia, mater Conani ducis, et soror Fulconis regis Hierosolymitani. De eadem conditor Gestorum comitum Andegavensium: Fulco plures duxit uxores, filiam Lanceloti de Balgentiaco, ex qua edita est comitissa Britannia, illa quæ post obitum viri sui Hierusalem in ecclesiam S. Annæ vitam monialem exercuit. Monialem ergo post viri mortem professæ est, sed consilio exinde mutata ad sæculum resiliit. Quo tempore hæc ad illum scripsit Goffridus, suadens ut pristinum institutum repetat. Quod tandem fecisse videtur. Multis siquidem post annis Ermengardi ita inquam Deo devotæ, et humili Christi ancillæ scripsit Bernardus epist. 116, 117.

(367) *Ecclesiam in qua tuus venerabilis pater Ermengardis patrem, epistola superiore, dictum est fuisse Fulconem IV comitem, qui Rechinnus appellatus est. Ejus obitus diem annumque notant Chro-nicum utrumque S. Albani, Kalendarium S. Sergii et Kalendarium S. Mauricii his verbis: xviii Kalendas Maii obiit Fulco dulcissimus comes Andegaven-*

dehuit honorari, filiali dilectione honorare non studeas, et naturæ jura conservans, te ejus fuisse **261** filiam, sicut veraciter fuisti, debitis beneficiis non ostendas. Olim, et in veteri lege et in nova, religiosi et omni laude et memoria digni principes exstiterunt qui loca, ubi patrum suorum corpora sepulta sciebant, semper charius diligentes, ut ea vario ornamentorum genere decorarent et multimodis possessionibus dilatarent, tota intentione studebant. Nos, quos ille vir piæ recordationis nec carne genuit, nec magnas divitias, nec aliquam nobis possessionem reliquit, ecclesiam, in qua sepultus est, pro illo diligimus magis et honoramus, et numerum monachorum qui in ea sacrificia pretiosa, pretia scilicet animæ suæ, Deo quotidie offerant, augmentantes, de rebus abbatiæ nostræ maximam partem, unde ibi vivere valeant, eis contulimus. Has pro patre tuo, qui defunctus est sæculo, utinam Deo vivat! tibi specialiter litteras scripsimus, quia nisi tu sola patris tui animæ hæres existeris, qui ejus hæres existat alium de sua carne genitum ad præsens invenire non poterit. Cum vero memor paternæ salutis aliis tuæ charitatis expandis sinum, contra locum, in quo tuus pater egregius princeps corpore jacet, nulla occasione deinceps contineas clausum. Vale: et parce mihi, si male locutus sum; si bene, acquiesce.

262 EPISTOLA XXV.

Goffridus Vindocinensis monasterii humilis abbas, Adelardo de Castrogunterii (368), timorem Domini pariter et amorem.

Multi mala nobis fecisti, et Deum in nobis, cuius,

sis, nepos Goffridi prioris Martelli. Sepulturæ locum non tradunt.

Sepultum fuisse in ecclesia prioratus Andegavensis S. Trinitatis, ex illius Ecclesiæ necrologio notavit V. C. Ægidius Menagius in sua Historia Sabliensi.

(368) *Adelardo de Castrogunterii.* Ex Fulconis Nerræ litteris, quarum initium recitavimus epist. 11, constat illum castrum Gunterii, quod univertat, Rainaldo cuidam Ivonis donasse, quem optimum militem vocat. Hujus Rainaldi post alios hæres, castrique dominus fuit Adelardus, ad quem scripta hæc epistola. Hujus præterea insigne monumentum exstat in antiquis tabulis monasterii S. Albini, quibus decimam portus sui S. Albino concedit. Eæ porro sunt hujusmodi:

Adelardi de Castro Gunterii concessio decimarum, quas obtulit S. Albino.

« Rainaldus Andegavorum episcopus donum quod Adelardus Castrigunterii dominus per manum nostram S. Albino de decima portus castelli sui fecit, litteris mandare curavi; quod factum est hoc modo: Anno Incarnationis Domini 1123, indictione 1, Kalendis Martii, feria v, ipsa scilicet die qua celebrim. B. Albini solemnitas agitur, veni ad ecclesiam ejusdem sancti, et rogatu D. Hamelini abbas et monachorum ejus, cum multis illustribus clericorum et laicorum personis ingressus sum eorum capitulum. Ubi veniens Adelardus Castrigunterii dominus, decimam portus castelli sui de vino de qua paucis ante diebus Hamelinum abbatem apud cast. illum suum, concedente hoc Mathilde uxore sua, et filio suo Adelardo reverserat; tunc etiam

licet indigni, servi sumus, ac tractandam non medio-criter provocasti. Nos autem diu te satis patienter portavimus, quem de tantis malis acturum quandoque pœnitentiam sperabamus. Sed quia præteritis malis nova quadam pejora prioribus addere non timuisti, rogamus te, sicut charissimum nostrum, ut quod contra nos illicite commisisti, emendare festines, et prædam quietam dimittas (369) quam cepisti. Quod si consilio nostro acquiescere nolueris, verendum tibi est ne tota terra tua tali interdicto feriat quod solvi deinceps non possit sine apostolicæ sedis licentia, cuius allodium Vindocinense cœnobium esse dignoscitur. Insuper etiam in eodem monasterio, et in omnibus ecclesiis quæ ad prædictum locum pertinent, per singulos dies ante sacratissimum corpus B et sanguinem Domini nostri Jesu Christi de te clamorem faciemus, quatenus ipse qui omnia potest violentiam tuam, quam vi humana refrenare net possumus, nec debemus, suæ dexteræ virtute corrigere et refrenare in præsentem dignetur, ne anima tua in futuro, propter hoc, æternum incendium patiat. Vale.

263 EPISTOLA XXVI.

Goffridus Vindocinensis monasterii abbas, Goffrido de Meduana (370), salutem.

In præsentem vita sapiens ut mala ageres diu fuisti; bene autem agere vix potuisti, quia noluisti. Quædam tamen bona fecisti, sed ad comparationem malorum tuorum pauca sunt aut penitus nulla. Unde te quasi jam in ultima hora positum admonendo consulo, et consulendo admoneo, ut mala opera quæ longo tempore perpetrasti, saltem in fine emendare ses ines,

in manus nostras in libro Regule misit, et per nos supradictum abbatem et monachos Sancti Albini revestivit, ipsumque librum Regule, quem in manus meas miserat, super altare ejusdem sancti delulit. Et quia idem Adelardus hanc eleemosynam benigne faciebat, dedit ei prædictus abbas sub nomine charitatis xxvi libras denariorum et decem solidos, ac filio ejus quinque. La testimonium hujus concessionis decrevimus aut propter auctoritatem et inviolabilem istius rei firmitatem, ut nostro sigillo, et sigillo abbatis, atque sigillo Judæi Adelardi præsentem paginam firmaretur. Præsentibus Petrus abbas S. Georgii, Daniel abbas S. Mariæ Ebronensis, Ranulfus abbas S. Mauri, et plures alii. Hæc tabule Adelardi uxorem fuisse docent Mathildem, filiam Adelardum. Illum fortass; cuius et Melissendis conjugis mentio in Kalendario S. Mauricii: Nonis Augusti obiit Adelardus dominus Castrigunterii, pro quo facere debemus, quantum pro una episcoporum nosrorum. xviii Kalend. Septembris, obiit Melissendis uxor Adelardi domini Castrigunterii.

(369) *Prædam quædam dimittas.* Epist. 11.

(370) *Goffrido de Meduana.* Meduana Cenomanici pagi oppidum, ad fluvium cogrominem, ducatus hodie titulum gerit. Facit autem Goffridi de Meduana retas, quam noster affectam atque annis gravem sui se significat, ut illum ipsum esse conjiciam, qui pro Cenomanorum libertate adversus Northmannos, eorumque principem Guillelmum diu pugnavit, ut narrat inter ceteros Omericus Vitalis, qui Goffridum Meduanaensem fortissimum Cenomanorum appellat, lib. iv Historiæ ecclesiasticæ.

ne cum morte corporis etiam in anima moriaris. Residuum vitæ tuæ, quod modicum est, certissime scias, conserva vivendo Deo, Creatori et Redemptori tuo, quia quidquid huc usque vixisti, totum aut penitulum vixisti sæculo. Præveni igitur peccata tua, ne ipsa te præveniant. A quibus si sorte sinistra, quod absit! præventus fueris, credo venaciter quoniam pena tua sine carebit. Peccata quippe sua quisque prævenit, quando mala quæ fecit, et adhuc facere potest, penitentia deserit. Sed tunc a peccatis prævenitur, cum jam mala agere urgente mortis necessitate non sinitur. Vale, et consilio nostro acquiesce.

264 EPISTOLA XXVII.

Goffridus Vindocinensis monasterii amicorum servus, Rainaldo dulcissimo consanguineo (371) suo et amico præcordiali, sic possidere temporalia ut non amittat æterna.

Pietatis divinæ pia flagella, quæ hoc in anno super vos venerunt, mentem vestram valde terrere debuissent, et ab his quæ contra Deum egistis velocius revocare. Ad hoc enim, ut credimus, vobis a Deo misericorditer collata fuerunt, ut qui in incolumitate corporis voluntate Deum quærere differbatis, necessitate saltem timore ac de illicitis operibus vestris satisfacere festinaretis. Hoc etiam nobis promisistis, quando novissime locuti vobiscum fuimus, quod vitæ vestræ emendationem Dei et nostro consilio sumeretis. Opera, quæ deinceps fecistis vel facitis, ignoramus; sed si piissimo Redemptori nostro contraria existunt, non parvum dolorem ob hoc sustinemus. Utinam, charissime, assidue cogitaveris, quanta in die iudicii tristitia,

(371) *Rainaldo consanguineo.* Domino Credonis, ut sequentia declarant, et Elenchus Cenomanensis; idem qui Rotæ in pago Andegavensi monasterium fundavit anno 1096. Hujus filius Mauricius de Credone, quem suum etiam consanguineum dixit, epist. 15 Credonensium, dominorum familiæ illo sæculo dux fuerunt. Prior, quam clauserunt Suhardus de Credone et Guarinus ejus filius, qui Fulconis Nerræ comitis temporibus Credone potiti sunt. Posterioris caput Robertus Burgundio, cui Goffridus Martellus Nerræ F., castrum Credonis, quod tunc in manu sua indominicatum habebat, iterato concessit. Roberti hujus filius et hæres fuit Rainaldus de Credone, Mauricius vero, Rainaldi; Goffridus abbas, utriusque consanguineus.

(372) *Honorem Credonensem.* Id est dominium. Honor pro ditione ac dominio passim in ejus ævi monumentis. Vidimus in pericope Fundationis Vindocinensis ad lib. IV, epist. 44. Item Martellus in Fundatione Credonensi: *Cum vero honorem Credonis in manu dominicatum habui, sanctæ Trinitati illam ecclesiam dedi, antequam honorem Roberto Burgundioni fidei meo donavissem.* Sic honor Vindocinensis pro comitatu in litteris ejusdem Martelli, quas ad epist. 2, lib. I, produximus. Honor Andegavensis in litteris Fulconis junioris anno 1096: *Pro animabus parentum meorum, Fulconis scilicet avunculi mei, Goffridi Martelli patris mei, qui me nutrit, per quem post Deum hunc honorem teneo.*

(373) *Radulfo.* Elenchus Cenomannensis. *Ad Radulfum de Balgentiaco,* cui etiam scribit Ivo epist. 218. Est autem Balgentiacum Aurelianensis agri ad Ligerim oppidum, crebris qui in eo acti sunt episco-

porum et principum conventibus celebre. Nobilem ibi ecclesiam hodie quoque possident Vindocinenses, de qua Urbanus Goffrido his verbis: *Ecclesiam S. Sepulcri de Balgentiaco, quam ipsius castri domino Lancelino petente Raunarius b. m. Aurelianensis episcopus prædecessori tuo Oderico perpetuo possidendam concessit.* Lancelinus de Balgentiaco socer fuit Fulconis Rechini comitis, avus Ermengardis, de qua dictum est, filia Fulconis. Lancelini ejusdem filius, opinor, Radulfus. Quare quæ de Radulfo patre in hac epistola dicuntur, de Lancelino accipienda sunt. Radulfum vero Guillelmus Tyrius inter præcipuos Hierosolymitanæ militiæ duces numerat, lib. I, cap. 17. Eundem cum Amalrico de Monteforti et Goffrido abbate nostro legatum a Ludovico VI rege missum legimus ad Fulconem comitem Rechini F. ad componendam controversiam de majoratu seu senescalcia Franciæ, quam Fulco proavo suo, posterisque ejus hæreditario et perpetuo jure concessam a Roberto rege petebat. Rem memoriæ prodidit Hugo de Cleriis, miles Andegavensis, Fulconis et ipse ad Ludovicum regem eadem de causa legatus, cujus proinde integrum commentarium coronidis loco his notis apponam, ut nunc lucem accipiant, quæ de ea re ambigere se testatus est vir clarissimus, et rerum nostrarum peritissimus Joannes Tilius in collectaneis suis, cap. de magno Franciæ magistro. Ejus ergo commentarii, quem a Fulconis comitis verbis exorditur, in antiquis S. Albini codicibus hoc exstat exemplum. (*Vide infra in Hugone de Cleriis, ad annum 1120.* — EDIT. PATROL.)

266 EPISTOLA XXVIII.

Goffridus Vindocinensis monasterii servus, dilectissimo domino suo et præcordiali amico (373) Ra-

porum et principum conventibus celebre. Nobilem ibi ecclesiam hodie quoque possident Vindocinenses, de qua Urbanus Goffrido his verbis: *Ecclesiam S. Sepulcri de Balgentiaco, quam ipsius castri domino Lancelino petente Raunarius b. m. Aurelianensis episcopus prædecessori tuo Oderico perpetuo possidendam concessit.* Lancelinus de Balgentiaco socer fuit Fulconis Rechini comitis, avus Ermengardis, de qua dictum est, filia Fulconis. Lancelini ejusdem filius, opinor, Radulfus. Quare quæ de Radulfo patre in hac epistola dicuntur, de Lancelino accipienda sunt. Radulfum vero Guillelmus Tyrius inter præcipuos Hierosolymitanæ militiæ duces numerat, lib. I, cap. 17. Eundem cum Amalrico de Monteforti et Goffrido abbate nostro legatum a Ludovico VI rege missum legimus ad Fulconem comitem Rechini F. ad componendam controversiam de majoratu seu senescalcia Franciæ, quam Fulco proavo suo, posterisque ejus hæreditario et perpetuo jure concessam a Roberto rege petebat. Rem memoriæ prodidit Hugo de Cleriis, miles Andegavensis, Fulconis et ipse ad Ludovicum regem eadem de causa legatus, cujus proinde integrum commentarium coronidis loco his notis apponam, ut nunc lucem accipiant, quæ de ea re ambigere se testatus est vir clarissimus, et rerum nostrarum peritissimus Joannes Tilius in collectaneis suis, cap. de magno Franciæ magistro. Ejus ergo commentarii, quem a Fulconis comitis verbis exorditur, in antiquis S. Albini codicibus hoc exstat exemplum. (*Vide infra in Hugone de Cleriis, ad annum 1120.* — EDIT. PATROL.)

dulto, sic transire per bona temporalia ut consequatur aeterna.

Scimus quoniam monasterium nostrum, quod in honore et nomine sanctæ Trinitatis constitutum est pariter et sacratum, toto corde diligitis. Et nos ipsam beatam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, pro cuius amore hoc facitis, toto mentis affectu imploramus, quatenus corpus et animam vestram in præsentem ab omni impedimento custodiat, et in futuro vitam vobis conferat sempiternam, atque animam patris vestri, de quo plurimum vos sollicitum esse cognoscimus, sua ineffabili pietate, et gloriosa B. Mariæ semper Virginis intercessione, ab omni vinculo peccatorum et criminum suorum absolvat, et ipsum suum et omnium Deum ac Dominum videre et habere valeat, qui est remissio peccatorum, et suorum merces et retributio servorum. Rogastis fratrem, qui noviter venit ad ordinem, veste religionis mutata remitti parentibus suis, ut vel sic damnum possent recuperare terrenum. Pro amore vestro remitti quidem potest; vestis autem

religionis sine offensione et nota infamiæ mutari non potest. Si quis objicit, quod episcopi et abbates Romanæ sæpe ierunt veste mutata, scire debet, quia illud cogebat quæ Domino papæ debetur obedientia. Pro temporis necessitate novum dedit Dominus papa obedientiæ præceptum; in hac vestra postulatione novum, ut ita dixerim, audio cupiditatis peccatum. Iterum si dicitis eum nondum fecisse professionem, nondum monachi habuisse benedictionem, firmiter credite et veraciter agnoscite, nec professione, nec benedictione perfectum monachum sive Christianum posse fieri sine cordis devotione. Et ubi est cordis devotio, ibi sancta benedictio deesse non potest, et vera professio. Igitur si consuetudinaria professio, quæ sit visibiliter, et benedictio illum, sicut dicitis, non tenet ligatum, proposita devotio religionis, in qua adhuc perseverat, mundo amplius non patitur esse solutum, præsertim cum illam professionem sua voluntate jam fecisset, et suscepisset benedictionem, si per nos eis dilatatum non exstitisset.

MONITUM IN EPISTOLAM SEQUEM.

Goffridum confraternitatem et suffragiorum societatem iniisse cum Cluniacensibus, testatur epistola ipsius Goffridi a Joanne Mabillonio viro clarissimo tom. III Analectorum edita, quam hoc loco apponimus, ne illud Goffridi scriptum desideret nova hæc ipsius Operum editio.

GOFFRIDI EPISTOLA AD CLUNIACENSES.

Ad ineundam suffragiorum societatem.

Ego frater Goffridus, Vindocinensis monasterii qualiscunque abbas, veniens ante præsentiam domini Hugonis, venerandi Cluniacensis abbatis, petii ab illo dari mihi societatem et loci confraternitatem sui totiusque gregis a Deo sibi commissi: ut, qui de propria perfectione minus præsumebam, eorum suffragiis æternam valerem acquirere vitam. Quod ille clementer suscipiens, et libentissime complens, de-

crevit generali præcepto ut, quandiu vixero, si in ejus absentia venero Cluniacum, capitulo et mensæ, totique ordini vice illius præsim: et cum hac luce migravero, ita per omnia in ipso loco pro requie animæ meæ agatur in orationibus et elemosynis, sicut pro uno abbate illorum professo vel monacho, cum adjectione tricenarii missarum brevium quoque missione ac regulæ annotatione.

GOFFRIDI

ABBATIS VINDOCINENSIS B. PRISCÆ CARDINALIS

OPUSCULA.

I.

268-269 TRACTATUS DE CORPORE ET SANGUINE DOMINI JESU CHRISTI.

Frater Goffridus peccator, in præsentem tractatu catholicus scriptor, omnibus Christianis de corpore et sanguine Domini fideliter credere, et ipsum, cujus corpus et sanguinem percipiunt, Christum Dominum videre pariter et habere.

De corpore et sanguine Dei et Domini nostri Jesu Christi, dum a fidelibus pie quæritur quod veraciter dicendum est et firmiter credendum, ipso Christo Deo et Domino nostro donante dicatur, ut in illorum cordibus dubitatio nulla relinquatur. Prius quidem

D panis et vinum super altare ponuntur; sed sicut ante consecrationem nihil aliud præter propriam panis et vini naturam habent, ita post consecrationem nullam naturam, nullam materiam panis vel vini retinent, nisi quantum ad saporem, speciem et odorem; hoc tamen propter infirmitatem hominum et imbecillitatem. Nam si illa gloriosissima caro, et sacratissimus ille sanguis non in specie panis et vini, sed in sua propria natura hominibus apparerent, præ sui magnitudine, homines illa ferre non possent. Quod si fieri posset, fidei meritum non haberent. Sed si sancti apostoli Petrus, Jacobus et Joannes